Herbert George Wells

PASAULIŲ KARAS

Romanas ir apsakymai

bonus animus

UDK 820-3
Ve-102

Versta iš:
The War of the Worlds by H. G. Wells.
London, Penguin Books, 2005

ISNB 978-9955-754-04-06

Bet kas gyvena tuose pasauliuose,
jeigu jie apskritai yra gyvenami?.. Kas
yra Pasaulio Valdovai – jie ar mes?
Argi viskas yra skirta žmogui?

KEPLERIS

(Cituoja Bertonas „Melancholijos anatomijoje“)

PIRMOJI KNYGA

MARSIEČIŲ ATVYKIMAS

I skyrius

KARO IŠVAKARĖSE

Paskutiniais devyniolikto amžiaus metais niekas nebūtų patikėjęs, kad žmonijos gyvenimą akylai ir rūpestingai stebi labiau už žmogų išsivysčiusios būtybės, tokios pat mirtingos kaip ir jis; kad triūsiantys bei savo reikalais besirūpinantys žmonės buvo tyrinėjami bei stebimi galbūt taip pat kruopščiai, kaip kad žmogus pro mikroskopą tyrinėja padarus, knibždančius ir besiveisiančius vandens laše. Be galo patenkinti savimi žmonės zujo Žemėje, paskendę savo reikalėliuose, įsitikinę valdą materiją. Galimas daiktas, kad taip elgiasi ir infuzorija po mikroskopu. Niekam nė į galvą neateidavo, kad senesnieji visatos pasauliai – tai pavojaus šaltinis žmonijai; pati mintis, kad juose galėtų būti kokia gyvybė, atrodė neįmanoma ir neįtikėtina. Įdomu prisiminti kai kurias tuomet visų pripažintas pažiūras. Daugiausia, kuo žmonės galėjo tikėti, buvo tai, kad Marse gyvena kiti žmonės, tikriausiai mažiau už mus išsivystę, bet, šiaip ar taip, jau pasiruošę draugiškai sutikti mus kaip svečius. O tuo tarpu per begalines erdves pavydo kupinomis akimis žiūrėjo į žemę didžiai išsivysčiusios šalto, bejausmio intelekto būtybės, pranašesnės už mus tiek pat, kiek mes esame pranašesni už išmirusius gyvius, ir lėtai, bet rimtai stengėsi įgyvendinti priešiškus savo planus. Dvidešimto amžiaus pradžioje mūsų iliuzijos buvo sugriautos.

Marso planeta – vargu reikia tai priminti skaitytojui – sukasi aplink Saulę, nutolusi nuo jos vidutiniškai per 140 000 000 mylių, ir gauna iš jos šilumos bei šviesos dvigubai mažiau negu mūsų Žemė. Marsas, jeigu nebulinė hipotezė teisinga, yra senesnis už mūsų Žemę; gyvybė jo paviršiuje turėjo atsirasti kur kas anksčiau, negu galutinai susiformavo Žemė. Tas

faktas, kad Marso masė septynetą kartų mažesnė už Žemės masę, turėjo pagreitinti jo atvėsimą ligi temperatūros, kuri palanki atsirasti gyvybei. Marso planetoje yra oro, vandens ir viso to, kas būtina organiškai gyvybei palaikyti.

Bet žmogus yra taip pasikėlęs į puikybę ir taip jos apakintas, kad iki pat devyniolikto amžiaus pabaigos nė vienas rašytojas nepareiškė nuomonės, jog sąmoninga gyvybė tenai, galimas daiktas, yra gerokai pralenkusi žemiškąją. Taip pat nebuvo atsižvelgiama į tai, kad gyvybė Marse yra ne tik nutolusi nuo savo pradžios, bet ir priartėjusi prie savo pabaigos, nes Marsas yra senesnis už Žemę ir, turėdamas paviršių, lygų ketvirtajai Žemės paviršiaus daliai, yra labiau nutolęs nuo Saulės.

Amžius trukęs atvėsimas, kuris anksčiau ar vėliau turės ištikti ir mūsų planetą, mūsų kaimyno Marso planetoje, be abejo, yra nužengęs jau gana toli. Nors daugeliu atžvilgių gyvybės sąlygos Marse mums tebėra paslaptis, mes jau žinome, kad net ir pusiaujo juostoje vidudienio temperatūra ten vargu ar yra aukštesnė kaip pas mus šalčiausią žiemą. Jo atmosfera yra daug skystesnė negu žemiškoji; jo džiūstantys vandenynai dengia tiktai trečdalį jo paviršiaus; lėtai kintant metų laikams, apie abu ašigalius susirenka didžiulės ledo masės ir paskui tirpdamos periodiškai užtvindo vidutinės juostos sritis. Paskutinė planetos išsekimo stadija, mums dar be galo tolima, Marso gyventojams pasidarė šių dienų problema. Neatidėliotino būtinumo spiriamas, jų protas pasidarė veiklesnis, grūdinosi valia, augo jėgos. Ir, žiūrėdami į pasaulio erdves, apsišarvavę tokiomis žiniomis ir instrumentais, apie kuriuos mes galime tiktai svajoti, jie matė netoli savęs, vos už 35 000 000 mylių Saulės kryptimi, rytinę vilties žvaigždę – mūsų planetą, žalią nuo augmenijos ir pilką nuo vandens plotų, su ūkanota atmosfera, aiškiai kalbančia apie derlingumą, su šmėkšančiomis pro ūkanotą uždangą plačiomis apgyventų žemynų dėmėmis bei siauromis jūromis, kuriose pilna plaukiojančių laivų.

Mes, žmonės, Žemėje gyvenančios būtybės, turėjome jiems atrodyti tokie pat svetimi ir neišsivystę, kaip mums atrodo beždžionės ir lemūrai. Mes žinome, kad gyvybė – tai nenutrūkstama kova dėl būvio, ir Marse, matyt, galvojama taip pat. Jų pasaulis jau vėsta, o Žemėje vis dar kunku-

liuoja gyvenimas, bet tai, kaip jiems atrodo, yra kažkokių žemesnių būtybių gyvenimas. Nukariauti naują pasaulį, esantį arčiau Saulės – štai kur vienintelė jų viltis išsigelbėti nuo neišvengiamai artėjančios pražūties.

Kad per daug griežtai jų nepasmerktume, turime prisiminti, kaip patys žmonės negailestingai naikino ne tiktai tokius gyvius kaip išmirusius bizonus ir paukštį dodo, bet ir į save panašius kitų rasių atstovus. Pavyzdžiui, Tasmanijos gyventojai per penkiasdešimt metų naikinamo karo, kurį pradėjo Europos imigrantai, buvo išžudyti visi iki vieno. Argi mes patys esame jau tokie gailestingi apaštalai, kad turėtume piktintis marsiečiais, kurie elgėsi visiškai panašiai?

Marsiečiai, matyt, nuostabiai tiksliai apskaičiavo savo nusileidimą – jų matematikos mokslas turbūt smarkiai prašoka mūsiškį – ir pasiruošimus atliko nepaprastai darniai. Jeigu mūsų prietaisai būtų buvę tobulesni, tai mes būtume pastebėję artėjančią audrą kur kas prieš devyniolikto amžiaus pabaigą. Tokie mokslininkai kaip Skiaparelis stebėjo raudonąją planetą, – beje, įdomu, kad daugelį amžių Marsas buvo laikomas karo žvaigžde, – tačiau jiems nepavyko išsiaiškinti tų periodiškai pasirodančių dėmių, kurias jie taip gerai išmoko žymėti žvaigždėlapiuose. O marsiečiai visą tą laikotarpį, matyt, ruošėsi savo žygiui.

1849 metais, kai Žemė ir Marsas buvo labiausiai suartėję, apšviestoje Marso disko pusėje buvo matyti stipri šviesa, kurią pirmiausiai pastebėjo Liko observatorija, o paskui Perotenas Nicoje bei kiti stebėtojai. Anglijos skaitytojai pirmą kartą apie tai sužinojo iš rugpjūčio 2 dienos žurnalo „Neičer“. Aš esu linkęs manyti, jog marsiečiai tuo metu liedinosi didžiulę patranką gilioje šachtoje Marse, iš kurios jie vėliau ir apšaudė Žemę. Beje, keisti reiškiniai, iki šiol dar neišaiškinti, buvo pastebėti per kitus du planetų suartėjimus arti tos vietos, kur prasiverždavo šviesa.

Audra užklupo mus prieš šešerius metus. Artėjant Marsui prie Žemės, Lavelis iš Javos telegrafu pranešė astronomams apie smarkų įkaitusių dujų sprogimą planetoje. Tatai atsitiko rugpjūčio dvyliktą apie vidurnaktį; spektroskopas, kuriuo jis tučtuojau pasinaudojo, ištryškino masę degančių dujų, daugiausia vandenilio, ir ta masė baisiu greičiu lėkė Žemės link. Apie dvyliktą valandą penkiolika minučių tas ugnies srautas jau nebebuvo

matomas. Lavelis palygino jį su didžiuliu ugnies tvykstelėjimu, šovusiu staiga iš planetos „tartum pabūklo sviedinys".

Tas palyginimas, kaip vėliau paaiškėjo, buvo tikslus. Tačiau laikraščiai kitą dieną nieko apie tai nepranešė, neminint mažos žinutės „Deili telegraf", ir pasaulis nieko nesužinojo apie tą visų didžiausią pavojų, kurs kada nors buvo grėsęs žmonijai. Aš taip pat turbūt nebūčiau nieko sužinojęs, jeigu Oteršou nebūčiau susitikęs su žinomu astronomu Odžilviu. Pranešimas buvo jį labai sujaudinęs, ir jis pakvietė mane tą naktį stebėti raudonosios planetos.

Nors po to buvo daug audringų įvykių, aš labai aiškiai atsimenu mūsų naktinį budėjimą: tyli observatorija, kampe pritemdytas žibintas, silpnai apšviečiąs grindis, vienodas laikrodinio mechanizmo tiksėjimas teleskope, nedidelė kiaurymė lubose, žvaigždžių dulkėmis išmarginta pailga bedugnė. Beveik nematomas Odžilvis tyliai knyburiavo prie teleskopo. Pro teleskopą buvo matomas tamsiai mėlynas ratas ir jame plaukiojanti mažytė apvali planeta. Ji atrodė tokia smulkutė, blizganti, turėjo vos pastebimas skersines juostas, kiek netaisyklingą apskritimą. Ji buvo tokia maža, tokia sidabriškai šilta, toji į segtuko galvutę panaši šviesa. Ji tarytum virpėjo, bet iš tikrųjų tai virpėjo teleskopas, veikiamas laikrodžio mechanizmo, laikančio planetą regėjimo lauke.

Stebima žvaigždutė čia mažėjo, čia didėjo, čia artėjo, čia tolo: iš tikrųjų tai buvo paprastas akių nuovargis. Ji buvo už 40 000 000 mylių nuo mūsų – daugiau kaip 40 000 000 mylių tuštumos. Nedaugelis gali įsivaizduoti tą begalinę tuštumą, kurioje plaukioja materialios visatos trupinėliai!

Arti planetos, atsimenu, švytėjo trys mažyčiai taškeliai, trys be galo nutolusios teleskopinės žvaigždės, o aplinkui – neišmatuojama tuščios erdvės tamsa. Jūs žinote, kaip toji bedugnė atrodo šaltą žvaigždėtą naktį. Pro teleskopą ji atrodo dar gilesnė. Ir, man nematomas dėl nuotolio ir menko dydžio, nesulaikomai greitai per visą šitą neįmanomą erdvę lėkė į mane, kas minutė priartėdamas daugelį tūkstančių mylių, tas, ką marsiečiai pasiuntė į mus, tas, kas turėjo atnešti kovą, vargą ir pražūtį Žemei. Stebint planetą, tokia mintis net į galvą man neatėjo; niekas Žemėje negalėjo nė pamanyti, kad jos link lekia taikliai paleistas sviedinys.

Tą pačią naktį vėl buvo pastebėtas sprogimas Marse. Aš pats jį mačiau. Tą pačią akimirką, kai chronometras rodė vidurnaktį, planetos kraštas truputį paraudo ir pasirodė vos įžiūrimas iškyšulys. Aš pranešiau Odžilviui, ir jis užėmė mano vietą. Naktis buvo karšta, ir aš buvau labai ištroškęs. Apgraibomis, netvirtai žengdamas tamsoje, pasukau prie staliuko, ant kurio stovėjo sifonas, tik staiga Odžilvis sušuko, pamatęs skrendančias į mus ugnies dujas.

Tą naktį iš Marso į Žemę buvo paleistas naujas nematomas sviedinys – lygiai po paros nuo pirmojo, sekundės tikslumu. Atsimenu, kaip sėdėjau ant stalo tamsoje; akyse man raibuliavo raudonos ir žalios dėmės. Panorau užsirūkyti ir ėmiau ieškoti ugnies. Tas akimirkos blykstelėjimas man atrodė visai nereikšmingas, ir aš nė nepagalvojau, kokios gali būti jo pasekmės. Odžilvis stebėjo dangų ligi pirmos valandos; pirmą valandą jis baigė darbą; mudu įsižiebėme žibintą ir nuėjome į jo namus. Oteršou ir Čertsis, kuriuose ramiai miegojo šimtai gyventojų, buvo paskendę tamsoje.

Odžilvis tą naktį pareiškė įvairių spėliojimų dėl gyvenimo sąlygų Marse ir išjuokė vulgarią hipotezę, jog Marso gyventojai siunčią mums signalus. Jis buvo linkęs manyti, kad į planetą tikriausiai pabirusi ištisa meteorų kruša arba kad ten išsiveržė didžiuliai vulkanai. Jis man įrodinėjo, jog maža tėra pagrindo manyti, kad organiškoji evoliucija vyktų vienodai dviejose, kad ir artimose planetose.

– Viena galimybė prieš milijoną, kad Marsas gyvenamas, – tarė jis.

Šimtai stebėtojų matė liepsną tą vidurnaktį ir kitas dešimt naktų – po vieną tvykstelėjimą kasnakt. Kodėl šūviai liovėsi po dešimtosios nakties, niekas nė nebandė išsiaiškinti. Galimas daiktas, kad šūvių dujos sukėlė marsiečiams nepatogumų. Tiršti dūmų ar dulkių kamuoliai, pastebėti pro stipriausią Žemės teleskopą, tarytum mažos, pilkos bangų pavidalo dėmės šmėkščiojo tyroje planetos atmosferoje, tarytum jos kontūrus.

Pagaliau net laikraščiai prabilo apie tas perturbacijas; pasirodė populiarių žinučių apie vulkanus Marse. Dar prisimenu, kad humoristinis žurnalas „Panč“ labai sąmojingai tatai panaudojo karikatūrai. O tuo tarpu nematomieji Marso sviediniai lėkė į Žemę tuščios erdvės bedugne po keletą mylių per sekundę, kasdien ir kas valandą vis artėdami prie Žemės.

Dabar man atrodo tiesiog nuostabu, kad žmonės tada galėjo rūpintis savo menkučiais reikaliukais, kai viršum jų galvų pakibo pražūties pavojus. Atsimenu, kaip džiūgavo Markhemas, gavęs naują planetos nuotrauką iliustruotam žurnalui, kurį jis tada redagavo. Šių dienų, jau kiek vėlesnio laikotarpio žmonės vargu ar gali įsivaizduoti devyniolikto amžiaus žurnalų gausumą ir verslumą. Na o aš pats tada labai uoliai mokiausi važinėti dviračiu ir skaičiau daugybę žurnalų, svarstančių tolimesnį moralinės evoliucijos klausimą ryšium su civilizacijos pažanga.

Vieną vakarą (pirmasis marsiečių sviedinys tada buvo per 10 000 000 mylių nuo mūsų) aš išėjau su žmona pasivaikščioti. Dangus buvo žvaigždėtas, ir aš jai aiškinau Zodiako ženklus ir parodžiau Marsą, skaidrų šviesos tašką ties zenitu, į kurį buvo nukreipta tiek daug teleskopų. Vakaras buvo šiltas. Minios vaikštinėjančių Čertsio ir Ailvorto gyventojų, grįždamos namo, ėjo pro mus su dainomis ir muzika. Viršutiniuose namų languose degė žiburiai, žmonės ėjo gulti. Iš tolo, nuo geležinkelio stoties, sklido manevruojančių traukinių nuotolio sušvelnintas dundesys; jis skambėjo beveik melodingai. Žmona atkreipė mano dėmesį į raudonus, žalius ir geltonus signalinius žiburius, kabančius tarytum rėmuose dangaus fone. Rodės, kad visur viešpatauja tyla ir ramybė.

II skyrius

KRINTANTI ŽVAIGŽDĖ

Paskui atėjo toji naktis, kai krito pirmoji žvaigždė. Ji buvo pastebėta švintant: panaši į ugninę juostą, ji skrido viršum Vinčesterio, į rytus, labai aukštai. Šimtai žmonių ją matė ir manė, kad tai krinta paprasta žvaigždė. Elbinas rašė, jog paskui save ji paliko žalsvą juostą, kuri švytėjo keletą sekundžių. Mūsų didžiausias meteoritų žinovas Deningas teigė, kad ją buvę galima matyti jau už devyniasdešimt ar šimto mylių. Jam atrodė, kad ji nukritusi ant žemės maždaug per šimtą mylių į rytus nuo tos vietos, kur jis pats tada buvo.

Tuo metu aš buvau namie ir rašiau savo kabinete; tačiau aš nieko nepastebėjau, nors mano langas buvo į Oteršou ir užuolaida buvo pakelta (aš mėgdavau žiūrėti į nakties dangų). Tačiau tas meteoritas, pats nepaprasčiausias iš visų kada nors nukritusių iš visatos erdvės, turėjo nukristi man sėdint prie savo stalo, ir aš, tuo metu pažvelgęs į langą, būčiau jį pastebėjęs. Kiti, kurie matė jį skrendant, pasakojo, kad jis skridęs švilpdamas, bet aš pats to negirdėjau. Daugelis Berkširo, Serėjaus ir Midlsekso gyventojų matė jį krintant ir manė, kad nukritęs naujas meteoritas. Tą naktį, rodos, niekas nė nepasirūpino pažvelgti į nukritusią masę.

Vargšas Odžilvis, stebėjęs meteoritą ir įsitikinęs, kad jis nukrito kur nors dykvietėje tarp Horzelio, Oteršou ir Vokingo, atsikėlė anksti rytą ir išėjo jo ieškoti; netrukus, kai tik prašvito, jis rado jį netoli smėlio karjero. Jis pamatė didžiulę duobę, išraustą nukritusio kūno, ir smėlio bei žvyro krūvas, suverstas tarp šilojų ir matomas už pusantros mylios. Šilojai degė ir smilko skaidriais mėlynais dūmeliais.

Nukritęs kūnas buvo įsmigęs į smėlį tarp išmėtytų sudaužytos pušies skeveldrų. Išorinė dalis atrodė kaip didžiulis apdegęs cilindras; jo kontūrus dengė storas žvynuotas tamsių nuodegų sluoksnis. Cilindro skersmuo siekė apie trisdešimt jardų. Odžilvis priėjo prie tos masės, nustebintas jos dydžio ir formos, nes paprastai meteoritai esti daugiau ar mažiau rutulio pavidalo. Tačiau cilindras buvo taip įkaitęs nuo lėkimo per atmosferą, kad nebuvo galima prie jo prisiartinti. Cilindro viduje kažkas negarsiai ūžė; Odžilvis nusprendė, kad tas ūžesys atsirado nevienodai vėstant cilindro paviršiui. Tuo metu jis net nepagalvojo, kad cilindras gali būti tuščiaviduris.

Odžilvis stovėjo prie atsiradusios duobės krašto, nustebintas nepaprasto cilindro formos ir spalvos, ir pamažu, nors dar ir neaiškiai, ėmė suvokti jo paskirtį. Ankstyvas rytas buvo nepaprastai ramus; saulė, ką tik apšvietusi pušyną ties Veibridžu, jau ėmė kaitinti. Odžilvis pasakojo negirdėjęs tą rytą paukščių, ir tiktai iš nuodegom aplipusio cilindro vidaus sklidę kažkokie garsai. Dykvietėje nebuvo nė gyvos dvasios.

Staiga jis nustebęs pamatė, kad nuo cilindro viršaus ėmė luptis nuodegų sluoksnis. Jos krito į smėlį tarytum sniego dribsniai ar lietaus lašai. Garsiai atlūžo ir nukrito, išgąsdindamas Odžilvį, gana stambus gabalas.

Dar nieko neįtardamas, Odžilvis įlipo į duobę ir, nepaisydamas didelio karščio, priėjo prie pat cilindro, norėdamas jį geriau apžiūrėti. Jis dar manė, kad tai tėra kūno vėsimo pasekmės, bet šią jo nuomonę griovė tas faktas, kas nuodegos krito tik nuo cilindro krašto.

Ir staiga Odžilvis pastebėjo, kad apvali cilindro viršūnė sukasi, sukimasis buvo toks lėtas, jog Odžilvis jį pastebėjo tiktai todėl, kad juodas taškelis, buvęs prieš penketą minučių ties juo, dabar atsidūrė kitoje apskritimo pusėje. Vis dėlto jis ne visai suprato, ką tai reiškia, kol išgirdo kažką dusliai krebždant ir pamatė, kad juodas taškelis pasistūmėjo į priekį beveik per colį. Tik tada pagaliau jis suprato, ką tai reiškia. Cilindras buvo dirbtinis, tuščiaviduris, su nusukamu gaubtu! Cilindro viduryje kažkas suko gaubtą!

– O, Dieve! – sušuko Odžilvis. – Ten viduryje yra žmogus! Žmonės, beveik mirtinai iškepti! Jie mėgina išlįsti!

Žaibiškai minčių asociacija šį reiškinį sugretino su sprogimu Marse.

Mintis apie uždarytas cilindre būtybes jam atrodė tokia baisi, kad jis užmiršo karštį ir priėjo prie cilindro dar arčiau, pasišovęs padėti atsukti sraigtą. Bet, jo laimei, šnypščiantis karštis laiku jį sustabdė ir įkaitintas metalas jo neapsvilino. Jis valandėlę pastovėjo nesiryždamas, paskui išlipo iš duobės ir tekinas pasileido į Vokingą. Buvo apie šeštą valandą. Jis susitiko vežiką ir bandė jam paaiškinti, kas įvyko, bet jo žodžiai ir veidas atrodė tokie keisti, – duobėje jis pametė skrybėlę, – jog šis, nieko nepasakęs, nuvažiavo tolyn. Taip pat nesėkmingai jis kreipėsi į smuklininką, kuris prie Horvelio tilto buvo ką tik atidaręs smuklės duris. Šis pagalvojo, kad tai koks ištrūkęs iš ligoninės beprotis, ir pabandė įsitempti jį į barą. Tai šiek tiek prablaivino Odžilvį, ir jis, pamatęs londonišką žurnalistą Hendersoną, bekasinėjantį savo sodelyje, kreipėsi į jį per tvorą, stengdamasis kalbėti kiek galint aiškiau.

– Hendersonai, – pradėjo jis, – ar jūs matėte praeitą naktį nukritusią žvaigždę?

– Na?

– Ji nukrito Horzelio dykvietėje.

– Dėl Dievo! – sušuko Hendersonas. – Nukritęs meteoritas! Įdomus dalykas!

– Bet tai nėra paprastas meteoritas. Tai cilindras, dirbtinis cilindras. Ir jo viduryje kažkas yra.

Hendersonas išsitiesė, rankoje laikydamas kastuvą.

– Ką jūs pasakėte? – dar paklausė Hendersonas. Jis buvo kurčias viena ausimi.

Odžilvis papasakojo visa, ką matė. Hendersonas valandėlę svarstė, paskui metė šalin kastuvą, čiupo švarką ir išbėgo į kelią. Abu nuskubėjo prie meteorito. Cilindras tebegulėjo toje pat vietoje. Garsų iš vidaus jau nebebuvo girdėti, o tarp antvožo ir cilindro žvilgtelėjo plonas metalinis sriegtas. Oras, smarkiai švilpdamas, veržėsi arba į lauką, arba ėjo į vidų.

Jie klausėsi, pabarškino lazda per nuodegas ir, nesulaukę jokio atsakymo, nusprendė, kad žmogus ar žmonės, uždaryti viduje, yra netekę sąmonės arba mirę.

Žinoma, dviese jie nieko negalėjo padaryti. Jie šūktelėjo keletą padrąsinančių žodžių ir nuskubėjo į miestą pagalbos, pažadėję grįžti. Susijaudinę ir susitaršę, aplipę smėliu, jie bėgo siaura gatve tą ankstyvą valandą, kai krautuvininkai nuo vitrinų nuima langines, o žmonės atidaro savo miegamųjų langus. Hendersonas pirmiausia nuėjo į geležinkelio stotį, pasiryžęs telegrafu pranešti naujieną į Londoną. Laikraščių skaitytojai jau buvo paruošti išgirsti apie šitą sensacingą įvykį.

Apie aštuntą valandą dykvietės link jau skubėjo žioplių ir vaikėzų būrys pasižiūrėti „marsiečių lavonų“. Tokia buvo pirmoji šito įvykio versija. Aš apie tai pirmiausia išgirdau iš laikraščių pardavėjo apie ketvirtį devintos, išėjęs nusipirkti „Deili kronikl“ numerio. Žinoma, aš be galo nustebau ir tučtuojau per Oteršou tiltą nuėjau prie smėlio duobės.

III skyrius

HORZELIO DYKVIETĖJE

Prie didžiulės įdubos, kurioje gulėjo cilindras, aš radau apie dvidešimt žmonių. Jau rašiau, kaip atrodė tas didelis sviedinys, įsmigęs į žemę. Velėna ir žvyras aplink jį buvo apsvilę tarytum po staigaus sprogimo. Matyt,

nuo smūgio pasirodė liepsna. Hendersono ir Odžilvio ten nebuvo. Jie turbūt nusprendė, kad tuo tarpu negalima nieko padaryti, ir todėl nuėjo pas Hendersoną papusryčiauti.

Ant duobės krašto, tabaluodami kojomis, sėdėjo ketvertas ar penketas berniukų; jie žaidė (kol aš juos sudraudžiau), mėtydami į cilindrą akmenukus. Paskui, išklausę manęs, jie ėmė žaisti, vaikydami vienas kitą ir sukinėdamiesi tarp suaugusiųjų.

Tarp susirinkusiųjų buvo du dviratininkai, padienis sodininkas, kurį aš kartais pasisamdydavau, mergaitė su kūdikiu ant rankų, mėsininkas Gregas su sūnum, keletas padaužų ir berniukų, kurie patarnaudavo golfo žaidėjams ir paprastai sukinėjosi palei geležinkelio stotį. Žmonės kalbėjo mažai. Tada Anglijoje retas kuris iš paprastų žmonių nors kiek nusimanė apie astronomiją. Dauguma žiūrovų ramiai spoksojo į plokščią cilindro gaubtą, kuris tebebuvo vis dar toje pačioje padėtyje, kaip jį paliko Odžilvis ir Hendersonas. Aš manau, kad visi jie nenusivylė, vietoj suanglėjusių lavonų radę nejudančio cilindro masę. Vieni grįžo namo, į jų vietą ėjo kiti. Aš įlipau į duobę, ir man pasirodė, kad po kojomis iš lengvo virpa žemė. Gaubtas jau nebesisuko.

Tiktai priėjęs visai arti prie cilindro, atkreipiau dėmesį į jo keistą išvaizdą. Iš pirmo žvilgsnio jis pasirodė nė kiek ne keistesnis už apvirtusį vežimą ar užgriuvusį ant kelio medį. Gal dar mažiau. Jis panėšėjo į aprūdijusį dujų rezervuarą, susmigusį į žemę. Šiek tiek mokytesnis žmogus tuojau būtų pastebėjęs, kad pilkos nuodegos cilindro paviršiuje yra ne paprastas deginys, kad gelsvai baltas metalas, blizgąs iš po gaubto, yra keisto atspalvio. Žodis „nežemiškas“ daugeliui žiūrovų nieko nesakė.

Jau neabejojau, kad cilindras yra nukritęs iš Marso, tačiau vis dar netikėjau, kad jame galėtų būti kokių gyvų būtybių. Aš maniau, kad gaubtas sukasi automatiškai. Nepaisydamas Odžilvio pasakojimų, vis dar tebetikėjau, kad Marse gyvena žmonės. Mano fantazija išskleidė sparnus: gal viduje yra paslėptas koks nors rankraštis, gal mes sugebėsime jį išversti ir taip toliau. Tačiau vėl – cilindras tokiam dalykui per didelis. Jaudinausi ir nekantravau, norėdamas pamatyti jį atidarytą. Apie vienuoliktą valandą,

matydamas, kad neįvyksta nieko ypatinga, sugrįžau namo į Meiberį. Bet aš jau nebegalėjau imtis savo abstrakčių tyrinėjimų.

Po vidudienio dykvietės vaizdas labai pasikeitė. Ankstyvoji vakarinių laikraščių laida nustebino visą Londoną:

ŽINIOS IŠ MARSO

NEPAPRASTAS ĮVYKIS VOKINGE...

Ir taip toliau. Be to, Odžilvio telegrama Astronomijos draugijai sukėlė ant kojų visas britų observatorijas.

Ant kelio prie smėlio duobės stovėjo bent dešimt puskariečių iš Vokingo stoties, fajetonas iš Čobhemo ir net kažkieno karieta. Atvažiavo daugybė dviratininkų, nepaisydami kaitros, susirinko daug žiūrovų, daugelis atėjo pėsčiomis iš Vokingo ir Čertsio, žodžiu, susirinko geroka žmonių minia, kurioje buvo netgi keletas išsipusčiusių damų.

Buvo labai karšta. Danguje nė debesėlio, jokio vėjelio, ir šiokią tokią paunksnę tegalėjai rasti tik po retomis pušų šakomis. Šilojai jau nebedegė, bet lyguma iki pat Oteršou buvo pajuodavusi ir vis dar teberūko. Apsukrus kolonijinių prekių krautuvėlės savininkas prie Čobhemo kelio atsiuntė savo sūnų su rankiniu vežimėliu, prikrautu žalių obuolių ir limonado.

Priėjęs prie duobės krašto, pamačiau joje bent pustuzinį žmonių – Hendersoną, Odžilvį ir aukštą šviesiaplaukį džentelmeną. Vėliau sužinojau, jog tai buvo karališkasis astronomas Stentas. Čia pat stovėjo keletas darbininkų su kastuvais ir kapliais rankose. Stentas nurodinėjo skardžiu ir griežtu balsu. Jis užlipo ant cilindro gaubto, kuris, matyt, jau atvėso. Jo veidas atrodė išraudęs ir prakaituotas, ir jis, matyt, buvo dėl kažko susierzinęs.

Didesnė cilindro dalis buvo atkasta, nors apatinis jo galas vis dar tebegulėjo žemėje. Odžilvis, pamatęs mane minioje, pasišaukė pas save ir paprašė nueiti pas lordą Hiltoną, šito sklypo savininką.

Vis didėjanti minia, aiškino jis, ypač vaikėzai, trukdo darbą. Nuo minios reikia aptverti tvora. Jis man pranešė, kad iš cilindro girdėti silpnas ūžimas ir kad darbininkams nepavykę atsukti dangčio, nes nesą už ko nusitverti. Cilindro sienos, matyt, labai storos ir, galimas daiktas, tas silpnas garsas, kurį mes girdime, iš tikrųjų reiškia didelį triukšmą viduje.

Aš labai apsidžiaugiau, galėdamas įvykdyti jo prašymą ir šitaip gaudamas progą patekti į tarpą tų privilegijuotų žiūrovų, kurie dalyvaus atidarant cilindrą. Lordo Hiltono namie neradau, bet sužinojau, kad jo laukiama grįžtant iš Londono šeštos valandos traukiniu; kadangi dabar buvo tiktai penkiolika minučių šeštos, tai užsukau namo išgerti arbatos ir paskui nuėjau į stotį, ketindamas pasitikti Hiltoną.

IV skyrius

CILINDRAS ATSIDARO

Kai sugrįžau į dykvietę, saulė jau leidosi. Iš Vokingo publika vis dar rinkosi, retas kuris ėjo namo. Gelsvame kaip citrina dangaus fone juodavo vis didesnė minia, susigrūdusi aplink įdaubą; susirinko bent pora šimtų žmonių. Jie kažką šūkavo; ties duobe buvo tikra spūstis. Mane pagavo kažkoks neramus jausmas. Priėjęs arčiau, išgirdau Stentą šaukiant:

– Atgal, traukitės atgal!

Prabėgo kažkoks berniūkštis.

– Jis juda, – paskelbė jis, – sukasi ir sukasi. Man tai nepatinka. Aš verčiau eisiu namo.

Priėjau dar arčiau. Minia buvo tiršta – kokie du ar trys šimtai žmonių. Visi stumdėsi, lipo vieni kitiems ant kulnų. Puošnios damos rodė ypatingą smalsumą.

– Jis įkrito į duobę! – sušuko kažkas.

– Atgal, atgal! – pasigirdo balsai.

Minia truputį atsitraukė, ir aš pasistūmėjau į priekį. Visi buvo baisiai susijaudinę. Išgirdau kažkokį keistą, duslų garsą, sklindantį iš duobės.

– Atstumkite pagaliau tuos pusgalvius! – sušuko Odžilvis. – Juk mes nežinome, kas yra tame prakeiktame daikte!

Aš pamačiau jauną vyriškį, rodos, pardavėją iš Vokingo, lipantį ant cilindro ir bandantį išsikapanoti iš duobės, į kurią jį buvo įstūmusi minia.

Viršutinę cilindro dalį kažkas suko iš vidaus. Buvo matyti apie dvi pėdos žvilgančio sriegio. Kažkas suklupęs mane pastūmė, ir aš kad kiek

būčiau nugriuvęs ant gaubto. Atsigręžiau, ir, kol žiūrėjau į kitą pusę, gaubtas atsisuko visai ir sužvangėjo, nukrisdamas ant žvyro. Alkūne atsirėmiau į kažką užpakalyje ir vėl atsigręžiau į cilindrą. Apskrita tuščia skylė man pasirodė visiškai juoda. Besileidžianti saulė tvieskė tiesiai į akis.

Visi turbūt tikėjosi pamatysią iš vidaus pasirodant žmogų; gal ne visai tokį, kokie esame mes, Žemės žmonės, bet vis dėlto panašų į mus nors iš dalies. Bent aš to tikėjausi. Bet dirstelėjęs pamačiau, kaip kažkas kapstosi tamsoje, – pilkšvas, lyg banguojantis, judąs; blykstelėjo du diskai, panašūs į akis. Paskui kažkas, panašus į pilką lazdos storumo gyvatę, ėmė rangytis iš kiaurymės ir besiraitydamas šliaužti į mane – vienas, paskui antras.

Mane nukrėtė šiurpas. Užpakalyje suklykė kažkokia moteris. Aš grįžtelėjau, vis nenuleisdamas akių nuo cilindro, iš kurio lindo nauji čiuptuvai, ir ėmiau trauktis toliau nuo duobės krašto. Aplink sustojusius žmones, kurie lig šiol tik stebėjosi, dabar pagavo siaubas. Kai kurie ėmė klykti. Minia traukėsi atgal. Pardavėjas vis dar negalėjo išsikapstyti iš duobės. Netrukus likau vienas ir mačiau, kaip žmonės bėgo į kitą duobės pusę, tarp jų buvo ir Stentas. Vėl pažvelgiau į cilindrą ir apstulbau iš baimės. Stovėjau, tartum stabo ištiktas, ir žiūrėjau.

Iš cilindro sunkiai ir lėtai lindo didžiulis pilkšvas apvalus gal lokio didumo padaras. Išniręs į šviesą, jis sublizgėjo tarytum šlapia šikšna. Dvi didelės tamsios akys įdėmiai žiūrėjo į mane. Pabaisos galva buvo apskrita ir, jeigu galima taip išsireikšti, turėjo veidą. Žemiau akių buvo bedantė burna, jos kraštai krutėjo ir virpėjo, leisdami seiles. Kubas sunkiai alsavo ir trūkčiodamas pulsavo. Vienu minkštu čiuptuvu pabaisa buvo atsirėmusi į cilindro kraštą, o antruoju mosavo ore.

Tas, kuris nėra matęs gyvo marsiečio, vargu ar galėtų įsivaizduoti jo baisią, šlykščią išvaizdą. Trikampė raidės V pavidalo burna su atsikišusia viršutine lūpa, nuolat trūkčiojanti burna, čiuptuvai, kokius galėjo turėti Gorgonos[1], garsus alsavimas neįprastoje atmosferoje, nerangūs ir apsunkę dėl didesnės Žemės traukos judesiai ir ypač tos didžiulės įdėmios akys, –

[1] Gorgonos – trys moterys pabaisos graikų mitologijoje, kurioms vietoj plaukų augusios gyvatės (*vert. pastaba*).

viskas buvo taip šlykštu, jog darėsi bloga. Riebaluota tamsi oda priminė slidų grybą, nerangūs, lėti judesiai kėlė neapsakomą baimę. Net ir po pirmojo įspūdžio, vos prabėgomis pažvelgęs į pabaisą, aš pajutau pasišlykštėjimą ir siaubą.

Staiga pabaisa dingo. Ji persivertė per cilindro kraštą ir nukrito į duobę, drėbtelėdama tarytum didžiulis odinis pundas. Ji dusliai suriko, ir paskui pirmąją pabaisą kiaurymės tamsoje pasirodė antroji.

Aš staiga atsitokėjau, pasisukau ir kiek tik įkabindamas pasileidau bėgti prie medžių, kurie buvo už kokio šimto jardų nuo cilindro; bėgau skersas ir nuolat klupau, nes negalėjau atitraukti akių nuo pabaisų.

Ten, tarp jaunų pušų ir pražirnių atžalyno, sustojau ir uždusęs ėmiau laukti, kas bus toliau. Dykvietėje buvo pilna žmonių, kurie panašiai kaip ir aš smalsiai ir baimingai stebėjo pabaisas ar, teisingiau pasakius, krūvą žvyro, kur jos gulėjo. Ir staiga baisiai išsigandęs pamačiau kažką apvalų, tamsų, išlendantį iš duobės. Tai buvo įkritusio į duobę pardavėjo galva; saulėlydžio fone ji atrodė juoda. Štai pasirodė jo pečiai ir keliai, bet jis ir vėl nuslydo žemyn, buvo matyti vien jo galva. Paskui jis dingo, ir man pasigirdo silpnas jo šūktelėjimas.

Buvau begrįžtąs jam padėti, bet nepajėgiau nugalėti baimės.

Daugiau nieko nebemačiau, viskas dingo gilioje duobėje, už smėlio kauburių, kuriuos suvertė nukritęs cilindras. Kiekvienas, einąs keliu iš Čobhemo arba Vokingo, būtų buvęs nustebintas tokio nepaprasto reginio. Apie šimtas žmonių išsisklaidė po griovius, pakrūmėse, už vartų bei tvorų ir tylėdami, tik kartais pasikeisdami trumpais šūksniais, akis įsmeigę žiūrėjo į smėlio krūvas. Liepsnojančio dangaus fone juodavo palikta statinėlė su limonadu, o prie smėlio duobės stovėjo tušti vežimai. Arkliai iš savo maišelių ėdė avižas ir kanopomis kapstė žemę.

V skyrius

ŠILUMINIS SPINDULYS

Marsiečių, išlendančių iš cilindro, kuriame jie atskrido į Žemę iš savo planetos, vaizdas tarytum užbūrė mane ir sukaustė mano veiksmus. Stovėjau ligi kelių įsibridęs į šilojus ir žiūrėjau į smėlio krūvas. Manyje grūmėsi baimė ir smalsumas.

Aš nedrįsau dar kartą prieiti prie duobės, bet labai norėjau ten pažvelgti. Todėl ėmiau ten slankioti ratu aplinkui, dairydamasis patogesnės stebėjimo vietos ir neatitraukdamas akių nuo smėlio krūvos, už kurios slėpėsi atėjūnai, atvykę į mūsų Žemę. Vieną kartą saulėlydžio šviesoje pasirodė kažkokios trys juodos galūnės, tarytum aštuonkojo čiuptuvai, bet tučtuojau vėl dingo. Paskui išlindo plonas sunarstytas stiebas su kažkokiu apvaliu lėtai besisukančiu disku viršuje. Ką jie ten daro?

Žiūrovai susiskirstė į dvi grupes: viena, gausesnė, buvo arčiau Vokingo, antra, mažesnė, – arčiau Čobhemo. Matyt, jie dvejojo taip pat kaip ir aš. Netoli manęs stovėjo keletas žmonių. Aš prisiartinau prie vieno – tai buvo mano kaimynas, tik aš nežinojau, kuo jis vardu – ir bandžiau jį užkalbinti. Tačiau metas pokalbiui buvo visai netikęs.

– Kokios baidyklės! – tarė jis. – Dieve, kokios jos šlykščios! – Jis tai pasakė keletą kartų.

– Ar matėte žmogų duobėje? – paklausiau aš. Bet jis nieko man neatsakė. Mes tylėdami stovėjome greta ir stebėjome, dviese jausdamiesi lyg saugesni. Paskui savo stebėjimo punktą aš nukėliau į kalvelę, iškilusią kokį jardą ar kiek aukščiau. Apsidairęs pamačiau, kad mano kaimynas nuėjo Vokingo link.

Saulė nusileido, ėmė temti, o vis neatsitiko nieko nauja. Minia kairėje, arčiau prie Vokingo, atrodė, padidėjo, ir aš girdėjau jos neaiškų klegesį. Žmonių būrys prie kelio į Čobhemą išsiskirstė. Duobėje tebebuvo ramu.

Žiūrovai palengva drąsėjo. Gal naujai atvykusieji iš Vokingo taip pat padrąsino minią. Prieblandoje ant smėlio kauburių pamažu ėmė bruzdėti, vakaro ramybė tarytum teikė jiems drąsos. Juodi statmeni šešėliai, po du ir po tris, slinko sustodami, klausydamiesi, ir vėl slinko, išsitęsdami plonu

netaisyklingu pusmėnuliu, kurio ragai palengva apglėbė duobę. Aš taip pat ėmiau artėti prie duobės.

Paskui pamačiau, kaip paliktųjų vežimų vežėjai ir kiti drąsuoliai prisiartino prie duobės, ir išgirdau kanopų bildesį bei ratų girgždesį. Berniukas iš krautuvės nustūmė savo vežimėlį su obuoliais. Po to už trisdešimties jardų nuo duobės pastebėjau juodą būrelį žmonių, einančių nuo erzelio. Priešakyje kažkas nešė plėvesuojančią baltą vėliavą.

Tai buvo delegacija. Mieste, greitosiomis pasitarus, buvo nuspręsta, jog marsiečiai, kad ir tokios šlykščios išvaizdos, matyt, yra protingos būtybės ir reikia joms signalizuoti, kad ir mes esame protingi.

Vėjo plaikstoma vėliava artėjo, – iš pradžių ji buvo dešiniau nuo manęs, paskui atsidūrė kairėje. Stovėjau per toli, kad galėčiau ką nors įžiūrėti, bet vėliau sužinojau, kad Odžilvis, Stenas ir Hendersonas dalyvavo kartu su kitais šitame bandyme užmegzti santykius su marsiečiais. Delegacija tarytum tempė paskui save beveik susiglaudusį minios ratą, ir daugybė neaiškių tamsių figūrų sekė paskui ją prideramu atstumu.

Staiga blykstelėjo šviesa, ir skaidrūs žalsvi dūmai pliūptelėjo iš duobės trimis kamuoliais, kylančiais vienas paskui kitą ramiame ore.

Tie dūmai (žodis liepsna gal čia geriau tiktų) buvo tokie skaidrūs, kad tamsiai žydras dangus viršuje ir rusva nutįsusi iki Čertsio dykvietė su vienur kitur dunksančiomis pušimis staiga pasirodė visiškai juoda. Pasigirdo kažkoks silpnas šnypščiantis garsas. Prie duobės krašto stovėjo būrelis žmonių su balta vėliava, sustabdytas to keisto reiškinio – juodas statmenų šešėlių trikampis ant juodos žemės. Žalsvo dūmo blykstelėjimas akimirką apšvietė jų blyškiai žalsvus veidus.

Šnypštimas iš pradžių virto dusliu zvimbimu, paskui nenutylančiu garsiu gaudesiu; iš duobės iškilo kuprotas šešėlis, ir blykstelėjo kažkokios dirbtinės šviesos spindulys.

Liepsnos liežuviai, akinanti šviesa šoko ant žmonių grupelės, tarytum smogė jiems nematoma srovė, tvykstelėdama balta liepsna. Bematant kiekvienas pavirto tarytum liepsnojančiu deglu.

Juos naikinančios liepsnos šviesoje aš mačiau, kaip vieni svyravo ir griuvo, o kiti bėgo į visas puses.

Stovėjau ir žiūrėjau, dar ne visai aiškiai suprasdamas, kad per minią bėga mirtis, skindama žmones vieną po kito. Aš tik supratau, kad atsitiko kažkas keista. Beveik be jokio garso akinamai tvyksteli šviesa – ir žmogus krinta kniūbsčias ant žemės ir guli nekrutėdamas. Nuo nematomo karščio užsidegė pušys, tratėdami suliepsnojo sausi prožirniai. Net toliau, ties Nephilu, užsidegė medžiai, tvoros, trobesiai.

Toji ugninė mirtis, tas nematomas, neišvengiamas liepsnojantis kardas smogė staigiai ir taikliai. Pamatęs liepsnojančius krūmus, aš supratau, kad jis artėja prie manęs, bet buvau per daug priblokštas ir išgąsdintas, kad bandyčiau bėgti. Girdėjau, kaip smėlio duobėje traška ugnis ir kaip staiga liovėsi žvengti arklys. Tarytum kažkieno nematomas įkaitintas pirštas slinko per dykvietę tarp manęs ir marsiečių, brėždamas ugningą kreivę, ir visur aplinkui tamsi žemė rūko ir spragėjo. Kažkas su trenksmu nukrito toli kairėje, kur per dykvietę eina kelias į Vokingo stotį. Spragsėjimas ir ūžesys liovėsi, juodas kupoliškas daiktas palengva susmuko į duobę ir dingo.

Visa tai atsitiko taip greitai, kad aš vis dar tebestovėjau kaip įbestas, ugnies švyturio pritrenktas ir apakintas. Jeigu ta mirtis būtų apibrėžusi visą ratą, ji neišvengiamai būtų ir mane pavertusi pelenais, bet ji slystelėjo pro šalį ir manęs pasigailėjo.

Tamsa aplinkui pasidarė dar šiurpesnė ir niūresnė. Kalvota dykvietė atrodė beveik juoda; po tamsiai mėlynu dangum buvo tiktai pilka plento juostelė. Žmonės dingo. Aukštai mirgėjo žvaigždės, o vakaruose švietė blyškiai žalsva juosta. Pušų viršūnės ir Horzelio stogai ryškiai juodavo vakarų dangaus fone. Marsiečių ir jų ginklų visai nebuvo matyti, tiktai ant plono stiebo nuolat sukinėjosi veidrodis. Medžiai ruseno; kur ne kur smilko krūmai, o viršum namų prie Vokingo stoties aukštyn kilo didžiulės liepsnos.

Viskas liko kaip buvę – jeigu ne tas staigus liepsnos viesulas. Juodų figūrėlių būrelis su balta vėliava buvo sunaikintas, bet vakaro tylos beveik niekas nedrumstė.

Staiga aš supratau, kad stoviu čia, tamsioje dykvietėje, vienas, bejėgis, beginklis. Tarytum kažkas prislėgė mane... Šiurpu!

Prisiverčiau pasisukti ir klupdamas nubėgau per šilojus.

Mane apėmusi baimė buvo ne šiaip sau baimė. Tai buvo nesuprantamas siaubas; aš bijojau ir marsiečių, ir mane supančios tamsos bei tylos. Visiškai netekęs drąsos, bėgau kūkčiodamas kaip kūdikis. Atgal pažiūrėti nedrįsau.

Atsimenu, mane apėmė toks jausmas, tarytum kažkas manimi būtų žaidęs, – rodės, kad tuoj toji paslaptingoji mirtis, staigi kaip ugnies blykstelėjimas, šoks iš tamsios duobės ir sunaikins mane vietoje.

VI skyrius

ŠILUMINIS SPINDULYS ČOBHEMO KELYJE

Ir dabar dar neišaiškinta, kokiu būdu marsiečiai gali taip greitai ir taip tyliai žudyti žmones. Daugelis spėja, kad jie kažkaip koncentruoja intensyvią šilumą visiškai šilumos nepraleidžiančioje kameroje. Tą kondensuotą šilumą jie sviedžia lygiagrečiais spinduliais į pasirinktą taikinį, nukreipdami ją poliruotu paraboliniu veidrodžiu; taip šviesos pluoštus sviedžia parabolinis švyturio veidrodis. Tačiau niekas negalėjo to įrodyti. Nekėlė jokių abejonių vienas dalykas: čia veikia šiluminiai spinduliai. Šiluma, nematomoji šiluma vietoje matomosios šviesos. Visa, kas tiktai gali degti, virsta liepsnos liežuviais, jiems prisilietus: švinas pavirsta tekančiu skysčiu, geležis suminkštėja, stiklas ištirpsta, vanduo virsta garais.

Tą naktį po žvaigždėmis aplink duobę gulėjo apie keturiasdešimt lavonų, suanglėjusių ir taip sudarkytų, kad jų nebegalima buvo pažinti, visą naktį dykvietėje tarp Horzelio ir Meiberio nebuvo nė gyvos dvasios ir viršum jos liepsnojo pašvaistė.

Čobheme, Vokinge ir Oteršou apie katastrofą žmonės turbūt sužinojo vienu metu. Vokingo krautuvės jau buvo uždarytos, kai vyko tragedija, ir būreliai žmonių, sudominti girdėtų pasakojimų, Horzelio tiltu ir keliu, apjuostu gyvatvorėmis, ėjo dykvietės linkui. Dienos darbus baigęs jaunimas, žinoma, pasinaudojo šia naujiena kaip proga pasivaikščioti ir paflir-

tuoti. Tamsiai raudonos pašvaistės nutviekstame kelyje klegėjo daugybė žmonių.

Tuo tarpu Vokinge tiktai retas težinojo, kad cilindras atsidarė, nors vargšas Hendersonas buvo pasiuntęs telegramą vakariniam laikraščiui. Po du ir po tris išėję už miesto jaunuoliai pamatydavo būrelius žmonių, kurie susijaudinę ginčijosi ir žvilgčiojo į besisukantį veidrodį viršum smėlio duobės; jų susijaudinimas, be abejo, užkrėtė ir naujai atvykstančius.

Apie pusę devintos, kai delegacija buvo sunaikinta, arti jos žuvimo vietos susirinko minia, bent trys šimtai žmonių, gal ir daugiau, neskaitant tų, kurie pasuko iš kelio, norėdami prieiti arčiau marsiečių. Tarp jų buvo ir trys policininkai, vienas jų raitas; jie stengėsi, kaip Stento buvo įsakyta, sulaikyti minią ir neleisti jos prie cilindro. Žinoma, neišvengta buvo protestų tų karštakošių, kuriems bet koks žmonių susibūrimas visuomet yra proga patriukšmauti ir pajuokauti.

Kai tik marsiečiai pasirodė iš savo cilindro, Stentas ir Odžilvis, bijodami kokio nors susidūrimo, iš Horzelio telegrafavo į kareivines, prašydami kareivių kuopos apsaugoti toms keistoms būtybėms nuo smurto. Paskui jie grįžo tos nelaimingos delegacijos priešakyje. Jų mirties aprašymas, toks kaip ją matė minia, sutampa su mano asmeniniais įspūdžiais: trys žalių dūmų tvykstelėjimai, duslus gaudesys ir liepsnos liežuviai.

Tačiau žiūrovų miniai grėsė didesnis pavojus negu man. Juos išgelbėjo tiktai apaugusi šilojais smėlėta kalva, sulaikiusi dalį šiluminių spindulių. Jei parabolinis veidrodis būtų buvęs pakeltas keletą jardų aukščiau, gyvų nebūtų likę nė vieno. Jie matė, kaip tvieskė ugnis, kaip griuvo žmonės, kaip nematoma ranka, padeginėdama krūmus, prieblandoje greitai artėja prie jų. Paskui, švilpdamas ir stelbdamas gaudesį, sklindantį iš duobės, spindulys blykstelėjo viršum jų galvų; suliepsnojo pakelės bukų viršūnės; name, kuris stovėjo arčiausiai prie kampo, pabiro plytos, išlakstė stiklai, užsidegė langų rėmai ir nugriuvo dalis stogo.

Kai sutratėjo ir sušniokštė degantys medžiai, siaubo apimta minia keletą akimirkų neryžtingai tūpčiojo vietoje. Ant kelio krito kibirkštys ir degančios šakos, skraidė liepsnos apimti lapai, užsidegė žmonių skrybėlės ir drabužiai. Dykvietėje staiga kažkas suspigo. Raitas policininkas garsiai šaukdamas susiėmė už galvos ir nušuoliavo per visą šį sąmyšį.

– Jie ateina! – sušuko moteris, ir visi, spausdami stovinčius užpakalyje, ėmė skverbtis atgal į Vokingą. Minia iškriko kaip avių būrys. Ten, kur kelias buvo siauresnis ir tamsesnis, tarp aukštų pylimų susidarė pasiutiška spūstis. Neišvengta aukų: trys ar dvi moterys ir vienas berniukas buvo suspausti ir sumindžioti. Jie buvo palikti mirti šioje siaubingoje tamsoje.

VII skyrius

KAIP AŠ PASIEKIAU NAMUS

Aš pats atsimenu tik tiek, kad bėgdamas kliuvau už medžių, klupau krūmuose. Viršum manęs kabėjo nematomas siaubas; negailestingas šiluminis kardas, rodos, švytravo viršum galvos ir tuoj tuoj turėjo nukristi ir sunaikinti mane. Aš pasiekiau kelią tarp sankryžos ir Horzelio ir nubėgau sankryžos link.

Galų gale toliau eiti nebegalėjau: pailsau nuo susijaudinimo ir greito bėgimo ir susverdėjęs griuvau prie kelio, netoli tilto per kanalą prie dujų fabriko. Gulėjau kaip negyvas.

Taip išgulėjau turbūt gana ilgai.

Kai po kiek laiko atsikėliau ir suglumęs atsisėdau, iš pradžių negalėjau suprasti, kaip ten atsiradau. Patirtas siaubas nuslinko nuo manęs tarsi drabužis. Mano skrybėlė buvo dingusi, apykaklė atsisegusi. Prieš keletą minučių mačiau tik neišmatuojamą mirtį, erdvę ir gamtą, jaučiau savo bejėgiškumą, baimę ir artimą mirtį. Dabar viskas tarytum staiga pasikeitė, ir mano nuotaika pasidarė kitokia. Įvyko nepastebimas perėjimas iš vienos dvasinės būklės į kitą. Bematant pasijutau koks buvęs, paprastas kuklus miestietis. Tyli dykvietė, mano bėgimas, skraidančios liepsnos – viskas man atrodė kaip sapnas. Aš klausiau save: ar iš tikrųjų visa tai įvyko? Nenorėjau tikėti, kad tai buvo tikrovė...

Atsistojau ir nuėjau stačia tilto nuokalne. Negalėjau nieko galvoti. Raumenys ir nervai suglebo. Svyravau kaip girtas. Viršum tilto arkos iškilo kažkieno galva, ir pasirodė darbininkas su krepšiu. Šalia jo mažas berniukas. Darbininkas nuėjo pro šalį, palinkėjęs man labos nakties. Aš norė-

jau jį užkalbinti ir negalėjau. Tik atsakiau į jo sveikinimą, kažką neaiškiai murmtelėdamas, ir nuėjau tiltu toliau.

Prie Meiberio arkos traukinys – banguojanti baltų žvilgančių dūmų juosta ir ilga šviesių langų eilė – nulėkė į pietus: tuk tuk... tuk tuk... ir dingo. Žmonių būrelis kalbėjosi ties vartais vieno iš tų namų, kurie sudarė vadinamąją „Rytinę terasą". Tai buvo taip realu ir taip pažįstama. O ten, dykvietėje?.. Neįtikima, fantastiška! „Ne, – pagalvojau aš, – to viso negalėjo būti!"

Gal aš esu savotiškas ir jaučiu ne taip kaip visi žmonės. Kartais mane kankina keistas jausmas, lyg būčiau svetimas ir pats sau, ir aplinkos pasauliui. Aš kažkaip viską stebiu iš anapus, iš kažkur, iš tolo, už laiko ir erdvės ribų, anapus gyvenimo kovos su jos tragedijomis. Tas jausmas ypač stipriai mane veikė tą naktį.

Čia tokia ramybė, o ten, mažiau kaip už dviejų mylių, žaibiška, skraidanti mirtis. Dujų gamykla garsiai ūžė, skaisčiai švietė elektros žibintai. Aš stabtelėjau prie žmonių būrelio.

– Kokios naujienos iš dykvietės? – paklausiau.

Prie vartų stovėjo du vyrai ir moteris.

– Ką? – paklausė vienas vyrų atsigręždamas.

– Kokios naujienos iš dykvietės? – pakartojau aš.

– Argi jūs pats ten nebuvote? – paklausė vyriškis.

– Žmonės, rodos, visiškai sukvailėjo dėl tos dykvietės, – tarė moteris už vartų. – Ir ką ten rado?

– Argi jūs negirdėjote apie žmones iš Marso? – tariau aš. – Apie gyvas būtybes iš Marso?

– Įgriso ligi gyvo kaulo, – atsakė moteris už vartų. – Dėkojame. – Ir vis trys nusijuokė.

Aš likau sukvailintas. Susierzinęs bandžiau jiems papasakoti apie viską, ką matęs, bet man nesisekė. Jie tiktai juokėsi iš mano padrikų frazių.

– Jūs dar apie tai išgirsite! – tariau aš ir nuėjau namo.

Savo išvaizda aš išgąsdinau žmoną. Nuėjau į valgomąjį, atsisėdau, išgėriau truputį vyno ir, kiek sugebėdamas, sukaupęs mintis, papasakojau jai viską, ką buvau matęs. Padavė pietus – jau atšalusius, tačiau mes, kol aš pasakojau, į valgį nekreipėme dėmesio.

– Visa laimė, – tariau aš, mėgindamas sušvelninti mano paties sukeltą išgąstį, – kad tai yra nerangiausios būtybės, kokias kada nors esu matęs. Jie gali šliaužioti duobėje ir žudyti žmones, kurie prie jų prisiartina, tačiau patys nesugeba iš ten išlįsti... Bet kokie jie baisūs!

– Nekalbėk apie tai, brangusis! – sušuko žmona, suraukusi antakius ir dėdama savo ranką ant manosios.

– Vargšas Odžilvis! – tariau aš. – Užtenka tik pagalvoti, kad jis ten guli negyvas!

Šiaip ar taip, žmona manim patikėjo. Kai pastebėjau, kad ji išblyško, tuojau lioviausi apie tai kalbėjęs.

– Jie gali ateiti ir čia, – kartojo ji. Aš prikalbinau ją išgerti vyno ir pasistengiau įtikinti, kad taip negali būti.

– Jie vos tegali pajudėti, – sakiau aš.

Ėmiau raminti ją ir save, kartodamas viską, ką man buvo kalbėjęs Odžilvis, ir įtikinėdamas, kad marsiečiams neįmanoma prisitaikyti prie Žemės sąlygų. Ypač pabrėžiau kliūtis, kylančias dėl traukos Marse ir Žemėje nevienodumo. Žemės paviršiuje traukos jėga yra tris kartus stipresnė negu Marso paviršiuje. Todėl kiekvienas marsietis atsidūręs Žemėje svers tris kartus daugiau negu Marse, o jo raumenų jėga nebus padidėjusi. Jo kūnas bus tarytum švino pripiltas. Tokia buvo visuotinė nuomonė. Ir „Taims" ir „Deili telegraf", pavyzdžiui, kitą rytą rašė apie tai, ir abu laikraščiai, kaip ir aš, praleido dvi esmines aplinkybes.

Žemės atmosfera, kaip žinoma, turi kur kas daugiau deguonies arba kur kas mažiau argono (iš kurios pusės žiūrėsi) negu Marso atmosfera. Gaivinantis to deguonies perteklius, be abejo, turėjo atsverti padidėjusio jų kūnų svorio įtaką. Be to, mes užmiršome ir tai, kad, turėdami labai ištobulintą techniką, marsiečiai blogiausiu atveju galės išsiversti ir be raumenų jėgos.

Bet tą vakarą aš apie tai nepagalvojau, ir todėl mano argumentai prieš įsibrovėlių galią atrodė esą neginčytini. Išgėręs ir pavalgęs pasijutau saugesnis prie savo stalo ir, stengdamasis nuraminti žmoną, pats pamažu dariausi drąsesnis.

– Jie padarė kvailystę, – tariau aš, girsnodamas vyną. – Jie yra pavojingi, nes, be abejo, patys iš baimės pakvaišo. Gal jie visai nesitikėjo rasią čia

gyvas būtybes, ypač protingas gyvas būtybes. Blogiausiu atveju – vienas geras sviedinys į duobę, ir viskas bus baigta, – pridūriau aš.

Smarkus susijaudinimas – patirtų sukrėtimų rezultatas, matyt, padilgino mano jausmus. Aš ir dabar nepaprastai aiškiai atsimenu tuos pietus. Mielas išgąsdintas mano žmonos veidas, jos akys, žvelgiančios į mane iš po rožinio lempos gaubto, balta staltiesė, sidabras ir krištolas (tais laikais net rašytojai filosofai galėjau sau leisti tokią prabangą), tamsiai raudonas vynas stiklinėje, – viskas įsmigo man į atmintį. Aš sėdėjau stalo gale, rūkiau cigaretę, gailėjausi, kad Odžilvis buvo toks neapdairus, ir įrodinėjau, kad marsiečių nėra ko bijoti.

Panašiai ir koks nors pasipūtęs dodo Šv. Maurikijaus saloje, jausdamasis esąs visiškas savo lizdo šeimininkas, galėjo galvoti apie išbadėjusių jūrininkų atvykimą į salą.

– Rytoj mes su jais susidorosime, brangioji! – Tada nežinojau, kad po šių paskutiniųjų mano pietų kultūringoje aplinkoje įvyks baisūs, negirdėti dalykai.

VIII skyrius

PENKTADIENIO VAKARE

Iš visų tų keistų ir nuostabių dalykų, kurie atsitiko tą penktadienį, nuostabiausia man atrodė toji bedugnė, kuri skiria mūsų visuomenės santvarkos nekintamumą ir pradžią įvykių, turėjusių tą santvarką apversti aukštyn kojomis. Jeigu penktadienio vakare skriestuvu būtume nubrėžę penkių mylių spindulio ratą aplink smėlio duobę ties Vokingu, tai abejoju, ar už jos ribos būtume radę nors vieną žmogų (išskyrus gal tiktai dykvietėje žuvusiųjų Stento, dviratininkų ir londoniškių giminaičius), kurio nuotaiką ir papročius būtų nors kiek sudrumstę ateiviai. Žinoma, daugelis girdėjo apie cilindrą ir laisvalaikiu apie jį kalbėjo, bet jis toli gražu nebuvo jiems tokia sensacija, kokią būtų sukėlęs, pavyzdžiui, Vokietijos ultimatumas.

Londone gautoji vargšo Hendersono telegrama apie atsuktą cilindro gaubtą buvo įvertinta kaip laikraštinė antis. Vakarinis laikraštis pasiuntė

jam telegramą, prašydamas žinią patvirtinti ir, negavęs atsakymo, – Hendersono jau nebebuvo gyvųjų tarpe, – nusprendė neleisti ekstra numerio.

Penkių mylių rato ribose gyventojai negalvojo apie jokias saugumo priemones. Jau minėjau, kaip elgėsi žmonės, su kuriais man teko apie tai kalbėti. Visoje apygardoje jie ramiai pietavo ir vakarieniavo, darbininkai po sunkios darbo dienos triūsė savo sandėliuose, guldė miegoti kūdikius; jaunimas porelėmis vaikštinėjo jaukiomis alėjomis; moksleiviai sėdėjo prie knygų.

Galimas daiktas, kad apie įvykius buvo šnekučiuojama kaimo gatvėse ir plepama aludėse; koks nors gandonešis arba net įvykių liudininkas kai kur sukeldavo sąmyšį, bėginėjimus bei šūkavimus; tačiau daugelis tebegyveno kaip ir anksčiau, nuo seno įsišaknijusia tvarka: dirbo, valgė, gėrė, miegojo tarytum danguje ir nebuvo jokio Marso. Net ir Vokingo stotyje, Horzely bei Čobheme niekas nepasikeitė.

Vokingo stotyje iki išnaktų traukiniai sustodavo, važiavo toliau arba buvo nustumiami į atsarginį kelią; keleiviai lipo iš vagonų arba laukė traukinių. Iš miesto atvykęs berniukas, pažeisdamas vietos laikraščių pardavėjo Smito monopoliją, pardavinėjo vakarinį laikraštį. Priekinių vagonų dardėjimas ir spigūs garvežių švilpukai skelbė jo šūkavimus „apie žmones iš Marso“. Apie devintą valandą į stotį vienas po kito atvyko keletas žmonių, buvusių dykvietėje; jie paskleidė sensacingą žinią, bet nepadarė didesnio įspūdžio už girtus, kurie tauškia visokius niekus. Keleiviai, važiavę Londono link, pro vagonų langus žiūrėjo į tamsą ir protarpiais matė prie Horzelio kylančias kibirkštis, raudoną atspindį bei dengiantį žvaigždes ploną dūmų šydą ir manė, jog tai dega šilojai. Tiktai dykvietės pakraštyje buvo matomas šioks toks subruzdimas; netoli Vokingo degė kelios vilos. Trijų gretimų kaimų namuose degė žiburiai, ir gyventojai negalėjo gulti ligi pat ryto.

Ant Čobhemo ir Horzelio tiltų vis dar grūdosi, tebeknibždėjo smalsuoliai. Vienas ar du drąsuoliai, kaip vėliau paaiškėjo, išdrįso tamsoje priselinti visai arti prie marsiečių, bet atgal jie jau nebegrįžo, nes šviesos spindulys tarytum kariško laivo prožektorius nuslydo per dykvietę, o paskui tvykstelėjo šiluminis spindulys. Pačioje dykvietėje buvo tylu ir tuščia, ir suanglėję kūnai išgulėjo visą naktį ir visą rytojaus dieną. Iš duobės sklido metalo žvangesys.

Tokie buvo reikalai penktadienio vakare. Į mūsų senosios planetos odą kaip nuodinga strėlė įsmigo tasai cilindras. Bet nuodai dar beveik nebuvo pradėję veikti. Aplinkui tįsojo tyli, vietomis rusenanti dykvietė, juodavo vos pastebimi sudarkyti lavonai. Vienur kitur smilko šilojai ir krūmai. Toliau buvo nusidriekusi siaura išgąsčio ir siaubo zona, ir už jos ribos gaisras dar nebuvo išsiplėtęs. Visoje kitoje pasaulio dalyje gyvenimo srautas plaukė kaip plaukęs. Nuožmus karas, kuris netrukus turėjo užkimšti to srauto venas ir arterijas, numarinti nervus ir sunaikinti smegenis, buvo tik prasidėjęs.

Per naktį marsiečiai be atvangos triūsė, kalinėdami savo mašinas; protarpiais į žvaigždėtą dangų spiralėmis kilo žalsvai baltų dūmų kamuoliai.

Apie vienuoliktą valandą pro Horzelį nuėjo kareivių kuopa ir apsiautė dykvietę. Vėliau pro Čobhemą praėjo antroji kuopa ir apsiautė dykvietę iš šiaurės. Dykvietėje jau anksčiau buvo apsilankę keli karininkai iš Inkermano kareivinių, ir vienas jų, majoras Idenas, nežinia kur dingo. Prie Čobhemo tilto atvyko pulko vadas ir ėmė klausinėti minią. Kariuomenės vyresnybė, matyt, suprato, jog padėtis yra rimta. Ryto metą, apie vienuoliktą valandą, laikraščiai pranešė, kad iš Olderšoto išžygiavo husarų eskadronas su dviem Maksimo kulkosvaidžiais ir apie 400 Kardigano pulko karių.

Praėjus kelioms sekundėms po vidurnakčio, minia prie Čertsio kelio netoli Vokingo pamatė meteoritą, nukritusį į pušyną šiaurės vakaruose. Jis krito žalsvai švytėdamas, palikdamas panašią į žaibą žymę. Tai buvo antras cilindras.

IX skyrius

MŪŠIS PRASIDEDA

Šeštadienis, kiek atsimenu, praėjo neramiai. Tai buvo alsi diena, karšta ir tvanki; barometras, kaip man pasakojo, čia staiga kritęs, čia vėl kilęs. Aš beveik nemiegojau, – žmonai pavyko užmigti, – ir anksti atsikėliau. Prieš pusryčius išėjau į sodą ir pastovėjau ten įsiklausydamas: nuo dykvietės sklido vien tik vyturėlių čirenimas.

Pienininkas atvyko įprastu laiku. Išgirdau tarškant jo vežimėlį ir priėjau prie vartelių jo pasiteirauti, kas naujo. Jis man pasakojo, kad naktį marsiečius apsupusi kariuomenė ir kad laukiama artilerijos. Čia pat pasigirdo pažįstamas ir raminąs Vokingo traukinio dundesys.

– Jų nežudys, – tarė pienininkas, – jeigu tik bus galima be to išsiversti.

Aš pamačiau savo kaimyną, triūsiantį tarp braškių lysvių, pasišnekėjau su juo valandėlę ir nuėjau pusryčiauti. Rytas buvo kaip visada. Mano kaimynas buvo įsitikinęs, kad kariuomenė tą pačią dieną paimsianti į nelaisvę arba sunaikinsianti marsiečius.

– Gaila, kad taip sunku prie jų prisiartinti, – pastebėjo jis. – Būtų įdomu sužinoti, kaip jie gyvena savo planetoje. Mes galėtume šio to pasimokyti.

Jis priėjo prie tvoros ir padavė man saują braškių – jis buvo ne tik aistringas, bet ir dosnus sodininkas. Be to, jis pasakojo apie miško gaisrą prie Baiflito golfo aikščių.

– Sako, jog ten nukritęs toks pat daiktas, numeris antras. Tiesa, mums užtenka ir pirmojo, draudimo bendrovėms tai suduos per kišenę, – pasakė jis ir geraširdiškai nusijuokė. – Miškai dar tebedega, – ir jis parodė nusidriekusį dūmų šydą. – Durpės ir spygliai smilks dar keletą dienų, – pridūrė jis ir atsidusęs ėmė kalbėti apie „vargšą Odžilvį“.

Po pusryčių, užuot ėmęsis darbo, aš nusprendžiau nueiti į dykvietę. Prie geležinio tilto pamačiau būrelį kareivių – tai buvo, berods, pionieriai – mažomis apskritomis kepuraitėmis, purvinais atsegiotais raudonos spalvos mundurais, iš po kurių buvo matyti mėlyni marškiniai, juodais batais ir juodomis kelnėmis. Jie man pasakė, kad įsakyta nieko neleisti už kanalo. Pažvelgęs į kelią prie tilto, pamačiau sargybinį, Kardigano pulko karį. Užkalbinau kareivius, papasakojau jiems apie vakar matytus marsiečius. Kareiviai jų dar nebuvo matę, miglotai juos įsivaizdavo ir tiesiog apibėrė mane klausimais. Jie sakė nežiną, kieno įsakymu išvesta kariuomenė. Jie manė, kad Raitelių gvardijoje kilęs kažkoks maištas. Pionieriai, labiau išsilavinę negu eiliniai kariai, gerai nusimanydami svarstė neįprastas aplinkybes, kuriomis gali prasidėti mūšis. Aš jiems papasakojau apie šiluminį spindulį, ir jie ėmė tarpusavy ginčytis.

– O jeigu prišliaužtume ir iš po priedangos juos užpultume? – tarė vienas.

– Taigi! – atsakė antras. – O kuo prisidengsi nuo tokio karščio? Gal žagarais, kad geriau iškeptum? Reikia prieiti prie jų kiek galima arčiau ir išsikasti tranšėjas.

– Velniop tranšėjas! Tu tik ir težinai tranšėjas! Tau reikėjo gimti triušiu, Snipi!

– Tai jie, vadinasi, visai be kaklo? – staiga paklausė trečiasis – mažas, tamsaus veido kareivis, įsikandęs pypkę.

Aš dar kartą nupasakojau jiems marsiečius.

– Aštuonkojai, – štai kaip aš juos pavadinčiau, – tarė jis. – Vadinasi, šį kartą teks kariauti su žuvimis.

– Užmušti tokias pabaisas nebūtų jokios nuodėmės, – atsiliepė pirmasis kareivis.

– O kodėl nepaleisti į juos sviedinio ir vienu smūgiu nepribaigti? – pasiūlė mažasis tamsiaveidis. – Nes jie gali dar ko pridaryti.

– O kur tavo sviediniai? – atkirto pirmasis. – Laukti negalima. Juos reikia pulti, ir, man rodos, kuo greičiausiai.

Taip kalbėjo kareiviai. Netrukus aš juos palikau ir nuėjau į stotį nusipirkti rytinių laikraščių.

Bet aš bijau, kad skaitytojui gali įkyrėti mano pasakojimas apie tą varginantį rytą ir apie dar labiau varginančią dieną. Man nepavyko pažvelgti į dykvietę, kadangi net ir varpinės Horzely ir Čobheme buvo užimtos kariuomenės. Kareiviai, į kuriuos man teko kreiptis, patys nieko tikra nežinojo. O karininkai turėjau daug reikalų ir paslaptingai tylėjo. Kariuomenės saugomi gyventojai jautėsi ramūs. Tabako pardavėjas Maršalas man pranešė, kad jo sūnus žuvęs prie duobės. Horzelio apylinkės karinė vyresnybė įsakė gyventojams užrakinti savo namus ir pasišalinti iš jų.

Sugrįžau pietų apie antrą valandą labai išvargęs, nes, kaip jau minėjau, diena buvo itin karšta ir tvanki. Norėdamas atsigaivinti, nusimaudžiau po šaltu dušu. Pusė penktos nuėjau į geležinkelio stotį vakarinio laikraščio, nes rytiniuose buvo išspausdinti tik labai netikslūs pranešimai apie Stento, Hendersono, Odžilvio ir kitų žuvimą. Tačiau ir vakariniai laikraščiai nepranešė man nieko nauja. Marsiečiai nesirodė. Jie, matyt, kažką veikė savo duobėje, ir iš ten, kaip ir anksčiau, buvo girdėti metalinis dundesys ir veržėsi dūmų kamuoliai. Matyt, jie taip pat ruošėsi mūšiui. „Nauji bandymai

užmegzti signalais kontaktą buvo bergždi“, – trumpai paskelbė laikraščiai. Vienas pionierius man pranešė, kad kažkas, stovėdamas griovyje, pakėlė vėliavą ant ilgo stiebo. Bet marsiečiai į tai kreipė dėmesio ne daugiau, kaip mes kreiptume į baubiančią karvę.

Turiu prisipažinti, kad mane labai jaudino tie kariniai pasiruošimai. Mano vaizduotė nerimo, ir aš apsvarsčiau daugybę įvairiausių priemonių neprašytiems svečiams sunaikinti. Tarsi mokinys svajojau apie mūšius ir karo žygius. Tada man atrodė, kad kova su marsiečiais yra nelygi: jie taip bejėgiškai krapštėsi savo duobėje.

Apie trečią valandą nuo Čertsio ar Adlstono pasigirdo dundesys – pradėta šaudyti į pušyną, kur buvo nukritęs antrasis cilindras; buvo norima jį sudaužyti, kol jis dar neatsidarė. Bet patranka pirmajam marsiečių cilindrui apšaudyti atvyko į Čobhemą tiktai apie penktą valandą.

Apie šeštą valandą, kai mudu su žmona sėdėjome prie arbatos staliuko gyvai šnekučiuodamiesi apie prasidėjusias kautynes, dykvietėje nuaidėjo duslus sprogimas ir tuoj tvykstelėjo ugnis. Po kelių sekundžių pasigirdo trenksmas taip arti, kad net žemė sudrebėjo. Aš išbėgau į sodą ir pamačiau, kad medžių viršūnes aplink Rytų koledžą apėmė tamsiai raudonos liepsnos, o šalimais stovinti nedidelės bažnyčios varpinė jau griūva. Minareto bokštelis dingo, ir koledžo stogas atrodė taip, lyg jį būtų kas apšaudęs iš šimto tonų pabūklo. Mūsų namo dūmtraukis skilo, tarytum į jį būtų pataikęs sviedinys, subyrėjo, jo gabalai nuriedėjo čerpėmis ir bematant ties mano kabineto langu gėlyne atsirado raudonų čerpių krūva.

Mudu su žmona stovėjome pritrenkti ir išsigandę. Paskui aš sumojau, kad jeigu koledžas sugriautas, tai Meiberio kalvos viršūnę pasiekė marsiečių šiluminis spindulys.

Pastvėręs žmoną už rankos, nutempiau ją į kelią. Paskui iš namų pašaukiau tarnaitę; turėjau pažadėti jai, kad pats nueisiu į viršų jos skrynutės, kurios ji nenorėjo palikti.

– Čia pasilikti negalima, – tariau aš, ir tuojau pat dykvietėje vėl ėmė šaudyti.

– Bet kurgi mes eisime? – nusiminusi paklausė žmona.

Valandėlę nieko negalėjau sugalvoti, paskui atsiminiau josios gimines Lederhede.

– Lederhedas! – sušukau šūviams griaudžiant.

Ji pažvelgė žemyn į kalvos atšlaitę. Išsigandę žmonės bėgo iš namų.

– O kaip mes pasieksime Lederhedą? – paklausė ji.

Prie kalvos papėdės pamačiau raitų husarų sargybą, jojančią po geležinkelio tiltu. Trys husarai pasuko į atdarus Rytų koledžo vartus, du nulipo nuo arklių ir ėjo iš vieno namo į kitą. Pro degančių medžių dūmus prasiskverbusi saulė atrodė kruvinai raudona ir skleidė aplinkui nejaukią šviesą.

– Stovėkit čia, – tariau aš. – Čia saugu.

Skubiai nubėgau į „Dėmėtojo šuns“ smuklę, nes žinojau, kad jos savininkas turi arklį ir dviratę puskarietę. Aš skubėjau, numatydamas, kad netrukus gyventojai pradės paniškai bėgti nuo mūsų kalvos pusės. Smuklės savininkas stovėjo prie kasos, nieko nenutuokdamas, kas dedasi aplinkui. Kažkoks žmogus stovėjo nusigręžęs nuo manęs ir kalbėjosi su juo.

– Mažiau svaro neimsiu, – pareiškė smuklininkas. – Bet ir nėra kam važiuoti.

– Duosiu jums du, – pasakiau pro nepažįstamojo petį.

– Už ką?

– Ir grąžinsiu puskarietę prieš vidurnaktį, – pridūriau aš.

– Dieve mano! – sušuko smuklininkas. – Kas per skuba? Du svarai, ir patys grąžinsite puskarietę? Kas čia dabar dedasi?

Skubiai paaiškinau, kad privalau išvažiuoti iš namų ir todėl samdau puskarietę. Tuomet aš nė nepagalvojau, kad ir pačiam smuklininkui reiktų pasišalinti iš savo būsto. Atsisėdau puskarietėje, privažiavau prie savo sodo ir, palikęs ją žmonos ir tarnaitės priežiūroje, įbėgau į namus ir susikroviau pačius vertingiausius daiktus, stalo sidabrą ir kita. Buko medžiai priešais namus degė skaidria liepsna, o geležiniai tvoros pinučiai įkaito iki raudonumo. Vienas husaras nulipo nuo arklio ir pribėgo prie mūsų. Jis ėjo per visus namus, įspėdamas gyventojus pasišalinti. Kai aš, susižėręs į staltiesę savo turtą, išėjau į priebutį, jis jau bėgo toliau.

– Kas nauja? – sušukau aš jam pavymui.

Jis atsigręžė, pasižiūrėjo į mane ir sušuko, kaip man pasigirdo, – „lenda iš duobės po kažkokiais daiktais, panašiais į dubenį“, ir nubėgo prie namų kalvos viršūnėje. Staiga užslinko juodas dūmų debesis ir valandėlei uždengė kelią. Aš nubėgau prie kaimyno durų ir pasibeldžiau, norėdamas įsitikinti, ar jis su savo žmona išvažiavo į Londoną, kaip sakėsi, ir ar uždarė butą. Paskui vėl įbėgau į namą atsiminęs tarnaitės skrynelę, ištraukiau ją,

pririšau prie puskarietės užpakalio ir, pačiupęs vadžias, užšokau ant sėdynės. Po valandėlės mes jau išnirome iš dūmų ir gaudesio ir greit leidomės žemyn kita Meiberio kalvos puse, Senojo Vokingo link.

Prieš mus atsivėrė ramus peizažas: abipus kelio plytėjo saulės nušviesti kviečių laukai, čia pat stovėjo Meiberio viešbutis su siūbuojančia iškaba. Priešais mus važiavo gydytojas savo karieta. Kalvos papėdėje atsigręžau pasižiūrėti. Tiršti juodų dūmų stulpai, skrodžiami raudonų liepsnos liežuvių, kilo ramiame ore aukštyn, mesdami juodus šešėlius ant žaliuojančių medžių viršūnių. Dūmai jau driekėsi toli į rytus ir į vakarus, iki Baiflito pušyno rytuose ir iki Vokingo vakaruose. Kelias užpakalyje buvo nusėtas pabėgėlių. Dusliai, bet aiškiai karštame ir nejudriame ore tratėjo kulkosvaidžiai; paskui jie staiga nutilo ir ėmė poškėti šautuvai. Matyt, marsiečiai padeginėjo viską, kur tik galėjo pasiekti jų šiluminis spindulys.

Menkas buvau vežikas, todėl visą dėmesį turėjau skirti arkliui. Kai vėl atsigręžiau, juodi dūmai jau dengė antrąją kalvą. Paleidau arklį risčia ir čaižiau jį botagu, kol Vokingas ir Sendas mus atskyrė nuo to siaubingo sąmyšio. Gydytoją pralenkiau tarp Vokingo ir Sendo.

X skyrius

AUDRA

Nuo Meiberio kalvos iki Lederhedo tenka važiuoti beveik dvylika mylių. Pievose už Pirfordo kvepėjo šienas, abipus kelio žydėjo erškėtrožių gyvatvorė. Pabūklų dundesys, kurį mes girdėjome važiuodami Meiberio kalva, nutrūko taip pat staiga, kaip ir buvo prasidėjęs, ir vakaras pasidarė labai tylus ir ramus. Apie devintą valandą pasiekėme Lederhedą. Aš leidau arkliui valandėlę pailsėti, pavakarieniavau pas gimines ir pavedžiau jiems globoti žmoną.

Žmona beveik visą kelią tylėjo ir atrodė prislėgta, tarytum nujausdama ką nors bloga. Stengiausi ją padrąsinti, įtikinėdamas, kad marsiečius jų pačių svoris yra prikaustęs prie duobės ir kad vargu ar jie įstengs nušliaužti toliau, bet ji atsakinėjo tik vienskiemeniais žodžiais. Jei nebūčiau prižadė-

jęs smuklininkui grąžinti puskarietę, ji tikriausiai būtų prikalbinusi mane nakvoti Lederhede. Ak, kad aš būčiau likęs nakvoti! Atsimenu, ji buvo tokia išblyškusi, kai mudu atsisveikinome. Aš visą dieną buvau be galo susijaudinęs. Man į kraują tarsi įsigėrė kokia karo karštligė, kuri kartais apima civilizuotą visuomenę, ir net jaučiausi patenkintas, kad man reikia grįžti į Meiberį. Dar daugiau – aš net bijojau, kad nutrūkęs šaudymas galėjo reikšti, jog viskas jau baigta su tais įsibrovėliais iš Marso. Atvirai sakant, labai norėjau ir pats tame įvykyje dalyvauti.

Išvažiavau apie vienuoliktą valandą. Naktis buvo labai tamsi. Išėjęs iš apšviesto prieškambario, pasijutau tiesiog aklas. Buvo taip pat karšta ir tvanku kaip ir dieną. Dangumi greit plaukė debesys, nors nebuvo nė mažiausio vėjelio. Tarnas įžiebė abu žibintus. Laimė, kelias man buvo žinomas. Mano žmona stovėjo apšviestame tarpduryje ir žiūrėjo, kaip sėdau į puskarietę. Paskui staiga pasisuko ir nuėjo į vidų, palikdama mane giminėms išlydėti ir palinkėti laimingos kelionės.

Iš pradžių, žmonos nuotaikos veikiamas, jaučiausi nesmagiai, bet greit visos mano mintys nukrypo į marsiečius. Tada dar nežinojau jokių vakaro mūšio smulkmenų. Net nežinojau, kokiomis aplinkybėmis jis buvo prasidėjęs. Važiuodamas per Okhemą (pasirinkau tą kelią, o ne per Sendą ir Senąjį Vokingą) pamačiau vakaruose kruvinai raudoną pašvaistę, kuri man artėjant pamažu didėjo. Artėjančios audros debesys buvo sumišę su juodų ir tamsiai raudonų dūmų kamuoliais.

Riplio gatvėje nebuvo nė gyvos dvasios. Gyvenvietė atrodė tarsi išmirusi, tiktai keliuose languose žibėjo šviesa. Kelio posūky į Pirfordą kad kiek būčiau užvažiavęs ant būrelio žmonių, kurie stovėjo nusigręžę į kitą pusę. Jie nieko nepasakė, man važiuojant pro šalį. Nežinau, ar jie žinojo, kas vyko už kalvos, taip pat nežinau, ar tuose namuose, pro kuriuos teko važiuoti, žmonės ramiai miegojo, o gal namai buvo tušti ir apleisti.

Nuo Riplio iki Pirfordo važiavau Vejo slėniu; čia raudonos pašvaistės nebuvo matyti. Bet kai pakilau į nedidelę kalvą už Pirfordo bažnyčios, pašvaistė vėl ėmė raudonuoti, ir medžiai suošė nuo pirmo artėjančios audros šuoro, Pirfordo bažnyčios bokšto laikrodis išmušė dvyliktą valandą, ir priekyje tamsiai raudoname danguje jau ryškiai juodavo Meiberio kalvos medžių viršūnės ir stogai.

Staiga skaidriai žalias spindesys nutvieskė kelią priešais mane ir apšvietė pušyną ties Adlstonu. Pajutau, kad vadžios įsitempė. Siaura žalios ugnies juosta perkirto sunkų švino spalvos debesį ir nukrito kairėje ant lauko. Tai buvo trečioji žvaigždė!

Tuoj po jos blykstelėjo tamsiai violetinis prasidedančios audros žaibas, ir tarytum sprogusi raketa trenkė perkūnas. Arklys sukando žąslus ir pasileido šuoliais.

Aš lėkiau žemyn nuožulnia atkalne į Meiberio kalvos papėdę.

Žaibai blykčiojo beveik be pertraukos. Griaustinio dundėjimą papildė kažkoks keistas traškesys, tarytum kažkur būtų veikusi didžiulė elektros mašina. Blykčiojanti šviesa tvieskė man į akis, ir smulki kruša skaudžiai kapojo veidą.

Iš pradžių žiūrėjau tiktai į kelią, paskui mano dėmesį patraukė kažkoks daiktas, labai greit slenkąs Meiberio kalvos šlaitu žemyn. Iš pradžių maniau, jog tai šlapias namo stogas, bet, vėl tvykstelėjus žaibui, pamačiau kažką greit besiritant. Paskui juodžiausios tamsos akimirksnis ir staiga akinanti šviesa, naktį pavertusi diena; ir raudonas prieglaudos pastatas ant kalvos, ir žalios pušų viršūnės, ir paslaptingasis daiktas pasidarė aiškiai matomi.

Bet ką aš pamačiau! Kaip man tai aprašyti? Didžiulis trikojis, iškilęs viršum namų, žingsniuojantis per jauną pušynėlį ir laužantis pušis; žvilgančio metalo mašina, trypianti šilojus; iš jos nutįsę plieniniai trosai, jos žengimo bildesys susiliejęs su perkūno dundesiu. Blykstelėjo žaibas, ir iš tamsos aiškiai išniro trikojis. Jis stovėjo ant vienos kojos, kitos dvi buvo pakibusios ore. Jis išnykdavo ir vėl pasirodydavo, švystelėjus žaibui, jau šimtą jardų arčiau. Galite įsivaizduoti sulankstomą kėdę, kuri krypuodama į šonus žygiuoja žeme? Toks buvo šis reginys blykčiojant žaibams. Bet kėdės vietoje įsivaizduokite ant trikojo pastatytą didžiulę mašiną.

Staiga pušys priekyje prasiskyrė tartum gležnos nendrės, kai per jas žengia žmogus. Jos lūžo ir virto, ir po valandėlės pasirodė antras didžiulis trikojis, žengęs, rodos, tiesiog į mane. O aš šuoliais lėkiau tiesiai į jį! Pamačius antrąją pabaisą, mano nervai neišlaikė. Nedrįsdamas pažvelgti dar kartą į ją, iš visų jėgų įtempiau vadžias. Tą akimirksnį puskarietė apvirto,

prislėgė arklį, ienos lūždamos triokštelėjo, aš nulėkiau į šalį ir dribau į klaną.

Pašliaužiau šalin ir pasislėpiau, susirietęs už prožirnio krūmokšnio. Arklys gulėjo paslikas (vargšas gyvulys nusisuko sprandą). Blykstelėjus žaibui, pamačiau juodą apvirtusios puskarietės krežį ir dar tebesisukančio rato siluetą. Dar valandėlė – ir didžiulis mechanizmas nuėjo pro šalį ir ėmė kopti į Pirfordą.

Iš arti trikojis man pasirodė dar keistesnis. Be abejo, tai buvo vairuojama mašina. Eidama mašina žvangėjo kaip metalas, turėjo ilgus, lanksčius, žvilgančius čiuptuvus (vienas jų ką tik buvo pačiupęs pušį); jie suposi ir buvo nukarę žemyn. Trikojis, matyt, skynėsi kelią, ir vario gaubtas viršuje sukiojosi į visas puses tarytum galva. Prie mašinos stovo užpakalyje buvo prikabinta didžiulė pintinė iš kažkokio balto metalo, panaši į didelį žvejų krepšį; iš pabaisos sąnarių veržėsi žalių dūmų kamuoliai. Po minutės ji jau išnyko iš akių.

Štai ką aš labai neaiškiai mačiau žaibų šviesoje, čia šviesai akinamai tviskant, čia vėl viskam paskęstant tirščiausioje tamsoje.

Žengdamas pro šalį, trikojis, nustelbdamas perkūno dundesį, triumfuojamu balsu suriko: „Elu!.. Elu!..“ – ir po valandėlės prisidėjo prie kito trikojo už pusės mylios toliau, kuris buvo prie kažko sustojęs laukuose. Neabejoju, kad ten buvo trečiasis iš tų dešimties cilindrų, kurie buvo paleisti pas mus iš Marso.

Keletą minučių gulėjau tamsoje, lietui žliaugiant, ir stebėjau, žaibams blyksint, kaip tos baisios metalinės būtybės žygiavo tolumoje. Krito smulki kruša, ir jų kontūrai čia tirpo rūke, čia ryškėjo šviesoje. Stojus tamsai, jos visai išnykdavo.

Permirkau iki paskutinio siūlelio: iš viršaus kruša, apačioje – klanas. Praslinko kiek laiko, kol atsipeikėjau, kol išsikapsčiau iš klano į sausesnę vietą ir kol galėjau svarstyti, kur man pasislėpti.

Netoliese, bulvių lauke, stovėjo medinė sargo būdelė. Aš atsistojau ir susilenkęs, išnaudodamas kiekvieną priedangą, nubėgau prie jos. Veltui beldžiausi į duris, iš ten niekas neatsiliepė (gal ten nieko nebuvo). Tada, slėpdamasis griovyje, tų siaubingų mašinų nepastebimas, prišliaužiau prie pušyno ties Meiberiu.

Čia, medžių priedangoje, peršlapęs ir sušalęs, ėmiau sėlinti prie savo namų. Veltui stengiausi surasti pažįstamą takelį. Miške buvo labai tamsu, nes žaibai blykčiojo jau rečiau, o kruša krito ištisu srautu pro tankius spyglius.

Jei būčiau tikrai supratęs, kas dedasi, tai tučtuojau būčiau pasukęs atgal ir per Baiflitą bei Kobhemo gatvę grįžęs pas žmoną į Lederhedą. Bet visų tų įvykių paslaptingumas, nakties tamsa, fizinis nuovargis neleido man galvoti – aš išvargau, peršalau ligi pat kaulų, buvau audros apakintas ir pritrenktas.

Galvojau tiktai apie vieną dalyką: kaip greičiau pasiekti namus. Klaidžiojau tarp medžių, buvau įgriuvęs į duobę, užsigavau kelius ir pagaliau išnėriau į taką, kuris ėjo nuo koledžo. Sakau „išnėriau", nes nuo smėlėtos kalvos šniokštė smarkus dumblinas srautas. Tamsoje ant manęs užbėgo kažkoks žmogus ir vos neparbloškė.

Jis išsigandęs riktelėjo, šoko į šalį ir pasislėpė, man nesuskubus atsipeikėti ir jį prašnekinti. Audros šuorai buvo tokie stiprūs, kad tik vargais negalais užkopiau į kalną. Ėjau kairiuoju kalvos šonu ir laikiausi kiek galėdamas arčiau tvoros.

Netoli viršūnės užlipau ant kažko minkšto ir, žaibui blykstelėjus, prie savo kojų pamačiau tamsių drabužių krūvą ir porą batų. Nespėjau apžvelgti gulinčiojo: šviesa užgeso. Pasilenkiau prie jo, laukdamas naujo blykstelėjimo. Tai buvo augalotas vyras pigiais, bet nenunešiotais drabužiais. Jo galva buvo palenkta po kūnu, ir jis gulėjo, prisispaudęs prie tvoros, tarytum būtų netikėtai ant jos užbėgęs.

Nugalėdamas pasišlykštėjimą (man niekada neteko liesti mirusiojo), pasilenkiau ir apverčiau žmogų, norėdamas įsitikinti, ar neplaka jo širdis. Jis buvo nebegyvas. Matyt, jis nusilaužė sprandą. Žaibas blykstelėjo trečią kartą, ir aš pamačiau mirusiojo veidą. Atšokau į šalį. Tai buvo „Dėmėtojo šuns" smuklės savininkas, iš kurio buvau pasisamdęs arklį.

Atsargiai peržengiau per lavoną ir nuėjau toliau. Ėjau pro policijos valdybą ir koledžą. Kalvos aikštelėje gaisras jau baigėsi, nors ties dykviete dar buvo matyti raudona pašvaistė ir pro krušos šydą virto rausvų dūmų kamuoliai. Didesnė namų dalis, kiek galėjau pastebėti žaibams blyksint, išliko. Šalia koledžo ant kelio gulėjo kažkokia tamsi krūva.

Priešais, nuo tilto, sklido kažkieno balsai ir buvo girdėti žingsniai, bet aš nebeįstengiau sušukti ar prie tų žmonių prisiartinti. Įėjau į savo namą, užsirakinau duris, užstūmiau sklendes ir bejėgis susmukau ant grindų prie laiptų. Akyse šmėsčiojo žengiančios metalinės pabaisos ir negyvėlis, prisispaudęs prie tvoros.

Atsišliejau prie sienos ir taip sėdėjau visas drebėdamas.

XI skyrius

PRIE LANGO

Jau minėjau, kad mano susijaudinimas greit praeina. Netrukus pajutau, kad esu peršlapęs ir kad man šalta. Ant kilimo prie kojų pribėgo klanas. Nuėjau į valgomąjį ir išgėriau truputį viskio, paskui nusprendžiau persirengti.

Pakeitęs drabužius, užlipau į savo kabinetą; kodėl kaip tik į jį, nė pats nežinau. Pro langą buvo matyti medžiai ir geležinkelio stotis netoli Horelio dykvietės. Per sambrūzdį išvykstant mes buvome užmiršę tą langą uždaryti. Koridoriuje buvo tamsu, ir kambarys atrodė toks pat tamsus kaip matomas pro langą vaizdas. Sustojau tarpduryje kaip įbestas.

Audra praėjo. Rytų koledžo bokštai ir aplink jį augusios pušys buvo išnykusios; toli toli raudonoje šviesoje tįsojo dykvietė ir smėlio duobė. Pašvaistės fone judėjo milžiniški, tamsūs šešėliai.

Atrodė, lyg visa apylinkė būtų apsiausta ugnies – plačiu kalvos šlaitu šliaužiojo liepsnos liežuviai, plevendami bei raitydamiesi, kur juos blaškė rimstančios audros šuorai, ir mesdami raudoną atšvaitą į greit plaukiančius debesis. Kartais netolimo gaisro dūmai uždengdavo langą ir paslėpdavo marsiečių šešėlius. Nemačiau, ką jie veikia. Jų kontūrai buvo neaiškūs, jie sukinėjosi prie kažkokio tamsaus daikto, kurio negalėjau įžiūrėti. Nemačiau ir artimiausio gaisro, nors jo atspindys švysčiojo ant kabineto sienų ir lubų. Užuodžiau stiprų degančios dervos kvapą.

Tyliai pravėriau duris ir prisėlinau prie lango. Prieš mano akis atsivėrė platus vaizdas – nuo namų aplink Vokingo stotį iki suanglėjusių ir pajuodavusių Baiflito miškų. Ties geležinkelio arka kalvos papėdėje kažkas

skaidriai liepsnojo. Daugelis namų pagal Meiberio kelią ir gatves arčiau stoties smilko, virtę griuvėsių krūvomis. Iš pradžių aš negalėjau atskirti, kas degė geležinkelio linijoje. Liepsna blaškėsi virš kažkokios juodos krūvos, dešinėje dunksojo kažkokie pailgi geltoni daiktai. Vėliau įsižiūrėjau, jog tai buvo sudužęs traukinys; jo priešakinė dalis buvo sulamdyta ir degė, o užpakaliniai vagonai dar tebestovėjo ant bėgių.

Tarp tų trijų šviesos židinių – degančių namų, liepsnojančio traukinio ir ugnies apgaubtų Čobhemo apylinkių – driekėsi juodos žemės juostos, vietomis kertamos rusenančio ir rūkstančio dirvožemio. Tas keistas reginys – ugnių nusagstyta juoda erdvė – man priminė puodų žiedyklas naktį. Iš pradžių negalėjau pastebėti žmonių, nors ir žiūrėjau labai susikaupęs. Vėliau pamačiau prie Vokingo stoties keletą besiblaškančių tamsių figūrėlių.

Ir šis ugnies chaosas buvo tas mažytis pasaulėlis, kuriame tiek metų ramiai gyvenau! Dar nežinojau, kas atsitiko per pastarąsias septynias valandas; tik neaiškiai pradėjau numanyti, kad esama kažkokio ryšio tarp šitų mechaniškų milžinų ir tų nerangių baidyklių, kurias pats mačiau išlendant iš cilindro. Su keistu pašalinio žiūrovo smalsumu pristūmiau savo darbo kėdę prie lango, atsisėdau ir ėmiau stebėti. Mane ypač domino trys juodi milžinai, vaikštinėjantys gaisro šviesoje aplink smėlio duobes.

Jie, matyt, buvo labai užsiėmę. Stengiausi suvokti, ką gi jie iš tikrųjų galėtų veikti? Nejaugi tie mechanizmai sugeba protauti? Bet juk tai negalimas daiktas. O gal kiekviename jų sėdi po marsietį ir valdo jį taip pat, kaip žmogaus smegenys valdo kūną? Ėmiau lyginti juos su mūsų mašinomis, ir pirmą kartą gyvenime man kilo klausimas, kaip turi atrodyti protingai, bet mažiau už mus išlavintai būtybei mūsų šarvuočiai laivai arba garo mašinos.

Audra praūžė, dangus nusiblaivė. Viršum gaisrų dūmų žvilgčiojo mažytis kaip smeigtuko galvutė Marsas; jis jau slinko į vakarus. Į mano sodą užklydo kažkoks kareivis. Išgirdau kažką tyliai krebždant ir, pabudęs iš sustingimo, pamačiau jį lipant per statinių tvorą. Išvydęs žmogišką būtybę, aš atsitokėjau ir greit pasilenkiau pro langą.

– Tss, – sušnabždėjau kareiviui.

Jis nedrąsiai apžergė tvorą. Paskui nušoko į sodą ir pasilenkęs per pievelę prisėlino prie namo kertės.

– Kas ten? – pašnibždomis paklausė jis, sustojęs prie lango ir žiūrėdamas aukštyn.

– Kur jūs einate? – paklausiau aš.

– Nė pats nežinau.

– Ieškote kur pasislėpti?

– Taip.

– Eikite į vidų, – tariau aš.

Nulipau žemyn ir atidariau duris. Paskui vėl jas uždariau. Jo veido negalėjau įžiūrėti. Jis buvo be kepurės, atsegiotu munduru.

– O, viešpatie! – tarė jis, kai įsileidau į vidų.

– Kas atsitiko? – paklausiau.

– Nė neklauskite. – Nors buvo tamsu, pamačiau, kaip jis beviltiškai mostelėjo ranka. – Jie mus nušlavė, tiesiog nušlavė, – pakartojo kelis sykius.

Beveik kaip automatas jis žengė paskui mane į valgomąjį.

– Išgerkite viskio, – pasiūliau aš, įpildamas jam gerą porciją. Jis išgėrė. Paskui sudribo kėdėje prie stalo, nuleido galvą ant rankų ir pravirko kaip mažas vaikas, o aš, užmiršęs ką tik nuslinkusią desperatišką savo nuotaiką, nustebęs žiūrėjau į jį.

Prabėgo gana daug laiko, kol jis susivaldė ir galėjo atsakyti į mano klausimus. Jis kalbėjo padrikai ir painiai. Jis buvo artilerijos pabūklo vežėjas ir įsijungė į mūšį tiktai apie septintą valandą. Tuo metu šaudymas dykvietėje prasidėjo visu smarkumu; buvo kalbama, kad pirmoji marsiečių partija, prisidengdama metaliniais šarvais, lėtai šliaužia prie antrojo cilindro.

Paskui tie metaliniai šarvai virtę trikoju, matyt, ta pirmąja karine mašina, kurią ir man teko matyti. Pabūklas, iš kurio šaudė mano svečias, buvo pastatytas arti Horzelio smėlio duobei apšaudyti, ir ta aplinkybė pagreitino mūšio baigtį. Kai vežėjai su lafetu stūmėsi į šalį, jo arklys suklupo ir pargriuvo, numesdamas jį į kelio duburį. Tuo tarpu pabūklas ir sviediniai išlėkė į orą. Viską apėmė ugnis, ir jis atsidūrė po apdegusių žmonių ir arklių lavonų krūva.

– Aš gulėjau ramiai, – pasakojo jis, – pusiau miręs iš baimės. Ant manęs užgriuvo kritusio arklio priekis. Jie mus nušlavė. O kvapas, dieve mano!

Lyg priskrudusi mėsa! Aš kritau ir susitrenkiau nugarą. Taip ir gulėjau, kol šiek tiek atsigavau. Tik prieš minutę mes važiavome tarytum į paradą, – ir štai dabar sutriuškinti, nušluoti, sunaikinti!

– Mus nušlavė, – pakartojo jis.

Jis ilgai gulėjo arklio prislėgtas, vogčiomis dairydamasis po dykvietę. Kardigano pulkas bandė pulti durtuvais, bet jį bematant sunaikino. Paskui pabaisa pakilo ant kojų ir ėmė žingsniuoti po dykvietę, persekiodama tuos, kurie bandė pabėgti. Jos gaubtas sukinėjosi ir buvo panašus į žmogaus galvą su gobtuvu. Kažkas tarytum ranka laikė metalinę sudėtingos konstrukcijos dėžę, iš kurios žiro žalios kibirkštys ir smogė šiluminis spindulys.

Per keletą minučių dykvietėje neliko nė gyvos dvasios; krūmai ir medžiai liepsnojo, virsdami suanglėjusiais stuobriais. Husarai stovėjo slėnyje, ir kareivis jų nematė. Jis girdėjo, kaip sutratėjo kulkosvaidžiai, paskui viskas nutilo. Milžinas ilgai nelietė Vokingo stoties ir apylinkės namų. Paskui švystelėjo šiluminis spindulys, ir miestelis tapo liepsnojančių griuvėsių krūva. Po to pabaisa išjungė šiluminį spindulį ir, nusigręžusi nuo artileristo, nušlubčiojo į rūkstantį pušyną, kur buvo nukritęs antrasis cilindras. Iš duobės pakilo antras žvilgantis titanas.

Antroji pabaisa nusekė paskui pirmąją.

Per karštus sudegusių šilojų pelenus artileristas atsargiai nušliaužė Horzelio link. Jam pavyko prišliaužti ligi pakelės griovio, ir šitaip jis pasiekė Vokingą. Toliau artileristas pasakojo beveik vien tik jausmažodžiais. Per Vokingą praeiti buvo neįmanoma. Nedaugelis išlikusių gyventojų buvo tarytum išėję iš proto. Kiti sudegė gyvi arba buvo smarkiai apsvilę. Jis pasuko į šalį ir pasislėpė tarp griuvėsių. Čia tūnodamas išvydo pabaisą grįžtant. Ji pasivijo vieną iš bėglių, pačiupo jį savo plieniniais čiuptuvais ir sutraiškė jo galvą į pušies kamieną. Sutemus artileristas nušliaužė ligi geležinkelio pylimo.

Paskui per Meiberį jis pasuko Londono link, manydamas, kad ten bus saugiau. Žmonės slapstėsi rūsiuose ir grioviuose, ir daugelis tų, kurie buvo likę gyvi, bėgo į Vokingą ir Sendą. Kareivį kankino troškulys. Prie geležinkelio arkos jis pamatė sudaužytą vandentiekį; iš suskilusio vamzdžio vanduo tryško aukštyn.

Štai ir viskas, ką man pavyko iš jo iškvosti. Jis šiek tiek aprimo, visa tai man papasakojęs. Nuo vidurdienio jis nieko nebuvo valgęs. Apie tai jis pasisakė jau pradėdamas pasakoti; sandėlyje aš radau truputį avienos, duonos ir atnešiau jam pasistiprinti. Lempos nedegėme, bijodami atkreipti marsiečių dėmesį, ir mudviejų rankos dažnai susidurdavo, imdamos maistą. Kol jis pasakojo, iš tamsos ėmė pamažu ryškėti aplinkiniai daiktai, už lango jau buvo galima atskirti sutryptą žolę ir išlaužytus rožių krūmus. Atrodė, lyg per pievelę būtų perbėgęs žmonių ar galvijų pulkas. Dabar jau galėjau įžiūrėti artileristo veidą, murziną, išblyškusį – toks pat, be abejo, buvo ir mano veidas.

Pasisotinę atsargiai užlipome į mano kabinetą, ir aš vėl pažvelgiau pro atdarą langą. Per vieną naktį žydintis slėnis buvo pavirtęs degėsiais. Gaisras jau baigėsi. Ten, kur anksčiau siautėjo liepsna, dabar juodavo dūmų kamuoliai. Sugriauti pastatai, išvartyti suanglėję medžiai – visą tą baisų vaizdą, ligi šiol dengtą nakties tamsos, dabar, aušros prieblandoje, aiškiai matėme. Šis tas stebuklingai išliko per šį visuotinį griovimą: tebestovėjo baltas geležinkelio semaforas, tarp griuvėsių bolavo dalis šiltadaržio.

Karų istorijoje dar niekuomet nebuvo tokio negailestingo visuotinio sugriovimo. Blykčiodami rytmečio šviesoje, prie smėlio duobės stovėjo trys milžinai, ir jų gaubtai sukinėjosi tarytum gėrėdamiesi griuvėsiais.

Man atrodo, kad duobė pasidarė platesnė. Pasitikdami aušrą, žali dūmai įvijai kilo aukštyn; pakilę jie sukosi kamuoliais, krito žemyn ir nyko.

Ties Čobhemu buvo iškilę aukšti liepsnos stulpai.

Pasirodžius pirmiems saulės spinduliams, jie virto kruvinų dūmų stulpais.

XII skyrius

VEIBRIDŽO IR ŠEPERTONO SUNAIKINIMAS

Kai jau visai prašvito, pasitraukėme nuo lango, pro kurį stebėjome marsiečius, ir tyliai nulipome žemyn.

Artileristas pritarė mano nuomonei, kad namuose pasilikti pavojinga. Jis nusprendė eiti Londono link ir ten prisijungti prie savo raitosios artilerijos

dvyliktosios baterijos. O aš norėjau grįžti į Lederhedą. Marsiečių galybės priblokštas, norėjau kuo greičiau išvežti žmoną į Niuheiveną, iš kur abu galėtume išvykti į užsienį. Jaučiau, kad Londono apylinkės neišvengiamai taps niokojančios kovos arena pirmiau, negu pavyks sunaikinti tas pabaisas.

Bet kelyje į Lederhedą buvo trečias milžinų saugomas cilindras. Būdamas vienas, aš veikiausiai būčiau atsidavęs likimui ir nuėjęs tiesiai, tačiau artileristas mane atkalbėjo nuo tokio žygio.

– Vargu ar jūs padėsite savo žmonai, jei paliksite ją našle, – tarė jis.

Galiausiai sutikau eiti drauge su juo miško priedangoje į šiaurę iki Kobhemo gatvės. Iš ten turėjau padaryti didelį vingį per Epsomą, kad galėčiau patekti į Lederhedą.

Norėjau eiti nieko nelaukdamas, bet mano bendrakelionis, būdamas kareivis, pasirodė labiau už mane prityręs. Jis privertė mane iškrėsti visą namą ir surasti butelį, į kurį prisipylė viskio. Kišenes prisigrūdome sausainių ir mėsos. Paskui išėjome iš namo ir leidomės tekini žemyn išplautu keliu, kuriuo aš ėjau praeitą naktį. Namai atrodė išmirę. Kelyje vienas prie kito gulėjo trys apanglėję šiluminio spindulio nutrenktųjų lavonai. Vienur kitur buvo išmėtyti daiktai: laikrodžiai, šliurės, sidabrinis šaukštas ir kiti mažaverčiai dalykėliai. Toje vietoje, kur kelias sukasi į paštą, gulėjo išvirtęs vežimas sulūžusiais ratais, prikrautas dėžių ir baldų. Čia buvo ir nedegamoji spintelė, matyt, paskubomis atidaryta ir numesta tarp įvairių griozdų.

Namai šitoje vietoje nelabai tenukentėjo, sudegė tiktai prieglaudos sargo būdelė. Šiluminis spindulys šluote nušlavė kaminus. Ant Meiberio kalvos, matyt, mūsų vienu du ir tebuvome. Didesnė gyventojų dalis pabėgo turbūt į Senąjį Vokingą tuo keliu, kuriuo aš važiavau į Lederhedą, arba kur nors slapstėsi.

Nusileidome žemyn keleliu pro lietaus permerktą lavoną juodais drabužiais, įžengėme į mišką kalvos papėdėje ir, nieko nesutikę, pasiekėme geležinkelio liniją. Miškas anapus geležinkelio atrodė tikra lūžvė, nes didesnė medžių dalis buvo išvartyta ir tiktai vienur kitur styrojo apdegę kamienai su tamsiai raudonais lapais.

Šiapus ugnis teapsvilino tik artimiausius medžius ir didesnės žalos nepadarė. Vienoje vietoje šeštadienį buvo dirbta miškakirčių. Proskynoje

tarp pjuvenų krūvų prie garinio pjūklo gulėjo nukirsti ir neseniai nugenėti medžiai. Šalia stovėjo tuščia lūšnelė. Visur buvo tylu, nė mažiausio vėjelio, net paukščiai kažkur išsislapstė. Mudu kalbėjomės pašnibždomis ir dažnai dairydavomės. Kartais sustodavome ir pasiklausydavome.

Netrukus priėjome kelią ir išgirdome kanopų dundesį. Vokingo kryptimi pamažu jojo trys artileristai. Mes jiems sušukome, ir jie sustojo. Nuskubėjome prie jų. Tai buvo 8-jo husarų pulko leitenantas ir du eiliniai, gabenantys kažkokį prietaisą, panašų į teodolitą. Artileristas man paaiškino, kad tai heliografas.

– Jūs esate pirmi, kuriuos mes šį rytą sutikome šitame kelyje, – tarė leitenantas. – Kas čia dedasi?

Jis atrodė susirūpinęs. Kareiviai smalsiai sužiuro į mudu. Artileristas nušoko nuo pylimo ant kelio, išsitempė ir pridėjo ranką prie kepurės.

– Mūsų patranką šiąnakt susprogdino, sere. Aš pasislėpiau. Stengiuosi pasivyti bateriją, sere. Manau, kad jūs pamatysite marsiečius, jeigu pavažiuosite šiuo keliu dar pusmylį.

– Kaip jie atrodo? – paklausė leitenantas.

– Apsišarvavę milžinai, sere. Šimto pėdų aukščio. Trys kojos; kūnas lyg iš aliuminio, didžiulė galva su gobtuvu, sere.

– Pasakos! – sušuko leitenantas. – Ką čia tauški?

– Patys pamatysite, sere. Rankose jie turi kažkokią dėžę, sere; iš jos blykčioja ugnis ir užmuša vietoje.

– Kaip patranka?

– Ne, sere, – ir artileristas ėmė pasakoti, kaip veikia šiluminis spindulys. Leitenantas jį pertraukė ir atsigręžė į mane. Aš vis dar tebestovėjau ant pylimo.

– Jūs irgi visa tai matėte? – paklausė jis.

– Tai tikriausia tiesa, – atsakiau aš.

– Na, – tarė leitenantas, – manau, ir man praverstų į juos pasižiūrėti. Klausyk, – kreipėsi jis į artileristą, – mus čia pasiuntė iškraustyti iš namų gyventojus. Tu jok pas brigados generolą Marviną ir pranešk jam visa, ką žinai. Jis apsistojęs Veibridže. Žinai kelią?

– Žinau, – atsakiau už jį.

Leitenantas pasuko arklį.

– Jūs sakote, pusė mylios? – paklausė jis.

– Ne daugiau, – atsakiau ir parodžiau į medžių viršūnes pietuose. Jis padėkojo man ir nujojo. Daugiau jo matyti mums nebeteko.

Paskui pamatėme tris moteris ir du vaikus, kurie į rankinį vežimėlį krovė ryšulius ir skurdžią namų mantą. Jos buvo taip užsiėmusios, kad nesileido su mumis į kalbas.

Prie Baiflito stoties išėjome iš pušyno. Ryto saulės spinduliuose kaimas atrodė toks ramus! Čia jau buvome už šiluminio spindulio veikimo ribos; jeigu ne tušti namai, ne skubus kraustymasis, ne būreliai kareivių prie geležinkelio tilto, žiūrinčių pagal bėgius Vokingo link, diena atrodytų kaip ir bet kuris paprastas sekmadienis.

Keletas vežimų ir furgonų girgždėdami slinko keliu Adlstono link; pro tvoros vartus pamatėme pievoje šešis dvylikos svarų sviedinių pabūklus, tvarkingai sustatytus lygiais tarpais ir nukreiptus į Vokingo pusę. Tarnyba lūkuriuodama stovėjo čia pat, sviedinių dėžės buvo sukrautos reikalingame nuotolyje. Kareiviai stovėjo išsitempę, tartum parade.

– Va, šitaip tai gerai! – tariau aš. – Jie tai paleis bent vieną tinkamą salvę.

Artileristas neryžtingai sustojo prie vartų.

– Aš eisiu toliau, – tarė jis.

Arčiau prie Veibridžo, čia pat už tilto, kareiviai buvo supylę ilgą pylimą, už kurio kyšojo kitos patrankos.

– Tai yra tas pats kaip lankais ir strėlėmis pulti prieš žaibą, – tarė artileristas. – Jie dar nėra matę ugninio spindulio.

Karininkai, tiesiogiai nedalyvaujantys darbuose, žiūrėjo į medžių viršūnes pietvakariuose, kareiviai, dažnai atitrūkdami nuo darbo, taip pat dairėsi ta pačia kryptimi.

Baiflite buvo suirutė. Žmonės pakavosi mantą, juos ragino bent dvidešimt pėsčių ir raitų husarų. Viską krovė į tris ar keturias juodas sanitarines karietas su kryžiais baltuose skrituliuose ir į kažkokį seną omnibusą, taip pat į kitokius vežimus.

Daugelis gyventojų buvo apsirengę geriausiais drabužiais. Kareiviams be galo sunkiai sekėsi jiems išaiškinti, koks pavojus gresia. Vienas senukas

piktai ginčijosi su kapralu, reikalaudamas paimti jo didžiulę dėžę ir dvidešimt ar daugiau vazonų su orchidėjomis. Aš priėjau arčiau ir pagriebiau senuką už rankos.

– Ar jūs žinote, kas tenai dedasi? – paklausiau, rodydamas į pušyną, kuris buvo užstojęs marsiečius.

– O kas? – atsigręžė jis. – Aš jiems sakiau, kad tų daiktų negalima palikti.

– Mirtis! – sušukau aš. – Mirtis ateina! Mirtis!

Nežinau, ar jis suprato mano žodžius, – aš skubiai nuėjau paskui artileristą. Prie kampo atsigręžiau: kareivis buvo nuėjęs nuo senuko; šis vis dar tebestovėjo prie savo vazonų su orchidėjomis ir suglumęs žiūrėjo miško link.

Veibridže niekas negalėjo mudviem pasakyti, kur buvo vyriausioji būstinė. Tokios netvarkos man dar nebuvo tekę matyti. Visur vežimai, visokiausio tipo ekipažai. Garbingi miestelio gyventojai, sportininkai golfo ir irklavimo drabužiais, puošniai apsirengusios moterys – visi krovėsi daiktus; dykinėjantys žiopliai energingai padėjo, vaikai triukšmavo, labai patenkinti tokia nepaprasta sekmadienio pramoga. Garbingasis vikaras per visą šį sąmyšį į nieką nekreipė dėmesio ir, skambinant visiems varpams, laikė ankstyvąsias pamaldas.

Mudu su artileristu atsisėdome ant šulinio pakopos ir paskubomis užkandome. Sargybiniai – jau nebe husarai, o grenadieriai baltomis uniformomis – įspėjinėjo gyventojus ir ragino arba pasišalinti visai, arba slėptis rūsiuose, kai tik prasidės šaudymas. Eidami geležinkelio tiltu, išvydome didelę minią stotyje ir aplink stotį. Perone knibždėte knibždėjo žmonių ir buvo pilna dėžių bei ryšulių. Įprasto tvarkaraščio buvo nesilaikoma turbūt todėl, kad į Čertsį būtų galima atgabenti kariuomenę ir pabūklus; paskui girdėjau, kad įvykusi baisi spūstis ir žiaurios peštynės dėl vietų traukiniuose, paleistuose antrąją dienos pusę.

Veibridže užtrukome iki vidudienio. Prie Šepertono šliuzo, Temzės ir Vejaus santakoje, padėjome dviem senutėms sukrauti mažą vežimėlį. Vejaus žiotys turi tris šakas, čia išnaudojamos valtys ir per upę plaukioja keltas. Kitame krante buvo matyti smuklė, priešais ją pievelė, o toliau – Šepertono bažnyčios varpinė, dabar pakeista smailiu bokštu.

Čia mes užtikome triukšmingą ir susijaudinusią pabėgėlių minią. Nors panikos dar nebuvo, vis dėlto norinčiųjų persikelti per upę radosi daugiau, negu visos valtys galėjo paimti. Žmonės ėjo dusdami po sunkia našta. Viena vedusiųjų pora tempė net nedideles savo namo duris, ant kurių buvo sukrauta manta. Vienas vyriškis pasisakė mums norįs pabandyti išvažiuoti iš Šepertono stoties.

Visi garsiai šūkavo; kažkas net juokavo. Daugelis manė, kad marsiečiai – tai tik šiaip didžiulio ūgio žmonės; jie gali pulti miestą ir sugriauti jį, bet, žinoma, galų gale jie būsią sunaikinti. Visi baikščiai žvilgčiojo į kitą Vejaus krantą, į pievas aplink Čertsį; bet ten buvo visai ramu.

Anapus Temzės, neminint tos vietos, kur priplaukdavo valtys, taip pat buvo ramu – visiškas kontrastas, palyginus su Serėjum. Žmonės, išlipę iš valčių, ėjo keliu aukštyn. Didžiulis keltas buvo ką tik perplaukęs upę. Trys ar keturi kareiviai stovėjo pievelėje palei smuklę ir šaipėsi iš bėglių, neketindami jiems padėti. Smuklė, kaip ir visada tokiu metu, buvo uždaryta.

– Kas tai? – staiga šūktelėjo vienas valtininkų. – Tyliau, eik šalin! – kažkas, stovintis šalia manęs, sutramdė lojantį šunį. Garsas vėl pasikartojo, bet šį kartą nuo Čertsio pusės: duslus dundesys – patrankos šūvis.

Mūšis prasidėjo. Anapus upės, į dešinę nuo mūsų, užmaskuotos tarp medžių baterijos įsijungė į bendrą chorą, sunkiai dunksėdamos viena paskui kitą. Suklykė moteris. Visi sustojo kaip nudiegti ir sužiuro į tą pusę, kur vyko artimos, bet nematomos kautynės. Lygiose pievose nieko nebuvo matyti, išskyrus ramiai besiganančias karves ir sidabralapius gluosnius, nejudančius karštos saulės spinduliuose.

– Kareiviai juos sulaikys, – neryžtingai pareiškė moteris šalia manęs. Viršum miško pasirodė dūmeliai.

Ir staiga mes pamatėme – toli aukštupio link – dūmų kamuolį, pakilusį aukštyn ir pakibusį ore. Ir tučtuojau žemė po mūsų kojomis susiūbavo ir kurtinantis sprogimas sudrebino orą; gretimuose namuose išbyrėjo stiklai. Visi mes apstulbome.

– Antai jie! – sušuko kažkoks vyras su mėlynu nertiniu.

– Antai! Matote? Antai jie!

Vienas paskui kitą bematant pasirodė marsiečiai – vienas, du, trys, keturi – toli, ties jaunu miškeliu už Čertsio pievų. Iš pradžių jie atrodė

kaip mažos figūrėlės su gobtuvais ir judėjo tarytum ant ratų, bet paukščių greitumu.

Jie skubiai žengė žemyn prie upės. Iš kairės prie mūsų artinosi penktasis. Jų šarvai blizgėjo saulėje; artėdami jie tolydžio darėsi vis didesni. Tolimiausias jų kairiame sparne aukštai iškėlė didelę dėžę, ir siaubingas šiluminis spindulys, kurį aš jau mačiau penktadienio naktį, švystelėjo Čertsio link ir smogė miestui.

Pamačiusi tas keistas greit judančias pabaisas, minia prie upės sustingo iš siaubo. Nė šūksnių, nė garsų – mirtina tyla. Paskui duslios pašnibždos – minia sujuda ir pliuškėdama brenda į vandenį. Kažkoks žmogus buvo toks suglumęs, jog užmiršo nusimesti naštą nuo pečių, ir pasisukdamas taip trenkė man savo lagamino kampu, kad vos neišvirtau. Kažkokia moteris stumtelėjo mane ir šoko bėgti. Aš taip pat bėgau kartu su visais, nors ir nepraradau galvos. Galvojau apie baisųjį šiluminį spindulį. Nerti į vandenį! Visų geriausia!

– Nerkite į vandenį! – šaukiau aš, bet niekas manęs neklausė.

Pasisukau ir, pabėgėjęs nuožulniu upės krantu žemyn, tiesiog prieš artėjantį marsietį, šokau į vandenį. Kiti pasekė mano pavyzdžiu. Akmenys po kojomis buvo slidūs nuo dumblo, o upė tokia sekli, kad, nubėgus bent dvidešimt pėdų, vanduo siekė vos iki juostos. Kai marsietis pasirodė viršum mano galvos maždaug už kokių dviejų šimtų jardų, išsitiesęs nėriau į vandenį. Ausyse tartum griaustinio dundesys pliaukšėjo vanduo – tai žmonės iš valčių šokinėjo į vandenį. Kiti, skubiai išlipę iš valčių, abipus upės kopė į krantą.

Bet marsietis tiek tekreipė dėmesio į besiblaškančius žmones, kiek mes kreiptume į knibždantį skruzdėlyną, kai jį užmini koja. Kai užtroškęs pakėliau galvą iš vandens, marsiečio metalinis gaubtas buvo nukreiptas į baterijas, kurios vis dar tebešaudė į upę; priartėjęs jis mostelėjo kažkuo, matyt, šiluminio spindulio generatorium.

Kitą akimirką jis jau stovėjo ant kranto ir žengė į upės vandenį. Jo priešakinių kojų keliai atsirėmė į kitą krantą. Dar akimirka – ir jis pakilo visu ūgiu jau prie pat Šepertono kaimo. Tuoj šeši pabūklai – apie jų buvimą niekas nežinojo dešiniajame krante, nes jie buvo paslėpti kaimo

gale, – paleido salvę. Nuo baisaus trenksmo mano širdis ėmė padūkusiai plakti. Pabaisa jau kilstelėjo šiluminio spindulio kamerą, ir tuo metu pirmas sviedinys sprogo per šešis jardus nuo jos gaubto. Aš nustebęs sušukau. Užmiršau kitus keturis marsiečius: visą savo dėmesį sutelkiau į tai, kas dėjosi čia pat. Beveik kartu su pirmuoju sprogo dar du sviediniai; gaubtas truktelėjo į šalį, bet nespėjo pasisukti, ir ketvirtasis sviedinys trenkė tiesiai marsiečiui į veidą. Gaubtas sprogo, ir ištiško į keliolika raudonos mėsos ir blizgančio metalo gabalų.

– Pataikė! – sušukau nesavu balsu.

Suklykė ir žmonės, stovintys aplinkui. Džiaugsmo pagautas, buvau beiššokąs iš vandens.

Galvos netekęs milžinas susvyravo kaip girtas, bet nepargriuvo, kažkokiu stebuklu išlaikydamas pusiausvyrą. Niekieno nevaldomas, su aukštai iškelta kamera, iš kurios sklido šiluminis spindulys, jis greit, nors netvirtai, nužingsniavo per Šepertoną. Jo gyvosios smegenys – marsietis po gaubtu – buvo sudraskytos gabalais, ir dabar pabaisa virto akla naikinimo mašina. Ji žengė tiesia kryptimi, užkliudė Šepertono bažnyčios varpinę ir, tarsi taranas ją sutraiškiusi, pasviro į šoną, suklupo ir su trenksmu griuvo į upę.

Orą sukrėtė baisus sprogimas, ir aukštai į dangų iškilo vandens, garų, purvo ir metalo viesulas. Kai tik šiluminio spindulio kamera pasinėrė į vandenį, vanduo ėmė virsti garais. Tą pačią akimirką prieš srovę nuvilnijo didžiulė verdanti banga. Aš mačiau, kaip žmonės stengėsi išlipti į krantą, ir girdėjau jų klyksmą, kurį nustelbė kunkuliuojančio vandens šniokštimas ir marsiečio griuvimo bildesys.

Nekreipdamas dėmesio į karštį, užmiršęs pavojų, nuplaukiau per siaučiančią upę, nustumdamas į šalį kažkokį juodai apsirengusį žmogų, ir pasiekiau upės vingį. Ant bangų suposi kelios tuščios valtys. Toliau, pasroviui, skersai upės gulėjo pargriuvęs marsietis, beveik visas apsemtas vandens. Tiršti garo debesys kilo viršum marsiečio kritimo vietos, ir pro juos aš įžiūrėjau milžiniškus parblokštos pabaisos sąnarius, pro kuriuos tryško dumblo ir putų fontanai. Čiuptuvai mosavo ir daužėsi lyg rankos, ir jeigu tie judesiai nebūtų betiksliai, galėtum pamanyti, kad kažkokia sužeista būtybė grumiasi vandenyje dėl savo gyvybės. Iš mašinos šniokšdamas veržėsi rausvai rudas skystis.

Nuo to reginio mano dėmesį atitraukė baisus staugimas, panašus į garo sirenų kauksmą. Prie kelto, įbridęs iki kelių į vandenį, stovėjo žmogus ir kažką man šaukė, rodydamas pirštu, bet aš negalėjau suprasti jo žodžių. Apsidairęs pamačiau kitus marsiečius, milžiniškais žingsniais besiartinančius nuo Čertsio pusės prie upės kranto. Šepertone vėl prabilo patrankos, bet šį kartą nesėkmingai.

Skubiai nėriau į vandenį ir, sulaikęs kvapą, plaukiau, kol užteko jėgų. Vanduo kunkuliavo ir darėsi vis karštesnis.

Kai valandėlei išnirau atgauti kvapo ir nuo akių nublokšti plaukus, tai pamačiau, kad aplinkui baltais kamuoliais kyla garai, slepią marsiečius. Ūžesys mane tiesiog apkurtino. Paskui pamačiau pilkus milžinus, kurie pro miglą atrodė dar didesni. Jie nuėjo pro šalį, ir du iš jų pasilenkė prie putojančių ir besiplakančių savo draugo palaikų.

Trečiasis ir ketvirtasis taip pat sustojo, vienas – už dviejų šimtų jardų, kitas – arčiau prie Leilhemo. Šiluminio spindulio generatoriai buvo aukštai iškelti, ir spinduliai šnypšdami švysčiojo visomis kryptimis.

Ore aidėjo kurtinantis garsų chaosas: veriantis marsiečių staugimas, griūvančių namų bildėjimas, liepsnos apgaubtų medžių, tvorų, daržinių tratėjimas, ugnies ūžesys ir šnypštimas. Tiršti, juodi dūmai kilo aukštyn ir mišo su upės garais. Šiluminiam spinduliui nuslydus per Veibridžą, sublykčiojo balti šviesos spinduliai ir tuojau ėmė šokinėti rūkstantys liepsnos liežuviai. Artimiausieji namai vis dar nebuvo paliesti, jie laukė savo likimo paniurę, išblyškę, apsupti garų.

Valandėlę stovėjau iki krūtinės beveik verdančiame vandenyje, suglumęs, netekęs vilties išsigelbėti. Pro garus mačiau, kaip žmonės lipa iš vandens, kabindamiesi už nendrių lyg varlės, šokinėjančios po žolę; kiti, siaubo apimti, blaškėsi po krantą.

Staiga balti šiluminio spindulio pluoštai ėmė artėti prie manęs. Jiems prisilietus, griuvo liepsnose paskendę namai; medžiai garsiai traškėdami virto ugnies stulpais. Spindulys lyžtelėjo pakrantės taką, nušluodamas besiblaškančius žmones, ir pagaliau nusileido iki vandens, apie penkiasdešimt jardų nuo tos vietos, kur aš stovėjau. Paskui peršoko į kitą krantą, Šepertono link, ir vanduo po juo užvirė ir ėmė garuoti. Aš puoliau prie kranto.

Kitą akimirką mane užgriuvo didžiulė beveik verdanti banga. Garsiai suklikau ir beveik apakintas, smarkiai nušutintas, nebetverdamas iš skausmo, ėmiau kapstytis į krantą. Jei būčiau paslydęs – viskas būtų buvę baigta. Visiškai nusikamavęs, griuvau marsiečių akivaizdoje ant plačios smėlėtos seklumos, ties Vejaus ir Temzės santaka. Neabejojau, kad esu jau žuvęs.

Atsimenu kaip per sapną marsiečio koją, žengiančią per dvidešimt jardų nuo mano galvos, grimztančią smėlyje ir vėl išnyrančią į viršų; paskui, po ilgos ir varginančios pertraukos, pamačiau, kaip keturi marsiečiai nusinešė savo draugo palaikus; jie žengė čia aiškiai matomi, čia dengiami dūmų, kurie driekėsi viršum upės ir pievų. Paskui, labai lėtai, pradėjau suprasti, kad tik per stebuklą išvengiau pražūties.

XIII skyrius

SUSITIKIMAS SU VIKARU

Taip netikėtai patyrę savo kailiu Žemės pabūklų galią, marsiečiai pasitraukė į savo pirmąsias pozicijas Horzelio dykvietėje. Jie skubėjo nusinešti sviedinių sudraikyto savo draugo palaikus ir todėl nekreipė dėmesio į tokius pasigailėjimo vertus bėglius kaip aš. Jeigu jie būtų jį metę ir žygiavę toliau, tai savo kelyje nebūtų sutikę jokio pasipriešinimo, nebent tik kelias dvylikos svarų patrankų baterijas, ir, žinoma, būtų pasiekę Londoną anksčiau, negu jį pasiektų žinia apie jų artėjimą. Jų antpuolis būtų buvęs toks pat staigus, pražūtingas ir baisus kaip ir žemės drebėjimas, prieš šimtą metų sugriovęs Lisabonos miestą.

Tačiau jiems nebuvo ko skubėti. Kas dvidešimt keturios valandos iš tarpplanetinės erdvės jiems buvo siunčiami pastiprinimai, iš ten nukrisdavo po vieną cilindrą. Bet karinė ir jūrinė vyresnybė taip pat karštligiškai skubėjo pasiruošti, pagaliau įvertinusios priešo jėgas. Kas minutė buvo pastatomas naujas pabūklas. Dar neatėjo prieblanda, o jau iš kiekvieno krūmo, iš kiekvieno vasarnamio ties Ričmondo ir Kingstono kalvomis kyšojo užmaskuotas juodas patrankos vamzdis. Aplink marsiečių stovyklą Horzelio dykvietėje, visame nudegusiame ir sunaikintame beveik dvide-

šimties kvadratinių mylių plote, tarp griuvėsiu ir pelenų, po juodais apdegusių pušų stuobriais šliaužiojo pasiaukoję sekliai su heliografais, pasirengę tučtuojau įspėti artileristą apie artėjančius marsiečius. Bet marsiečiai jau suprato, kokia galinga mūsų artilerija ir koks pavojingas prisiartinęs žmogus: kiekvienas, išdrįsęs prieiti prie jų cilindro arčiau kaip per mylią, būtų užmokėjęs už tai savo gyvybe.

Gigantai visą dienos metą, matyt, nešiojo krovinius iš antrojo ir trečiojo cilindrų – antrasis nukrito prie Adlstono, trečiasis – prie Pirfordo, netoli marsiečių duobės Herzelio dykvietėje. Tarp pajuodavusių šilojų ir sugriautų pastatų vienas marsietis stovėjo sargyboje. Kiti iš savo karo mašinų sulipo į duobę. Jie uoliai darbavosi iki išnaktų, ir iš duobės veržėsi tirštų žalių dūmų kamuoliai, matomi nuo Merou kalvų ir net, kaip žmonės pasakojo, iš Benstedo bei Epsomo.

Kol marsiečiai užpakalyje manęs ruošėsi naujam puolimui, o priekyje žmonija rengė jiems atkirtį, aš per didelį vargą ir kančias iš Veibridžo degėsių keliavau į Londoną.

Pamatęs pasroviui plaukiančią tuščią valtį, nusimečiau didumą savo permirkusių drabužių, priplaukiau prie jos ir šitaip pasprukau iš sunaikinto rajono. Valtyje irklų nebuvo. Kiek galėdamas yriausi apdegintomis rankomis ir labai iš lėto artėjau prie Holifordo bei Voltono, nuolat dėl nesuprantamų priežasčių baimingai dairydamasis atgal. Pasirinkau vandens kelią, nes ant vandens ir buvo lengviausia išsigelbėti, susitikus su marsiečiais.

Karštas vanduo, užviręs kritus marsiečiui, tekėjo pasroviui, ir todėl beveik per mylią abu krantus dengė garai. Kartą vis dėlto pastebėjau porą tamsių figūrų, bėgančių per pievą tolyn nuo Veibridžo. Holifordas atrodė išmiręs, pakrantėje degė keli namai. Buvo keista matyti ramų ir visiškai tuščią kaimą po karšto žydro dangaus skliautais, apsuptą aukštyn kylančių liepsnos liežuvių ir kamuoliais virstančių dūmų. Pirmą kartą mačiau gaisrą be žmonių minios. Sausos nendrės paupyje rūko ir spragėjo, ir ugnis lėtai slinko prie atokiau sukrautų šieno kupetų.

Visiškai nusikamavęs, ilgai plaukiau pavandeniui. Net ant vandens buvo labai karšta. Tačiau baimė buvo stipresnė už nuovargį, ir aš vėl ėmiau

irtis rankomis. Saulė svilino mano nuogą nugarą. Pagaliau, kai už posūkio pasirodė Voltoni tiltas, nuovargis įveikė baimę, ir aš, prisiyręs prie Midlsekso seklumos, visiškai netekęs jėgų, susmukau ant žolės. Buvo apie ketvirtą ar penktą valandą. Paskui atsikėliau, nuėjau bent pusę mylios ir, nieko nesutikęs, vėl išsitiesiau gyvatvorės pavėsyje. Mane kamavo troškulys ir gailėjausi neatsigėręs upėje. Keistas dalykas, bet man kažkodėl buvo pikta ant mano žmonos. Buvau labai suirzęs, kad jokiu būdu negalėjau pasiekti Lederhedo.

Nebeatsimenu, kaip atsirado vikaras, – matyt, buvau užsnūdęs. Jis sėdėjo šalia manęs; suodinais marškiniais, pakėlęs aukštyn švariai nuskustą veidą, jis, neatitraukdamas akių, žiūrėjo į lengvučius debesis, slenkančius padangėje. Dangus buvo, kaip sakoma, nuklotas ėriukų vilnomis – lengvais plunksniniais debesėliais, šiek tiek nuskaidrintais vidurvasario saulėlydžio.

Kilstelėjau galvą, ir jis skubiai atsigręžė į mane.

– Gal turite vandens? – paklausiau aš.

Jis papurtė galvą.

– Jūs ištisą valandą vis prašote vandens, – tarė jis.

Valandėlę tylėjome, žiūrėdami vienas į kitą. Matyt, aš pasirodžiau jam keistas: beveik nuogas, – drabužių tebuvo likusios kiaurai permirkusios kelnės ir kojinės, – raudonu nuo apdeginimų, pajuodavusiu nuo dūmų veidu ir sprandu. Jo veidas buvo suglumęs, smakras atsikišęs, plaukai lininėmis garbanomis užkritę žemą kaktą, didelės šviesiai žydros akys žiūrėjo įdėmiai ir liūdnai. Jis kalbėjo pakrikai, įsmeigęs akis į tuščią erdvę.

– Kas gi čia dedasi? – paklausė jis. – Ką visa tai reiškia?

Aš pažiūrėjau į jį ir nieko neatsakiau.

Jis ištiesė baltą laibą ranką ir gailiai prašneko:

– Kaipgi tat galėjo atsitikti? Kuo mes nusikaltome? Baigęs rytmetines pamaldas, išėjau pasivaikščioti, norėdamas atsigaivinti ir pasiruošti pamokslui, ir staiga – ugnis, žemės drebėjimas, mirtis! Sodoma ir Gomora! Žuvo visi mūsų darbai... Kas gi jie, tie marsiečiai?

– O kas mes esame? – atsakiau kosčiodamas.

Jis apkabino kelius ir vėl atsigręžė į mane. Valandėlę tylėjo, žiūrėdamas man į veidą.

– Vaikštinėjau, norėdamas atsigaivinti, – tarė jis. – Ir staiga ugnis, žemės drebėjimas, mirtis!

Jis vėl nutilo. Jo pasmakrė beveik lietė kelius. Paskui jis vėl prašneko, mosuodamas ranka:

– Visi darbai... visos šventadienio mokyklos... Kuo gi mes nusikaltome? Kuo nusikalto Veibridžas? Viskas žuvo, viskas sugriauta. Bažnyčia! Vos prieš trejetą metų ją naujai atstatėme, – ir ji dingo! Nušluota nuo žemės paviršiaus! Už ką?

Vėl pauzė. Ir vėl jis prabilo kaip pamišėlis:

– Dūmai iš bažnyčios gaisravietės amžinai kils į dangų! – sušuko jis.

Jo akys žėrėjo, plonas pirštas rodė Veibridžo link.

Aš pradėjau suprasti, kad jis beprotis. Baisi tragedija, kurią patyrė, – matyt, jis bus pabėgęs iš Veibridžo, – sumaišė jam protą.

– Ar toli iš čia į Sanberį? – paklausiau kiek galėdamas ramiau.

– Kas gi mums beliko daryti? – tarė jis. – Nejaugi tų pragaro būtybių yra visur? Nejaugi žemė atiduota jų valdžion?

– Ar toli iš čia į Sanberį?

– Juk dar tik šįryt aš laikiau rytmetines pamaldas...

– Aplinkybės pasikeitė, – ramiu balsu tariau jam. – Nenusiminkite. Dar yra vilties.

– Vilties!

– Taip, yra vilties, nepaisant visų baisybių!

Ėmiau dėstyti jam savo nuomonę dėl mūsų būklės. Iš pradžių jis klausėsi susidomėjęs, bet greitai vėl pasidarė abejingas ir nusigręžė:

– Tai yra galo pradžia, – nutraukė jis mane. – Galas. Baisiojo teismo diena. Žmonės maldaus kalnus ir uolas, kad juos užgriūtų ir paslėptų nuo veido to, kuris sėdi soste.

Jo žodžiai patvirtino mano spėliojimus. Atsistojau ir padėjau ranką ant jo peties.

– Būkite vyras, – tariau, – jūs tiesiog netekote galvos. Kas iš tokio tikėjimo, jeigu jis negali atsispirti nelaimei? Pagalvokite, kiek kartų per žmonijos istoriją vyko žemės drebėjimų, tvanų, karų ir ugnikalnių išsiveržimų. Ar jūs manote, kad Dievas turėtų padaryti išimtį Veibridžui? Juk Dievas nėra draudimo agentas.

Jis klausėsi tylėdamas.

– Bet kaip mes galėtume išsigelbėti? – staiga paklausė jis. – Jie nepažeidžiami, jie negailestingi...

– O gal ir ne taip yra, – atsakiau aš. – Ir juo jie yra galingesni, juo mes turime būti protingesni ir apdairesni. Prieš tris valandas vienas jų buvo užmuštas...

– Užmuštas! – sušuko jis, žiūrėdamas į mane. – Argi gali būti užmuštas viešpaties pasiuntinys?

– Aš pats mačiau, – kalbėjau toliau. – Mes esame patekę į patį kovos sūkurį, štai ir viskas.

– O kas ten blykčioja danguje? – staiga paklausė jis.

Paaiškinau jam, kad tai yra heliografo signalai ir kad jie reiškia pagalbą, kurią mums siunčia žmonės.

– Mes esame kaip tik pačiame sūkuryje, nors čia ir atrodo ramu. Blykčiojimas danguje reiškia, kad artėja audra. Ten antai yra marsiečiai, o Londono kryptimi, ten, kur kyla kalvos virš Ričmondo ir Kingstono miestų, medžių priedangoje kasamos tranšėjos ir tvirtinamos patrankos. Marsiečiai, matyt, vėl eis tuo keliu...

Dar nespėjus man baigti, jis pašoko ir rankos mostu sustabdė mane.

– Klausykite! – tarė jis.

Anapus žemų kalvų kitame upės krante dusliai nuaidėjo tolimi pabūklų šūviai ir kažkoks klaikus klyksmas. Paskui viskas nutilo. Visai arti mūsų per tvorą praskrido karkvabalis. Aukštai vakaruose, viršum Veibridžo ir Šepertono dūmų, viršum puikaus saulėlydžio, švietė blyškus tekantis mėnulis.

– Mums reikia eiti šituo taku į šiaurę, – tariau aš.

XIV skyrius

LONDONE

Tuo metu, kai Vokinge nukrito pirmasis cilindras, mano jaunesnysis brolis buvo Londone. Jis buvo studentas medikas ir ruošėsi artėjantiems egzaminams. Iki šeštadienio jis nieko nežinojo apie marsiečių atvykimą. Rytiniai šeš-

tadienio laikraščiai, papildantys ilgus specialius straipsnius apie Marsą, apie gyvybę jame ir panašiai, išspausdino trumpą, gana miglotą pranešimą, kad marsiečiai, išsigandę artėjančios minios, užmušė keletą žmonių kažkokiu greitai šaudančiu pabūklu. Telegrama baigėsi tokiais žodžiais: „Parodę savo galią, marsiečiai neišlindo iš duobės, kurion įkrito, matyt, nepajėgia to padaryti. Riekia manyti, kad to priežastis – didesnė Žemės traukos jėga." Vedamieji straipsniai, stengdamiesi nuraminti gyventojus, ypač pabrėžė šitą argumentą.

Žinoma, visi studentai, kurie ruošėsi biologijos egzaminui Universiteto rūmuose, – tą dieną ten nuvyko ir mano brolis, – labai susidomėję pranešimu, tačiau gatvėse nebuvo matyti jokio ypatingesnio pagyvėjimo. Vakariniai laikraščiai išėjo su sensacingomis antraštėmis, bet pranešė tiktai, kad dykvietės link traukianti kariuomenė ir kad pušynuose tarp Vokingo ir Veibridžo kilęs gaisras. Aštuntą valandą. „Sent Džeims gazet" ekstra laidoje trumpai pranešė, kad sugadintas telegrafas. Buvo spėjama, kad liniją sugadino griūvančios pušys. Tą naktį – naktį, kai aš važiavau į Lederhedą ir atgal, – dar nieko nebuvo žinoma apie kautynes.

Mano brolis nesijaudino dėl mūsų, nes žinojo iš laikraščių, kad cilindras nukritęs mažiausiai už dviejų mylių nuo mūsų namų. Jis rengėsi važiuoti pas mane ir pažiūrėti, kaip jis sakė, pabaisų, kol jos dar nesunaikintos. Jis man telegrafavo ketvirtą valandą, o vakare nuėjo į miuzikholą. Telegramos, žinoma, aš negavau.

Londone naktį į sekmadienį taip pat siautė audra, ir mano brolis, pasisamdęs vežiką, nuvažiavo iki Vaterlo soties. Perone, iš kurio paprastai dvyliktą valandą išvyksta traukinys, jis sužinojo, kad tą naktį kažkodėl traukiniai iki Vokingo nenuvažiuoja. Kodėl – jis taip ir nesužinojo: net ir geležinkelio administracija neturėjo tikslių žinių. Stotyje nebuvo galima pastebėti jokio susijaudinimo; administracija spėliojo, kad įvykęs traukinių susidūrimas tarp Baiflito ir mazginės Vokingo stoties. Vakariniai traukiniai, paprastai eidavę per Vokingą, dabar ėjo aplinkiniu keliu pro Virdžinija Volterį arbo pro Gildfordą. Geležinkelio administracijai daug rūpesčio suteikė Sauthemptono ir Portsmuto Sekmadienio lygos maršruto pakeitimas. Vienas vakarinio laikraščio reporteris, palaikęs mano brolį geležinkelio tarnybos viršininku, į kurį brolis buvo truputį panašus, bandė

gauti iš jo interviu. Beveik niekas, neišskiriant net geležinkelininkų, nesiejo traukinių susidūrimo su marsiečiais.

Paskui aš skaičiau kažkokiame laikraštyje, jog esą jau sekmadienio rytą „visas Londonas buvo įelektrintas pranešimų iš Vokingo". Iš tikrųjų nieko panašaus nebuvo. Dauguma Londono gyventojų pirmą kartą išgirdo apie marsiečius tiktai sekmadienio rytą, kai kilo panika. Net ir tie, kurie skaitė laikraščius, ne iš karto suprato greitomis paruoštą pranešimą. Dauguma londoniečių sekmadienio laikraščių neskaito.

Be to, londoniečiai taip pat yra įsitikinę savo asmenišku saugumu, o sensacinės antys pasitaiko laikraščiuose taip dažnai, kad niekas ypatingai nesusijaudino dėl šitokio pranešimo:

> *Vakar apie septintą valandą vakaro marsiečiai išlindo iš cilindrų ir, prisidengdami metalinių skydų šarvais, ligi pamatų sunaikino Vokingo geležinkelio stotį, šalimais esančius namus ir vieną Kardigano pulko bataliona. Smulkmenų dar nežinoma. Prieš jų šarvus Maksimo kulkosvaidžiai buvo bejėgiai; lauko patrankos buvo išvestos iš rikiuotės. Į Čertsį pasiųsti skrajojantieji husarų būriai. Marsiečiai, atrodo, palengva slenka Čertsio ar Vindzoro link. Vakarinio Serėjaus gyventojai išsigandę. Kasami žemės įtvirtinimai, siekiant užkirsti kelią į Londoną.*

Taip buvo išspausdinta laikraščio „San" sekmadienio numeryje, o sąmojingas „Referi" feljetonistas rašė, kad visa tai panašu į paniką kaime, kuriame netikėtai išsilakstė keliaujančio žvėryno žvėrys.

Niekas Londone nežinojo, kokie yra tie šarvuoti marsiečiai. Kažkodėl atkakliai vyravo nuomonė, kad pabaisos esančios labai nerangios: „šliaužioja", „vos tepavelka kojas" – tokie teigimai mirgėjo visuose pirmuose pranešimuose. Nė viena iš šių telegramų nebuvo atsiųsta tų, kurie matė įvykius. Sekmadienio laikraščiai spausdino ekstra laidas, vos tik gavę naujų žinių arba net ir nieko nežinodami. Tiktai vakare laikraščiai gavo vyriausybės pranešimą, kad Voltono, Veibridžo ir visos apygardos gyventojai evakuojami į Londoną – daugiau nieko.

Rytą brolis nuėjo į prieglaudos ligoninės bažnyčią, vis dar nieko nežinodamas, kas atsitiko praeitą naktį. Sakydamas pamokslą, pastorius užsiminė apie kažkokį įsibrovimą; be to, buvo perskaityta speciali malda

už taiką. Išėjęs iš bažnyčios, brolis nusipirko „Referi“ numerį. Naujienų sujaudintas, nuvyko į Vaterlo geležinkelio stotį sužinoti, ar atstatytas geležinkelio susisiekimas. Gatvės, kaip ir kiekvieną šeštadienį, buvo pagyvėjusios – omnibusai, karietos, dviratininkai, daug puošnios publikos. Niekas nebuvo per daug sujaudintas keistų naujienų, kurias rėkavo laikraščių pardavėjai. Jeigu kas ir nerimo, tai ne dėl savęs, o dėl savo giminių užmiestyje. Geležinkelio stotyje jis pirmą kartą išgirdo, kad į Vindzorą ir Čertsį traukiniai nebevažiuoja. Nešikai jam pasakojo, kad rytą iš Čertsio ir Baiflito stočių buvo gautos kelios svarbios telegramos, bet dabar telegrafas dėl kažkokių priežasčių neveikia. Brolis negalėjo iš jų gauti tikslesnių žinių. „Veibridžo apylinkėje vyksta mūšis“, – štai viskas, ką jis iš jų sužinojo.

Traukinių eismas buvo sutrikdytas. Perone stovėjo minia, laukianti savo giminių ir pažįstamų iš pietvakarių. Kažkoks žilagalvis džentelmenas garsiai plūdo Pietvakarių geležinkelio bendrovę.

– Juos reikia pamokyti! – murmėjo jis.

Atvyko vienas kitas traukinys iš Ričmondo, Patnio, Kingstono su keleiviais, išvykstančiais šventės proga pasiirstyti valtimis. Jie pasakojo, kad šliuzai uždaryti ir kad jaučiama panika. Mano brolis kalbėjo su sportiškai apsirengusiu jaunuoliu.

– Daugybė žmonių važiuoja į Kingstoną ratais, karietomis, kuo tiktai gali, su skryniomis, su visa manta, – pasakojo šis. – Jie važiuoja iš Molskio, Veibridžo, Voltono ir pasakoja, kad apie Čertsį girdėję kanonadą ir kad raiteliai jiems įsakę kuo skubiausiai pasišalinti, nes atslenka marsiečiai. Mes girdėjome šaudant iš pabūklų ties Hempton Kort geležinkelio stotimi, bet manėme, kad tai buvo griaustinis. Ką reiškia visa ta velniava? Juk marsiečiai negali išlįsti iš savo duobės, tiesa?

Mano brolis į tai negalėjo nieko atsakyti.

Kiek vėliau jis pasakojo, kad kažkoks neaiškus nerimas plinta ir tarp požeminio geležinkelio keleivių. Sekmadienio ekskursininkai kažkodėl ėmė anksčiau grįžti iš visų apylinkių, esančių pietvakariuose: iš Bernso, Vilbtono, Ričmondo parko, Kju ir kitų vietų. Bet niekas negalėjo pasakyti ką nors aiškesnio, išskyrus miglotus gandus. Visi keleiviai, grįžę iš galinės stoties, atrodė kažkuo susirūpinę.

Apie penktą valandą stotyje susirinkusi minia labai nustebo, kad buvo paleisti traukiniai tarp pietryčių ir pietvakarių linijų, kurios iki šiol buvo uždarytos, ir kad pasirodė kariniai ešelonai ir platformos su sunkiais pabūklais. Tai buvo pabūklai iš Vulvičo ir Čethemo, siunčiami Kingstonui ginti. Publika juokavo su kareiviais: „Jie suės jus", „Einam žvėrių tramdyti!" ir taip toliau. Netrukus pasirodė policininkų būrys ir ėmė šalinti publiką iš stoties. Mano brolis vėl išėjo į gatvę.

Bažnyčios varpai skambino vakarinėms pamaldoms, ir Gelbėjimo armijos merginų kolona giedodama nuėjo Vaterlo plentu. Ant tilto smalsuolių būrys žiūrėjo į keistas rudas putas, gumulais plaukiančias pavandeniui. Saulė leidosi, parlamento rūmų pastatas ir bokštas su laikrodžiu ryškiai skyrėsi tyro bei ramaus dangaus fone; auksinės dangaus varsnos buvo išmargintos rausvai violetinėmis juostomis. Pasakojo, kad po tiltu praplaukęs žmogaus lavonas. Vienas iš minios – jis pasisakė esąs atsargos kareivis – pranešė mano broliui, kad vakaruose jis pastebėjęs heliografo signalus.

Velingtono gatvėje brolis pamatė judrius laikraščių pardavėjus, kurie ką tik išbėgo iš Flito gatvės su dar drėgnais laikraščiais, išmargintais stulbinančių antraščių.

– Siaubinga katastrofa! – šaukė jie vienas per kitą, sklisdami Velingtono gatvėje. – Mūšis prie Veibridžo! Smulkus aprašymas! Atkirtis marsiečiams! Londonas pavojuje! – broliui teko sumokėti tris pensus už laikraščio numerį.

Tiktai dabar jis suprato, kokios baisios ir pavojingos buvo tos baidyklės. Jis sužinojo, kad tai ne šiaip būrelis menkų ir nerangių padarų, o protingos būtybės, vairuojančios didžiulius mechanizmus, kad jos gali greit judėti iš vienos vietos į kitą ir savo kelyje naikinti viską ir kad jų nepajėgia sulaikyti toliausiai šaudančios patrankos.

Jos buvo aprašinėjamos kaip „didžiulės, į vorus panašios mašinos, beveik šimto pėdų aukščio, galinčios judėti ekspreso greitumu ir svaidyti intensyvius šiluminius spindulius". Aplink Horzelio dykvietę ir Vokingą, prie kelių į Londoną, buvo sustatytos užmaskuotos lauko pabūklų baterijos. Buvo pastebėtos penkios mašinos, einančios Temzės link; viena per

laimingą atsitiktinumą buvo sunaikinta. Paprastai sviediniai nepasiekdavo tikslo, ir šiluminiai spinduliai beregint sunaikindavo baterijas. Buvo minimi ir sunkūs nuostoliai, kuriuos patyrė kariuomenė; vis dėlto pranešimų tonas buvo optimistiškas.

Marsiečiai, girdi, vis dėlto atremti. Pasirodo, kad jie gali būti sužeidžiami. Jie pasitraukę į trikampį, kurį sudarę trys Vokingo apylinkėse nukritę cilindrai. Juos iš visų pusių apsupo žvalgai su heliografais. Iš Vindzoro, Portsmuto, Olderšoto ir Vulvičo ir net iš šiaurės skubiai gabenamos patrankos. Beje, iš Vulvičo atgabentos toli šaudančios devyniasdešimt penkių tonų patrankos. Iš viso pastatyta apie šimtas penkiasdešimt patrankų, skirtų daugiausia Londonui ginti. Dar niekad Anglijoje nebuvo imtasi tokiu skubių priemonių ir niekad tokiu mastu nebuvo koncentruojama kariuomenė.

Visi cilindrai, kurie nukris vėliau, būsią naikinami galingiausiais šrapneliniais sviediniais, kurie jau gaminami ir išsiuntinėjami. Padėtis, skelbė pranešimas, be abejo, yra rimta, tačiau gyventojai neturi pasiduoti panikai. Tiesa, marsiečiai yra siaubingi padarai, bet jų tėra vos apie dvidešimt prieš milijoną žmonių.

Valdžia turėjo rimto pagrindo spėti, atsižvelgdama į cilindrų dydį, kad kiekviename iš jų tebuvo ne daugiau kaip penki marsiečiai. Vadinasi, jų negali būti daugiau kaip penkiolika. Be to, reikia manyti, kad vienas jau sunaikintas, o gal net ir daugiau. Gyventojai būsią laiku įspėti apie artėjantį pavojų ir būsią imtasi ypatingų priemonių pietvakarinių priemiesčių gyventojų gyvybei apsaugoti. Viso pranešimo gale valdžia tikino, kad Londonui nėra pavojaus, ir reiškė tvirtą viltį, kad vyriausybė nugalėsianti visus sunkumus.

Šis tekstas buvo išspausdintas dar drėgname popieriuje stambiomis raidėmis, be jokių komentarų. Įdomu buvo matyti, pasakojo brolis, kaip visa kita laikraščio medžiaga buvo negailestingai sugrūsta ir apkarpyta, kad tik būtų vietos šitam pranešimui.

Velingtono gatvėje ekstra laidą grobstyte išgraibstė, o Strende jau šūkavo ištisa laikraščių pardavėjų armija. Žmonės šokinėjo iš omnibusų, norėdami nusipirkti laikraštį. Pranešimas, matyt, sujaudino gyventojus. Strendo žemėlapių parduotuvė atidarė langines, ir kažkoks žmogus, šven-

tadieniškai apsirengęs, su citrinos spalvos pirštinėmis, stovėjo vitrinoje ir skubiai lipdė prie stiklo Serėjaus žemėlapį.

Eidamas Strendu Telegrafo skvero link su laikraščiu rankoje, brolis sutiko keletą bėglių iš Vakarų Serėjaus. Vienas vyriškis važiavo kažkokiais ratais, panašiais į daržininko vežimėlį: tarp sukrautos mantos sėdėjo jo žmona ir du berniukai. Jie važiavo nuo Vestminsterio tilto, o paskui jį traukė šieninis vežimas; jame sėdėjo padoriai apsirengę penki ar šeši žmonės su lagaminais ir ryšuliais. Tų bėglių veidai buvo išbalę, jie labai skyrėsi nuo šventadieniškai išsipuošusių omnibusų keleivių. Elegantiška publika kaišiojo galvas iš kebų ir nustebusi žiūrėjo į juos. Ties Trafalgaro skveru bėgliai neryžtingai sustojo, paskui Strendu pasuko į rytus. Su senovišku dviračiu, kurio priekinis ratas buvo labai mažas, nuvažiavo žmogus darbiniais drabužiais. Jis buvo labai išsisuodinęs, išblyškusiu veidu.

Mano brolis pasuko į Viktorijos gatvę ir čia susidūrė su kitu pabėgėlių būriu. Jam toptelėjo į galvą, ar tik jam nepavyks čia pamatyti ir mane. Jis atkreipė dėmesį į nepaprastai didelį skaičių policininkų, tvarkančių eismą. Kai kurie pabėgėliai kalbėjosi su omnibusų keleiviais. Vienas teigė pats matęs marsiečius. „Garo katilai ant kojokų, sakau jums, ir žengia kaip žmonės.“ Dauguma bėglių atrodė susijaudinę ir suirzę.

Viktorijos gatvės restoranai buvo pilni pabėgėlių. Prie jų kampų būriavosi žmonės, skaitė laikraščius, susijaudinę kalbėjosi arba tylomis žiūrėjo į tuos nepaprastus sekmadienio svečius. Pabėgėlių vis daugėjo, ir vakarop, anot mano brolio, gatvės panašėjo į Epsomo Aukštutinę gatvę derbio rungtynių metu. Mano brolis mėgino užšnekinti daugelį pabėgėlių, tikėdamasis ką nors sužinoti, bet jie beveik visi ne ką tegalėjo paaiškinti.

Nė vienas jų negalėjo pasakyti nieko nauja apie Vokingą, tiktai vienas žmogus įtikinėjo, kad Vokingas jau praeitą naktį buvęs visiškai sunaikintas.

– Aš esu iš Baiflito, – tarė jis. – Anksti rytą atidūmė dviratininkas ir, užsukdamas į kiekvieną namą, patarinėjo visiems pasišalinti. Paskui atvyko kareiviai. Mes išėjome pasidairyti: pietų pusėje dūmų debesys, tiktai dūmai – ir niekas iš ten neateina. Paskui išgirdome dundant pabūklus ties Čertsiu. Iš Veibridžo pasipylė žmonės. Aš uždariau savo namus ir taip pat išėjau su kitais.

Minia murmėjo, žmonės plūdo valdžią, kad ji pasirodė esanti nepajėgi iš karto susidoroti su marsiečiais.

Apie aštuntą valandą pietinėje Londono dalyje aiškiai buvo girdėti kanonada. Didžiosiose gatvėse ją nustelbė transporto triukšmas, bet, eidamas ramiais skersgatviais upės link, brolis gana aiškiai girdėjo dundant pabūklus.

Apie antrą valandą jis ėjo netoli Vestminsterio atgal į savo butą prie Ridžent parko. Jis labai nerimo dėl manęs, aiškiai suprasdamas, kokia rimta yra padėtis. Kaip mane šeštadienio naktį, taip ir jį pagavo galingumo dvasia. Jis galvojo apie tylias, parengtas patrankas, apie pabėgėlių stovyklas, stengėsi įsivaizduoti „garinius katilus ant šimto pėdų aukščio kojūkų".

Oksfordo gatvėje jis vėl sutiko vežimų su pabėgėliais, prie Merlbono plento dar daugiau; bet gandai plito taip lėtai, kad Ridžento gatvė ir Portlando plentas buvo, kaip visuomet, pilni šventadieniškai vaikštinėjančios publikos, nors kai kur žmonės rinkosi būreliais ir svarstė paskutiniuosius įvykius. Ridžent parke, kaip įprasta, prie negausių dujinių žibintų vaikštinėjo tylios porelės. Naktis buvo tamsi ir rami, šiek tiek tvanki; pabūklai dundėjo su pertraukomis; po vidurnakčio pietuose kažkas blykstelėjo.

Brolis dar ir dar kartą skaitė laikraštį. Jis vis labiau nerimavo dėl manęs. Negalėdamas nusiraminti, po vakarienės vėl išėjo be tikslo bastytis po miestą. Paskui grįžo namo ir veltui stengėsi imtis savo paskaitų užrašų. Jis atsigulė jau po vidurnakčio, bet nepraslinko nė pora valandų, ir jį pažadino beldimas į duris, kojų trepsėjimas ant grindinio, tolimas būgnų tratėjimas ir varpų garsai. Lubose blykčiojo raudoni atspindžiai. Valandėlę jis gulėjo ir negalėjo suprasti, kas atsitiko. Ar jau išaušo, ar visi iš proto išsikraustė? Paskui jis pašoko iš lovos ir pribėgo prie lango.

Jo kambarys buvo mansardoje; atidaręs langą, jis išgirdo šūkaujant iš abiejų gatvės galų; kituose languose pasirodė užsimiegojusių, pusnuogių žmonių galvos. Vieni kitiems šūkavo ir kažko klausinėjo. „Jie ateina! – šaukė policininkas, belsdamas į duris. – Artinasi marsiečiai!" – ir skubėjo prie kitų durų.

Visose bažnyčiose netvarkingai skambino varpai. Iš kareivinių prie Olbenio gatvės pasigirdo būgnų tratėjimas ir trimito garsai. Kažkas trankė duris; tamsūs langai kitapus gatvės sužibo gelsva šviesa.

Gatve galvotrūkčiais pralėkė uždara karieta: ratų dardesys pasigirdo už kampo, pavirto griausmingu bildesiu po langais ir nutilo kažkur toldamas. Paskui karietą nulėkė pora kebų – tai buvo avangardas visos vežimų virtinės, lekiančios Čok Farmo geležinkelio stoties link, kur specialios šiaurės vakarų geležinkelio linijos traukiniai ėmė keleivius, užuot leidęsi žemyn į Justoną.

Mano brolis ilgai žiūrėjo pro langą suglumęs ir apstulbęs. Jis matė, kaip policininkai bėgo nuo vienų durų prie kitų, beldėsi ir skelbė vis tą pačią baisią naujieną. Staiga jo kambario durys užpakalyje atsidarė ir į kambarį įžengė kaimynas, gyvenantis priešais jo kambarį. Jis buvo vienmarškinis, su kelnėmis ir šliurėmis, su nukarusiomis petnešomis, ištaršytais plaukais.

– Kas per velnias? – paklausė jis. – Gaisras? Kodėl toks sąmyšis?

Abu pasilenkė per langą, stengdamiesi suprasti, ką šūkauja policininkai. Iš šoninių gatvių pasipylė minia, būreliais stoviniuodama gatvių kampuose.

– Kas atsitiko? – paklausė kaimynas.

Mano brolis kažką jam atsakė ir skubiai ėmėsi rengtis, su kiekvienu velkamu daiktu pribėgdamas prie lango pasižiūrėti, kas dedasi gatvėje. Iš už kampo išniro laikraščių pardavėjai su nepaprastai ankstyvomis laidomis, visa gerkle plyšaudami:

– Londonui gresia pavojus užtrokšti! Kingstono ir Ričmondo įtvirtinimai pralaužti! Kruvinas mūšis Temzės slėnyje!

Visur, apatinio aukšto butuose, gretimuose namuose, Parko terasoje ir daugybėje kitų gatvių Merilbono srityje, Vesborno parke ir Sent Pankrase, vakaruose ir šiaurėje – Kilberne, Sent Džons Vude ir Hempstende, rytuose – Šordiče, Heiberne, Hagerstone ir Hokstone, visame didžiuliame Londono plote, nuo Ilingo iki Isthemo žmonės trynėsi akis, atidarinėjo langus, žiūrėjo į gatvę, šūkavo beprasmiškus klausimus ir skubiai rengėsi. Gatvėmis siūbtelėjo pirmas artėjančios panikos šuoras. Miestą apėmė baimė. Londonas, ramiai sumigęs sekmadienio vakare, pirmadienio rytą pabudo slegiamas mirtino pavojaus.

Iš savo lango negalėdamas nieko sužinoti, brolis nulipo žemyn ir išėjo į gatvę. Viršum namų stogų rausvėjo švintanti aušra. Minios pabėgėlių – pėsčių ir važiuotų – didėjo kas minutė.

– Juodi dūmai! – girdėjo jis šūksnius. – Juodi dūmai!

Buvo aišku, kad panika neišvengiamai apima visą miestą. Neryžtingai sustojęs prie savo namo durų, brolis sustabdė laikraščių pardavėją ir nusipirko laikraštį. Pardavėjas nubėgo toliau, imdamas po šilingą už numerį – įdomus pasipelnymo ir išgąsčio derinys.

Laikraštyje brolis perskaitė slegiantį vyriausiojo vado pranešimą:

Marsiečiai raketomis skleidžia didžiulius juodų nuodingų garų debesis. Jie nuslopino mūsų artilerijos ugnį, sugriovė Ričmondą, Kingstoną ir Vimbldoną ir palengva slenka Londono link, viską pakeliui naikindami. Sulaikyti jų neįmanoma. Apsisaugoti nuo juodųjų dūmų tegalima tiktai kuo greičiau pasitraukiant iš miesto.

Ir viskas. Bet to užteko. Visi didžiulio, šešių milijonų miesto gyventojai subruzdo, ėmė blaškytis, pasileido bėgti. Visi į šiaurę.

– Juodi dūmai! – buvo girdėti šaukiant. – Ugnis!

Skambino artimiausių bažnyčių varpai. Kažkieno nemikliai valdomas vežimas šūksnių ir keiksmų triukšme užvažiavo ant arklių girdymo lovio. Namų languose blykčiojo balkšvai geltona šviesa; prie kai kurių kebų dar tebedegė naktiniai žibintai. O aukštai vis labiau ryškėjo aušra, giedra, skaisti, rami.

Brolis girdėjo trepsint kojomis: kažkas bėgiojo po kambarius ir ant laiptų. Jo šeimininkė išėjo į gatvę, paskubom užsimetusi peniuarą ir skarą; paskui ją išėjo josios vyras, kažką neaiškiai murmėdamas.

Kai brolis pagaliau suprato, kas dedasi aplinkui, jis skubiai sugrįžo į savo kambarį, pasiėmė visus pinigus – apie dešimt svarų – įsidėjo į kišenę ir išėjo į gatvę.

XV skyrius

KAS ATSITIKO SERĖJUJE

Kaip tik tuo metu, kai vikaras pradėjo su manim savo beprotišką kalbą prie gyvatvorės laukuose ties Holifordu, o brolis žiūrėjo į bėgančiųjų srautą, plūstantį Vestminsterio tiltu, marsiečiai vėl pradėjo puolimą. Jei galima

tikėti priešingais pasakojimais, tai dauguma marsiečių iki dešimtos valandos vakaro tūnojo duobėje Horzelio dykvietėje, dirbdami kažkokį skubų darbą, ir iš ten be perstogės pliūpsėjo žali dūmai.

Nustatyta, kad trys marsiečiai iš ten išėjo apie aštuntą valandą; lėtai ir atsargiai slinkdami per Baiflitą ir Pirfordą Riplio ir Veibridžo link, jie netikėtai atsidūrė ties sargybinėmis baterijomis saulėlydžio apšviesto dangaus fone. Marsiečiai žygiavo ne gretomis, bet grandine, maždaug pusantros mylios tarpais vienas nuo kito. Jie kalbėjosi stūgaudami, panašiai kaip sirenos.

Tą staugimą ir pabūklų griaudimą prie Riplio ir Sent Džordžo kalvos mes ir girdėjome ties Aukštutiniuoju Hilfordu. Artileristai prie Riplio – neprityrę savanoriai, kurių visai nevertėjo siųsti į tokią poziciją, – paleido tiktai vieną per ankstyvą, nieko nekliudžiusią salvę ir, kas raitas, kas pėsčias, išbėgiojo po ištuštėjusį miestelį. Marsietis, čia žengdamas per pabūklus, čia atsargiai eidamas tarp jų ir net nepavartojęs šiluminio spindulio, paliko juos užpakaly savęs, tad netikėtai užklupo ir sunaikino baterijas Peinshilo parke.

Artileristai Sent Džordžo kalvoje pasirodė drąsesni ir labiau prityrę: pušų slepiami nuo artimiausio marsiečio akių, jie ramiai nutaikė savo pabūklus tarytum per paradą ir, marsiečiams prisiartinus per tūkstantį jardų, paleido salvę.

Aplink marsietį sproginėjo šoviniai. Jis žengė keletą žingsnių, susverdėjo ir griuvo. Visi sušuko iš džiaugsmo. Artileristai skubiai vėl užtaisė pabūklus. Pargriuvęs marsietis sustaugė tęsiamu balsu, ir tučtuojau viršum medžių pasirodė antras žvilgąs milžinas. Matyt, sviedinys sutraiškė vieną jo koją. Antra salvė nuėjo veltui. Sviediniai nulėkė viršum pargriuvusio marsiečio ir nukrito ant žemės. Ir tučtuojau du kiti jo draugai pakėlė šiluminio spindulio kamerą, nukreipdami ją į bateriją. Sviediniai sprogo, pušys užsidegė, iš pasileidusių bėgti karių liko gyvi tiktai keletas vyrų.

Marsiečiai sustojo ir ėmė tartis. Žvalgai pranešė, kad jie nejudėdami stovėjo apie pusę valandos. Pargriuvęs marsietis nerangiai išsliaužė iš savo gaubto – rudas išpampėlis, iš tolo panašus į grybo ataugą – ir ėmė taisytis savo trikojį. Apie devintą valandą jis baigė savo darbą, ir viršum miško vėl iškilo jo gaubtas.

Dešimtos valandos pradžioje prie tų trijų sargybinių prisidėjo dar keturi marsiečiai, apsiginklavę didžiuliais juodais vamzdžiais. Tokie pat vamzdžiai buvo įteikti ir kiekvienam iš trijų pirmųjų marsiečių. Paskui visi septyni išsirikiavo grandine lygiais tarpais vienas nuo kito, kreiva linija tarp Sent Džordžo kalvos, Veibridžo ir Sendo kaimų, į pietvakarius nuo Riplio.

Vos tik jiems pradėjus žygiuoti, nuo kalvos aukštyn išlėkė keliolika signalinių raketų, įspėjančių baterijas prie Ditono ir Ešero. Tuo pat metu keturios kovinės mašinos, taip pat aprūpintos vamzdžiais, persikėlė per upę, ir dvi iš jų iškilo prieš mane ir vikarą, kai mudu, pailsę ir išvargę, skubiai ėjome keliu į šiaurę nuo Holifordo. Mums atrodė, kad jie žengia viršum debesų, nes pieniškas rūkas dengė laukus ir beveik trečdalį jų ūgio.

Juos pamatęs, vikaras sušuko dusliu balsu ir pasileido bėgti. Žinodamas, kad bėgti nuo marsiečių yra bergždžias darbas, aš pasukau į šalį ir per rasotus erškėtkrūmius bei dilgynus nušliaužiau į platų pakelės griovį. Vikaras atsigręžė, pamatė, ką aš darau, ir pribėgo prie manęs.

Du marsiečiai sustojo; arčiau stovintysis buvo nusigręžęs į Sanberį; antrasis dunksojo kaip pilka beformė masė prie Steino, ir viršum jo švietė vakarinė žvaigždė.

Marsiečių staugimas nutilo, ir kiekvienas jų tyliai stovėjo savo vietoje didžiuliu pusračiu, apgaubusiu duobes su cilindrais. Tarp to pusračio galų galėjo būti apie dvylika mylių. Dar nė karto nuo to laiko, kai išrastas parakas, kautynės neprasidėjo taip tyliai. Iš Riplio buvo galima matyti tai, ką matėme mudu: tirštėjančioje tamsoje, kurią skaidrino blyškios žvaigždės, mėnulis ir saulėlydžio atspindžiai bei rausva pašvaistė viršum Sent Džordžo kalvos ir Peinshilo miškų, tebuvo matyti vien tik marsiečių siluetai.

Bet visur prieš puolančius marsiečius – prie Steino, Haunslou, Ditono, Ešero, Okhemo, už kalvų ir miškų į pietus nuo upės ir už lygių vešlių pievų į šiaurę nuo jos, už medžių bei namų – visur buvo pristatyta pabūklų. Aukštai sproginėjo signalinės raketos, ir jų kibirkštys biro ir geso nakties tamsoje. Baterijos karštligiškai ruošėsi kautynėms. Vos tiktai marsiečiai peržengtų ugnies liniją, visi tie nejudą žmonių siluetai, visos tos patrankos, blyksinčios ankstyvoje vakaro prieblandoje, bematant pradėtų mūšį.

Nėra abejonės, kad tūkstančiai budinčių žmonių galvojo panašiai kaip ir aš – ar marsiečiai mus supranta? Argi jiems mūsų šūviai, netikėti sviedinių smūgiai bei atkaklus jų įtvirtinimų apgulimas reiškia tą patį, ką mums piktas sukiršintų bičių puolimas? O gal jie svajoja mus visus sunaikinti? (Tuomet dar niekas nežinojo, kuo minta marsiečiai.) Šimtai tokių klausimų kilo mano galvoje, kol aš stebėjau sargyboje stovintį marsietį. Kartu galvojau ir apie tai, ar Londonas pasiruošęs juos pasitikti? Ar iškastos duobės, ar pastatyti spąstai? Ar pavyks juos privilioti prie Haunslou parako fabrikų? Ar užteks londoniečiams drąsos savo didžiulį miestą paversti nauja degančia Maskva?

Pagaliau po begalinio, kaip mums atrodė, dairymosi ir šliaužiojimo pažemiu nuaidėjo tolimas pabūklų salvės dundesys. Paskui – antra salvė, truputį arčiau, ir trečia. Tada arčiausiai nuo mūsų stovėjęs marsietis pakėlė savo vamzdį ir šovė iš jo, kaip iš patrankos, su tokiu trenksmu, kad žemė sudrebėjo. Marsietis prie Steino pasekė jo pavyzdžiu. Iššovus nepasirodė nei ugnies, nei dūmų, – tiktai trenksmas.

Mane taip sujaudino tie trenksmai vienas po kito, kad užmiršau pavojų bei savo apšutintas rankas ir užlipau ant tvoros pasižiūrėti, kas atsitiko prie Sanberio. Vėl nuaidėjo šūvis, ir didžiulis sviedinys nulėkė aukštai virš mano galvos Haunslou kryptimi. Aš tikėjausi pamatysiąs dūmus arba ugnį, arba kurį nors kitą jo naikinančios galios ženklą, bet pamačiau tiktai tamsiai žydrą dangų su vieniša žvaigžde ir baltą rūką, plačiai nusidriekusį viršum žemės. Ir nė vieno sprogimo kitoje pusėje, nė vieno šūvio iš priešingos pusės. Viskas nutilo. Praslinko ilgoka sunki valandėlė.

– Kas atsitiko? – paklausė vikaras.

– Vienas Dievas težino! – atsakiau jam.

Šikšnosparnis tyliai pralėkė pro mus ir dingo tamsoje. Toli pasigirdo ir staiga nutilo neaiškus klyksmas. Vėl pažvelgiau į marsietį; paupiu jis greitai slinko į rytus.

Laukiau, kad tuoj tuoj į jį nukreips ugnį kur nors užmaskuota baterija. Bet niekas nesudrumstė nakties ramybės. Marsiečio figūra mažėjo ir netrukus dingo rūke. Smalsumo pagauti užlipome aukščiau. Ties Sanberiu akiratį dengė kažkokia tamsi dėmė, lyg šviežiai supiltas konuso pavidalo

pylimas. Už upės pastebėjome antrą tokį pakilimą. Šios į pylimus panašios dėmės mudviem bežiūrint darėsi žemesnės, platėjo ir nyko.

Pažvelgęs į šiaurę, ir ten pamačiau juodą, dulsvą kalvelę.

Buvo nepaprastai tylu. Tiktai toli pietryčiuose tyloje ūkavo marsiečiai. Paskui oras vėl sudrebėjo nuo tolimo jų pabūklų gaudesio. Bet Žemės artilerija tylėjo.

Tada mes negalėjome suprasti, kas ten darėsi. Vėliau sužinojau, ką reiškia tos pikta lemiančios, tamsoje nykstančios juodos krūvos. Kiekvienas marsietis iš savo pozicijos mano jau minėtame didžiuliame pusrutulyje šaudė iš savo patrankos į kiekvieną kalvą, miškelį, namų grupę; į viską, kur galėjo slypėti mūsų patrankos. Vieni marsiečiai išleido po vieną sviedinį, kiti po du, kaip, pavyzdžiui, tas, kurį mudu matėme. Marsietis prie Riplio, sako, paleidęs nemažiau kaip penkis sviedinius. Atsimušę į žemę, tie sviediniai suskildavo, – jie nesproginėjo, – ir tučtuojau viršum jų iškildavo tirštų juodų garų debesis. Jis vėliau pliuško, sudarydamas dujų kalvą, kuri lėtai sklaidėsi pažemiu. Tų dujų prisilietimas, jų nuodingų garų įkvėpimas žudė visa, kas gyva.

Tos dujos buvo sunkios, sunkesnės už pačius tirštuosius dūmus. Iš pradžių, smarkiai švystelėjusios aukštyn, vėliau jos nusėsdavo ant žemės, užliedavo ją tarytum skystis, kuris, nutekėdamas nuo kalvų, sunkėsi į daubas bei išgraužas, visai panašiai kaip teka angliarūgštė, besiveržianti iš ugnikalnių plyšių. Susijungus dujoms su vandeniu, įvykdavo kažkokia cheminė reakcija, ir vandens paviršius tuojau apsitraukdavo putomis, kurios nykdavo labai lėtai. Tos nuodingos putos netirpo, todėl vandenį, pašalinus iš jo nuosėdas, buvo galima gerti ir sveikatai jis nekenkė. Dujos nesisklaidė, kaip bet kurios kitos dujos. Jos kabojo sluoksniais, lėtai srūdamos nuokalnėmis, nesisklaidė nuo vėjo ir, beveik nesumišusios su rūku bei atmosferos drėgme, nusileisdavo ant žemės kaip dulkės. Iki šiol mes nieko nežinome apie tų dujų sudėtį, nebent tik tiek, kad jas sudaro kažkoks naujas elementas, rodąs keturias linijas žydroje spektro dalyje.

Tos juodos dujos taip greit krisdavo žemyn, kad penkiasdešimties pėdų aukštyje, ant stogų, viršutiniuose namų aukštuose, dideliuose medžiuose, buvo galima nuo jų gelbėtis. Tai pasitvirtino tą pačią naktį Kobheme ir Ditone.

Žmogus, išsigelbėjęs Kobheme, pasakojo keistas smulkmenas apie žiedinį tų dujų tekėjimą. Jis žiūrėjo žemyn iš bažnyčios varpinės ir matė, kaip tirštoje it rašalas tamsoje tarytum vaiduokliai šmėsčioja namai ir kaimai. Jis ištupėjo ten pusantros paros, pusgyvis iš nuovargio, bado ir karščio. Kalvota žemė po žydru dangum atrodė lyg aptraukta juodu aksomu su kai kur išsikišusiais raudonais stogais bei žaliomis medžių viršūnėmis, skęstančiomis saulės spinduliuose; krūmai, vartai, klėtys ir namų sienos atrodė aptrauktos juodu šydu.

Taip buvo Kobheme, kur juodos dujos nekliudomos nusėdo ant žemės. Šiaip marsiečiai po to, kai dujos atlikdavo savo darbą, valydavo orą, leisdami į dujas garo srovę.

Tą patį jie darė ir su dujų debesim netoliese mūsų, mes tai matėme, žvaigždėms šviečiant, iš apleisto namo lango Aukštutiniame Holiforde, į kurį ką tik buvome sugrįžę. Mes matėme, kaip slidinėjo prožektoriai Ričmondo ir Kingstono kalvoje. Apie vienuoliktą valandą sužvangėjo langų stiklai, ir mes išgirdome ten pastatytų sunkių apsiausties patrankų trenksmą. Apie ketvirtį valandos su pertraukomis užtruko nematomų marsiečių pozicijų apšaudymas prie Hemptono ir Ditono; paskui blyškios prožektorių šviesos užgeso ir jų vietoje iškilo tamsiai raudona pašvaistė.

Paskui nukrito ketvirtasis cilindras – skaidriai žalias meteoras – nukrito, kaip vėliau sužinojau, Bešio parke. Dar prieš pradedant šaudyti patrankomis prie Ričmondo ir Kingstono, kažkur pietvakariuose pasigirdo netvarkinga kanonada; turbūt patrankos šaudė aklai, kol juodos dujos sunaikino artileristus.

Marsiečiai metodiškai, kaip žmonės, rūkantys dūmais vapsvų lizdą, skleidė tas troškinančias dujas Londono apylinkėse. Pusračio galai palengva plito, kol pagaliau marsiečiai sustojo tiesia linija nuo Heunelo iki Kumbio ir Moldeno. Ištisą naktį ėjo į priekį mirtį skleidžią vamzdžiai. Po to, kai vienas marsietis prie Sent Džordžo kalvos buvo parblokštas nuo trikojo, mūsų artilerijai nepavyko nė vieno jų nukauti. Jie leido juodas dujas visur, kur tik galėjo būti užmaskuotos mūsų patrankos, o ten, kur jos stovėjo nepridengtos, jie naudojo šiluminį spindulį.

Vidurnaktį Ričmondo parko šlaituose degą medžiai ir viršum Kings-

tono kalvos pakibusi pašvaistė nušvietė juodas dujas, kamuoliais pasklidusias po visą Temzės slėnį ir nusidriekusias ligi pat akiračio, kur vaikštinėjo du marsiečiai, leisdami į žemę šnypščiančio garo sroves.

Tą naktį marsiečiai kažkodėl taupė šiluminį spindulį, – gal dėl to, kad mažai teturėjo medžiagų jam gaminti, o gal todėl, kad nenorėjo visą šalį paversti dykuma ir stengėsi tiktai nuslopinti sutinkamą pasipriešinimą. Jei taip, tai jie, žinoma, darė pažangą. Naktis į pirmadienį buvo paskutinioji organizuoto pasipriešinimo naktis. Po to jau niekas nebedrįso stoti prieš juos, – bet koks pasipriešinimas atrodė beviltiškas. Net torpedinių laivų bei minininkų įgulos, atplaukusios į Temzės aukštupį, ginkluotos greit šaudančiomis patrankomis, atsisakė pasilikti upėje, sukėlė maištą ir išplaukė į jūrą. Vienintelė priemonė, kurios žmonės dar ryžosi griebtis po šitos nakties, buvo minos bei spąstai, bet ir tam nebuvo planingai pasiruošta.

Galima tiktai įsivaizduoti, kokio likimo susilaukė Ešero baterijos, taip įtemptai tamsoje laukusios priešo. Ten niekas neliko gyvas. Įsivaizduokite tą laukimą, budinčius karininkus, pabūklų tarnybą, pasiruošusią šaudyti, sukrautus prie pabūklų sviedinius, gurguolių personalą prie lafetų su arkliais, būrelius civilių stebėtojų, besistengiančių prisėlinti kiek galint arčiau, vakaro tylą, sanitarines karietas ir lauko ligoninių palapines su apdegusiais ir sužeistais iš Veibridžo. Paskui duslų marsiečių šūvių trenksmą ir beformį sviedinį, kamuoliais besiritantį per medžius bei namus ir krintantį gretimame lauke.

Galima taip pat įsivaizduoti nuostabos ir siaubo apimtus žmones, pamačiusius, kaip greit raitosi dujų kamuoliai ir kaip slenka juodas debesis, paversdamas prieblandą visiška tamsa; nesuprantamas ir siaubingas priešas pasiekia savo aukas; baimės ir išgąsčio apimti žmonės ir arkliai bėga, griūva, siaubingai šaukia, pabūklai pamesti, žmonės raitosi ant žemės, – ir vis labiau išsiskleidžiąs juodas dujų konusas. Paskui naktis ir mirtis – ir tylus dūmų apdangalas viršum mirusiųjų.

Švintant juodos dujos užliejo Ričmondo gatves. Suglumusi vyriausybė ėmėsi paskutinės priemonės ir paragino Londono gyventojus bėgti iš miesto.

XVI skyrius

BĖGIMAS IŠ LONDONO

Lengva įsivaizduoti tą griausmingą siaubo bangą, kuri ankstyvą pirmadienio rytą persirito per didžiausią pasaulio miestą, – maža pabėgėlių srovelė, greit virtusi srautu, audringai putojančiu aplink geležinkelio stotis, ir tapusi įsiutusiu sūkuriu prie laivų Temzėje, visais įmanomais keliais veržėsi į šiaurę ir į rytus. Apie dešimtą valandą ėmė irti policijos organizacija, apie vidurdienį – geležinkelių administracija; iro ryšiai tarp valdžios pareigūnų, jie ištirpo minioje ir plaukė pasroviui kartu su greitai griūvančiu visuomeniniu organizmu.

Visos geležinkelio linijos į šiaurę nuo Temzės ir pietrytinės miesto dalies gyventojai buvo įspėti dar sekmadienio vidurnaktį; jau antrą valandą traukiniai buvo pilnutėliai, žmonės žiauriai kovojo dėl vietų vagonuose. Apie trečią valandą spūstis ir muštynės vyko jau ir Bišopsgeito gatvėje; už kelių šimtų jardų nuo stoties, Liverpulio gatvėje poškėjo revolverių šūviai, žmonės griebėsi peilių, ir policininkai, pasiųsti tvarkyti eismo, pailsę ir pikti, lazdomis mušė žmones, kuriuos jie privalėjo ginti.

Netrukus mašinistai ir kūrikai atsisakė grįžti į Londoną; vis didėjančios žmonių minios dabar plūdo atgal nuo geležinkelio stočių, stengdamosi pasiekti plentus, einančius į šiaurę. Apie vidurdienį marsietį matė ties Barnsu; palengva žemyn gulančių juodų dujų debesis lėtai slinko Temze ir Lambeto lyguma, atkirsdamas kelią per tiltus. Kitas debesis nuslinko Ilingu ir apsiautė nedidelį žmonių būrelį ties Pilies kalva; jie liko gyvi, bet pasitraukti negalėjo.

Po bergždžių pastangų patekti į šiaurės vakarų traukinį Čok Farme, – traukinys, pilnutėlis žmonių, dar prekių stoties perone pajudėjo tiesiog į įsiutusią minią, ir keletas stambių vyrukų vos įstengė sulaikyti publiką, pasiryžusią suskaldyti mašinistui galvą į kūryklą, – mano brolis išėjo į Čok Farmo plentą, perėjo kelią ir, laviruodamas tarp daugybės lekiančių vežimų, laimingai atsidūrė pirmose eilėse tų, kurie išplėšė dviračių krautuvę! Priešakinė jo pagrobto dviračio padanga sprogo, betraukiant jį pro langą, bet vis dėlto jis, šiek tiek susižeidęs ranką, užsėdo ant dviračio ir nuvažia-

vo. Kelias staigioje Haverstoko kalvoje buvo užverstas apvirtusių vežimų, ir brolis pasuko į Belsairo plentą.

Jis išsikapstė iš panikos apimto miesto ir apie septintą valandą pasiekė Edžverį, alkanas ir išvargęs, bet užtat gerokai pralenkęs pabėgėlių srautą. Pakelėmis stovėjo susijaudinę ir suglumę vietos gyventojai. Brolį pralenkė keli dviratininkai, keli raiteliai ir du automobiliai. Per mylią nuo Edžverio trūko ratlankis, toliau važiuoti buvo neįmanoma. Jis numetė pakelėje dviratį ir pėsčias įėjo į kaimą. Svarbiausioje gatvėje buvo atviros kelios krautuvės. Gyventojai grūdosi šaligatviuose, stovinėjo prie namų durų bei langų ir nustebę žiūrėjo į nepaprastą pabėgėlių eiseną, kuri tik dabar prasidėjo. Broliui pavyko viešbutyje užkąsti.

Jis slankiojo po Edžverį, nežinodamas, ką toliau daryti. Pabėgėlių vis daugėjo. Daugelis, panašiai kaip ir brolis, buvo linkę likti čia. Apie marsiečius jokių naujų žinių nebuvo.

Kelias jau buvo pilnas pabėgėlių, bet spūsties vis dar nebuvo. Iš pradžių važiavo daug dviratininkų, paskui prašvilpė automobiliai, nulėkė kebai, karietos; dulkių stulpai buvo iškilę visu keliu iki pat Sent Olbenso.

Prisiminęs, matyt, savo draugus Čelmsforde, brolis nutarė pasukti į ramų kaimo kelelį, vedantį į rytus. Priėjęs tvorą, jis ją perlipo ir nuėjo taku į šiaurės rytus. Jis praėjo kelis fermerių kotedžus ir kažkokias gyvenvietes, kurių pavadinimo nežinojo, retai kur beužtikdamas pabėgėlių. Ties Aukštutiniu Barnetu, viename žole užžėlusiame kaimo kelyje, jis sutiko dvi damas, kurios vėliau tapo jo bendrakeleivėmis. Jis jas pasivijo kaip tik laiku, nes joms prireikė jo pagalbos.

Išgirdęs klyksmą, jis skubiai pasuko už kampo ir pamatė du vyrus, bandančius išmesti moteris iš puskarietės, trečiasis laikė už apynasrio išgąsdintą ponį. Viena tų damų, žemo ūgio, baltai apsirengusi, tiesiog klykė; o antroji, liekna brunetė, čaižė botagu per veidą vyriškiui, pastvėrusiam ją už rankos.

Mano brolis bematant įvertino padėtį ir nuskubėjo moterims į pagalbą. Vienas užpuolikas pasitraukė nuo damų ir atsigręžė į jį; brolis, puikus boksininkas, iš priešininko veido supratęs, kad kumštynės neišvengiamos, puolė pirmas ir vienu smūgiu parbloškė jį po vežimo ratais.

Metęs į šalį riterišką mandagumą, brolis kojos spyriu apsvaigino pargriuvusįjį ir čiupo už pakarpos antrąjį užpuoliką, laikiusį už rankos lieknąją damą. Jis išgirdo kanopų tapsėjimą, vytis šmaukštelėjo jam per veidą, ir trečiasis užpuolikas smarkiai smogė broliui į viršunosę. Tas, kurį brolis laikė už apykaklės, ištrūko ir pasileido bėgti lauko keleliu į tą pusę, iš kurios buvo atėjęs brolis.

Smūgio pritrenktas brolis atsidūrė akis į akį su subjektu, kuris ką tik buvo paleidęs ponį; puskarietė tolo lauko keliu, krypuodama iš vieno šono į kitą. Abi moterys atsigręžė ir stebėjo muštynes. Priešas, stambus bernas, jau ruošėsi smogti antrą kartą, tačiau brolis pirmas smogė jam į žandą. Paskui, pasijutęs vienas, brolis išsilenkė smūgio ir, užpuoliko vejamas, nubėgo keleliu paskui puskarietę; antrasis, kuris buvo besprunkąs, dabar pasuko atgal ir ėmė juodu vytis iš tolo. Staiga brolis suklupo ir parvirto; jo artimiausias persekiotojas, pribėgęs prie jo, taip pat pargriuvo, o brolis, pašokęs ant kojų, vėl atsidūrė akis į akį su dviem priešininkais. Nebedaug jis beturėjo vilties juos įveikti, be tuo metu lieknoji brunetė sulaikė arklį ir atskubo jam padėti. Pasirodo, ji turėjo revolverį, kuris užpuolimo metu buvo paslėptas po sėdyne. Ji šovė iš šešių jardų atstumo ir vos nepataikė broliui. Bailesnis plėšikas pasileido bėgti, jo draugas pasekė juo, keikdamas jį už bailumą. Abu sustojo kelelio gale, prie trečiojo užpuoliko, kuris vis dar be sąmonės tebegulėjo ant žemės.

– Imkite! – tarė gražioji dama, atiduodama broliui savo revolverį.

– Grįžkite prie vežimo, – tarė brolis, šluostydamasis kraują nuo prakirstos lūpos.

Ji tylėdama pasisuko, ir jiedu sunkiai alsuodami priėjo prie moters su balta suknele, kuri vos išlaikė išsigandusį ponį.

Plėšikai nebepuolė. Atsigrįžęs brolis pamatė juos traukiantis į šalį.

– Aš atsisėsiu čia, jeigu leisite, – tarė jis, lipdamas į laisvą priešakinę sėdynę. Brunetė pasižiūrėjo per petį.

– Duokite man vadžias, – tarė ji ir sušniojo poniui botagu. Jų užpuolikai po valandėlės dingo už kelio posūkio.

Taigi visai netikėtai brolis, uždusęs, su perskelta lūpa, su patinusiu smakru ir sukruvintais pirštų krumpliais, atsidūrė vežime su dviem moterimis nepažįstamame kelyje.

Jis sužinojo, kad viena moteris buvo gydytojo iš Stenmoro žmona, antroji, jaunesnė – jo sesuo; gydytojas, grįždamas iš sunkiai sergančio ligonio, vienoje geležinkelio stotyje sužinojo, kad marsiečiai jau arti. Jis skubiai parvyko į namus, prikėlė moteris, – tarnaitė juos paliko prieš porą dienų, – sukrovė į vežimą kai kurių maisto produktų, pakišo, mano brolio laimei, po sėdyne savo revolverį ir liepė joms važiuoti į Edžverį ir ten sėsti į traukinį. Jis pats pasiliko, norėdamas įspėti kaimynus, ir žadėjo jas pasivyti apie pusė penktos ryto. Dabar jau devinta, o jo vis dar nėra. Edžvery sustoti jos negalėjo dėl ten suplūdusių pabėgėlių ir todėl pasuko į šį nuošalų lauko kelią.

Visa tai jos pamažu išpasakojo mano broliui, važiuojant į Naująjį Barnetą, kuriame sustojo pailsėti. Brolis pasižadėjo jų nepalikti bent iki tol, kol jos apsispręs, kas reikia daryti, arba kol jas pasivys gydytojas. Norėdamas nuraminti moteris, jis įtikinėjo esąs geras šaulys, nors iš tikrųjų kaip gyvas dar nebuvo laikęs rankoje revolverio.

Jie susėdo prie kelio, o ponį pastatė prie gyvatvorės. Brolis papasakojo bendrakeleivėms apie savo pabėgimą iš Londono ir viską, ką buvo girdėjęs apie marsiečius. Saulė kilo vis aukščiau, ir netrukus jų gyvas pašnekesys virto varginančiu laukimu. Keleliu praėjo keli pabėgėliai, ir brolis iš jų sužinojo kai kurių naujienų, dar labiau patvirtinusių jo įspūdį apie žmoniją ištikusios nelaimės dydį ir apie būtiną reikalą skubiai bėgti toliau. Jis tai papasakojo savo bendrakeleivėms.

– Mes turime pinigų, – tarė jaunesnioji moteris ir tuoj pat išsigando, pasijutusi, kad pasakė, ko nereikėjo.

Jos žvilgsnis susitiko su mano brolio žvilgsniu, ir jos baimė išnyko.

– Ir aš turiu pinigų, – tarė brolis.

Ji paaiškino, kad jos turinčios trisdešimt svarų auksu ir vieną penkių svarų banknotą, ir pareiškė įsitikinimą, kas su tiek pinigų bus galima patekti į traukinį Sent Olbense arba Naujajame Barnete. Brolis tvirtino, jog tai visiškai neįmanoma: jis jau matė, kaip įnirtusios Londono gyventojų minios puolė traukinius, todėl patarė važiuoti per Eseksą Harvičo link ir iš ten garlaiviu persikelti į žemyną.

Misis Elfinston – taip vadinosi dama baltais drabužiais – neklausė jokių argumentų ir norėjo laukti savojo „Džordžo". Bet jos vyro sesuo pasi-

rodė protingesnė ir galų gale pritarė mano broliui. Jie nuvažiavo Barneto link, tikėdamiesi perkirsti Didįjį šiaurės kelią. Brolis vedė ponį už apynasrio, kad nepavargtų.

Saulė kilo, ir diena darėsi labai karšta; smulkios balkšvos smiltys žvilgėjo po kojomis ir buvo įkaitusios; jie slinko į priekį labai lėtai. Gyvatvorė nuo dulkių pasidarė pilka. Artėdami prie Barneto, jie išgirdi kažkokį tolimą gaudesį.

Jie sutikdavo vis daugiau žmonių. Pabėgėliai ėjo išvargę, paniurę, purvini, į klausimus jie atsakinėjo nenoromis. Nudelbęs akis į žemę, praėjo kažkoks frakuotas vyriškis; jie girdėjo, kad jis kažką vienas kalbėjo, ir atsigręžę pamatė, kaip viena ranka jis griebėsi už plaukų, o antra kirto nematomam priešui. Praėjus įniršiui, jis žengė toliau, vis žiūrėdamas sau po kojomis.

Artėdami prie sankryžos į pietus nuo Barneto, brolis ir jo bendrakeleivės pamatė lauke prie kelio moterį su kūdikiu ant rankų; du vaikučiai žengė iš paskos, o paskutinis ėjo vyras su purvina juoda palaidine, su stora lazda vienoje rankoje ir ryšuliu – kitoje. Paskui iš už vilų tarp kelelio ir vieškelio išniro vežimėlis, traukiamas apsiputojusio juodo ponio. Išblyškęs jaunuolis su papilkavusia nuo dulkių kieta skrybėle laikė vadžias, vežimėlyje sėdėjo trys merginos, tikriausiai fabriko darbininkės iš Ist Endo, ir dvejetas vaikų.

– Kaip patekti į Edžverį? – paklausė išblyškęs ir suglumęs vežėjas. Brolis atsakė, kad reikia sukti į kairę, ir jaunuolis sušniojo arkliui net nepadėkojęs.

Brolis pastebėjo, kad namai priešais jį ir baltas terasos fasadas už vilų yra aptraukti melsvu šydu, tarsi rūku. Misis Elfinston staiga sušuko, pamačiusi raudonus dūmus ir liepsnų liežuvius viršum namų. Pro bendrą triukšmą galėjai nugirsti žmonių balsus, ratų dardėjimą, vežimų girgždesį ir kanopų dundesį. Už penkiasdešimt jardų nuo sankryžos kelias staiga suko į šalį.

– Dėl Dievo! – sušuko misis Elfinston. – Kur gi jūs mus vežate?

Brolis sustojo.

Vieškelis dabar atrodė kaip kunkuliuojantis žmonių srautas, plūstąs į šiaurę. Baltų dūmų debesis žvilgėjo saulės spinduliuose ir kilo aukštyn

bent dvidešimt pėdų, dengdamas viską tankiu šydu ir nė akimirkai nesisklaidydamas, nes arkliai, pėstieji ir įvairiausių vežimų ratai kėlė vis naujus ir naujus dulkių debesis.

– Kelią! – šūkavo aplink. – Duokite kelią!

Ties sankryžomis atrodė, tarytum įvažiuoji į degantį mišką; minia ūžė kaip liepsna, o dulkės buvo karštos ir aitrios. Priešaky degė vila, ir juodi dūmų kamuoliai gulė ant kelio, dar labiau didindami sąmyšį.

Pro šalį nuėjo du vyriškiai, paskui kažkokia moteris, išsimurzinusi ir apsiverkusi, su sunkiu ryšuliu rankose. Paklydęs medžioklinis šuo, išsigandęs ir sunykęs, iškišęs liežuvį, sukiojosi aplink vežimą; brolis suriko, ir šuo nubėgo.

Priekyje visas kelias nuo Londono atrodė kaip nenutrūkstamas kunkuliuojantis purvinų, besistumdančių žmonių srautas. Ypač daug juodų galvų ir kūnų knibždėjo prie kelio posūkių; greit praslinkę pro šalį, jie vėl liejosi į vieną tamsią srovę, beveik uždengtą dulkių debesio.

– Praleiskite! – buvo girdėti šauksmai. – Kelią, kelią!

Užpakaliniai rankomis ramstėsi į priešakinių nugaras. Brolis už apynasrio vedė ponį. Minios pagautas, jis lėtai, žingsnis po žingsnio, slinko į priekį.

Edžvery buvo jaučiamas nerimas, Čok Farme kilo panika, bet čia atrodė tikras tautų kraustymasis. Sunku aprašyti tas žmonių aibes. Tai buvo beveidė masė, pasirodanti iš už kampo ir dingstanti už kelio posūkio. Kelio pakraščiais vilkosi pėstieji, saugodamiesi vežimų ratų, stumdamiesi, klupdami per duobes.

Karietos ir vežimai slinko vienas paskui kitą nenutrūkstama grandine. Apsukresni ir nekantresni kartais prasiverždavo į priekį, versdami pėsčiuosius spaustis prie pakelės tvorų ir prie vilų vartų.

– Greičiau, greičiau! – aidėjo šūksniai. – Kelią! Jie ateina!

Viename vežime stovėjo aklas senis Gelbėjimo armijos munduru; jis mojavo rankomis, skėtriodamas suriestais pirštais, ir šaukė: „Amžinybė, amžinybė!“ Jis užkimo, bet rėkė tokiu spiegiamu balsu, kad brolis dar ilgai jį girdėjo, kai jis buvo jau dingęs dulkių debesyje. Daugelis, sėdėję vežimuose, be jokio reikalo plakė arklius ir plūdosi tarpusavy; kai kurie sėdėjo nejudėdami, ištižę, suglumę; kiti kramtė pirštus, kankinami troš-

kulio, arba gulėjo, bejėgiškai išsitiesę vežimuose. Pro žąslus dribo putos, arklių akys pasruvo krauju.

Čia važiavo kebai, puskarietės, furgonai, vežimėliai, pašto karieta, šiukšlininko vežimas su parašu: „Šv. Pankrato parapija", didžiulė platforma lentoms vežti, sausakimšai prisėdusi driskių, ir vežimas alui vežti su šviežiai krauju aptaškytais ratais.

– Duokite kelią! – aidėjo šauksmai. – Kelią!

– Amžinybė, amžinybė! – kaip aidas sklido iš tolo.

Ėjo čia moterys, išblyškusios ir liūdnos, gerai apsirengusios, su verkiančiais ir vos bepaeinančiais vaikais; vaikučių drabužiai buvo dulkini, jų išvargę veideliai ašaroti. Su daugeliu moterų ėjo jų vyrai, vieni susirūpinę, kiti įniršę ir paniurę. Čia pat skynėsi kelią valkatos išblukusiais tamsiais skarmalais; jie šaižiai rėkavo ir ciniškai keikėsi. Šalia augalotų darbininkų, energingai besiveržiančių į priekį, spraudėsi sunykę žmonės, iš drabužių panašūs į klerkus arba pardavėjus; brolis pastebėjo sužeistą kareivį, geležinkelio stoties nešikus ir kažkokią sutaršytais plaukais moterį, užsimetusią paltą ant naktinių marškinių.

Tačiau, kad ir kokia įvairi, minia turėjo kažką bendra. Visų veidai išgąsdinti, išvargę, buvo jaučiama, kad visus gena baimė. Mažiausias triukšmas priekyje ant kelio, mažiausias ginčas dėl vietos vežime vertė minią spartinti žingsnius. Net žmonės, tiek išvargę ir įbauginti, kad linko jų keliai, staiga, tarytum baimės įelektrinti, akimirksniu pasidarydavo energingi. Karštis ir dulkės nukamavo minią, oda džiūvo, lūpos pajuodavo ir sproginėjo. Visus kankino troškulys, visi pavargo, visi pamušė kojas. Pro šūksnių chaosą buvo galima išgirsti ginčus, priekaištus, nuovargio ir visiško nusikamavimo aimanas. Daugelio balsai buvo užkimę ir silpni. Ir visa minia tolydžio šūkavo tarytum refreną:

– Greičiau, greičiau! Marsiečiai ateina!

Kiti sustodavo ir traukėsi į šalį nuo to žmonių srauto. Siauras keliukas, kuriame stovėjo puskarietė, atrodė lyg Londono kelio šaka. Į jį minia sugrūdo silpnesniuosius; pastovėję ir pailsėję, jie vėl spraudėsi į bendrą spūstį. Keliuko vidury gulėjo žmogus su nuoga, kruvinu skarmalu aprišta koja. Prie jo pasilenkė du vyrai. Laimingas! Atsirado jo draugų!

Mažas senukas, žilais kariškai apkirptais ūsais, vilkįs purviną švarką, šlubuodamas išlindo iš spūsties, atsisėdęs nusiavė pusbatį, – kojinė buvo kruvina, – iškratė smulkius akmenėlius ir vėl apsiavė. Kokių aštuonerių ar devynerių metų mergytė susmuko ant žemės patvory netoli mano brolio ir pravirko:

– Nebegaliu toliau eiti! Nebegaliu!

Brolis atsipeikėjo ir ėmė guosti mergaitę, paskui pakėlė ją ir atnešė pas mis Elfinston. Mergaitė išsigandusi nutilo.

– Elena! – gailiai šaukė kažkokia moteris minioje. – Elena!

Mergaitė staiga ištrūko iš brolio glėbio, šaukdama: „Mama!“

– Jie ateina, – tarė žmogus, jojantis keleliu.

– Šalin iš kelio, ei, jūs! – rėkė kažkoks vežėjas, atsistojęs vežimo priešakyje.

Brolis pamatė uždarą karietą, sukančią į kelelį.

Pėstieji prasiskyrė, spausdami vienas kitą ir bijodami pakliūti po arklio kojomis. Brolis pavedėjo ponį arčiau tvoros, karieta pravažiavo pro šalį ir sustojo prie kelio posūkio. Tai buvo karieta su grąžulu porai arklių, bet įkinkytas buvo tiktai vienas arklys.

Pro dulkių debesis brolis neaiškiai matė, kaip du vyrai kažką iškėlė ant baltų neštuvų iš karietos ir atsargiai padėjo ant žolės palei tvorą. Vienas pribėgo prie brolio.

– Ar čia yra kur nors vandens? – paklausė jis. – Jis miršta, prašo gerti... Tai lordas Garikas.

– Lordas Garikas? – sušuko brolis. – Karališkasis teisėjas?

– Kur čia vanduo?

– Gal kuriame nors tų namų ir yra vandentiekio čiaupas, – atsakė brolis. – Mes neturime vandens, ir aš bijau palikti savuosius.

Žmogus ėmė spraustis pro minią prie kampinio namo vartų.

– Į priekį! Į priekį! – šaukė žmonės, spausdami jį. – Jie ateina! Neužstokite kelio!

Paskui brolis pamatė barzdotą vyriškį erelišku veidu, su nedideliu sakvojažu rankoje; sakvojažas atsidarė, iš jo pabiro auksiniai soverenai, kurie žvangėdami krito ant žemės ir riedėjo po žmonių ir arklių kojomis. Vyriškis

stabtelėjo, atbukusiu žvilgsniu žiūrėdamas į pabirusį auksą; kebo iena trenkė jam į petį, jis susverdėjo, suriko ir atšoko į šalį, vos nepatekęs po ratais.

– Kelią! – šaukė jam žmonės. – Nestovėkite ant kelio!

Kai tik kebas pravažiavo, barzdotas vyriškis puolė ant žemės, ištiesė rankas į monetų krūvą ir rieškučiomis ėmė kimštis į kišenes. Staiga viršum jo atsirado arklys. Vyriškis pašoko, bet čia pat vėl pargriuvo po arklio kojomis.

– Stokit! – sušuko brolis ir, atstūmęs pasipainiojusią moterį, šoko prie karietos, skubėdamas nutverti arklį už apynasrio.

Bet jis nespėjo, vyriškis klaikiai suriko, ir pro dulkių debesis brolis pamatė, kaip ratas pervažiavo jo nugarą. Artyn pribėgusiam broliui vežėjas kirto botagu. Minios riksmas jį apkurtino. Nelaimingasis raitėsi ant dulkino kelio tarp aukso monetų ir negalėjo atsikelti; ratas pervažiavo jam stuburkaulį, ir apatinės kūno dalies jis jau nebevaldė. Brolis pabandė sustabdyti pravažiuojančią karietą. Kažkoks raitas žmogus ant juodo arklio pasišovė jam padėti.

– Nuneškite jį nuo kelio, – tarė jis.

Brolis pastvėrė pargriuvusįjį už apykaklės ir ėmė tempti į šalį, bet šis vis dar stengėsi susirinkti monetas ir, sugniaužęs auksą, įnirtęs daužė kumščiu brolio rankas.

– Nesustokite, eikite į priekį! – piktai rėkė iš užpakalio. – Kelią, kelią!

Kažkas triokštelėjo, ir karietos rodiklis smogė į vežimą, kurį raitelis ant juodo arklio buvo sustabdęs. Brolis atsigręžė, ir žmogus su aukso monetomis prisitaikęs įkando jam į ranką. Juodas arklys šoko į šalį, o arklys su vežimu nulėkė pro brolį, vos jo neužkliudęs. Brolis paleido žmogų su aukso monetomis ir šoko į šalį. Jis pamatė, kaip besiraitančio ant žemės žmogaus veidą iškreipė siaubas; brolį minia nustūmė į šalį, jis daugiau to žmogaus nebematė ir pats tik vargais negalais išsikapstė atgal į lauko kelią.

Jis pamatė, kad mis Elfinston ranka užsidengė veidą, o mažas berniukas pilnomis vaikiško smalsumo akimis žiūri į dulkiną juodą krūvą po pravažiuojančių karietų ratais.

– Važiuokime atgal! – sušuko brolis, stengdamasis pasukti ponį atgal. – Mes neprasiskverbsime pro šitą pragarą.

Jie nuvažiavo apie šimtą jardų atgal, kol proto netekusi minia dingo už kelio posūkio. Važiuodamas pro griovį, brolis patvoryje pamatė mirtinai išblyškusį, prakaito išpiltą, iškreiptą mirštančiojo veidą. Abi moterys, virpėdamos visu kūnu, tylėjo.

Už posūkio brolis sustojo. Mis Elfinston buvo labai išbalusi; josios brolienė verkė ir net užmiršo savąjį „Džordžą". Brolis taip pat jautėsi sukrėstas ir suglumęs. Vos pavažiavęs nuo plento, jis suprato, kad nėra kitos išeities, kaip tik vėl bandyti jį pervažiuoti. Jis ryžtingai atsigręžė į mis Elfinston.

– Mes vis tiek turime ten pravažiuoti, – tarė jis ir vėl pasuko ponį.

Antrą kartą tą dieną mergina parodė savo stiprią dvasią. Bandydamas prasimušti pro žmonių srautą, brolis šoko į priekį ir sustabdė kažkokio kebo arklį, kol mis Elfinston važiavo pro šalį. Kebas užkabino ratu ir nulaužė vežimėlio sparną. Žmonių srautas bematant juos pagavo ir nusinešė. Brolis, su raudonais botago randais ant veido ir rankų, kuriais jį išmargino kebo vežėjas, įšoko į puskarietę ir paėmė vadžias.

– Taikykite į žmogų užpakalyje, – tarė jis, paduodamas revolverį mis Elfinston, – jeigu jis per daug ims spausti. Ne, verčiau taikykite į jo arklį.

Jis bandė važiuoti dešiniąja kelio puse ir perkirsti plentą. Tai pasirodė neįmanoma, teko važiuoti pasroviui. Kartu su minia jie nuvažiavo pro Čiping Barnetą ir dar beveik mylią nuo miesto centro, kol jiems pavyko prasimušti į kitą kelio pusę. Aplinkui buvo toks pat klegesys ir tokia pat spūstis, bet mieste ir už miesto kelias šakojosi keletą kartų, ir minia truputį praretėjo.

Jie pasuko į rytus per Hedlį ir čia abipus kelio pamatė žmonių, kurie gėrė vandenį tiesiog iš upės ir grūmėsi dėl vietos prie vandens. Dar toliau nuo kalvos prie Rytų Barneto jie matė, kaip tolumoje, lėtai ir tyliai, vienas paskui kitą slinko į šiaurę du traukiniai. Ne tik vagonai, bet ir anglies tenderiai buvo apkibę žmonėmis. Matyt, tie traukiniai paėmė žmones jau už Londono, nes centrinėse stotyse įlipti į traukinius buvo neįmanoma dėl visur viešpatavusios panikos.

Netrukus jie sustojo pasilsėti: visi trys buvo nukamuoti skaudžių įvykių. Jie pasijuto išalkę, naktis buvo šalta, bet jie bijojo užmigti. Pro jų stovyklą traukė pabėgėliai, skubėdami tolyn nuo nežinomo pavojaus, – jie ėjo į tą pusę, iš kurios atvažiavo brolis.

XVII skyrius

„GRIAUSTINIS“

Jeigu marsiečiai būtų norėję tiktai griauti ir naikinti, jie būtų galėję jau tada, pirmadienį, sunaikinti visus Londono gyventojus, kol šie palengva plūdo į artimiausias grafystes. Ne tik kelyje į Barnetą, bet ir kituose keliuose, Edžverio ir Volthem Ebio link, ir į rytus Sautendo ir Šuberineso kryptimi, ir į pietus nuo Temzės, į Dilį ir Brodstersą, bėgo tokia pat proto netekusi minia. Jeigu tą birželio rytą kas nors būtų pakilęs oro balionu į akinančią dangaus žydrynę ir pažvelgęs į Londoną iš viršaus, tai visi šiaurės ir rytų keliai, nusidriekę iš begalinio gatvių kamuolio, jam būtų atrodę tarytum juodų taškų išmarginti, kiekvienas taškas – tai žmogiškoji molekulė, apimta mirtino siaubo ir nusiminimo. Paskutiniajame skyriuje aš perteikiau savo brolio pasakojimą apie kelią į Čiping Barnetą, norėdamas, kad skaitytojas pamatytų, kaip vienam iš tų pabėgėlių atrodė tas juodų taškų spiečius. Pasaulio istorijoje dar nė karto vienu sykiu nebėgo ir nekentėjo tokia žmonių minia. Legendinės gotų ir hunų gaujos, azijiečių ordos atrodytų tiktai kaip lašas tame sraute. Tai buvo netvarkingas traukimasis, pakrikęs bandos bėgimas, milžiniškas ir siaubingas, be jokios tvarkos, be aiškaus tikslo; šeši milijonai žmonių, beginklių, be maisto atsargų, kaip patrakę veržėsi kažkur tolyn. Tai buvo civilizacijos žlugimo, žmonijos žuvimo pradžia.

Tiesiog po savo kojomis oreivis būtų pamatęs gatvių rezginį, namus, bažnyčias, aikštes, sankryžas, sodus, jau tuščius ir išdrikusius, tarsi didžiuliame žemėlapyje. Atrodo, kad ties Ilingu, Ričmondu bei Vimbldonu kažkokia milžiniška plunksna pritaškė juodo rašalo dėmių. Kiekviena dėmė darėsi vis platesnė ir liejosi, šakodamasi į šalis, čia sustodama prieš kalnelius, čia greit persiritsdama per aukštumas į kokią nors atsivėrusią daubą. Taip sklinda rašalas sugeriamajame popieriuje.

Toliau už žydriųjų kalvų, iškilusių į pietus nuo upės, vaikštinėjo blykčiodami metalu marsiečiai, ramiai ir metodiškai leisdami nuodingųjų dujų debesis; paskui jie tas dujas sklaidė garo srovėmis ir neskubėdami užiminėjo užkariautą teritoriją. Jie, matyt, nesirengė visko sunaikinti, jie tik norėjo galutinai demoralizuoti žmones ir taip palaužti bet kokį jų

pasipriešinimą. Jie sprogdino parako sandėlius, traukė telegrafo laidus ir įvairiose vietose gadino geležinkelio linijas. Jie tarsi pakirto žmonijai kojų sausgysles. Matyt, jie nesiskubino praplėsti savo veikimo zonos ir tą diena nėjo toliau kaip iki Londono centro. Galimas daiktas, kad didelis Londono gyventojų skaičius dar tebebuvo savo namuose ir pirmadienio rytą. Tiktai yra žinoma, kad daugelis jų užtroško nuo juodų dujų.

Iki vidudienio Londono Pulas palei upę atrodė stulbinamai. Ten dar tebestovėjo garlaiviai ir kiti laivai ir už pervežimą buvo siūlomos didžiulės pinigų sumos. Pasakojama, kad daugelis šokę į vandenį ir plaukę prie laivų, bet juos kabliais šalin nustūmę ir jie nuskendę. Apie pirmą valandą dienos po Blekfrajerso tilto arkomis pasirodė siauros juodų dujų srovelės. Bematant visas Pulas virto beprotiško sumišimo ir grumtynių arena. Daugybė valčių ir katerių susigrūdo prie šiaurinės Tauerio tilto arkos, jūrininkai ir krovėjai įniršę gynėsi nuo žmonių, kurie iš kranto veržėsi į laivus. Kai kurie net leidosi žemyn tilto ramsčiais...

Kai po valandos už Vestminsterio pasirodė pirmas marsietis ir pasuko paupiu žemyn, tai už Laimhauzo plūduriavo vienos skeveldros.

Aš jau buvau užsiminęs apie penktąjį cilindrą. Šeštasis nukrito ties Vimbldonu. Brolis, saugodamas savo bendrakeleives, miegančias puskarietėje, matė žalsvą jo atspindį toli už kalvų. Antradienį, vis dar nepraradęs vilties išvykti jūra, jis su pabėgėlių minia veržėsi toliau Kolčesterio link. Gandai, kad marsiečiai jau užėmę Londoną, pasitvirtino. Juos matė ties Haigeitu ir net prie Nisdono. Tačiau mano brolis juos pamatė tiktai kitą dieną.

Netrukus pabėgėlių minios pajuto maisto stoką. Išalkusios jos nesivaržė dėl jokios svetimos nuosavybės. Fermeriai turėjo su ginklu rankose ginti savo galvijų diendaržius, svirnus ir dar nenuimtus javus. Kai kurie pabėgėliai, panašiai kaip ir mano brolis, pasuko į rytus. Atsirado tokių drąsuolių, kurie, ieškodami maisto, grįžo atgal Londono kryptimi. Tai buvo daugiausia miesto šiaurinių priemiesčių gyventojai, kurie apie juodąsias dujas žinojo tik iš gandų. Buvo pasakojama, kad apie pusė vyriausybės narių susirinkusi Birmingame ir kad buvę paruošta labai daug sprogstamosios medžiagos automatiškoms minoms įrengti Midlendo grafystėje.

Brolis taip pat girdėjo, kad Midlendo geležinkelių bendrovė pataisiusi visus sugadinimus, padarytus pirmąją sąmyšio dieną, atstačiusi susisieki-

mą, ir traukiniai vėl važiuoja į šiaurę nuo Sent Olbenso, siekiant sumažinti pabėgėlių antplūdį į aplinkines grafystes. Čiping Ongare buvo pakabintas skelbimas, pranešantis, kad šiauriniuose miestuose turima daug miltų atsargų ir kad artimiausiomis dienomis badaujantiems būsianti dalijama duona. Tačiau tas pranešimas nesugundė brolį pakeisti savo planą; jie ištisą dieną važiavo į rytus ir niekur nematė dalijant duoną. Ir niekas to nematė. Tą naktį prie Primrauzo kalvos nukrito septintas cilindras. Jis nukrito tuo metu, kai budėjo mis Elfinston. Naktį ji budėdavo pakaitomis su mano broliu.

Trečiadienį, pernakvoję kviečių lauke, jie pasiekė Čelmsfordą, kur gyventojų būrelis, pasivadinęs Gyventojų maitinimo komitetu, atėmė iš jų ponį ir nieko už tai nedavė, bet pažadėjo kitą dieną duoti dalį, kai ponis bus dalijamas. Sklido gandai, kad marsiečiai jau buvo Epinge; pasakojo, kad, nesėkmingai mėginant susprogdinti vieną marsietį, buvo sunaikintos Volthem Ebio parako gamyklos.

Bažnyčių varpinėse buvo įrengti stebėjimo punktai. Laimė, kad brolis nelaukė, kol bus dalijamas maistas, ir nutarė pėsčias eiti jūros link, nors visi trys buvo labai alkani. Apie vidudienį jie praėjo pro Tilingemą, kuris atrodė kaip išmiręs; tiktai keletas vagišių landžiojo po namus, ieškodami maisto. Už Tilingemo jie pamatė jūrą ir daugybę įvairiausių laivų, susigrūdusių prie uosto.

Bijodami plaukti aukštyn Temze, jūrininkai pasuko į Esekso pakraščius – prie Harvičo, Voltono ir Klektono, o paskui ir prie Faulneso ir Šuberio, kur ėmė keleivius. Laivai stovėjo didelėje panašioje į pjautuvą įlankoje, kurią ties Neizu buvo uždengęs rūkas. Prie pat kranto stovėjo nedideli dvistiebiai anglų, škotų, prancūzų, olandų ir švedų laivai, gariniai kateriai iš Temzės, jachtos, motorinės valtys; toliau buvo matyti ir didesnių laivų – daugybė purvinų angliavežių, prekinių, keleivinių, naftos, vandenyno laivų, senas baltas transportinis laivas, gražūs balti ir pilki laivai, plaukiojantys tarp Sauthemptono ir Hamburgo. Pagal melsvą pakrantę iki Blekvoterio nutįso visa eilė valčių – valtininkai derėjosi su keleiviais, stovinčiais prie jūros; ir taip pat buvo beveik iki pat Moldono.

Už kokių dviejų mylių nuo kranto stovėjo šarvuotas laivas, beveik visai, kaip atrodė broliui, pasinėręs į vandenį. Tai buvo minininkas „Griaustinis“. Kitų karo laivų arti nebuvo, bet tolumoje, dešinėje, viršum ramaus jūros paviršiaus – tą dieną jūra buvo rami kaip stiklas – raitėsi juodi dū-

meliai, tai buvo Lamančo eskadros šarvuočiai, nutįsę ilga linija priešais Temzės žiotis; jie stovėjo pasiruošę mūšiui ir akylai stebėjo pergalingą marsiečių žygiavimą, nors patys ir nepajėgė jo sulaikyti.

Pamačiusi jūrą, misis Elfinston išsigando, nors jos vyro sesuo ir stengėsi ją padrąsinti. Ji niekuomet nebuvo išvykusi iš Anglijos! Ji verčiau sutiksianti mirti, nekaip leistis į svetimus kraštus. Vargšelė, matyt, buvo įsitikinusi, kad prancūzai nė kiek ne geresni už marsiečius. Keliaujant ji visą laiką nervinosi ir verkė. Ji norėjo grįžti į Steinmorą. Steinmore, girdi, tikriausiai viskas ramu. Ir Steinmore jų laukiąs Džordžas...

Vargais negalais pavyko ją prikalbinti nusileisti prie kranto, kur broliui pasisekė atkreipti vieno Temzės garlaivėlio jūreivių dėmesį. Jie atsiuntė laivelį ir sutiko paimti tris žmones už trisdešimt šešis svarus. Garlaivis plaukiąs į Oatendę.

Buvo jau beveik antra valanda, kai brolis ir jo bendrakeleivės, užsimokėję už vietas škafute, pagaliau sulipo į garlaivį. Čia buvo galima gauti pavalgyti, nors ir už pasakiškai brangią kainą, ir jie nutarė papietauti.

Laive jau buvo prisirinkę apie keturiasdešimt žmonių; daugelis atidavė paskutinius pinigus, kad tik gautų vietą; bet kapitonas stovėjo iki penktos valandos, vis imdamas naujus keleivius, kol visas denis kimšte prisikimšo. Jis būtų likęs stovėti dar ilgiau, jeigu pietuose nebūtų prasidėjusi kanonada. Tarsi atsiliepdamas „Griaustinis“ šovė iš nedidelės patrankos ir iškėlė eilę vėliavėlių. Iš kaminų virto dūmų kamuoliai.

Kai kurie keleiviai tikino, kad šaudoma palei Šuberinesą, kol paaiškėjo, kad šaudymas artėja. Jūroje, toli į pietryčius, pasirodė trijų šarvuočių stiebai, apsupti juodų dūmų. Bet brolio dėmesį patraukė tolimos salvės pietuose. Jam pasirodė, kad jis pamatė pro rūką kylantį dūmų stulpą.

Garlaivėlis suplakė ratais vandenį ir pasuko į rytus nuo ilgos išlenktos laivų linijos. Žemas Esekso krantas jau buvo apsigaubęs melsvu šydu, kai pasirodė marsietis. Nedidelis, vos pastebimas iš tokio atstumo, jis artėjo dumblina pakrante nuo Faulneso pusės. Išsigandęs kapitonas ėmė piktai visa gerkle plūstis, prikaišiodamas sau, kad per daug čia užgaišo, ir ratų sparnai tarytum užsikrėtė jo baime. Visi keleiviai stovėjo prie turėklų ir ant suolų ir žiūrėjo į marsietį, kuris buvo iškilęs aukščiau už stovinčias krante varpines bei medžių viršūnes ir žingsniavo, tarsi pamėgdžiodamas žmogaus eiseną.

Taip brolis pamatė pirmąjį marsietį; veikiau nustebęs, nekaip išsigandęs, jis žiūrėjo į tą titaną, atsargiai artėjantį prie laivų vilkstinės ir brendantį vandeniu vis toliau ir toliau nuo kranto. Paskui pasirodė antras marsietis – toli nuo Kraučo, – traukiąs per mažą miškelį; paskui jį žygiavo trečias – dar toliau, tarytum brisdamas per blizgančią dumbliną seklumą, kuri, rodos, buvo pakibusi tarp dangaus ir jūros. Jie visi ėjo tiesiai į jūrą, lyg pasiruošę sutrukdyti laivams, susibūrusiems tarp Faulneso ir Neizo, išplaukti į jūrą. Nors mašina smarkiai pūškavo ir ratus vijosi tikras putų srautas, garlaiviukas labai lėtai traukėsi nuo artėjančio pavojaus.

Pažvelgęs į šiaurės vakarus, brolis pastebėjo, kad laivų eilė pakriko. Užkirsdami vienas kitam kelią, laivai išsigandę suko į šalį. Garlaiviai kaukė ir leido dūmų kamuolius, skubiai kėlė bures, kateriai be jokios tvarkos sukinėjosi jūroje. Reginio apstulbintas, brolis visai nesidairė aplinkui. Staigus posūkis – garlaivį reikėjo pasukti, norint išvengti susidūrimo – numetė brolį nuo suolo, ant kurio jis stovėjo. Aplinkui visi ėmė trepsėti kojomis, šaukti „valio", į jų šūksnį kažkas toli atsiliepė. Tuo metu laivas kryptelėjo ir nubloškė brolį į šalį.

Jis pašoko ir pamatė už kokio šimto jardų nuo pakrypusio ir nardančio garlaivėlio galingą plieninį kūną, kuris lyg milžiniškas plūgo noragas rėžė vandenį, keldamas dvi didžiules putojančias bangas. Garlaivėlis, šokčiodamas ant tų bangų, čia bejėgiškai mosavo ore ratais, čia pasinerdavo beveik iki vaterlinijos.

Purslų srautas akimirką brolį apakino. Pratrynęs akis, jis pamatė, kad didžiulis laivas pralėkė pro šalį ir plaukia kranto link. Viršutinė ilgo plieninio korpuso dalis aukštai iškilo iš vandens, o iš dviejų laivo kaminų žiro kibirkštys ir virto dūmų kamuoliai. Tai buvo minininkas „Griaustinis", skubantis padėti į pavojų patekusiems laivams.

Įsikabinęs į turėklus ant besisupančio denio, brolis nukreipė akis nuo pralėkusio leviatano ir pažvelgė į marsiečius. Visi trys dabar buvo suėję į vieną vietą ir stovėjo taip toli jūroje, kad vanduo beveik visiškai paslėpė jų trikojus. Jie buvo toli subridę į vandenį ir todėl nebeatrodė tokie baisūs, palyginus su plieniniu milžinu, kurio sukeltose bangose bejėgiškai suposi garlaivėlis. Marsiečiai tarytum nustebę žiūrėjo į naują priešą. Galbūt tas milžinas jiems pasirodė panašus į juos pačius. „Griaustinis" ėjo visu greičiu ir nešaudė. Turbūt kaip tik dėl to jam ir pavyko priplaukti taip

arti priešo. Marsiečiai nežinojo, kaip su juo pasielgti. Vienas šūvis – ir jie šiluminiu spinduliu būtų jį nugramzdinę į dugną.

„Griaustinis" plaukė taip greitai, kad per minutę nuplaukė pusę kelio tarp marsiečių ir garlaivėlio. Žemo, vis labiau tolstančio Esekso kranto fone jis atrodė kaip juoda greitai mažėjanti dėmė.

Staiga priešakinis marsietis nuleido savo vamzdį ir sviedė į minininką juodą dujų balioną. Tarytum rašalo srautas užliejo kairįjį mininko bortą, jūroje ėmė virsti kamuoliais juodų dūmų debesis, bet mininkas pralėkė pro šalį. Žiūrint prieš saulę nuo įgrimzdusio garlaiviuko, atrodė, lyg mininkas būtų atsidūręs tarp marsiečių.

Paskui bokštų pavidalo marsiečių figūros išsiskyrė ir ėmė žingsniuoti kranto link, vis aukščiau ir aukščiau iškildamos viršum vandens. Vienas jų pakėlė šiluminio spindulio generatorių, taikydamas juo žemyn. Vos tik palietus spinduliui, nuo vandens paviršiaus pakilo garo debesėlis. Jis turėjo perskrosti plieninius mininko šarvus, kaip iki baltumo įkaitintas geležies virbas perskrodžia popieriaus lapą.

Staiga garo debesyje tvykstelėjo liepsna, marsietis sudrebėjo ir pasviro. Po sekundės jis griuvo, ir aukštyn į dangų iškilo vandens ir garų viesulas. „Griaustinio" patrankų salvės aidėjo tarp garų. Vienas sviedinys, išmetęs aukštą vandens stulpą, nukrito šalia garlaivėlio, atšoko rikošetu prie kitų laivų, plaukusių į šiaurę, ir į šipulius sudaužė žvejų škuną.

Bet niekas į tai nekreipė dėmesio. Pamatęs, kad marsietis pargriuvo, kapitonas iš savo tiltelio garsiai sušuko, ir visi keleiviai laivo priekyje jam pritarė. Staiga visi vėl sušuko: iš balto garų chaoso, keldamas bangas, lėkė kažkas ilgas, juodas, apimtas liepsnos, su ventiliatoriais ir vamzdžiais, pro kuriuos veržėsi ugnis.

Mininkas vis dar kovojo. Vairas, matyt, nebuvo sugadintas, mašinos veikė. Jis ėjo tiesiai į antrąjį marsietį ir buvo per šimtą jardų nuo jo, kai šis į „Griaustinį" nukreipė šiluminį spindulį. Su trenksmu ir akinančia liepsna denis ir kaminai išlėkė į orą. Marsietis susverdėjo nuo sprogimo, ir po sekundės degančio laivo skeveldros, iš inercijos tebelekiančios į priekį, pataikė į marsietį ir sulamdė jį tarytum kartoninę lėlę. Brolis neiškentė nešūktelėjęs. Vėl viskas dingo verdančio vandens ir garų chaose.

– Du! – sušuko kapitonas.

Visi šaukė; visas garlaivėlis drebėjo nuo džiugaus šauksmo, kuriam iš pradžių pritarė vienas, o paskui ir visi plaukiantieji į jūrą laivai ir valtys.

Viršum vandens keletą minučių plaikstėsi garas, visai uždengdamas krantą ir trečiąjį marsietį. Garlaivėlis tebepūškavo ratais, toldamas iš mūšio vietos. Kai garai pagaliau išsisklaidė, juos pakeitė juodos dujos, kurios iškilo tokiu debesiu, kad nebuvo įmanoma įžiūrėti nei „Griaustinio", nei trečiojo marsiečio. Šarvuočiai iš jūros priplaukė visai arti ir sustojo tarp kranto ir garlaivėlio.

Laiviūkštis plaukė vis tolyn į jūrą, o šarvuočiai artinosi prie kranto, kurį vis tebedengė keisti garų ir juodų dujų kamuoliai. Ištisa sprunkančių laivų flotilija plaukė į šiaurės rytus; kelios žvejų škunos nardė tarp šarvuočių ir garlaivėlio. Nepasiekusi sėdančio garų ir dujų debesio, eskadra pasuko į šiaurę ir dingo vakaro prieblandoje. Krantas darėsi vis neaiškesnis, susiliedamas su debesimis, kurie vis tirštėjo aplink nusileidžiančią saulę.

Staiga iš auksuotos saulėlydžio miglos nuaidėjo kurtinamas patrankų dundesys ir pasirodė kažkokie tamsūs judantys šešėliai. Visi šoko prie borto, žiūrėdami į akinamai spindintį saulėlydžio dangų, tačiau nieko negalėjo įžiūrėti. Dūmų debesis pakilo aukštyn ir paslėpė saulę. Slegiamas nežinios, garlaivėlis pūškuodamas plaukė vis tolyn.

Saulė pasislėpė už pilkų debesų; dangus paraudo, paskui pasidarė tamsus; danguje suspindo vakarinė žvaigždė. Buvo jau visai sutemę, kaip kapitonas kažką sušuko ir parodė į tolį. Brolis atsidėjęs ėmė žiūrėti. Iš miglotos tamsos kažkas pakilo į dangų ir saulėlydžio spinduliuose įžambiai nulėkė aukštyn, viršum debesų vakaro danguje; tai buvo kažkoks plokščias, platus, didžiulis daiktas; aprėžęs pusratį ir leisdamasis žemyn, jis dingo paslaptingoje nakties prieblandoje. Žemę apgaubė niūri tamsa.

ANTROJI KNYGA

ŽEMĖ MARSIEČIŲ VALDŽIOJE

I skyrius

PAVERGTI

Pirmoje knygoje aš buvau gerokai nukrypęs į šalį nuo savo asmeniškų nuotykių, pasakodamas, ką patyrė mano brolis. Per visus tuos įvykius, aprašytus dviejuose paskutiniuose skyriuose, mudu su vikaru sėdėjome tuščiuose namuose Holiforde, kur buvome pasislėpę, gelbėdamiesi nuo juodojo dujų debesio. Nuo tos valandos ir pasakosiu toliau. Mudu ten praleidome visą naktį iš sekmadienio į pirmadienį ir visą rytojaus dieną, sąmyšio dieną, mažutėje dienos šviesos salelėje, juodų dujų atkirsti nuo viso pasaulio. Tas dvi dienas mes kankinomės, nežinodami, kas daryti.

Aš labai nerimavau dėl žmonos. Įsivaizdavau ją Lederhede, išsigandusią, apsuptą pavojų, įsitikinusią, kad manęs jau nebėra gyvųjų tarpe. Vaikštinėjau iš vieno kambario į kitą ir graudinausi vien pagalvojęs, kas gali jai atsitikti man nesant. Neabejojau savo pusbrolio drąsa, bet jis nebuvo iš tų žmonių, kurie greit supranta pavojų ir veikia nedelsdami. Čia reikėjo ne drąsos, o apdairumo. Mane ramino vien ta aplinkybė, kad marsiečiai žygiavo į Londoną, toldami nuo Lederhedo. Toks nerimas nukamuoja žmogų. Aš labai išvargau, mane erzino nuolatinės vikaro aimanos ir egoistiška jo desperacija. Keletą kartų nesėkmingai pabandęs atvesti jį į protą, aš pasitraukiau į vieną kambarį, – matyt, vaikų klasę, – kur radau gaublių, modelių ir sąsiuvinių. Kai jis ir ten atsekė paskui mane, aš nulindau į palėpę ir užsidariau kamaraitėje; norėjau pabūti vienas su savo sielvartu.

Visą rytojaus dieną mes buvome dujų atkirsti nuo pasaulio. Sekmadienio vakarą šalimai stovinčiame name pastebėjome žmonių; šmėstelėjo kažkieno veidas lange, šviesa, sugirgždėjo varstomos durys. Nežinau, kas

per žmonės ten buvo ir kas jiems vėliau nutiko. Kitą dieną mes jų nebematėme. Juodos dujos pirmadienio rytą palengvėle slinko prie upės, vis labiau ir labiau artėdamos prie mūsų, ir pagaliau ėmė raitytis kamuoliais ant kelio ties namu, kur mes slėpėmės.

Apie vidurdienį lauke pasirodė marsietis, iš kažkokio prietaiso leidžiantis karštų garų srovę, kuri švirkšdama smogė į namų sienas, trupino langų stiklus ir nušutino vikarui ranką, kai šis bėgo iš kambario nuo kelio pusės. Kai mes, ilgokai palaukę, įslinkome į pridrėkusius kambarius ir vėl pažvelgėme į gatvę, visa žemė į šiaurę buvo tarytum juodo sniego nuklota. Pažvelgę į upės slėnį, dar labiau nustebome, pamatę kažkokį keistą rausvą atspindį ant juodų nudegusių pievų.

Ne iš karto tesupratome, kaip tai pakeitė mūsų padėtį – tik matėme, kad dabar jau nebėra ko bijoti juodų dujų. Pagaliau supratau, kad esame laisvi ir galime eiti, kad kelias gelbėtis yra atviras. Mane vėl pagavo noras veikti. Vikaras, kaip ir ligi šiol, tebebuvo paskendęs giliausioje apatijoje.

– Čia mudu esame visiškai saugūs, – kartojo jis, – visiškai saugūs.

Aš nusprendžiau jį palikti (ak, kad būčiau taip padaręs!) ir, prisimindamas artileristo patarimus, ėmiau rūpintis maisto bei gėrimo atsargomis. Radau alyvos ir skudurą nudegusioms kūno vietoms apraišioti, pasiėmiau kepurę ir megztinį, aptiktus viename miegamajame. Kai vikaras suprato, kad aš nusprendžiau išeiti vienas, jis irgi ėmė ruoštis. Atrodė, kad mums negresia joks pavojus, ir mes pajuodavusiu keliu nuėjome Sanberio link. Spėjau, kad galėjo būti maždaug penkta valanda vakaro.

Sanberyje ir ant kelio tįsojo sudarkyti žmonių bei arklių lavonai, išvartyti vežimai ir išmėtyti kroviniai. Viską dengė storas juodų dulkių sluoksnis. Šita juoda kaip anglis danga man priminė viską, ką buvau skaitęs apie Pompėjos sugriovimą. Prislėgti keistos ir neįprastos apylinkių išvaizdos, laimingai pasiekėme Hempton Kortą; Hempton Korte apsidžiaugėme, pamatę žalumos gabalėlį, išlikusį nuo pražūtingos lavinos. Praėjome Bešio parką, kuriame po kaštonais klaidžiojo stirnos; tolumoje keli vyrai ir moterys skubėjo į Hemptoną. Pagaliau pasiekėme Tvikenhemą. Čia pirmą kartą sutikome žmones.

Toli už Hemo ir Pitershemo vis dar tebedegė miškai. Tvikenhemas išvengė šiluminių spindulių ir juodų dujų, ir ten sutikome vieną kitą

žmogų, tačiau nė vienas iš jų negalėjo pasakyti mums nieko nauja. Dažniausiai, kaip ir mes, jie skubėjo toliau, pasinaudodami ramybės valanda. Man pasirodė, kad kai kur namuose dar buvo likę gyventojų, matyt, per daug išgąsdintų, todėl ir nedrįstančių pasirodyti ar bėgti. Ir čia pakelėmis visur matėme paniško bėgimo žymių. Gerai įsiminiau tris sulaužytus dviračius, sumestus į krūvą ir įspaustus į žemę užvažiavusių ratų. Ričmondo tiltą perėjome apie pusę devintos. Nors skubėjome kuo greičiau pereiti atvirą tiltą, aš vis dėlto spėjau pastebėti kažkokias raudonas kelių pėdų platumo skerdenas, plaukiančias pavandeniui. Nežinojau, kas tai galėjo būti, geriau įsižiūrėti nebuvo laiko. Pagalvojau apie baisius dalykus, nors taip galvoti neturėjau jokio pagrindo. Serėjuje žemę dengė tokios pat juodos dulkės, dar neseniai susidariusios iš juodų dujų, ir tįsojo lavonai, – ypač daug jų buvo kely į stotį. Marsiečių nematėme, kol prisiartinome prie Barnso.

Gyvenvietė atrodė apleista. Mes pamatėme ten tris žmones, skersgatviu bėgančius prie upės. Ant kalvos degė Ričmondas; už Ričmondo juodų dujų žymių jau nebebuvo.

Kai priėjome Kju, pro mus prabėgo keli žmonės, o viršum namų stogų – per kokį šimtą jardų nuo mūsų – pasirodė viršutinė marsiečio kovos mašinos dalis; jeigu tik marsietis būtų pažvelgęs žemyn – mes būtume žuvę. Mudu nutirpome iš baimės, paskui šokome į šalį ir pasislėpėme kažkokioje daržinėje. Vikaras atsisėdo ant žemės ir kūkčiodamas atsisakė eiti toliau.

Bet aš pasiryžau žūtbūt pasiekti Lederhedą ir sutemus eiti toliau. Išlindau pro krūmus, praėjau pro didžiulius namus su priestatais ir išėjau į kelią Kju link. Vikarą palikau daržinėje, bet jis netrukus mane pasivijo.

Sunku įsivaizduoti kvailesnį sumanymą nei šis mano bandymas. Buvo aišku, kad mes esame marsiečių apsupti. Vos tik vikarui mane pasivijus, tolumoje, anapus laukų, nutįsusių Kju Lodžo link, mes vėl pamatėme trikojį, galimas daiktas, tą patį, o gal ir kitą. Keturios ar penkios mažytės juodos figūrėlės bėgo nuo jo per pilkai žalsvą pievą: marsietis, matyt, jas vijosi. Trimis žingsniais jis juos pasivijo; jie bėgo iš po jo kojų į visas puses. Marsietis nepanaudojo šiluminio spindulio ir nesunaikino jų. Jis tik susirinko juos visus į savo didžiulį metalinį krepšį, kabantį jam už nugaros.

Pirmą kartą man atėjo į galvą mintis, kad marsiečiai, galimas daiktas, visai neketina žmonių žudyti, bet ruošiasi panaudoti nukariautą žmoniją kitiems tikslams. Valandėlę mes stovėjome, parblokšti siaubo; paskui pasukome atgal ir, pro vartus įsėlinę į sienomis apmūrytą sodą, įšliaužėme į kažkokią duobę, vos išdrįsdami pašnibždėti vienas antram, ir gulėjome ten, kol danguje sužibo žvaigždės.

Buvo turbūt apie vienuoliktą valandą, kai mes ryžomės pakartoti savo bandymą, ir nuėjome ne keliu, bet per laukus, pagal tvoras, dairydamiesi tamsoje marsiečių – aš į kairę, vikaras į dešinę; atrodė, kad jie visi buvo susirinkę aplink mus. Vienoje vietoje užtikome pajuodavusią, apsvilusią aikštelę, jau atvėsusią, vien tik pelenus, su didele krūva lavonų, apdegusių ir sudarkytų, – buvo išlikę tiktai kojos ir pusbačiai. Čia pat, gal už kokių penkiasdešimt pėdų nuo keturių susprogdintų patrankų su sudaužytais lafetais, tįsojo arklių lavonai.

Šino miestelis, matyt, išvengė sunaikinimo, bet buvo apleistas ir tylus. Lavonų čia neberadome; beje, naktis buvo tokia tamsi, kad mes negalėjome įžiūrėti net šoninių gatvių. Šine mano bendrakeleivis staiga ėmė skųstis, kad jis nusilpęs ir ištroškęs, ir mes nusprendėme užeiti į kuriuos nors namus.

Pirmas namas, į kurį patekome, įsilaužę pro langą, buvo nedidelė vila su pusiau nuplėštu stogu; nepavyko rasti čia jokio valgomo daikto, išskyrus supelijusio sūrio gabalėlį. Užtat radome vandens ir galėjome atsigerti; aš pasiėmiau pasitaikiusį kirvį, kuris galėjo praversti įsilaužimui į kitą namą.

Priėjome prie tos vietos, kur kelias suka į Mortleidką. Čia dunksojo baltas namas siena apmūrytame sode; sandėlyje radome maisto atsargų: du duonos kepalus, žalios mėsos gabalą ir pusę kumpio. Visa tai smulkiai nurodau todėl, kad kitas dvi savaites mums teko tenkintis šitomis atsargomis. Ant lentynų radome keletą butelių alaus, du maišus pupelių ir truputį salotų. Iš sandėlio perėjome į indaują, kurioje buvo sukrautos malkos ir stovėjo bufetas. Bufete radome beveik tuziną butelių burgundiško vyno, mėsos ir žuvies konservų, ir dvi skardines biskvitų.

Sėdėjome tamsioje virtuvėje, nes bijojome įžiebti šviesą, valgėme duoną su kumpiu ir iš vieno butelio gėrėme alų. Vikaras vis dar tebebuvo

baugus ir neramus; jis kažkodėl laikėsi nuomonės, kad reikia greičiau eiti, ir aš vos galėjau prikalbinti jį pasistiprinti. Bet tuo metu atsitiko taip, kad mudu atsidūrėme nelaisvėje.

– Turbūt iki vidurnakčio dar toli, – tariau aš, ir staiga blykstelėjo akinanti žalia šviesa. Paskui trenkė toks smūgis, kokio aš niekada negirdėjau nei anksčiau, nei vėliau. Sužvangėjo sudužęs stiklas, sudundėjo ir triukšmingai įgriuvo mūrinės lubos, ant mūsų galvų pabiro tinkas, suduždamas smulkiais gabalėliais. Aš griuvau ant grindų ir, žnektelėjęs į krosnies kampą, išsitiesiau apsvaigęs. Vikaras sakė, kad aš ilgai gulėjau be sąmonės. Kai atsipeikėjau, aplinkui vėl buvo tamsu ir vikaras šlakstė mano veidą vandeniu. Jo paties veidas buvo aptekęs krauju, kuris, kaip vėliau įsižiūrėjau, bėgo iš praskeltos jo kaktos.

Kurį laiką niekaip negalėjau suvokti, kas atsitiko. Pagaliau pamažu grįžo atmintis, aš pajutau žaizdą smilkinyje.

– Jums geriau? – paklausė pašnibždom vikaras.

Atsakiau jam ne iš karto. Paskui atsikėliau ir atsisėdau.

– Nesijudinkit, – tarė jis, – ant grindų pilna sudužusių indų šukių. Jūs negalėsite pajudėti nesukėlęs triukšmo, o jie, man rodos, yra arti.

Abu sėdėjome taip tyliai, kad girdėjome vienas antro alsavimą. Kapų tyla; tiktai vieną kartą kažkur iš viršaus nukrito tinko gabalas ar plyta. Iš lauko, kažkur netoli, buvo girdėti kažkoks metalo žvangesys.

– Girdite? – paklausė vikaras, garsui pasikartojus.

– Taip, – atsakiau aš. – Bet kas tai galėtų būti?

– Marsietis! – sušnibždėjo vikaras.

Aš vėl įsiklausiau.

– Tai būta ne šiluminio spindulio, – tariau aš, manydamas, kad ant namo tikriausiai bus suklupęs vienas trikojis. Pats buvau matęs, kaip vienas toks trikojis užkliuvo už Šepertono bažnyčios.

Tokioje neaiškioje padėtyje mes nekrutėdami išsėdėjome bent tris ar keturias valandas, kol išaušo. Pagaliau į kambarį prasiskverbė šviesa, bet tik ne pro langą, kuris tebebuvo tamsus, o pro trikampę skylę galinėje sienoje, tarp sijos ir nugriuvusių plytų krūvos. Paryčio prieblandoje pirmą kartą apžvelgėme virtuvės vidų.

Langas buvo užverstas puria žeme; ji apibėrė stalą, prie kurio vakar vakarieniavome, ir nuklojo grindis. Lauke žemė buvo išrausta ir, matyt, užvertė namą. Viršum lango rėmo kyšojo sulamdytas lietaus vamzdis. Ant grindų buvo pilna metalo nuolaužų. Virtuvės galas arčiau gyvenamųjų kambarių buvo susmukęs, ir išaušus mums paaiškėjo, kad didesnė namo dalis buvo sugriauta. Didžiausią kontrastą tiems griuvėsiams sudarė švarutė virtuvės spinta, nudažyta šviesiai žalsva spalva, sienų apmušalai baltais bei žydrais kvadratais ir du margi paveikslėliai, pakabinti ant sienos.

Kai visiškai išaušo, pro plyšį pamatėme marsiečio figūrą; jis stovėjo, kaip vėliau supratau, sargyboje prie dar neatvėsusio cilindro. Iš apytamsės virtuvės mes atsargiai nušliaužėme į tamsią indų plovyklą.

Staiga aš supratau, kas atsitiko.

– Penktasis cilindras, – pašnibždomis tariau aš, – penktas sviedinys iš Marso pataikė į šitą namą ir mus palaidojo po griuvėsiais!

Vikaras ilgai tylėjo, paskui sušnibždėjo:

– Viešpatie, pasigailėk mūsų!

Ir ėmė kažką vienas sau murmėti.

Visur buvo tylu, mes tūnojome indų plovykloje. Aš bijojau net alsuoti ir sėdėjau įsmeigęs akis į silpnai apšviestą virtuvės durų keturkampį. Vos ne vos galėjau įžiūrėti vikaro veidą – neaiškų ovalą, jo apykaklę ir rankogalius. Lauke sužvangėjo metalas, paskui kažkas šaižiai ėmė švilpti ir šniokšti tarytum garo mašina. Visi tie mums nesuprantami garsai aidėjo be pertraukos, jie darėsi vis stipresni. Staiga pasigirdo kažkoks lygus vibruojantis gaudesys, nuo kurio viskas aplinkui sudrebėjo ir bufeto indai ėmė skambėti. Šviesa užgeso, ir virtuvės durys pasidarė visiškai tamsios. Taip mes išsėdėjome daugybę valandų, tylėdami ir drebėdami, kol pagaliau nuvargę užmigome...

Pabudęs pajutau stiprų alkį. Turbūt mes pramiegojome didesnę dienos dalį. Alkis privertė mane ryžtis. Pasakiau vikarui, kad eisiu ieškoti maisto, ir nušliaužiau į sandėlį. Jis nieko man neatsakė, bet, vos tik išgirdęs, kad aš pradėjau valgyti, atšliaužė paskui mane.

II skyrius

KĄ MES MATĖME IŠ NAMO GRIUVĖSIŲ

Baigę valgyti, nušliaužėme atgal į indų plovyklą, kur aš vėl, matyt, užsnūdau, nes pabudęs pamačiau, kad likau vienas. Vis dar buvo girdėti vibruojantis dundesys, nemažėjantis ir toks pat erzinamai atkaklus. Kelis kartus pašnibždomis pašaukiau vikarą, paskui nušliaužiau prie virtuvės durų; dienos šviesoje pamačiau vikarą kambario gale; jis gulėjo prie trikampės kiaurymės, pro kurią galėjai patekti į lauką pas marsiečius. Jo pečiai buvo pakelti ir galvos nebuvo matyti.

Triukšmas čia buvo kaip garvežio depe ir atrodė, kad nuo jo dreba visas pastatas. Pro kiaurymę sienoje mačiau medžio viršūnę, nušviestą saulės, ir žydrą skaistų vakarų dangaus gabalėlį. Valandėlę žiūrėjau į vikarą, paskui prisėlinau arčiau, atsargiai žengdamas per stiklo ir indų šukes.

Trūktelėjau vikarą už kojos. Jis taip krūptelėjo, kad lauke su trenksmu nukrito didelio tinko gabalas. Pačiupau jį už rankos, bijodamas, kad jis nesušuktų, ir abu apmirėme. Paskui aš atsigręžiau pasižiūrėti, kas beliko iš mūsų slėptuvės. Nugriuvus tinkui, atsirado nauja kiaurymė sienoje; atsargiai užlipęs ant sijos, pažvelgiau – ir vos galėjau pažinti priemiesčio kelią, taip labai viskas aplink pasikeitė.

Penktas cilindras nukrito, matyt, ant to namo, į kurį mes buvome užėję pirmiausiai. Pastatas visiškai dingo, virto dulkėmis ir išsilakstė į šalis. Cilindras buvo giliai įsmigęs į žemę, žymiai platesnėje duobėje negu ties Vokingu. Žemė aplinkui tarytum ištiško nuo baisaus smūgio („ištiško" – čia pats tinkamiausias žodis) ir užvertė gretimus namus taip, lyg kūju kas būtų smogęs į purvyną. Mūsų namas užvirto atgal; priešakinė dalis buvo sugriauta ligi pačių pamatų. Virtuvė ir indauja tik per kažkokį stebuklą išliko sveikos ir buvo užverstos tonomis žemių ir šiukšlių iš visų pusių, išskyrus vieną, nukreiptą į cilindrą. Mes karojome ant didžiulės apskritos duobės kranto; duobėje triūsė marsiečiai. Sunkūs dūžiai, atrodė, aidėjo užpakalyje mūsų; skaisčiai žali garai kilo iš duobės ir plonu šydu dengė kiaurymę.

Cilindras buvo jau atidarytas, o toliau duobės gale, tarp išrautų ir smėlio užbertų krūmų, stovėjo tuščias kovos trikojis – milžiniški metalo griau-

čiai. Aš pradėjau savo pasakojimą nuo cilindro duobės, nors pirmiausiai mano dėmesį atkreipė nuostabi žvilganti mašina, panaši į ekskavatorių, ir keistos būtybės, kurios lėtai krapštėsi apie ją purioje žemėje.

Tas mechanizmas mane sudomino pirmiausiai. Tai buvo viena iš tų sudėtingų mašinų, kurios vėliau buvo pavadintos daugiarankėmis ir kurių tyrinėjimas smarkiai pastūmėjo Žemės gyventojų išradingumą. Iš pirmo žvilgsnio ji buvo panaši į metalinį vorą su penkiomis judriomis nariuotomis kojomis ir daugybe nariuotų svertų ir griebiančių bei paduodančių čiuptuvų aplink korpusą. Dauguma tos mašinos rankų buvo įtraukta į vidų, bet trimis ilgais čiuptuvais ji kilojo metalines kartis, virbus ir lakštus, matyt, šarvuotą cilindro apdangalą. Mašina visus tuos daiktus traukė, kėlė ir krovė už duobės lygioje aikštėje.

Visi mašinos judesiai buvo tokie greiti, sudėtingi ir tobuli, kad iš pradžių aš nė nemaniau, jog tai daro mašina, nors buvo aiškiai matyti jos metalinis blizgesys. Kovos trikojai taip pat buvo nuostabiai tobuli, tarsi gyvos mašinos, bet ir jie buvo niekai, palyginus su šita mašina. Vargu ar tuos gyvuosius mechanizmus gali įsivaizduoti žmonės, pažinę juos tik iš blankių piešinių arba iš padrikų pasakojimų juos mačiusių žmonių, tokių kaip aš.

Prisimenu iliustraciją vienoje brošiūroje, smulkiai aprašinėjančioje karo įvykius. Dailininkas, matyt, labai paviršutiniškai pažino vieną to karo mašiną. Jis pavaizdavo ją kaip nerangų palinkusį trikojį, kuriam trūksta lankstumo ir lengvumo. Brošiūra su tomis iliustracijomis sukėlė daug triukšmo, bet aš nutariau ją paminėti, norėdamas įspėti skaitytoją dėl pirmo įspūdžio, kuris gali kartais suklaidinti. Iliustracijos ne daugiau panašėjo į mano matytus marsiečius negu vaškinė lėlė į žmogų. Mano išmanymu, tos iliustracijos tiktai sugadino brošiūrą.

Kaip jau minėjau, daugiarankė mašina iš pradžių man pasirodė ne mašina, o kažkokia būtybė, primenanti krabą su žvilgančiu apvalkalu. Aš pamaniau, kad marsiečio kūnas, kurio ploni čiuptuvai reguliavo visus jo judesius, yra tarsi koks smegenų priedėlis. Paskui tokį pat pilkai rusvą žvilgantį apvalkalą pastebėjau ant kitų aplinkui besikapstančių kūnų ir įspėjau nuostabaus mechanizmo paslaptį. Po to visą savo dėmesį nukrei-

piau jau į gyvus tikruosius marsiečius. Prabėgom jau buvau juos matęs, bet dabar pirmykštis pasišlykštėjimas nekliudė man juos stebėti; be to, aš juos stebėjau iš priedangos, o ne skubiai nuo jų bėgdamas.

Dabar pamačiau, kad tos būtybės neturėjo nieko žemiška. Tai buvo didžiuliai apvalūs kūnai, veikiau galvos, maždaug keturių pėdų skersmens, šiek tiek panašios į žmogaus veidą. Tuose veiduose nebuvo šnervių (marsiečiai, atrodo, neturėjo uoslės), tiktai dvi didelės akys ir kažkoks daiktas, panašus į mėsingą snapą. Tos galvos arba kūno užpakalyje (iš tikrųjų nežinau, kaip reikia jį pavadinti) buvo standi plėvė, atitinkanti (visa tai buvo išaiškinta vėliau) mūsų ausis, nors ja tikriausiai jiems neteko pasinaudoti dėl daug tankesnės Žemės atmosferos. Aplink burną kyšojo šešiolika plonų, panašių į botagus, čiuptuvų, dviem puokštėmis, po aštuonis kiekvienoje. Tas puokštes garsusis anatomas profesorius Hauesas vykusiai pavadino rankomis. Kai aš pirmą kartą pamačiau marsiečius, man pasirodė, kad jie stengėsi ramstytis tomis rankomis, bet jiems, matyt, kliudė Žemės sąlygomis padidėjęs kūnų svoris. Galima spėti, kad Marse tų rankų padedami jie gana lengvai gali kilnotis iš vienos vietos į kitą.

Anatominė marsiečių vidaus struktūra, kaip tai paaiškėjo iš vėliau padarytų skrodimų, pasirodė esanti labai nesudėtinga. Didesnę jų kūno dalį užėmė smegenys su išsišakojusiais storais nervais, einančiais į akis, ausį ir lytėjimo čiuptuvus. Be to, buvo rasti gana sudėtingi kvėpavimo organai – plaučiai – ir širdis su kraujagyslėmis. Įtemptą plaučių darbą dėl tankesnės Žemės atmosferos ir didesnės traukos jėgos buvo galima pastebėti iš konvulsinių jo išorinio apvalkalo trūkčiojimų.

Toks buvo marsiečių organizmas. Mums gali pasirodyti keista, kad marsiečių organizme nebuvo rasta jokio sudėtingesnio virškinamojo aparato, kuris yra viena svarbiausių mūsų organizmo dalių. Jų visas kūnas buvo vien tik galva. Vidurių jie neturėjo. Jie nevalgė, nevirškino. Užtat jie ėmė šviežią gyvą kitų organizmų kraują ir švirkštė jį tiesiai sau į venas. Pats mačiau, kaip jie tai darė, ir vėliau apie tai dar pakalbėsiu. Pasišlykštėjimas neleidžia man smulkiai rašyti apie tai, į ką negalėjau net žiūrėti. Reikia neužmiršti, kad kraują, dažniausiai žmogaus, marsiečiai ėmė tiesiog dar iš gyvos būtybės...

Vien tokia mintis mums atrodė baisi, tačiau aš nenoromis pagalvoju, koks šlykštus turėtų atrodyti mūsų paprotys valgyti mėsą, sakysime, mąstančiam triušiui.

Negalima paneigti fiziologinio kraujo injekcijų pranašumo, jeigu prisiminsime, kiek daug laiko ir energijos žmogus eikvoja valgiui ir virškinimui. Pusė mūsų kūno yra sudaryta iš liaukų virškinamojo kanalo ir įvairiausių organų, kurie maistą pervaro į kraują. Virškinimo procesų įtaka nervų sistemai pakerta mūsų jėgas, veikia mūsų psichiką. Žmonės jaučiasi laimingi arba nelaimingi priklausomai nuo to, kaip veikia kepenys arba kasa. Marsiečių organizme tie dalykai nedaro įtakos jų nuotaikai ir emocijoms.

Tą aplinkybę, kad marsiečiai pasirinko žmones kaip maisto šaltinį, iš dalies galima paaiškinti prigimtimi tų aukų, kurias jie kaip maisto produktus buvo atsigabenę iš Marso. Tos būtybės, sprendžiant iš jų sudžiūvusių likučių, patekusių į žmonių rankas, taip pat buvo dvikojės, turinčios netvirtus griaučius (panašius į mūsų titnagines kempes) ir silpnus raumenis. Jos buvo apie šešių pėdų aukščio, su apvaliomis galvomis ir didelėmis akimis titnaginėse akiduobėse. Kiekviename cilindre, berods, buvo po dvi ar po tris tokias būtybes, bet visos jos buvo nužudytos dar prieš atskrendant į Žemę. Žemėje jos vis tiek būtų žuvusios, nes, vos pabandžiusios judėti, būtų susilaužiusios kaulus.

Jeigu jau pradėjau apie tai kalbėti, tai pridursiu čia ir kai kurių smulkmenų, kurios kad ir nebuvo mums tuomet aiškios, vis dėlto marsiečių nemačiusiam skaitytojui padės susidaryti aiškesnį tų rūsčių būtybių vaizdą.

Jų fiziologija griežtai skyrėsi nuo mūsiškės trimis atžvilgiais. Jų organizmas nereikalavo miego ir nuolat budėjo, visai taip, kaip žmogaus širdis. Jų raumenims nereikėjo poilsio netgi po sunkaus darbo ir todėl periodiškas veiklos nutraukimas marsiečiams buvo nežinomas. Taip pat jie nežinojo, kas yra nuovargis. Žeme jie judėjo per didelį vargą, bet netgi ir čia jie nuolat ką nors veikė. Tarytum skruzdės jie dirbo visas dvidešimt keturias valandas per parą.

Antra, marsiečiai buvo belyčiai ir todėl jie nežinojo tų audringų emocijų, kurios įgimtos žmogui dėl lyčių skirtumo. Tiksliai nustatyta, kad karo

metu Žemėje gimė vienas marsietis. Tai buvo pumpuras, rastas ant savo gimdytojo kūno, panašus į lelijos taurelę arba į jauną gėlavandenio polipo organizmą.

Panašus veisimosi būdas žmonių ir kitų aukštesniųjų Žemės gyventojų tarpe jau seniai išnyko; tas veisimosi būdas laikomas pačiu primityviausiu. Tarp žemesnės rūšies gyvių, irgi turinčių apvalkalą, – pirmųjų stuburinių gyvių giminaičių, buvo žinomi abu veisimosi būdai, bet aukštesnėse raidos pakopose lytinis veisimosi būdas visiškai išstumia pumpurinį. Marse evoliucija, matyt, ėjo priešinga kryptimi.

Įdomu, kad vienas rašytojas, linkęs į pseudomoksliškas spekuliatyvines išvadas, dar gerokai prieš marsiečių užpuolimą išpranašavo ateities žmogui kaip tik tokią struktūrą, kokios buvo marsiečiai. Jo pranašavimas, jeigu tik neklystu, pasirodė 1893 metais jau seniai nebeišeinančio žurnalo „Pel Mel Badžet" lapkričio ar gruodžio numeryje. Ir dar atsimenu karikatūrą ta pačia tema, išspausdintą žinomame ikimarsinės epochos humoristiniame žurnale „Panč". Dėstydamas savo mintis linksmu ir juokaujamu tonu, autorius įrodinėjo, kad mechaninių priemonių tobulėjimas galų gale turės sustabdyti žmogaus kūno vystimąsi, o cheminis maistas turės likviduoti virškinimą. Jis teigė, kad plaukai, nosis, dantys, ausys, smakras jau nebebus tokie būdingi žmoniškosios būtybės bruožai ir kad natūralioji atranka ateinančiuose amžiuose juos panaikins. Toliau tobulės tiktai smegenys. Viena žmogaus kūno dalis turi šansų išlikti, kai kitos bus jau išnykusios. Ir tai būsianti ranka – „smegenų mokytojas ir tarnas". Visos kūno dalys atrofuosis, o ranka vis labiau ir labiau tobulės.

Juokais kartais pasakoma tikra tiesa. Mes matome, kad marsiečių gyvuliškoji organizmo pusė yra visiškai pajungta intelektui. Man atrodo visai suprantama, kad marsiečiai, kilę iš būtybių, panašių į mus, toliau evoliucionavo taip, kad pamažu tobulėjo tik smegenys ir rankos (galiausiai rankas pakeitė dvi čiuptuvų puokštės) visų kitų organų sąskaiton. Smegenys be kūno, žinoma, sukurtų labiau egoistinį intelektą, be jokių emocijų, kurias turi žmogus.

Trečias marsiečių ir žmonių skirtumas iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti neesminis. Mikroorganizmai, sukeliantys Žemėje tiek daug ligų ir kančių,

arba niekada nebuvo atsiradę Marse, arba marsiečių sanitarija juos sunaikino prieš daugelį šimtmečių. Šimtai žmogų puolančių ligų, – drugiai ir uždegimai, džiova ir vėžys, navikai ir visi kitokie susirgimai – jiems buvo visai nežinomos.

Kalbėdamas apie skirtumą tarp gyvenimo Marse ir Žemėje, turiu paminėti keistą raudonos žolės pasirodymą.

Matyt, Marso augmenija skiriasi nuo žemiškosios, kurioje vyrauja žalia spalva, ir yra skaidriai raudonos spalvos. Šiaip ar taip, iš tų sėklų, kurias marsiečiai (tyčiomis ar atsitiktinai) atsivežė į Žemę, išdygo raudonos spalvos daigai. Tačiau kovoje su žemės augmenijos rūšimis tiktai viena visiems žinoma raudonoji žolė šiek tiek prigijo; raudonasis vijoklis greit nudžiūvo, ir retas tegalėjo jį pamatyti. Kai dėl raudonos žolės, tai kurį laiką ji augo nuostabiai sparčiai. Ji sudygo duobės pakraščiuose trečią ar ketvirtą mūsų kalinimo dieną, ir jos atžalos, panašios į kaktuso ataugas, raudonais spurgais apipynė mūsų trikampį langą. Vėliau mačiau ją labai vešliai augančią po visą kraštą, ypač arčiau vandens.

Marsiečiai turėjo klausos organą – apskritą plėvelę užpakalinėje galvoskūno dalyje, – ir jų akys matė ne blogiau kaip mūsų, tik mėlyna ir violetinė spalvos, Filipso nuomone, jiems turėjo atrodyti juodos. Spėjama, kad jie susižinodavo garsais ir čiuptuvų judesiais; taip teigia, pavyzdžiui, įdomi, tačiau paskubomis parašyta brošiūra, kurios autorius, matyt, nebuvo matęs marsiečių; tą brošiūrą aš jau esu minėjęs, ji iki šiol tebėra svarbiausias žinių apie marsiečius šaltinis. Tačiau niekas iš likusiųjų gyvų žmonių nestebėjo marsiečių taip arti kaip aš. Tiesa, tai atsitiko man visiškai nenorint, bet vis dėlto tai yra neabejotinas faktas. Atsidėjęs stebėjau juos diena iš dienos ir galiu tvirtinti, kad savo akimis mačiau, kaip keturi, penki, o vieną kartą net ir šeši marsiečiai, vos tepajudėdami, dirba išvien pačius subtiliausius ir sudėtingiausius darbus, nepasikeisdami jokiu garsu, jokiu judesiu. Jų keistas be jokių moduliacijų ūbavimas paprastai pasigirsdavo prieš maitinantis. Manau, kad tai buvo ne signalas, o tiesiog oro iškvėpimas prieš įšvirkščiant kraują. Turiu šiokių tokių elementarių psichologijos žinių ir esu tvirtai įsitikinęs, kad marsiečiai mintimis pasikeisdavo be jokio fizinio veiksmo. Aš tvirtinu tai, nors ir nelabai vertinu telepatiją. Dar

prieš marsiečių antplūdį, jeigu tik skaitytojas atsimena mano straipsnius, aš gana griežtai esu pasisakęs prieš telepatijos teorijas.

Marsiečiai nedėvėjo drabužių. Jų pažiūros į padorumą ir puošimąsi, savaime suprantama, skyrėsi nuo mūsų pažiūrų: jie ne tik buvo ne tokie jautrūs temperatūros pakitimams kaip mes, bet ir slėgio pakitimai, matyt, nedarė įtakos jų sveikatai. Jau nekalbant apie tai, kad jie nedėvėjo drabužių, didžiulis jų pranašumas, lyginant su žmonėmis, buvo kiti dirbtiniai priedai prie jų kūno. Mes su savo dviračiais ir kitomis persikėlimo priemonėmis, su savaisiais Lilientalio skraidymo aparatais, su savo patrankomis ir durtuvais ir visu kitu tiktai pradedame tą evoliuciją, kurią marsiečiai jau praėjo. Jie virto tarytum tyru protu, naudojančiu pagal reikalą įvairias mašinas, visai panašiai, kaip žmogus naudoja įvairius drabužius, ima spartesnę susisiekimo priemonę – dviratį arba nuo lietaus apsisaugoja skėčiu. Visi marsiečių išradimai mus labiausiai stebina tuo, kad marsiečiai visiškai nepažįsta rato – svarbiausio elemento beveik visuose žmogaus išrastuose mechanikos prietaisuose. Nė vienoje jų atgabentoje mašinoje nėra nieko, kas nors kiek būtų panašu į ratą. Galima buvo, rodos, tikėtis, kad jie panaudos ratą susisiekimui. Įdomu pažymėti, kad gamta net Žemėje nepripažįsta rato ir pasirenka kitas susisiekimo priemones. Marsiečiai taip pat nepažįsta (nors tai ir nelabai įtikėtina) arba vengia ratų ir labai retai savo aparatuose naudoja nejudančias arba reliatyviai nejudančias ašis, sukamas aplink tik vienoje plokštumoje. Beveik visos jų mašinos yra ne kas kita, kaip tik sudėtinga sistema slidinėjančių dalių, judančių nedideliais, sumaniai išlenktais guoliais. Kartą pradėjęs apie tai kalbėti, turiu dar priminti, kad ilgi svertiniai marsiečių mašinų sujungimai varomi elastinga medžiaga apvilktų diskų, šiek tiek panašių į mūsų raumenis; elektros srovė tuos diskus poliarizuoja ir glaudžiai prispaudžia vieną prie kito. Tuo būdu gaunamas keistas panašumas į gyvo daikto judėjimą, kuris taip paveikia ir net pritrenkia stebėtoją. Tokių tariamųjų raumenų gausiai turėjo ir ta panaši į krabą daugiarankė mašina, kuri „iškraustė“ cilindrą, kai aš pirmą kartą dirstelėjau pro plyšį. Ji atrodė kur kas gyvesnė už marsiečius, sunkiai alsuojančius, judinančius savo čiuptuvus ir vos įstengiančius pajudėti iš vietos po varginančio skridimo per tarpplanetinę erdvę.

Ilgai stebėjau jų lėtus judesius saulės šviesoje, įsidėmėdamas vis naujų detalių jų formose, kol vikaras, staiga griebdamas mane už rankos, priminė, kad jis yra čia pat. Aš atsigręžiau ir pamačiau jo paniurusį veidą ir sučiauptas lūpas. Jis taip pat norėjo pažvelgti pro plyšį: vietos tebuvo tik vienam žmogui. Taigi turėjau liautis stebėjęs marsiečius ir tą privilegiją užleisti jam.

Kai vėl pažvelgiau pro plyšį, daugiarankė mašina jau buvo spėjusi surankioti išimto iš cilindro aparato dalis; nauja mašina buvo tokios pat formos, kaip ir pirmoji. Žemai kairėje veikė kažkoks nedidelis mechanizmas; leisdamas žalių dūmų kamuolius, jis kniso žemę ir slinko aplink duobę, gilindamas ją ir lygindamas. Ta mašina ir kėlė tą vienodą bildesį, nuo kurio drebėjo mūsų apgriauta slėptuvė. Darbo metu mašina rūko ir švilpė. Kiek galėjau spręsti, niekas jos nevaldė.

III skyrius

KALINIMO DIENOS

Pasirodžius antram kovos trikojui, mes turėjome pasislėpti indų plovykloje, bijodami, kad marsietis iš savo bokšto nepastebėtų mūsų užuolankoje. Vėliau mes liovėmės būgštavę, kad mus pastebės, nes slėptuvė marsiečiams turėjo atrodyti kaip tamsi dėmė, bet iš pradžių, vos tik pasirodžius marsiečiams, išsigandę sprukdavome į plovyklą. Tačiau ir tokiam pavojui gresiant, mes baisiai norėjome pasižiūrėti pro plyšį. Dabar man malonu prisiminti, kad mes, atsidūrę padėtyje be išeities, – mums grėsė bado, o gal ir dar baisesnė mirtis, – vis dėlto netgi susipešdavome, susiginčiję, kieno eilė pasižiūrėti pro tą kiaurymę. Mes bėgdavome į virtuvę, degdami nekantrumu ir kartu bijodami sukelti kad ir mažiausią triukšmą, ir kaip paklaikę stumdėmės ir spardėmės, patys per plauką būdami nuo pražūties.

Savo charakteriais, galvojimo ir veikimo būdu mes buvome visiškai skirtingi žmonės. Pavojus ir kalinimas dar labiau išryškino mudviejų skirtumus. Jau Holiforde mane pykino vikaro bejėgiškas verkšlenimas, nerangumas ir ribotumas. Jo begaliniai nesuprantami monologai kliudė man

susikaupti ir įvarydavo mane, ir taip jau isteriškai nusiteikusį, beveik į pasiutimą. Ištvermės jis turėjo ne daugiau kaip paika moterėlė. Jis galėjo verkti ištisas valandas, ir aš esu tikras, kad jis kaip kūdikis įsivaizdavo, jog ašaros jam padės. Net ir tamsoje jis sugebėdavo kas minutė priminti esąs čia pat. Be to, jis valgė daugiau už mane, ir aš veltui jam stengiausi priminti, kad mums teks čia tūnoti tol, kol marsiečiai baigs savo darbą duobėje, kad reikia taupyti maistą, nes taupymas yra vienintelė mūsų viltis išsigelbėti. Po ilgesnių pertraukų jis valgė ir gėrė iš karto labai daug. Miegojo mažai.

Laikui slenkant vikaro nenoras nusilenkti proto argumentams vis blogino ir taip beviltišką mūsų padėtį ir didino pavojų. Turėjau jam grasinti, net mušti jį. Tatai jį kiek pataisė, bet neilgam. Jis buvo vienas iš tų silpnų nepažįstančių savigarbos bailių, anemiškų būtybių, kurios nesiryžta pažvelgti tiesiai į akis nei dievui, nei žmonėms, net ir patys sau.

Man nemalonu apie tai prisiminti ir rašyti, bet juk reikia viską papasakoti. Tie, kuriems pavyko išvengti tamsių ir baisių gyvenimo reiškinių, nedvejodami pasmerks mano žiaurumą, netikėtai prasiveržusį mano įtūžimą paskutiniajame mūsų dramos veiksme; jie puikiai žino, kas yra bloga, bet, manau, jie nežino, kur gali žmogų nuvesti kančios. O tie, kurie patys pabuvojo gyvenimo tamsybėse ir pažino pirmykščių instinktų galią, supras mane ir gal bus man atlaidesni.

Ir štai, kol aš ir vikaras tyloje ir tamsoje kivirčijomės, plėšėme vienas kitam iš rankų maistą ir gėrimą, stumdėmės ir mušėmės, lauke, duobėje, po karštu birželio dangumi, marsiečiai tvarkė savo nesuprantamą mums gyvenimą. Aš pasakosiu toliau apie tai, ką mačiau. Po ilgos pertraukos aš pagaliau pasiryžau vėl prišliaužti prie kiaurymės ir pamačiau, kad atsirado dar trys kovos trikojai, atvilkę kažkokius naujus prietaisus, tvarkinga eile sustatytus aplink cilindrą. Antroji daugiarankė mašina, dabar jau užbaigta, aptarnavo naują mechanizmą. Tos naujos mašinos korpusas savo forma buvo panašus į pieno bidoną su kriaušės pavidalo sukamu piltuvu viršuje, iš kurio biro balti milteliai į žemai pastatytą apskritą katilą.

Piltuvą suko vienas daugiarankės mašinos čiuptuvas. Dvi į kastuvus panašios rankos kasė molį ir metė jį į kriaušės pavidalo priimtuvą, tuo

tarpu trečioji ranka periodiškai atidarinėjo dureles ir iš vidurinės prietaiso dalies šalino lauk apdegusį šlaką. Ketvirtas plieninis čiuptuvas miltelius iš katilo nukreipdavo alkūniniu vamzdžiu į kažkokį kitą priimtuvą, uždengtą nuo manęs melsvų dulkių. Iš to nematomo priimtuvo kilo žalių dūmų srovelė. Melodingai suskambėjusi daugiarankė mašina staiga tarsi žiūroną ištiesė čiuptuvą, kuris prieš valandėlę atrodė kaip buka atauga, ir užmetė jį už molio krūvos. Po sekundės čiuptuvas pakėlė aukštyn juostą balto aliuminio, dar neatvėsusio ir blizgančio, ir metė jį ant tokių pat juostų narvo, sustatyto šalia duobės. Nuo saulės laidos iki pasirodant žvaigždėms toji mikli mašina pagamino ne mažiau kaip šimtą tokių juostų tiesiog iš neapdirbto molio, ir melsvų dulkių debesis iškilo viršum duobės krašto.

Visų tų mašinų judesiai buvo tokie greiti ir sudėtingi, o jų šeimininkai buvo tokie lėti ir nerangūs, kad man teko ilgai save įtikinėti, jog marsiečiai, o ne jų įrankiai yra gyvos būtybės.

Kai į duobę atnešė pirmuosius sugautus žmones, prie kiaurymės buvo vikaras. Aš sėdėjau ant grindų ir klausiausi. Staiga jis šoko atatupstas, ir aš, manydamas, jog mudu pastebėjo, siaubo apimtas susigūžiau. Tylutėliai žengdamas per šiukšles, jis prisėlino prie manęs ir pritūpė šalia, neaiškiai murmėdamas ir kažką rodydamas tamsoje; jo išgąsčiu užsikrėčiau ir aš. Ženklu jis man parodė užleidžiąs vietą prie kiaurymės; smalsumas suteikė man drąsos; atsistojau, peržengiau per vikarą ir prigludau prie plyšio. Iš pradžių nesupratau, ko jis taip išsigando. Buvo jau pritemę, žvaigždės atrodė mažytės, blankios, bet duobėje buvo šviesu: vis dar tebeblykčiojo mašina, gaminanti aliuminį. Nelygūs žalsvos liepsnos tvyksčiojimai ir judantys šešėliai darė šiurpų įspūdį. Ore skraidė šikšnosparniai. Marsiečių dabar nebuvo matyti už melsvai žalio debesio. Vienoje duobės kertėje stovėjo sutrumpėjęs kovos trikojis su pariestomis kojomis. Staiga pro mašinų bildesį pasigirdo lyg ir žmonių balsai. Iš pradžių aš maniau, kad man pasivaideno, ir nekreipiau į tai jokio dėmesio.

Aš pasilenkiau, iš akių neišleisdamas kovos trikojo, ir tik dabar galutinai įsitikinau, kad jo gobtuve yra marsietis. Kai žalia šviesa tvykstelėjo smarkiau, aš įžiūrėjau jo žvilgantį apvalkalą ir jo akių blizgesį. Staiga pasigirdo klyksmas, ir aš pamačiau, kaip ilgas čiuptuvas persilenkė per mašinos

kraštą prie metalinio narvo, kabančio už jos nugaros. Čiuptuvas pakėlė aukštyn kažkokį beviltiškai besiblaškantį gyvūną; žvaigždėto dangaus fone jis atrodė juodas, neaiškus, paslaptingas. Kai tas gyvūnas atsidūrė žemiau, tai žalios šviesos blyksnyje aš pamačiau, jog tai būta žmogaus. Mačiau jį tik vieną akimirksnį. Tai buvo gerai apsirengęs, tvirtas, raudonveidis, vidutinio amžiaus vyras.

Prieš trejetą dienų gal tai buvo įtakingas, tvirtai žengiąs per žemę žmogus. Mačiau jo išplėstas akis ir ugnies atspindį ant jo sagų ir laikrodžio grandinėlės. Jis dingo kitapus duobės, ir vieną akimirksnį viskas nutilo, paskui pasigirdo beviltiškas riksmas ir ilgi, kupini pasitenkinimo marsiečių ūbavimai...

Aš nuslydau nuo tinklo krūvos, atsistojau ir, užsikimšęs ausis, puoliau į indų plovyklą. Vikaras sėdėjo susikūprinęs, susiėmęs rankomis už galvos; jis pasižiūrėjo į mane, bėgantį pro šalį, pusbalsiu sušuko, matyt, manydamas, kad aš jį palieku, ir šoko paskui mane...

Tą naktį, kol mudu sėdėjome plovykloje, kankinami mirtino siaubo ir noro pažvelgti pro kiaurymę, aš veltui stengiausi sugalvoti kokį nors būdą išsigelbėti, nors supratau, kad reikia veikti nelaukiant nė valandėlės. Bet kitą dieną prisiverčiau blaiviai įvertinti mudviejų padėtį. Vikaras nieko negalėjo man padėti. Iš baimės jis prarado sugebėjimą logiškai galvoti ir tegalėjo veikti tiktai impulsyviai. Iš esmės jis buvo virtęs beveik gyvuliu. Man beliko pasikliauti tik vienu savimi. Viską šaltakraujiškai apgalvojęs, nusprendžiau, kad vis tiek, kokia baisi būtų mudviejų padėtis, nusiminti nereikia. Didžiausia mudviejų viltis buvo, kad marsiečiai, galimas daiktas, duobėje įsikūrė tik laikinai. Tegu jie net paverčia duobę nuolatine savo stovykla, ir tada mudviem galėtų pasitaikyti proga pabėgti, jeigu jie nenuspręs ją saugoti. Aš taip pat rūpestingai apgalvojau planą išsikasti urvą į priešingą pusę nuo duobės, bet mums grėsė pavojus, kad mus pastebės kuris nors sargybinis trikojis. Be to, kastis tektų man vienam. Vikaro paramos tikėtis nebuvo ko.

Trims dienoms praslinkus (jeigu man nemeluoja atmintis), mano akivaizdoje buvo nužudytas jaunuolis, tai buvo vienintelis kartas, kai aš tikrai mačiau, kaip minta marsiečiai. Po to beveik visą dieną nedrįsau prieiti prie kiaurymės. Aš nuėjau į plovyklą, atidariau duris ir keletą valandų kirviu

kasiau žemę, stengdamasis kuo mažiausiai kelti triukšmo. Bet kai iškasiau kokių dviejų pėdų gilumo duobę, išpurenta žemė triukšmingai užgriuvo, ir aš nebesiryžau kasti toliau. Aš visas nutirpau ir ilgai gulėjau ant grindų, bijodamas pajudėti. Po to aš atsisakiau minties kasti urvą.

Įdomu pažymėti vieną faktą: įspūdis, kurį man padarė marsiečiai, buvo toks sunkus, jog aš nebetikėjau, kad žmonės galėtų pasiekti pergalę, kuri mane išgelbėtų. Tačiau ketvirtą ar penktą naktį aš išgirdau šaudant iš sunkiųjų pabūklų.

Buvo vėla naktis, ir skaisčiai švietė mėnulis. Marsiečiai pašalino ekskavatorių ir patys kažkur dingo. Tiktai tolumoje stovėjo kovos trikojis, o viename duobės kampe daugiarankė mašina vis dar tebedirbo kaip tik priešais kiaurymę, pro kurią aš žiūrėjau. Duobėje buvo visai tamsu, išskyrus vietas, kur krito mėnulio šviesa arba atspindys tos daugiarankės mašinos, kuri savo žvangesiu tebedrumstė nakties tylą. Naktis buvo kuo ramiausia. Vienas tik mėnulis viešpatavo danguje. Išgirdau lojant šunį, ir tasai pažįstamas garsas privertė mane suklusti. Paskui labai aiškiai išgirdau dundant, lyg kažkur šaudytų sunkieji pabūklai. Suskaičiau šešis šūvius ir po ilgos pertraukos – dar šešis. Paskui viskas nutilo.

IV skyrius

VIKARO MIRTIS

Tai įvyko šeštąją mudviejų kalinimo dieną. Aš žiūrėjau pro kiaurymę ir staiga pajutau, kad esu likęs vienas. Užuot stovėjęs šalia manęs ir stūmęs mane nuo kiaurymės, vikaras kažkodėl nuėjo į plovyklą. Man tai pasirodė įtartina. Tyliais žingsniais aš skubiai sugrįžau į plovyklą. Tamsoje išgirdau vikarą geriant. Ištiesiau patamsy ranką, ir mano pirštai užčiuopė burgundiško vyno butelį.

Keletą minučių mudu grūmėmės. Butelis nukrito ant žemės ir sudužo. Aš jį paleidau ir atsistojau. Mudu stovėjome vienas prieš kitą, sunkiai alsuodami, sugniaužę kumščius. Pagaliau aš atsistojau tarp jo ir maisto atsargų ir pasakiau, kad esu pasiryžęs įvesti griežtą drausmę. Padalijau visas

atsargas į keletą dalių, kad jų mums užtektų dešimčiai dienų. Šiandien jis nieko daugiau nebegaus.

Dienos metu jis vėl bandė prisiartinti prie atsargų. Aš buvau užsnūdęs, bet išsyk pabudau. Visą dieną ir ištisą naktį mudu sėdėjome vienas priešais antrą; aš, nors ir mirtinai išvargęs, buvau nepermaldaujamas, o jis kūkčiojo ir skundėsi neapsakomai išalkęs. Žinau, kad šitaip praslinko tikrai viena naktis ir viena diena, bet man tada atrodė, ir net dabar rodosi, kad tai truko visą amžinybę.

Padidėję mūsų nesutarimai pagaliau išsiplėtė į atvirą susikirtimą. Ištisas dvi ilgas dienas mes pusbalsiu ginčijomės, barėmės, plūdomės. Kartais, nebetekęs kantrybės, jį mušiau, kartais švelniai įtikinėjau; kartą net bandžiau jį sugundyti paskutiniu burgundiško vyno buteliu: virtuvėje buvo vamzdis lietaus vandeniui nubėgti, iš jo aš galėjau atsigerti. Bet nepadėjo nei įkalbinėjimai, nei grasinimai; atrodė, kad jis išsikraustė iš proto. Jis vis tebemėgino pasigrobti maisto atsargas ir balsu kalbėjo pats su savim. Jis elgėsi labai neatsargiai, ir kiekvieną akimirką mus galėjo susekti marsiečiai. Netrukus aš supratau, kad jis visai neteko proto, – aš likau tamsoje vienas su pamišėliu.

Man atrodo, kad ir aš tuomet buvau ne visai normalus. Mane kankino klaikūs sapnai. Nors keista, bet man atrodo, kad vikaro išprotėjimas mane įspėjo, – aš stengiausi laikytis kiek galint tvirčiau ir todėl išvengiau beprotystės.

Aštuntą dieną vikaras pradėjo garsiai kalbėti, ir aš jokiu būdu negalėjau sustabdyti jo.

– Tai yra pelnyta bausmė, Dieve! – nuolat kartojo jis, – teisinga bausmė. Nutrenk mane ir visą mano giminę. Mes nusikaltome, mes paskendome nuodėmėse... Visur žmonės kentėjo, vargšus su žemėmis maišė, o aš tylėjau. Mano pamokslai – beprotystė. Aš turėjau pakilti ir, nesigailėdamas savo gyvybės, šaukti žmones atgailauti, atgailauti!.. Vargšų ir kenčiančiųjų skriaudėjai!.. Dievo vynuogynas!..

Paskui jis vėl atsiminė maistą, prie kurio aš jo neprileidau, maldavo mane, verkė, grasino. Jis ėmė šaukti garsiau; aš prašiau to nedaryti; jis pasijuto galįs mane valdyti ir ėmė grasinti, kad jis rėksiąs ir atkreipsiąs mar-

siečių dėmesį. Iš pradžių tai mane išgąsdino, bet aš supratau, kad mano nuolaidumas dar labiau sumažintų mūsų šansus išsigelbėti. Nors ir nelabai tuo tikėjau, vis dėlto galima buvo laukti, kad jis gali tai padaryti. Šiaip ar taip, tą dieną jis savo grasinimų neįvykdė. Nuolat keldamas balsą, jis kalbėjo ištisą aštuntą ir devintą dieną. Jis grasino, maldavo ir vėl atgailavo, kad blogai tarnavo Dievui. Man jo pagailo. Truputį numigęs, jis vėl ėmė kalbėti; šį kartą taip garsiai, jog aš turėjau įsikišti.

– Tylėkite, – maldavau aš.

Jis tamsoje atsiklaupė.

– Aš per ilgai tylėjau, – tarė jis taip garsiai, kad tai turėjo girdėti ir duobėje, – dabar aš turiu liudyti. Vargas šiam neteisiųjų miestui! Vargas! Vargas! Vargas! Vargas! Vargas žemės gyventojams, nes jau sugriaudė trimitas...

– Nutilkite, – kimiu balsu tariau aš, stingdamas iš baimės, kad marsiečiai gali mus išgirsti. – Dėl Dievo meilės, nutilkite...

– Ne! – garsiai sušuko vikaras, pakildamas ir tiesdamas į priekį rankas. – Tark! Dievo žodis viršum manęs!

Trimis šuoliais jis prišoko prie virtuvės durų.

– Aš turiu liudyti! Aš einu! Ir taip jau ilgai delsiau.

Pagriebęs mėsos kapoklę, kabančią ant sienos, aš puoliau paskui jį. Baimė įsiutino mane. Pasivijau jį virtuvės viduryje. Nusilenkdamas pabudusiam žmoniškumui, ašmenis aš atsukau į save ir jam smogiau su pentimi. Jis parkrito kniūbsčias ant grindų. Susverdėjęs aš peržengiau per jį ir sustojau, sunkiai alsuodamas. Jis gulėjo negyvas.

Staiga išgirdau triukšmą lauke, tarytum nuo sienos būtų byrėjęs tinkas; trikampė kiaurymė dingo. Pažvelgęs aukštyn, pamačiau, kad pro plyšį slenka daugiarankė mašina. Tarp nuolaužų raitėsi vienas čiuptuvas. Paskui, slidinėdamas nugriuvusiomis sijomis, pasirodė antras. Aš nutirpau iš siaubo. Paskui pamačiau kažkokį daiktą, panašų į skaidrią plokštelę, kuris buvo pridengęs baisingą veidą ir dideles tamsias marsiečio akis. Metalinis aštuonkojis raitėsi, judindamas kiaurymėje čiuptuvus.

Aš šokau atgal, suklupau ant vikaro ir sustojau prie plovyklos durų. Raitydamasis ir sukiodamasis į visas puses, čiuptuvas įslinko per du jardus į virtuvę. Keletą sekundžių aš stovėjau kaip užburtas ir žiūrėjau, kaip jis

pamažu slenka vis arčiau manęs. Paskui, tyliai sušukęs iš baimės, puoliau į plovyklą. Aš taip drebėjau, kad vos besilaikiau ant kojų. Atidaręs duris į anglių rūsį, stovėjau tamsoje, žiūrėdamas pro durų plyšį, ir klausiausi. Ar mane pastebėjo marsietis? Ką jis ten veikia?

Virtuvėje kažkas brazdėjo, kliuvo už sienų ir negarsiai žvangėjo, tarsi ant žiedo suverti raktai. Kažkas sunkus, – gerai nesupratau, kas tai galėjo būti, – vilkosi virtuvės grindimis prie plyšio. Nebeištvėriau, prisiartinau prie durų ir dirstelėjau į virtuvę. Trikampėje saulės apšviestoje kiaurymėje pamačiau marsietį daugiarankėje mašinoje; jis atidžiai apžiūrinėjo vikaro galvą. Tučtuojau pagalvojau, kad, pamatęs gilią žaizdą, jis suvokė, jog aš esu čia.

Nuslinkau atgal į anglių rūsį, uždariau duris ir tamsoje tyliai įsirausiau į anglis. Kiekvieną akimirką aš sustingęs klausiausi, ar viršuje nejuda marsiečio čiuptuvai.

Staiga vėl pasigirdo negarsus metalo žvangesys, – čiuptuvas lėtai slinko virtuvėje. Vis arčiau ir arčiau – jis jau plovykloje. Aš tikėjausi, kad manęs jis nepasieks. Čiuptuvas gribštelėjo rūsio duris. Beveik nepakenčiama laukimo amžinybė; išgirdau, kaip trinktelėjo velkė. Jis surado duris! Marsiečiai žino, kas yra durys!

Čiuptuvas knebinėjosi prie velkės ne ilgiau kaip vieną minutę; paskui durys atsidarė.

Tamsoje vos ne vos įžiūrėjau tą lanksčią ataugą, kuri labiausiai panašėjo į dramblio straublį. Čiuptuvas artėjo prie manęs, graibstė ir čiupinėjo sieną, anglis, malkas ir lubas. Jis buvo panašus į tamsų kirminą, į visas puses sukinėjantį aklą galvą.

Čiuptuvas palietė mano pusbačio užkulnį. Aš vos nesušukau, tačiau susilaikiau, dantimis sukandęs ranką. Valandėlę buvo tylu. Jau buvau bemanąs, kad čiuptuvas dingo. Staiga, netikėtai spragtelėjęs, jis kažką pagriebė, – man pasirodė, kad mane! – ir tartum ėmė trauktis iš rūsio. Bet nebuvau tuo tikras. Matyt, jis pačiupo anglies gabalą.

Pasinaudojęs proga, aš ištiesiau nutirpusius sąnarius ir įsiklausiau. Sieloje karštai meldžiau išsigelbėjimo.

Staiga vėl išgirdau žvangesį. Lėtai lėtai čiuptuvas artinosi prie manęs, krapštydamas sienas ir bilsnodamas į baldus.

Nežinojau, ar jis pasieks mane, ar ne. Staiga stipriu smūgiu jis užtrenkė rūsio duris. Girdėjau, kaip jis sučežėjo sandėlyje, girdėjau, kaip stumdė sausainių skardines, kaip sudužo butelis. Paskui vėl smūgis į rūsio duris. Po to tyla ir begalinis kamuojantis laukimas.

Ar jis išėjo, ar ne? Pagaliau nusprendžiau, kad išėjo.

Čiuptuvas nebegrįžo į anglių rūsį; bet aš, tamsoje įsikasęs į anglis, išgulėjau ištisą dešimtąją dieną, nedrįsdamas iššliaužti net vandens atsigerti, nors mane kankino baisus troškulys. Tiktai vienuoliktąją dieną ryžausi išeiti iš savo slėptuvės.

V skyrius

TYLA

Prieš eidamas į sandėlį, uždariau duris iš virtuvės į plovyklą. Bet sandėlį radau tuščią; dingo visos maisto atsargos – ligi paskutinio trupinėlio. Matyt, marsietis viską nusinešė. Pirmą kartą per tas dešimt dienų mane apėmė visiška neviltis. Nei vienuoliktą, nei dvyliktą dieną aš nieko nevalgiau.

Aš visiškai nusilpau, burna ir gerklė išdžiūvo. Sėdėjau tamsioje plovykloje, netekęs jokios vilties išsigelbėti. Man vaidenosi įvairiausi valgiai. Man atrodė, kad aš esu apkurtęs, nes garsai, kuriuos paprastai girdėjau iš duobės, visiškai nutilo. Nesijaučiau toks stiprus, kad galėčiau prišliaužti prie plyšio virtuvėje, kitaip būčiau tai padaręs.

Dvyliktą dieną mano gerklė taip išdžiūvo nuo troškulio, jog aš, rizikuodamas atkreipti marsiečių dėmesį, ėmiau pumpuoti girgždantį siurblį palei kriauklę ir gavau porą stiklinių tamsaus dumblino skysčio. Vanduo mane sustiprino, ir aš pasidariau šiek tiek žvalesnis, pastebėjęs, kad nepasirodė nė vienas čiuptuvas, nors marsiečiai turėjo girdėti mane dirbant. Tomis dienomis aš daug galvojau apie vikarą ir jo mirtį, bet mano mintys blaškėsi ir painiojosi.

Tryliktą dieną išgėriau dar truputį vandens ir pusiau snausdamas galvojau apie valgį ir kūriau fantastiškus, neįvykdomus planus pabėgti. Vos tik pradėjus snausti, mane kankindavo slogūs sapnai: čia vikaro mirtis,

čia šaunios puotos. Bet ir miegodamas, ir atbudęs jaučiau kažkokį aštrų skausmą, kuris mane nuolat vertė gerti. Šviesa, kuri skverbėsi į plovyklą, dabar buvo nebe pilka, bet rausva. Mano liguistai vaizduotei ta šviesa atrodė kraujo spalvos.

Keturioliktą dieną užėjau į virtuvę ir labai nustebau, pamatęs, kad plyšys sienoje užžėlė raudona žole ir todėl prieblanda virtuvėje įgavo rausvą toną.

Ankstų penkioliktosios dienos rytą išgirdau virtuvėje kažkokį keistą labai pažįstamą garsą. Geriau įsiklausęs nusprendžiau, jog tai tikriausiai cypia ir krapštosi šuo. Įžengęs į virtuvę, pro sužėlusią raudoną žolę plyšyje pamačiau šuns snukį. Labai nustebau. Užuodęs mane, šuo keliskart amtelėjo.

Pagalvojau, kad jeigu kartais man pavyktų be triukšmo jį prisivilioti į virtuvę, aš galėčiau jį užmušti ir suvalgyti. Šiaip ar taip, verčiau jį užmušti, nes jis gali atkreipti marsiečių dėmesį.

Nušliaužiau prie jo ir meiliai sušnibždėjau.

– Šuneli! Šuneli! – Bet šuo tučtuojau dingo.

Aš pasiklausiau, – ne, aš neapkurtęs: duobėje iš tikrųjų buvo tylu. Nugirdau tiktai lyg paukštį skrendant ir dar kažkokį garsų kranksėjimą – ir daugiau nieko,

Ilgai gulėjau prie plyšio, nedrįsdamas praskleisti raudonąjį brūzgyną. Kartą ar du išgirdau lengvutį čežėjimą – lyg šuo bėgiotų po smiltyną. Girdėjau, kaip man atrodė, šlamant sparnus, – ir viskas. Pagaliau išdrįsau pažvelgti į lauką.

Duobėje – nieko. Tiktai viename kampe varnų būrys pešėsi prie marsiečių iščiulptų lavonų.

Apsidairiau aplinkui, netikėdamas savo akimis. Nė vienos mašinos. Duobė tuščia. Viename kampe – pilkšvų dulkių krūva, kitame – kelios aliuminio juostos ir juodi paukščiai prie žmonių palaikų.

Atsargiai išlindau pro raudonus augmenis ir atsistojau ant griuvėsių krūvos. Priešais mane buvo atviras plotas, tiktai užpakalyje, šiaurėje, dunksojo namas, – niekur nė kvapo jokių marsiečių. Duobė buvo čia pat po mano kojomis, bet toliau, pasilypėjęs ant plytų krūvos, galėjau užkopti ant namo liekanų. Vadinasi, išsigelbėjau! Aš visas suvirpėjau iš džiaugsmo.

Valandėlę stovėjau, nežinodamas ką daryti, paskui staiga, beribės drąsos pagautas, plakančia širdimi, užsikapsčiau ant griuvėsių krūvos, po kuria aš taip ilgai buvau gyvas palaidotas.

Dar kartą apsidairiau. Šiaurėje tas pats – jokio marsiečio.

Kai paskutinį kartą dienos šviesoje mačiau šią Šino miestelio dalį, čia buvo nutįsusi vingiuota gatvė su puošniais baltais ir raudonais nameliais, apsuptais ūksmingų medžių. Dabar aš stovėjau ant šiukšlių, plytų, molio ir smėlio krūvos, apžėlusios raudonu brūzgynu, panašiu į kaktusus ir slopinančiu visą Žemės augmeniją. Medžiai aplinkui stovėjo pliki ir pajuodavę: dar gyvais jų kamienais kilo aukštyn raudoni augliai.

Apylinkės namai buvo visi išgriauti, bet nė vienas nesudegė. Kai kur sienos išliko ligi antrojo aukšto, bet visi langai buvo išdaužyti, durys nuplėštos. Net ir kambariuose augo raudona žolė. Duobėje po manim varnos pešėsi dėl žmonių lavonų. Ant griuvėsių šokinėjo daugybė paukščių. Vieno namo siena atsargiai kopė žemyn sulysusi katė; bet žmonių niekur nemačiau.

Po ilgo kalinimo diena man spigino akis, dangus buvo skaisčiai žydras. Lengvas vėjelis vos vos judino raudoną, visur iškerojusią kaip piktžolės žolę, ir kaip malonu man buvo kvėpuoti!

VI skyrius

KĄ MARSIEČIAI PADARĖ PER DVI SAVAITES

Valandėlę aš stovėjau svirduliuodamas ant šiukšlių ir griuvėsių krūvos, užmiršęs pavojų. Toje niūrioje oloje, iš kurios ką tik išlindau, aš vis galvojau apie tiesioginę grėsmę. Nežinojau, kas atsitiko pastarosiomis dienomis, nesitikėjau, kad pamatysiu tokį vaizdą. Maniau, jog pamatysiu Šiną, visiškai sugriautą; tuo tarpu prieš mano akis buvo nusidriekęs keistas ir niūrus, tarytum kitos planetos gamtovaizdis.

Tą valandą aš patyriau svetimą žmonėms, bet mūsų gyvuliams gerai pažįstamą jausmą. Jutau tą patį, ką jaučia triušis, sugrįžęs į savo olą ir staiga pamatęs dešimt žemkasių, kurie visiškai nukasė jo būstą. Aš tada pirmą

kartą neaiškiai pajutau, kas vėliau man visiškai paaiškėjo ir kas mane slėgė daugel dienų: patyriau nuvainikavimo jausmą, įsitikinimą, kad aš jau nebe Žemės valdovas, o tik šiaip gyvulys tarp kitų marsiečių pajungtų gyvulių. Mums atsitiks tas pats, kas ir kitiems gyvuliams: mus persekios, medžios, o mes bėgsime ir slapstysimės. Žmogaus viešpatavimas pasibaigė.

Toji mintis šmėstelėjo galvoj ir dingo, ir aš pasijutau baisiai alkanas. Netoli duobės, už mūro tvoros, apžėlusios raudona žole, pamačiau išlikusį sodo sklypelį. Tai įkvėpė man truputį vilties, ir aš ėmiau sėlinti, grimzdamas iki kelių, o vietomis net ligi kaklo raudonoje žolėje ir jausdamasis visiškai saugus jos priedangoje. Sodo siena buvo beveik šešių pėdų aukščio, ir kai aš pabandžiau ją perlipti, paaiškėjo, kad negaliu pakelti kojos; tada nuėjau toliau pagal sieną iki kampo, kur pamačiau supiltą kalvą, užlipau ant jos ir nušokau į sodą. Čia radau keletą jaunų svogūnėlių ir daug smulkių morkų. Visa tai surinkęs, išlindau pro išgriautą sieną ir tarp medžių, apaugusių purpurinėmis bei raudonomis atžalomis, nuėjau Kju link. Tai buvo panašu į pasivaikščiojimą tarp kruvinų stalaktitų. Galvojau tiktai, kaip pavalgyti ir kaip pabėgti: troškau kuo greičiau pasišalinti iš šitos prakeiktos, nepanašios į žemiškąją, vietovės.

Kiek toliau žolėje radau pulkelį grybų ir juos suvalgiau, paskui užėjau tamsią sruvenančio vandens gyslelę – ten, kur anksčiau buvo pievos. Menkas valgis tiktai padilgino alkį. Iš pradžių stebėjaus, iš kur galėjo atsirasti šita drėgmė karštą ir sausą vasarą, bet paskui supratau, kad jos šaltinis buvo raudonoji žolė, kuri čia augo tarsi tropikuose. Kai tik šis nepaprastas augalas sutikdavo vandenį, jis labai greit išaugdavo ir vešliai iškerodavo. Jo sėklos pateko į Vėjaus ir Temzės upes, ir smarkiai augančios atžalos greit uždengė abi upes.

Patnyje, kaip vėliau pamačiau, tie brūzgynai beveik visai paslėpė tiltą; ties Ričmondu Temzės vanduo išsiliejo plačiu, bet negiliu srautu Hemptono ir Tvinkenhemo pievomis. Raudonoji žolė ėjo paskui patvinusią upę, ir netrukus visas sugriautas vilas Temzės slėnyje aptraukė tas raudonas liūnas, kurio pakraštyje aš dabar stovėjau. Raudonoji žolė paslėpė marsiečių padarytų sunaikinimų pėdsakus.

Vėliau ta raudonoji žolė taip pat greit išnyko, kaip ir buvo išaugusi. Ją sunaikino kažkokių bakterijų sukelta liga. Natūralios atrankos keliu visi Že-

mės augalai įgavo tam tikrą atsparumą prieš tas bakterijas – jie niekad nežūva be atkaklios kovos; bet raudonoji žolė džiūvo iš šaknų, jos laiškai pabalo, raukšlėjosi, darėsi trapūs ir krito vos tik prie jų prisilietus; vanduo, iš pradžių padėjęs raudonajai žolei veistis, dabar nešė į jūrą paskutinius jos likučius...

Vos tik priėjęs prie vandens, pirmiausia, žinoma, numalšinau troškulį. Išgėriau labai daug vandens ir, neatsispirdamas alkiui, ėmiau kramtyti raudonosios žolės laiškus, bet jie buvo vandeningi ir turėjo kažkokį nemalonų metalo skonį. Pastebėjau, kad vanduo negilus ir kad aš galiu be pavojaus jį perbristi, nors raudonoji žolė ir apraizgė man kojas. Bet kuo arčiau upės, tuo buvo giliau, ir aš pasukau atgal Mortleiko link. Stengiausi laikytis kelio, orientuodamasis pagal sugriautas pakelės vilas, tvoras bei žibintus, ir pagaliau, pasiekęs kalvą, ant kurios stovi Rohemptonas, išėjau į Patnio apylinkes.

Čia kraštovaizdis pasikeitė ir dingo visas jo neįprastumas: visur buvo matyti sugriovimo žymių. Kai kur apylinkė buvo taip nuniokota, lyg pro ją būtų praūžęs viesulas, o už keliasdešimt jardų pasitaikydavo ir visai nepaliestų kampelių; namai su tvarkingai nuleistomis langų užuolaidomis bei užrakintomis durimis atrodė tarsi gyventojų palikti tik vienai kitai dienai, o gal juose žmonės ir dabar ramiausiai miegojo. Raudonoji žolė čia buvo nebe tokia vešli, aukštų medžių kamienais nesivyniojo raudonieji augalai. Mėginau po medžiais susirasti maisto, bet nieko neradau; užsukau į porą paliktų namų, bet juose, matyt, jau buvo apsilankę kiti, ir jie buvo apiplėšti. Likusią dienos dalį išgulėjau krūmuose. Mano jėgos išseko ir toliau eiti nebegalėjau.

Visą tą laiką aš nesutikau nė vieno žmogaus ir niekur nepastebėjau marsiečių. Teko pamatyti porą perkarusių šunų, bet jie bėgo nuo manęs, nors aš juos ir bandžiau prisivilioti. Netoli Rohemptono užtikau dviejų žmonių griaučius, – ne lavonus, bet griaučius, – jie buvo švariai apgraužti; miške radau išmėtytų kačių, triušių kaulų ir avies kaukolę. Bet ant jų nieko nebuvo likę, veltui aš juos graužiau.

Saulė nusileido, o aš vis dar ėjau Patnio link; čia marsiečiai, matyt, viską naikino šiluminiu spinduliu. Darže už Rohemptono prisikasiau jaunų bulvių ir jomis numalšinau badą. Iš čia atsivėrė vaizdas į Patnį ir upę –

niūrus ir nykus vaizdas: pajuodavę medžiai, juodi vieniši griuvėsiai kalvos papėdėje, rausvos nuo žolės pelkės patvinusios upės slėnyje ir slegianti tyla. Mane apėmė siaubas, pagalvojus kaip ūmai viskas pakito.

Nenoromis ėmiau galvoti, kad visa žmonija sunaikinta, nušluota nuo žemės paviršiaus ir kad aš čia stoviu vienas, paskutinis gyvas išlikęs žmogus. Prie Patnio kalvos viršūnės užtikau dar vienus griaučius: rankos buvo nutrauktos ir gulėjo už kelių jardų toliau nuo stuburo. Eidamas tolyn, vis labiau ir labiau ėmiau tikėti, kad visi šios apylinkės žmonės sunaikinti, išskyrus vieną kitą tokį kaip aš pabėgėlį. Palikę sunaikintą kraštą, marsiečiai, matyt, nuėjo toliau ieškodami maisto. Gal dabar, šią valandą, jie griauna Berlyną arba Paryžių, jeigu tik nenuėjo į šiaurę.

VII skyrius

ŽMOGUS PATNIO KALVOS VIRŠŪNĖJE

Tą naktį aš nakvojau viešbutyje Patnio kalvos viršūnėje ir miegojau lovoje pirmą kartą nuo tos dienos, kai išbėgau į Lederhedą. Neverta pasakoti, kaip aš be jokio reikalo laužiausi į namą, o paskui pastebėjau, kad durys iš vidaus užstumtos velke; kaip išnaršiau visus kambarius, ieškodamas maisto, ir pagaliau, jau netekęs vilties, kažkokioje kamaraitėje, rodos, tarnaitės miegamajame, radau žiurkių apgraužtą plutą ir dvi skardines ananasinių konservų. Kažkas buvo jau iškrėtęs namą ir jį ištuštinęs. Vėliau bufete radau keletą džiūvėsių ir sumuštinių, kurių, matyt, nepastebėjo mano pirmtakai. Sumuštiniai buvo sugedę, o džiūvėsiais ne tik numalšinau alkį, bet ir prisikimšau jų kišenes. Lempos nedegiau, bijodamas, kad koks marsietis, ieškodamas maisto, slankioja kur nors šioje Londono grafystės dalyje. Prieš atsiguldamas aš ilgai nerimo slegiamas stypčiojau nuo vieno lango prie kito ir dairiausi, ar kur nematyti šitų pabaisų. Miegojau blogai. Gulėdamas lovoje, pastebėjau, kad pradedu galvoti nuosekliai ir logiškai, ko negalėjau daryti nuo tos dienos, kai susikirtau su vikaru. Visas pastarąsias dienas aš buvau arba nervingai susijaudinęs, arba visiškai atbukęs ir abejingas. Tą naktį maisto sustiprintos mano smegenys, matyt, prablaivėjo, ir aš vėl išmokau galvoti.

Man neišėjo iš galvos trys dalykai: vikaro nužudymas, kur dabar yra marsiečiai ir koks mano žmonos likimas. Pirmąjį dalyką skaitytojams minėjau, nejausdamas jokio siaubo ar sąžinės graužimo; žiūrėjau į jį kaip į įvykusį faktą, kurį nemalonu atsiminti, tačiau visiškai nesigailėjau tai padaręs. Tada, kaip ir dabar, aš maniau, jog žingsnis po žingsnio viskas taip susiklostė, jog nejučiom mano kantrybė trūko: aš neišvengiamai tapau aplinkybių auka. Nesijaučiau nusikaltęs, tačiau žmogžudystė mane vis tebepersekiojo. Nakties tyloje aš prisiminiau visas mudviejų kalbas nuo pat pirmojo susitikimo, kai jis, sėdėdamas šalia manęs ir nekreipdamas dėmesio į mano troškulį, rodė į ugnį ir dūmus tarp Veibridžo griuvėsių. Mes buvome per daug skirtingo būdo žmonės, kad galėtume veikti išvien, bet mudu suvedė aklas atsitiktinumas. Jeigu aš būčiau galėjęs numatyti įvykius, tai būčiau palikęs jį Holiforde. Bet aš nieko nenumačiau; o nusikalsti – tai numatyti ir veikti. Pasakoju viską taip, kaip buvo. Liudininkų nėra – galėčiau nuslėpti savo nusikaltimą, bet aš apie viską papasakojau, tegu skaitytojas mane teisia.

Kai galop nuvijau prieš akis gulinčio kūno reginį, man atėjo į galvą mintis apie marsiečius ir apie žmoną. Kalbant apie pinigus, apie juos neturėjau jokių duomenų, todėl negalėjau daryti išvadų, galėjau manyti ką tik noriu. Su antruoju punktu irgi nebuvo geriau. Ir staiga naktis man pavirto sunkiu slogučiu. Aš sėdėjau lovoje, žiūrėdamas į tamsą. Meldžiausi, kad šiluminis spindulys staiga ir be kančių nutrauktų tą tamsą. Keista naktis. Ji pasidarė man dar keistesnė, kai švintant vogčiomis iškiūtinau iš namo tarytum žiurkė iš savo olos, – didesnis už žiurkę, bet vis dėlto žemesnės rūšies gyvis, kurį bet kas įsigeidęs gali pasigauti ir nužudyti. Tas karas bent išmokys mus gailėtis tų neprotingų būtybių, kurios turi kęsti mūsų viešpatavimą.

Rytas buvo giedras ir šiltas. Rytinis skliautas raudo, ten būriavosi auksiniai debesėliai. Nuo Patnio lavos Vimbldono link visur buvo pilna ženklų to panikiško srauto, kuris iš čia pasuko į Londoną sekmadienio vakare, kai jau buvo prasidėjusios kautynės su marsiečiais: rankinis dviejų ratų vežimėlis su užrašu „Tomas Lobas, daržovininkas, Naujasis Moldenas“ su vienu sulaužytu ratu ir sulankstyta skardine dėže, kažkieno šiaudinė skrybėlė, suminta į dabar sukietėjusį purvą, o Vest kalvos viršūnėje – sudau-

žyto stiklo šukės su kraujo dėmėmis prie apversto lovio arkliams girdyti. Ėjau iš lėto, nežinodamas, ką man daryti. Norėjau eiti į Lederhedą, nors ir žinojau, kad žmoną ten surasti tėra labai maža vilties. Žinojau, jeigu mirtis staiga neužklupo jos giminių, tai jie pabėgo iš ten su ja; bet man atrodė, kad ten aš galėsiu sužinoti, kur išbėgo Serėjaus gyventojai. Norėjau surasti žmoną, tik nežinojau kaip; aš buvau pasiilgęs jos, buvau pasiilgęs visos žmonijos. Skaudžiai jaučiau savo vienatvę. Ties sankryža pasukęs į šalį, medžių ir krūmų priedangoje nuėjau plačios Vimbldono lygumos link.

Ant tamsios žemės skyrėsi geltonos prožirnių ir šilojų dėmės – raudonosios žolės nebebuvo matyti. Atsargiai sėlinau atviro ploto pakraščiu. Patekėjo saulė, viską užliedama savo gaivinančia šviesa. Klane po medžiais pamačiau buožgalvių ir sustojau; aš žiūrėjau į juos, iš jų mokydamasis gyvybės atkaklumo. Ir staiga apsigręžiau, – pajutau, kad esu kažkieno sekamas, ir įsižiūrėjęs pamačiau kažką pasislėpusį krūmuose. Pastovėjęs žengiau žingsnį krūmų link, iš ten išlindo žmogus su durklu prie šono. Aš iš lengvo prisiartinau prie jo. Jis stovėjo nieko nesakydamas ir įdėmiai žiūrėjo į mane.

Priėjęs arčiau, pastebėjau, kad jo drabužiai tokie pat purvini kaip ir mano, – tarytum jį būtų tempę pro kanalizacijos vamzdį. Priėjęs dar arčiau, pamačiau, kad jis visas išsitepęs dumblu, moliu ir suodžiais. Juodi plaukai buvo užkritę jam ant akių, veidas purvinas ir sulysęs, ir iš pradžių aš jo visai nepažinau. Ant smakro raudonavo dar neužgijęs randas.

– Stok! – sušuko jis, kai priėjau prie jo per dešimt jardų. Aš sustojau. Jo balsas buvo kimus. – Iš kur jūs einate? – paklausė jis.

Aš atsidėjęs stebėjau jį.

– Einu iš Mortleiko, – atsakiau. – Mane buvo užvertę prie duobės, kurią marsiečiai iškasė šalia savo cilindro. Ištrūkau iš ten ir išsigelbėjau.

– Čia nėra ko valgyti, – tarė jis. – Čia yra mano žemė, visa ši kalva šiapus upės ir anapus iki Klephemo ir iki ganyklos. Maisto čia atsiras tiktai vienam. Kur jūs einate?

Ne iš karto jam atsakiau.

– Nežinau. Slapsčiausi griuvėsiuose ištisas trylika ar keturiolika dienų. Nežinau, kas per tą laiką atsitiko.

Jis nepasitikėdamas dirstelėjo į mane, paskui jo veido išraiška šiek tiek sušvelnėjo.

– Aš neketinu čia pasilikti, – tariau, – ir žadu eiti į Lederhedą, – ten esu palikęs žmoną.

Jis bakstelėjo pirštu į mane.

– Tai jūs, – paklausė jis, – esate tas žmogus iš Vokingo? Ir jūsų neužmušė prie Veibridžo?

Dabar ir aš jį pažinau.

– Tai jūs tas artileristas, kuris buvo užėjęs į mano sodą?

– Sveikinu! – tarė jis. – Mudviem abiem pasisekė. Tiesiog nesinori tikėti, kad čia esate jūs!

Jis ištiesė man ranką, ir aš ją paspaudžiau.

– Aš nušliaužiau lietaus vamzdžiu, – tarė jis. – Jie ne visus išžudė. Kai jie pasitraukė, aš laukais pasiekiau Voltoną. Bet klausykite, nepraslinko nė šešiolikos dienų, o jūs visai pražilote. – Staiga jis pasisuko ir pažvelgė per petį. – Tai tik kovarnis, – tarė jis. – Dabar žmogus pastebi net paukščio sparno šešėlį. Čia per daug atvira vieta. Lįskime į krūmus ir pasikalbėsime.

– Ar jūs matėte marsiečius? – paklausiau aš. – Nuo to laiko, kai aš ištrūkau...

– Jie nuėjo Londono kryptimi, – pertraukė jis. – Manau, kad ten jie įsirengė didesnę stovyklą. Naktį Hempstedo kryptimi visas dangus žėruoja tarytum virš didelio miesto. Ir matyti, kaip juda jų šešėliai. O dieną jų nematyti. Arčiau nė nesirodo... – Jis suskaičiavo ant pirštų. – Štai jau penkios dienos... Tada du marsiečiai tempė Hamersmito link kažkokį didelį daiktą. O užvakar naktį, – jis nutilo ir paskui reikšmingai pridūrė: – švysčiojo kažkokios ugnys, ir ore lakstė. Manau, kad jie pasistatė skraidomąją mašiną ir bandė skraidyti.

Aš taip ir sustingau, šliaužDamas repečkomis, – mudu jau buvome arti krūmų.

– Skraidyti?!

– Taip, – tarė jis, – skraidyti.

Aš įlindau giliau į krūmus ir atsisėdau.

– Vadinasi, žmonijai bus baigta... – tariau aš. – Jeigu jie tik sugebės skraidyti, jie paprasčiausiai aplėks visą pasaulį...

Jis linktelėjo galvą.

– Jie aplėks. Tada čia pasidarys šiek tiek lengviau. Taip, nors kita vertus... – jis pasižiūrėjo į mane. – Argi jums neaišku, kad žmonijai jau dabar baigta? Aš tuo esu įsitikinęs. Mes esame sunaikinti... Sutriuškinti...

Aš dirstelėjau į jį. Nors ir labai keista, bet toji mintis, tokia aiški ir suprantama, visai nebuvo atėjusi man į galvą. Aš vis dar neaiškiai kažko tikėjausi, turbūt senu papratimu. Jis tvirtai pakartojo: „Sutriuškinti!"

– Viskas baigta, – tarė jis. – Jų žuvo vienas, tiktai vienas. Jie smarkiai įsitvirtino ir sutriuškino didžiausią valstybę pasaulyje. Jie mus sutrypė. Marsietis prie Veibridžo žuvo atsitiktinai. Ir šitie marsiečiai tėra dar tik pionieriai. Jų atvyksta vis daugiau. Tos žaliosios žvaigždės – aš jų nemačiau penkios ar šešios dienos, bet esu įsitikinęs, kad jos kasdien kur nors nukrinta. Mes esame nugalėti! Mes sutriuškinti!

Nieko jam neatsakiau, veltui mėgindamas surasti ir pasakyti ką nors priešinga.

– Tai net ne karas, – toliau kalbėjo artileristas, – argi galimas karas tarp žmonių ir skruzdžių?

Staiga prisiminiau observatorijoje praleistą naktį.

– Po dešimtojo šūvio jie daugiau nebešaudė iš Marso, bent iki tol, kol žemę pasiekė pirmasis cilindras.

– O iš kur jūs žinote? – paklausė artileristas.

Aš paaiškinau.

Jis susimąstė.

– Kas nors atsitiko jų patrankai, – tarė jis. – Bet kas iš to? Jie vėl ją sutaisys. Jeigu kiek ir sugaiš, bene nuo to kas pasikeis? Žmonės – it skruzdės. Skruzdės stato miestus, gyvena savu gyvenimu, kariauja, ruošia revoliucijas, kol nekliudo žmonėms; jeigu jos kliudo, tai jas tiesiog ima ir pašalina. Mes dabar tapome skruzdėmis. Tiktai...

– Kas tiktai? – paklausiau aš.

– Mes esame valgomosios skruzdės.

Abu pasižiūrėjome vienas į antrą.

– O ką jie mums padarys? – paklausiau aš.

– Kaip tik apie tai aš ir galvojau, – atsakė jis, – visą laiką galvoju. Iš Veibridžo aš nuėjau į pietus ir visą laiką galvojau. Stebėjau. Žmonės ne-

teko galvos, jie verkšleno ir jaudinosi. Bet aš nemėgstu verkšlenti. Man teko žiūrėti mirčiai į akis. Aš nesu žaislinis kareivėlis ir žinau, kad mirti – nesvarbu kaip – vis tiek reikės. Bet jeigu apskritai yra kokios vilties išsigelbėti, tai išsigelbės tas, kuris nepraras galvos. Aš mačiau, kaip visi traukia į šiaurę. Aš tariau sau: „Visiems ten neužteks duonos" – ir pasukau atgal, į priešingą pusę. Aš mitau šalia marsiečių, kaip žvirblis minta šalia žmogaus. O jie ten, – jis pamojo į horizontą, – stimpa kaip musės, mindžioja ir drasko vienas kitą...

Jis pažvelgė į mane ir staiga sutriko.

– Žinoma, – tarė jis, – daugeliui, kurie turėjo pinigų, pavyko pabėgti į Prancūziją. – Jis vėl pasižiūrėjo į mane ir kalbėjo: – Ėdesio čia užtenka. Krautuvėse yra konservų, vyno, spirito, mineralinio vandens, o šuliniai ir vandentiekių vamzdžiai tušti. Aš jums pasakysiu, ką galvoju. Jie yra protingos būtybės, man rodos, ir, manyčiau, nori mus panaudoti savo maistui. Iš pradžių jie sunaikins mūsų laivus, mašinas, patrankas, miestus, suardys visą tvarką ir organizaciją. Visa tai bus sugriauta. Jeigu mes būtume tik skruzdžių didumo, na, tada paspruktume į kokius plyšius. Bet mes nesame skruzdės. Mes per dideli. Štai mano pirmoji išvada.

Aš pritariau jam.

– Štai ką aš manau pirmiausiai. Gerai, dabar toliau; mus galima gaudyti kaip patinka. Marsiečiui tereikia nueiti keletą mylių, ir jis užklups būrius žmonių. Aš mačiau, kaip vienas marsietis prie Vondsvorto trupino namus gabalais ir knisosi tarp griuvėsių. Bet jie taip elgsis neilgai. Kai tik jie susidoros su mūsų patrankomis ir laivais, sugriaus geležinkelius ir padarys viską, ką ketina padaryti, tada ir ims mus sistemingai gaudyti, atrinks geresniuosius, juos laikys narvuose. Štai ką jie darys netrukus. Taip, jie dar nekibo į mūsų kailį kaip reikiant! Argi jūs to nematote?

– Nekibo? – sušukau aš.

– Ne, nekibo. Visa, kas atsitiko iki šiol, atsitiko tik dėl mūsų kaltės: nes nesupratome, kad reikia ramiai sėdėti, įkyrėjome jiems savo pabūklais ir kitokiu šlamštu. Mes netekome galvos ir būriais bėgome nuo jų ten, kur pavojus buvo ne ką mažesnis. Jie kol kas mumis nesirūpina. Jie turi savo darbų, gaminasi visko, ko negalėjo pasiimti su savim, ruošiasi pasitikti

tuos, kurie dar turi atvykti. Galimas daiktas, kad ir cilindrai laikinai liovėsi kritę tik dėl to, kad marsiečiai bijo pataikyti į savuosius. Ir, užuot puldinėję kaip galvijų kaimenė į visas puses arba knisęsi ir kaišioję dinamitą į žemę, tikėdamiesi juos išsprogdinti, mes turėjome taikytis prie naujų sąlygų. Štai ką aš manau. Tai ne visiškai tas pats, ko siekė žmonija, bet vis dėlto tai atitinka tikrovės faktus. Pagal šį principą aš ir veikiau. Miestai, valstybės, civilizacijos, pažanga – visa tai praeityje. Lošimas pralaimėtas. Mes sutriuškinti.

– Bet jeigu taip yra, tai kuriam galui dar gyventi?

Artileristas valandėlę žiūrėjo į mane.

– Taip, koncertų nebus, galimas daiktas, per artimiausius milijoną metų ar apie tiek; nebebus Karališkosios dailės akademijos, nebebus restoranų su skaniais užkandžiais. Jeigu jūs vaikotės tų malonumų, tai aš manau, kad jūsų korta pralaimėjo. Jeigu jūs įsigijote saloninių manierų, tai geriau meskite jas šalin. Jos jau niekam nereikalingos.

– Jūs norite pasakyti...

– Aš noriu pasakyti, kad tik žmonės, panašūs į mane, gyvens žmonių giminei palaikyti. Aš pats tvirtai nusprendžiau gyventi. Ir jeigu neklystu, jūs taip pat netrukus parodysite, ką galite. Mūsų neišnaikins. Ne. Aš nenoriu, kad mane pasigautų, prijaukintų, penėtų ir augintų kaip kokį nors jautį. Brr!.. Tik prisiminkite tuos rudus aštuonkojus.

– Jūs norite pasakyti...

– Kaip tik tai. Aš gyvensiu. Po jų kulnimis. Aš viską apskaičiavau, viską apgalvojau. Mes, žmonės, esame nugalėti. Mes per maža esame išsimokslinę. Mes turime daug ko išmokti, jei tikimės kada nors laimėti. Ir turime gyventi ir išsaugoti savo laisvę, kol mokysimės. Suprantate? Štai ką turime daryti.

Nustebęs žiūrėjau į jį, smarkiai paveiktas to žmogaus pasiryžimo.

– Taip! – sušukau aš. – Jūs esate tikras žmogus. – Aš pačiupau jo ranką.

– Tiesa? – tarė jis, ir jo akys sublizgėjo. – Ar gerai aš visa tai apgalvojau?

– Kalbėkite, – tariau aš.

– Tie, kurie nori išvengti nelaisvės, turi būti viskam pasiruošę. Aš esu viskam pasiruošęs. Ne visi žmonės gali virsti laukiniais žvėrimis. Aš to-

dėl ir saugojausi jūsų. Aš jumis nepasitikėjau. Jūs esate liesas, smulkus, aš juk nežinojau, kad jūs esate tas pats žmogus iš Vokingo; nežinojau, kad buvote gyvas palaidotas. Visi žmonės, gyvenę šituose namuose, visos tos skurdžios raštinių žiurkės yra niekam tikę. Jiems trūksta vyriškumo, jėgos, trūksta išdidumo. O be to viso žmogus – niekis. Jis amžinai skuba į darbą, mačiau jų tūkstančius. Su priešpiečiais rankoje jie bėga kaip bepročiai, galvodami vien apie tai, kaip laiku spėti į traukinį, bijodami, kad juos pavarys, jeigu jie pasivėlins. Dirba jie automatiškai, nesigilindami į reikalą; paskui skuba namo, bijodami pasivėlinti pietų; vakare sėdi namie, bijodami pasivaikščioti tuščiose gatvėse; miega su savo žmonomis, kurias vedė ne iš meilės, o vien dėl to, kad jos turėjo pinigų. Jų gyvybė apdrausta nuo nelaimingų atsitikimų. O sekmadieniais jie bijo pražudyti savo sielą. Tarytum pragaras būtų sukurtas triušiams! Tokios rūšies žmonėms marsiečiai bus tiesiog geradariai: švarūs, erdvūs narvai, maistingas valgis, tvarka ir priežiūra, jokių rūpesčių. Palakstę su tuščiais pilvais bent savaitę po laukus ir pievas, jie patys ateis ir prašys, kad juos priimtų. Netgi apsidžiaugs. Jie stebėsis, kaip jie anksčiau gyveno be marsiečių. Aš įsivaizduoju visus tuos dykinėjančius lėbautojus, sutenerius ir davatkas, įsivaizduoju, – niūriai nusišypsojo jis. – Tarp jų atsiras įvairių srovių, sektų. Daugelį dalykų, kuriuos buvau pastebėjęs anksčiau, aiškiai supratau tiktai dabar. Atsiras daugybė nupenėtų kvailių, kurie paprasčiausiai susitaikys su nauja būkle, o kiti kankinsis dėl to, kad tai yra neteisinga ir kad jie turi ką nors padaryti. Tokioje padėtyje, kai reikia ką nors tvirtai nuspręsti, silpnieji ir tie, kurie patys save silpnina begalinėmis kalbomis, išgalvoja neveiklią ir arogantišką religiją, skelbiančią nuolaidumą smurtui, Dievo valiai. Jums turbūt teko tokių dalykų pastebėti – tai yra bailumas, išvirkštinė energija. Tuose narvuose jie dievobaimingai giedos psalmes ir maldas. O kiti, ne tokie lepšiai, griebsis, – kaip tai pavadinus? – erotikos.

Jis nutilo.

– Galimas daiktas, marsiečiai iš kai kurių žmonių pasirinks favoritus, pamokys juos įvairių pokštų, kas žino?.. Gal jiems staiga pasidarys gaila kokio nors berniuko, kuris bus išaugęs jų akivaizdoje ir kurį reikės papjauti. Kitus, galimas daiktas, jie išmokys mus medžioti.

– Ne! – sušukau aš. – Tai negalimas daiktas! Nė vienas žmogus...

– Kam save apgaudinėti? – nutraukė mane artileristas. – Rasis žmonių, kurie džiaugdamiesi tai darys. Kvaila manyti, kad tokių neatsiras.

Aš negalėjau su juo nesutikti.

– Pabandytų jie mane medžioti, – kalbėjo jis toliau. – Tik pabandytų, – pakartojo jis ir niūriai susimąstęs nutilo.

Aš sėdėjau, svarstydamas jo žodžius. Neradau nė vieno argumento to žmogaus teiginiams sugriauti. Prieš marsiečiams užpuolant niekas nebūtų ginčijęs intelektualinio mano pranašumo prieš jį: aš – žinomas rašytojas filosofinėmis temomis, jis – paprastas kareivis, o dabar jis aiškiai suformulavo padėtį, kurios aš gerai dar neįsisąmoninau.

– Ką gi jūs ketinate daryti? – paklausiau pagaliau. – Kokie yra jūsų planai?

Jis tylėjo.

– Planai... – pagaliau tarė jis. – Kas gi mums belieka daryti? Reikia sugalvoti tokį gyvenimo būdą, kad žmonės galėtų gyventi, daugintis ir palyginti saugiai auginti savo vaikus. Tuojau pasakysiu jums aiškiau, kas, mano išmanymu, darytina. Tie, kuriuos prijaukins, pasidarys panašūs į naminius gyvulius, po kelių gentkarčių jie bus dideli, gražūs, nupenėti, kvaili padarai! Na, o mes, pasiryžusieji likti laisvėje, mes rizikuojame tapti laukiniais, pavirsti kažkuo panašiu į didžiules laukines žiurkes... Suprantate, turiu galvoje gyvenimą po žeme. Aš daug galvojau apie kanalizacijos tinklą. Žinoma, tiems, kurie su kanalizacija tėra menkai susipažinę, ji atrodo siaubinga. Vien tik po Londonu kanalizacijos vamzdžiai yra nutįsę šimtus mylių, kelios lietingos dienos, ir negyvenamame mieste tie vamzdžiai pasidarys patogūs ir švarūs. Magistraliniai vamzdžiai yra gana erdvūs, oro juose taip pat užtenka. Be to, yra rūsiai, sandėliai, pusrūsiai, iš kurių galima padaryti slaptas angas pereiti į vamzdžius. O požeminiai geležinkelių tuneliai ir metropolitenas? A? Jūs suprantate? Mes sudarysime ištisą stiprių, sumanių žmonių gaują. Į savo tarpą nepriimsime visokio šlamšto. Silpnus mesime lauk.

– Kaip jūs kad norėjote mane išmesti?

– Betgi aš pradėjau su jumis derybas...

– Nesiginčysime dėl to. Kalbėkite toliau.

– Tie, kurie pasiliks, turės griežtai laikytis drausmės. Mums taip pat reikės sveikų, dorų moterų – motinų ir auklėtojų. Tik ne sentimentalių damų, ne pliuškių. Mes negalėsime priiminėti silpnų ir kvailų. Vėl pradėsime gyventi kaip pirmykščiai žmonės, ir tie, kurie yra tiktai našta, kaip nenaudingi, turės išmirti. Jie privalo išmirti. Jie privalo patys norėti mirties. Nesąžininga yra gyventi ir teršti savo giminę. Vis tiek jie negalės būti laimingi. Be to, mirtis ne tokia jau baisi; bailumas daro ją baisią. Mes rinksimės šiose vietose. Mūsų apygarda bus Londonas. Mes net galėsime statyti sargybas ir išeiti į atvirą orą, kai marsiečiai bus toli. Gal net kroketą galėsime žaisti. Štai kokiu būdu mes išsaugosime savo giminę. Na, kaip? Ar visa tai yra galima, ar ne? Bet užtikrinti žmonių padermės egzistenciją – to dar maža. Tam tikslui užtenka tapti žiurkėmis. Ne, mes dar turime išlaikyti sukauptas žinias ir dar jas padauginti. Į sceną turi išeiti į jus panašūs žmonės. Yra knygos, yra pavyzdžiai. Mes turime giliai žemėje įrengti saugyklas ir jose surinkti visas knygas, kokias tik pavyks gauti. Žinoma, ne romanus ir ne eilėraštukus, bet svarbius, mokslinius veikalus. Kaip tik tam ir reikės tokių žmonių kaip jūs. Mums reikės įsiskverbti į Britų muziejų ir iš ten pasigrobti visas reikalingas knygas. Neprivalome užmiršti mūsų mokslo, turime kuo daugiau mokytis. Reikės sekti marsiečius; kai kurie turės tapti šnipais. Kai viskas bus sutvarkyta, aš pats galbūt tapsiu šnipu. Vadinasi, leisiuos pagaunamas. Ir svarbiausia – mes turime marsiečius palikti ramybėje. Privalome nieko iš jų nevogti ir visada trauktis jiems iš kelio. Turime jiems parodyti, kad negalvojame nieko pikta. Taip, tiktai taip. Jie yra protingos būtybės ir mūsų nenaikins, jeigu turės visa, ko jiems reikia, ir jeigu bus įsitikinę, kad mes esame šiaip nekenksmingos kirmėlės.

Artileristas nutilo ir savo tamsią ranką padėjo man ant peties.

– Pagaliau mums gal ir nereikės taip daug mokytis pirmiau, nei mes... Jūs tik įsivaizduokite: keturi ar penki kovos trikojai staiga pradeda judėti... Šiluminis spindulys į dešinę ir į kairę... Ir juos valdo ne marsiečiai, o žmonės, žmonės, išmokę juos valdyti. Galbūt man dar teks pamatyti tuos žmones. Įsivaizduokite, kad jūs valdote vieną tokią mašiną, be to, dar ir šiluminį spindulį, kurį laisvai galite sviesti, kur tik norite. Įsivaizduokite,

kad jūs visa tai valdote! Ar neverta dėl to kuriam laikui pasidaryti nykštuku? Štai kada marsiečiai nustebę išplės savo gražiąsias akutes! Argi jūs neįsivaizduojate, ar nematote, kaip jie bėga, uždusę, pūškuodami, ūbaudami prie kitų mašinų? Ir visur randa ką nors sugadinta. Ir vos tik jie pradeda taisyti, mes sviedžiame šiluminį spindulį, – ir žmogus vėl Žemės viešpats!

Karšta artileristo vaizduotė, jo įsitikinimo tonas ir drąsa padarė man didžiulį įspūdį. Aš aklai patikėjau jo pranašavimu apie žmonijos likimą ir jo drąsaus plano realumu. Skaitytojas, kuris mane palaikytų per daug pasitikinčiu ir naiviu, turi palyginti savo padėtį su manąja: jis neskubėdamas visa tai skaito, o aš gulėjau susirietęs krūmuose, kamuojamas baimės ir klausydamas menkiausio šlamesio.

Taip mudu kalbėjomės visą rytą; paskui išlindome iš krūmų ir, apsidairę, ar kur nematyti marsiečių, skubiai nuėjome į namą, kur artileristas buvo įsirengęs lindynę. Tai buvo anglių sandėlis prie namo, ir kai aš pasižiūrėjau į tą darbą, kuriam jis sugaišo visą savaitę (tai buvo urvas, kokių dešimt jardų ilgio, kurį jis tikėjosi sujungti su magistraliniu Patnio kanalizacijos vamzdžiu), aš pirmą kartą pagalvojau, kokia bedugnė skiria jo svajones nuo jo galimybių. Bet vis dar juo tikėjau ir drauge triūsiau prie to urvo iki vidurdienio. Mes turėjome sodo karučius ir iškastas žemes vežėme už virtuvės. Pasistiprinome skardine konservų – veršio galvos sriuba – ir vynu. Mane atgaivino atkaklus ir sunkus darbas, privertęs užmiršti aplinkinį svetimą ir keistą pasaulį. Kol dirbome, aš svarsčiau jo projektą, ir mano galvoje ėmė kilti abejonių, bet aš uoliai kasiau visą rytą, džiaugdamasis, kad galiu ką nors veikti. Padirbėjęs apie valandą, ėmiau skaičiuoti, koks atstumas iki kanalizacijos magistralės, ir svarstyti, ar teisingą pasirinkome kryptį. Paskui ėmiau abejoti: kuriam galui kasti tunelį, kai galima tiesiog įlįsti į kanalizacijos tinklą pro kurią nors išeinamą angą ir iš ten jau kasti tunelį į namą? Be to, man atrodė, kad ir namas nevykusiai parinktas – reikia per daug ilgo tunelio. Tuo tarpu artileristas liovėsi kasęs ir pažiūrėjo į mane.

– Šauniai padirbėjome, – tarė jis ir metė kastuvą. – Reikia nors kiek atsikvėpti... Aš manau, metas būtų pasidairyti nuo namo stogo.

Aš spyriausi dirbti toliau: kiek paabejojęs, jis vėl paėmė kastuvą. Staiga man atėjo į galvą keista mintis. Aš stabtelėjau. Jis tuoj nustojo kasti.

– Kodėl jūs buvote išėjęs pasivaikščioti į krūmynus, juk reikia kasti? – paklausiau aš.

– Norėjau truputį atsikvėpti, – atsakė artileristas. – Būčiau tuoj grįžęs. Naktį saugiau.

– O kaipgi darbas?

– Juk negalima visą laiką dirbti, – atsakė jis, ir aš supratau, kas tai per žmogus. Kiek palaukęs, jis tarė, rankoje laikydamas kastuvą: – Reikia eiti pasižvalgyti. Kiekvienas, priėjęs arčiau, gali išgirsti, kaip mes kasame, ir užklupti mus iš netyčių.

Aš neprieštaravau. Užlipome į palėpę ir, stovėdami ant kopėtėlių, žiūrėjome pro stogo langą. Marsiečių niekur nebuvo matyti; išlipome ant stogo ir čerpėmis nušliaužėme žemyn, prisiglaudę už parapeto.

Didesnę Patnio kalvos dalį slėpė medžiai, bet žemai matėme upę, apaugusią raudona žole, ir žemutinę Lambeto dalį, raudoną, vandens apsemtą. Raudoni vijokliai rangėsi aukštyn medžių kamienais aplink senuosius rūmus; tarp raudonos žolės kuokštų kyšojo šakos, išdžiūvusios ir nebegyvos, su nuvytusiais lapais. Nuostabu, kaip greit ta žolė augo vandenyje. Aplink mus jos niekur nebuvo matyti. Čia tarp skaisčiai žaliuojančių laurų ir uolaskėlių augo geltonos gėlės, raudonoji gudobelė, putinas. Už Kensingtono iškilę tiršti dūmai melsvu šydu dengė kalvas šiaurėje.

Artileristas ėmė man pasakoti apie tuos žmones, kurie pasiliko Londone.

– Praeitą savaitę kažkokie bepročiai sutvarkė ir įžiebė elektrą. Ryškiai nušviestomis Ridžent ir Cirko gatvėmis vaikštinėjo išsidažiusių ir padūkusių girtuoklių gaujos, vyrai ir moterys linksminosi ir šoko ligi pat ryto. Man apie tai pasakojo vienas ten buvęs žmogus. O kai prašvito, jie pamatė, kad kovos trikojis stovi netoli Langhemo ir kad juos stebi marsietis. Dievai žino, kiek laiko jis ten stovėjo. Paskui jis pasuko į juos ir prisigaudė apie šimtą žmonių – girtų arba apstulbusių iš siaubo.

Įdomus to laiko bruožas, kurį istorija vargu kada tinkamai atvaizduos!

Po to pasakojimo, mano klausimų kurstomas, artileristas vėl ėmė dėstyti savo grandiozinius planus. Jis baisiai įsikarščiavo ir taip iškalbingai įrodinėjo, kad galima užgrobti kovos trikojus, jog aš ir vėl ėmiau juo tikėti. Vis dėlto, kadangi man jau buvo aišku, kas jis per vienas, aš nesistebė-

jau jo patarimais per daug neskubėti. Taip pat pastebėjau, kad dabar jis jau nebekalbėjo, kad pats užgrobsiąs trikojį ir stosiąs į kovą.

Paskui mudu grįžome į anglies rūsį. Nė vienas nebuvome linkę vėl imtis darbo, ir kai jis pasiūlė užkąsti, aš mielai sutikau. Jis staiga pasidarė labai dosnus, kai mudu pavalgėme, jis kažkur dingo ir grįžo nešinas puikiais cigarais. Užsirūkėme, ir jo optimizmas dar labiau padidėjo. Jis, matyt, manė, kad reikia atšvęsti mudviejų susitikimą.

– Rūsyje yra ir šampano, – tarė jis.

– Jeigu norime dirbti, tai geriau pasitenkinti burgundiškuoju, – atsakiau aš.

– Ne, – tarė jis, – šiandien aš vaišinu. Šampano! Pasidarbuoti dar spėsime. Mūsų laukia nelengvas uždavinys! Reikia pailsėti ir pasistiprinti, kol turime laiko. Pažiūrėkite, kokias pūsles pritryniau ant delnų!

Kai pavalgėme, jis pasiūlė sulošti kortomis, kadangi šiandien buvo šventė. Jis išmokė mane lošti „jukrą“, ir, pasidalinę Londoną (man teko šiaurinė, o jam pietinė miesto dalis), ėmėme lošti iš parapijos sklypų. Skaitytojui tai pasirodys absurdiška ir net kvaila, bet aš tiksliai pasakoju tai, kas buvo.

Nuostabiausia, kad tas lošimas man labai patiko.

Koks keistas žmogaus protas! Tuo tarpu, kai žmonijai grėsė pavojus žlugti arba išsigimti, mes, neturėdami jokios aiškesnės vilties, gresiant baisiai mirčiai, sėdėjome ir, dėliodami išdažyto kartono lapelius, stebėjome atsitiktines jų kombinacijas, žodžiu, „plėšėme“ azartiškai. Paskui jis mane išmokė lošti pokerį, o aš išlošiau su juo tris šachmatų partijas. Kai sutemo, nenorėdami nutraukti lošimo, išdrįsome net įžiebti lempą.

Sulošę be galo daug partijų, mudu pavakarieniavome, ir artileristas išbaigė šampaną. Visą vakarą rūkėme cigarus. Tai jau buvo ne tas pats energijos kupinas žmonių padermės gelbėtojas, kurį buvau sutikęs iš ryto. Jis vis dar tebebuvo nusiteikęs optimistiškai, bet jo optimizmas dabar nebuvo tokio ekspansyvaus pobūdžio. Atsimenu, jis gėrė į mano sveikatą, ta proga pasakė nelabai nuoseklią kalbą, dažnai kartodamas tą patį. Aš užsirūkiau cigaretę ir nuėjau į viršų pasižiūrėti tų žalių žiburių, kurie degė pagal Haigeito kalvas ir apie kurias jis man pasakojo. Nieko negalvodamas žiūrė-

jau į Londono slėnį. Šiaurėje kalvos buvo paskendusios tamsoje; aplink Kensingtoną švytėjo ugnies pašvaistė, tarpais raudonas oranžinis liepsnos liežuvis iškildavo aukštyn ir vėl nykdavo melsvoje nakties tamsoje. Likusioji Londono dalis buvo apgaubta tamsos. Netrukus pastebėjau netoliese kažkokią keistą šviesą, blyškų, violetiškai raudoną fosforinį atspindį, virpantį nakties vėjyje. Iš pradžių negalėjau suprasti šito reiškinio, bet paskui susiprotėjau, jog fosforu žiba turbūt raudonoji žolė. Manyje pabudo apsnūdusi tikrovės nuovoka; aš vėl ėmiau gilintis į reiškinių santykius. Pasižiūrėjau į Marsą, raudoną ir spindintį, šviečiantį vakaruose, o paskui ilgai ir atsidėjęs žiūrėjau į tamsą Hempstedo ir Haigeito pusėje.

Ilgai sėdėjau ant stogo, prisimindamas šitos nepabaigiamos dienos įvykius. Stengiausi atkurti savo nuotaikos šuolius, pradedant praėjusios nakties malda ir baigiant šituo idiotišku kortų lošimu. Pajutau pasišlykštėjimą savimi. Atsimenu, kaip beveik simbolišku mostu sviedžiau šalin cigarą, staiga supratęs visą savo beprotybę. Man pasirodė, kad aš išdaviau savo žmoną, išdaviau visą žmoniją. Nuoširdžiai atgailavau. Nutariau palikti šį keistą, nesuvaldomą svajotoją su jo girtavimu bei rajumu ir eiti į Londoną. Ten, man atrodė, aš visų greičiausiai sužinosiu, ką veikia marsiečiai ir mano artimieji – žmonės. Kai patekėjo vėlyvas mėnuo, aš vis dar buvau ant stogo.

VIII skyrius

IŠMIRĘS LONDONAS

Palikęs artileristą, nusileidau nuo kalvos ir nuėjau Aukštutine gatve per tiltą Lambeto link. Vis dar vešliai tebeauganti raudonoji žolė savo atvašomis buvo apraizgiusi visą tiltą; tačiau jos stiebuose jau ėmė rastis balkšvų dėmių: pragaištinga liga smarkiai plėtėsi.

Prie gatvės kampo, prie posūkio į Patnio tilto stotį, gulėjo žmogus, suodinas kaip kaminkrėtys. Jis buvo gyvas, bet taip nusigėręs, kad žmoniškai negalėjo pasakyti nė žodžio. Iš jo nieko nesužinojau, išgirdau vien tik keiksmus, be to, jis mėgino man suduoti. Palikau jį ramybėje, negalėdamas atsistebėti dėl visiškos laukinės jo veido išraiškos.

Kelią už tilto dengė juodų dulkių sluoksnis, kuris artėjant prie Fulhemo darėsi vis storesnis. Gatvėse – mirtina tyla. Duonos parduotuvėje radau šio to užkąsti. Toliau, Folhem Grino link, gatvėse jau nebebuvo juodų dulkių, ir aš nuėjau pro degančius baltus namus. Malonu buvo klausytis netgi gaisro tratėjimo. Dar toliau, apie Bromptoną, gatvėse taip pat viešpatavo kapų tyla.

Čia juodosios dulkės vėl buvo nuklojusios gatves ir žmonių lavonus. Fulhemo plente mačiau apie dvylika lavonų. Juos beveik apnešė juodomis dulkėmis; jie, matyt, čia gulėjo jau daug dienų; aš skubiai nuėjau pro šalį. Kai kurie buvo šunų apgraužti.

Ten, kur nebuvo juodų dulkių, miestas atrodė visai taip kaip ir kiekvieną sekmadienį: krautuvės uždarytos, namai užrakinti, langų užuolaidos nuleistos. Visur tylu ir tuščia. Kai kas buvo išplėšta, – daugiausia vyno ir gastronomijos krautuvės. Vienoje juvelyrinės krautuvės vitrinoje stiklas buvo išmuštas, bet vagiui, matyt, kažkas sutrukdė: auksiniai laikrodžiai ir grandinėlės mėtėsi gatvėje. Net nepasilenkiau jų paimti. Prie vienų paradinių durų gulėjo apdriskusi moteris; jos per kelį nusvirusi ranka buvo prakirsta, ir kraujas lašėjo ant jos pigios juodos suknelės. Šampano klane gulėjo didelis sudaužytas butelis. Moteris atrodė mieganti, tačiau ji buvo negyva.

Juo toliau žengiau į Londoną, juo labiau tyla slėgė. Tačiau tai buvo ne mirties tyla, o veikiau įtampos, laukimo tyla. Šiluminiai spinduliai, jau sudeginę šiaurės vakarų sostinės dalį ir sunaikinę Ilingą bei Kilberį, galėjo kiekvieną valandėlę paliesti tuos namus ir paversti juos rūkstančiais griuvėsiais. Tai buvo žmonių paliktas ir pasmerktas miestas...

Pietų Kensingtono gatvėse nebebuvo juodų dulkių ir lavonų. Čia aš pirmą kartą išgirdau staugiant. Ne iš karto supratau, kas tai. Tai buvo nesiliaujantis gailus dviejų garsų kartojimas: „Ula... ula... ula... ula..." Man išėjus į šiaurinių gatvių rajoną, staugimas pasidarė garsesnis. Atrodė, kad patys namai jį čia stiprina, čia slopina. Ypač smarkiai jis aidėjo Parodos plente. Aš stabtelėjau ir pasižiūrėjau į Kensingtono parką, įsiklausydamas į tą tolimą keistą stūgavimą. Atrodė, lyg visi tie ištuštėję pastatai būtų įgavę balsą ir skundęsi savo baime ir vienatve.

„Ula... ula... ula... ula..." – aidėjo tas nežmogiškas verksmas, vilnydamas erdvia saulėta gatve tarp aukštų pastatų. Suglumęs pasukau į šiaurę,

geležinių Haidparko vartų link. Norėjau užeiti į Gamtos ir istorijos muziejų, įlipti į bokštą ir iš aukštai pažvelgti į parką. Paskui nutariau pasilikti žemai, kur lengviau buvo pasislėpti, ir vėl nuėjau. Didžiuliai pastatai abipus gatvės buvo tušti, mano žingsniai skardžiai aidėjo tyloje.

Aukščiau, netoli parko vartų, pamačiau apvirtusį omnibusą ir švarutėliai apgraužtus arklio griaučius. Valandėlę pastovėjęs, nuėjau toliau link tilto per Serpentainą. Staugimas darėsi vis garsesnis ir garsesnis, nors į šiaurę nuo parko viršum stogų nieko nebuvo matyti. Tiktai šiaurės vakaruose į dangų kilo dūmai.

„Ula... ula... ula... ula..." – raudojo balsas, sklisdamas, kaip man atrodė, kažkur iš Ridžent Parko. Ta vieniša gaili rauda slėgė ir slopino dvasią. Dingo visa mano drąsa, pagavo nerimas. Pasijutau baisiai išvargęs, nutrynęs kojas, alkio ir troškulio nukamuotas.

Buvo jau po vidurdienio. Ko aš basčiausi po šį mirusiųjų miestą? Kodėl aš vienas likau gyvas, kai visas Londonas guli kaip lavonas, uždengtas juodomis įkapėmis? Pasijutau baisiai vienišas. Atsiminiau savo draugus, kuriuos jau seniai buvau užmiršęs. Pagalvojau apie nuodus vaistinėse, apie alkoholį vyno krautuvių rūsiuose. Prisiminiau du nelaiminguosius, kurie dalijosi Londono miestą...

Pro Marmurinę arką išėjau į Oksfordo gatvę. Čia vėl buvo pilna juodų dulkių ir lavonų, iš kai kurių rūsių pro pinučiais apraizgytus langelius dvokė pūvančiais lavonais. Nuo ilgo bastymosi ir kaitros aš baisiai ištroškau gerti. Įsmukau į kažkokį restoraną ir susiradau maisto bei gėrimo. Paskui išvargęs nuėjau į svetainę už bufeto, atsiguliau ant juodos ašutų prikimštos sofos ir užmigau.

Kai pabudau, ausyse tebeskambėjo tas prakeiktas staugimas: „Ula... ula... ula... ula..." Jau temo. Susiradau bufete keletą sausainių ir sūrio – bufete būdavo pardavinėjami pietūs kaip reikiant, bet iš valgių beliko tik baltų kirminų kamuolys. Pro tuščias aikštes nuėjau į Beikerio gatvę – galiu atsiminti tiktai vienos aikštės pavadinimą: Portmeno – ir pagaliau išėjau į Ridžent Parką. Eidamas žemyn Beikerio gatve, toli virš medžių, šviesiame saulėlydžio fone, pamačiau milžiniško marsiečio gobtuvą, iš kurio ir sklido tas stūgaujantis balsas. Nė kiek jo neišsigandau ir ėjau tiesiai į jį. Keletą

minučių jį stebėjau: jis nejudėjo iš vietos. Matyt, jis tik stovėjo ir staugė; ką reiškė tas nesiliaujantis staugimas, negalėjau atspėti.

Stengiausi kaip nors apsispręsti, ką turėčiau veikti toliau. Bet tas nuolatinis staugimas: „Ula... ula... ula... ula..." trukdė man susikaupti. Gal nuovargis padarė mane tokį drąsų – aš panorau sužinoti to monotoniško staugimo priežastį. Pasukau atgal ir išėjau į Parko plentą, ketindamas aplenkti parką; ėjau terasų priedangoje, norėdamas pažvelgti į tą nejudantį ir staugiantį marsietį iš Sent Džons Vudo pusės. Nuėjęs bent porą šimtų jardų nuo Beikerio gatvės, išgirdau įvairiabalsį šunų lojimą ir pamačiau iš pradžių vieną šunį su supuvusios raudonos mėsos gabalu dantyse, bėgantį tiesiog į mane, o iš paskos visą jį besivejančių alkanų valkataujančių šunų gaują. Šuo staiga pasuko į šalį, aplenkdamas mane, lyg bijodamas, kad neatimčiau jo grobio. Kai toli aptilo šunų lojimas, ore vėl pasigirdo stūgavimas: „Ula... ula... ula... ula..."

Pusiaukelėje į Sent Džons Vudo stotį užtikau sulaužytą daugiarankę mašiną. Pradžioje pamaniau, kad skersai gatvės guli nugriuvęs namas. Tik praėjęs tas skeveldras, nustebęs pamačiau, kad mechaniškasis Samsonas suraitytais, sulaužytais ir sumaigytais čiuptuvais guli tarp jo paties suverstų griuvėsių. Priešakinė mašinos dalis buvo sudaužyta į šipulius. Mašina, matyt, užlipo ant namo ir, jį sugriovusi, pati įstrigo į griuvėsius. Taip galėjo atsitikti tuo atveju, jeigu mašina buvo palikta viena. Negalėjau užkopti ant tų skeveldrų krūvos ir todėl vakaro sutemoje nepastebėjau krauju aptaškytos sėdynės ir šunų apgraužtų marsiečių kremzlių.

Smarkiai sukrėstas nuėjau Primrouzo kalvos link. Toli pro medžius pamačiau antrą marsietį, taip pat nejudantį kaip ir pirmasis; jis tyliai stovėjo parke arti Zoologijos sodo. Toliau už griuvėsių, aplink sulaužytą daugiarankę mašiną, vėl pamačiau raudonąją žolę. Visas Ridžento kanalas buvo prižėlęs tamsiai raudonos korėtos augalinės masės.

Man einant per tiltą, tas nesiliaujantis staugimas staiga nutrūko, lyg kas jį būtų sustabdęs. Tyla įsiviešpatavo staigiai, tarsi griaustinis.

Iš visų pusių stovėjo niūrūs tušti namai; medžiai arčiau parko darėsi vis tamsesni; tarp griuvėsių augo raudonoji žolė; jos ūgliai tartum šliaužė tiesiog į mane. Artėjo naktis, baimės ir paslapties motina. Kol aidėjo tas

balsas, mano atsiskyrimas nebuvo toks baisus, savo vienatvę dar galėjau kęsti. Londonas man atrodė dar gyvas, ir aš vis drąsinau save. Ir staiga tas pasikeitimas! Kažkas atsitiko, – nežinau kas, – ir stojo beveik apčiuopiama tyla. Kapų ramybė.

Londonas žvelgė į mane šmėklos akimis. Tuščių namų langai panašėjo į kaukolės akiduobes. Man vaidenosi tūkstančiai tyliai artyn slenkančių priešų. Mane pagavo siaubas, aš išsigandau savo akiplėšiškos drąsos. Gatvė priekyje pasidarė juoda, tarytum ją būtų kas ištepęs degutu, ir aš įžiūrėjau kažkokį mėšlungiškai iškraipytą šešėlį skersai kelio. Negalėjau prisiversti eiti toliau, pasukau į Sent Džons Vudo plentą ir ėmiau bėgti Kilberno link, gelbėdamasis nuo to nepakenčiamo tylėjimo. Nuo nakties ir tylos aš pasislėpiau vežiko būdelėje Harou plente. Ten ir išsėdėjau visą naktį. Prieš auštant truputį pažvalėjau ir mirgančių žvaigždžių šviesoje nuėjau Ridžent Parko link. Aš paklydau ir staiga ilgos gavės gale, ankstyvo ryto prieblandoje, pamačiau įmantrius Primrouzo kalvos kontūrus. Viršūnėje, aukštai iškilęs blyškių žvaigždžių šviesoje, stovėjo trečias marsietis, toks pat tiesus ir nejudąs kaip ir kiti.

Pasiryžau beprotiškam žygiui. Tegu nors ir mirtis, kad tik nusikratyčiau to siaubo. Tai net paprasčiau ir lengviau nei savižudybė. Ir aš ryžtingai nuėjau prie titano. Priėjęs arčiau, aušros šviesoje pamačiau pulkus juodų paukščių, skraidančių aplink marsiečio gobtuvą. Mano širdis ėmė smarkiau plakti, ir aš pasileidau keliu žemyn.

Patekau į raudonosios žolės brūzgynus, kurie buvo apraizgę visą Sent Edmondo terasą, iki krūtinės vandenyje perbridau srovę, tekančią iš vandentiekio Alberto plento link, ir išsikapsčiau iš jos dar prieš saulėtekį. Ant kalvos keteros tarsi milžiniškam redutui buvo suverstos didžiulės žemės krūvos, – tai buvo paskutinis ir visų didžiausias marsiečių pastatytas įtvirtinimas, ir iš ten kilo į dangų lengvi dūmeliai. Nubėgo pro šalį šuo ir dingo iš akių. Jaučiau, kad mano spėjimas turi pasitvirtinti. Jau be baimės, virpėdamas iš susijaudinimo, pasileidau tekinas aukštyn į kalvą prie nejudančios pabaisos. Iš po gobtuvo buvo nukarusios rusvos suvytusios skiautės. Jas kapojo ir draskė išalkę paukščiai.

Dar po valandėlės jau buvau užkopęs pylimu ir stovėjau ant jo keteros – vidujinė reduto aikštelė buvo žemai po manim. Ji buvo labai plati,

ten stovėjo didžiulės mašinos, medžiagų krūvos ir keisti įrenginiai. Ir šalia to viso ant išvirtusių trikojų, ant nejudančių daugiarankių mašinų ir tiesiog ant žemės gulėjo marsiečiai – negyvi! – sunaikinti kažkokios pragaištingos bakterijos, su kuria kovoti jų organizmai nebuvo pasiruošę, sunaikinti taip pat, kaip buvo sunaikinta raudonoji žolė, sunaikinti menkiausių padarų, po to, kai visos žmonių apsigynimo priemonės pasirodė bergždžios.

Viskas atsitiko taip, kad aš ir daugelis kitų žmonių būtų galėję numatyti, jeigu siaubas ir panika nebūtų aptemdę mūsų proto. Tie ligų gemalai jau paėmė savo duoklę iš žmonijos dar priešistoriniais laikais, paėmė duoklę iš mūsų protėvių – gyvūnų dar tada, kai gyvybė žemėje tik buvo prasidėjusi. Natūralios atrankos keliu mes išsiugdėme sugebėjimą atsispirti; be atkaklios kovos mes nenusileidžiame nė vienai bakterijai, o daugelis iš jų, pavyzdžiui, bakterijos, sukeliančios puvimą negyvoje medžiagoje, mūsų organizmo visiškai negali pažeisti. Marse, matyt, nėra bakterijų, ir kai tik Žemėje pasirodė tie naujieji ateiviai, ėmė maitintis, mūsų mikroskopiniai sąjungininkai ėmėsi darbo, ruošdami jiems pražūtį. Kai aš pirmą kartą pamačiau marsiečius, jie jau buvo pasmerkti mirti, jie jau pamažu merdėjo ir vaikščiodami nyko. Tai buvo neišvengiama. Sumokėjęs bilijonus gyvybių, žmogus nusipirko teisę gyventi Žemėje, ir toji teisė priklauso tik jam, o ne įvairiems atėjūnams. Ta teisė ir būtų jam likusi, nors marsiečiai būtų buvę ir dešimteriopai galingesni, nes žmogus tuščiai negyvena ir nemiršta.

Marsiečių buvo apie penkiasdešimt. Jie drybsojo savo didžiulėje purvinoje duobėje, užklupti mirties, kuri jiems turėjo pasirodyti paslaptinga. Ir man jų mirtis tada atrodė nesuprantama. Tik supratau, kad tos pabaisos, pripildžiusios žmonių širdis siaubo, jau negyvos. Valandėlę man atrodė, kad vėl pasikartojo Senacheribo nugalėjimas, kad kažkoks mirties angelas nutrenkė juos per vieną naktį.

Stovėjau, žiūrėdamas į duobę, ir mano širdis ėmė plakti iš džiaugsmo, kai pasaulį nutvieskė užtekančios saulės spinduliai. Duobė vis dar buvo šešėlyje; galingos mašinos, tokios didžiulės, sudėtingos ir nuostabios, nežemiškos net savo forma, kilo tarytum užburtos iš tamsos į šviesą. Ištisa šunų gauja riejosi prie lavonų, gulinčių duobės gilumoje. Toliau duobėje riogsojo didelė plokščia skraidomoji mašina, su kuria jie, matyt, darė bandymus mūsų tankesnėje atmosferoje, ir tik irimas ir mirtis nutraukė

jų darbą. Mirtis atėjo kaip tik laiku. Girdėdamas paukščių kranksėjimą, pažvelgiau aukštyn, į didžiulį kovos trikojį, kuris jau niekad nebekovos, į raudonos mėsos gabalus, iš kurių ant išvartytų suolų Primrouzo kalvos viršūnėje lašėjo kraujas.

Apsigręžiau ir pažvelgiau žemyn į kalvos šlaitą, ant kurio, paukščių pulko apsupti, stovėjo mirties nutrenkti kiti du marsiečiai, kuriuos mačiau vakar vakare. Vienas jų mirė kaip tik tuo metu, kai kažką pranešinėjo savo draugams: gal jis mirė paskutinis, ir jo signalai buvo girdėti, kol nusilpo mechanizmas. Tekančios saulės spinduliuose blizgėjo nebekenksmingi metaliniai trikojai, žvilgančio metalo bokštai...

Aplinkui, tarsi stebuklo išgelbėtas nuo sunaikinimo, plačiai dunksojo didysis miestų tėvas. Tie, kurie Londoną tėra matę po įprastine dūmų danga, vargu galėtų įsivaizduoti nepridengtą jo tuščių, tylių gatvių gražumą.

Rytuose, viršum pajuodavusių Alberto terasos griuvėsių ir perskelto bažnyčios bokšto smaigalio, giedrame danguje spindėjo saulė. Vietomis kurio nors balto stogo briauna laužė spindulius ir žėrė akinamą šviesą. Saulė suteikė paslaptingo grožio net vyno sandėliams prie Čok Farmo geležinkelio stoties ir gausioms geležinkelio linijoms, kur anksčiau blizgėjo juodi bėgiai, dabar per porą savaičių paraudonavę nuo rūdžių.

Šiaurėje tįsojo Kilbernas ir Hempstedtas – ištisas namų masyvas po melsvu šydu; vakaruose didmiestis atrodė taip pat pritemęs; pietuose, už marsiečių, atstumo sumažinti, tačiau aiškiai matomi žaliavo Ridžent Parkas, Langhemo viešbutis, Alberto rūmų bokštas, Karališkasis institutas ir milžiniški pastatai Bromptono plente, o toli neaiškiai dunksojo dantyti Vestminsterio griuvėsiai. Dar toliau, žydrame tolyje, buvo matyti Serėjaus kalvos, ir tarsi du sidabriniai stiebai blizgėjo Krištolo rūmų bokštai. Šv. Povilo katedros kupolas juodavo saulėtekio fone, – aš pastebėjau, kad iš vakarų pusės buvo pramušta didžiulė skylė.

Stovėjau ir žiūrėjau į šitą tylių ir apleistų namų, fabrikų ir bažnyčių jūrą; galvojau apie tas viltis ir pastangas, apie tas nesuskaičiuojamas gyvybes, kurios buvo paaukotos šiai žmonijos tvirtovei pastatyti, ir apie ją ištikusį staigų, neišvengiamą sugriovimą. Kai supratau, kad juoda naktis jau nuslinko, kad žmonės vėl gali gyventi tose gatvėse, kad šis mano gimtasis

apmiręs miestas vėl atgis ir pasidarys galingas kaip buvęs, aš vos nepravirkau iš susijaudinimo.

Kančios pasibaigė. Nuo tos dienos viskas pradėjo gyti. Gyvi likę žmonės, išsiblaškę po visą kraštą, be vadų, be įstatymų, be maisto, kaip kaimenė be piemens, tūkstančiai tų, kurie išplaukė į užjūrį, vėl ims grįžti. Tuščiose gatvėse ir aikštėse vis smarkiau ir smarkiau vėl ims plakti gyvybės pulsas. Kad ir koks baisus buvo šis sutriuškinimas, smogianti ranka jau sulaikyta. Tarp šių liūdnų griuvėsių, tarp pajuodavusių namų griaučių, niūriai riogsančių saulėtoje kalvoje, greit pradės taukšėti plaktukai, žvangėti instrumentai. Per metus, galvojau aš, per metus...

Paskui sukrečiamai staiga prisiminiau save, žmoną, laimingą mudviejų gyvenimą, kuris jau niekad nebesugrįš.

IX skyrius

ANT PRAEITIES GRIUVĖSIŲ

Dabar turiu jums pranešti vieną nuostabų faktą. Beje, galbūt jis ir nėra toks keistas. Aiškiai, gyvai, ryškiai prisimenu viską, ką veikiau tą dieną iki tos valandos, kai su ašaromis akyse stovėjau ant Primrouzo kalvos keteros. O paskui mano atmintyje spraga...

Nebeprisimenu, kas atsitiko per tris kitas dienas. Man vėliau pasakojo, kad aš ne pirmas sužinojęs apie marsiečių žuvimą, kad keletas žmonių, tokių pat kaip ir aš klajoklių, apie tai sužinoję dar naktį. Pirmasis tai sužinojęs nuvyko į Sent Martins Legraną ir tą valandą, kai aš sėdėjau vežiko būdelėje, sugebėjo pasiųsti telegramą į Paryžių. Iš ten džiugi žinia aplėkė visą pasaulį; tūkstančiai miestų, sustingusių iš siaubo, bematant nušvito iliuminaciniais žiburiais. Man stovint ant duobės krašto, apie marsiečių žuvimą jau žinojo Dubline, Edinburge, Mančesteryje, Birmingame. Žmonės verkė ir šaukė iš džiaugsmo, metė darbą, glėbesčiavosi, spaudė vieni kitiems rankas. Važiuojantys į Londoną traukiniai jau ties Kju buvo pilnutėliai keleivių. Dvi savaites tylėję bažnyčių varpai skambino po visą Angliją. Sulysę, išvargę žmonės dviračiais lakstė kaimų keliais, pranešdami

vilties nebetekusiems bėgliams apie netikėtą išsigelbėjimą. O maistas? Per Lamanšą, Airijos jūrą, per Atlantą skubėjo mums į pagalbą laivai, prikrauti grūdų, duonos ir mėsos. Atrodė, kad viso pasaulio laivai skubėjo į Londoną. Viso to aš nebeatsimenu. Neišlaikiau bandymo, ir mano protas aptemo. Atsipeikėjau kažkokių gerų žmonių namuose, jie mane surado trečią dieną. Aš ėjau Sent Džons Vudo gatvėmis visiškai paklaikęs, šaukdamas ir verkdamas. Man pasakojo, kad aš dainuodamas šūkavęs beprasmiškus žodžius: „Paskutinysis žmogus, išlikęs gyvas, valio! Paskutinysis žmogus, išlikęs gyvas!“

Kad ir turėdami begales savo rūpesčių, tie geri žmonės (negaliu paminėti jų vardų, nors ir labai norėčiau pareikšti jiems savo dėkingumą) vis dėlto nepaliko manęs likimo valiai ir priglaudė pas save.

Turbūt jie ką nors sužinojo apie mano nuotykius tomis dienomis, kai aš gulėjau pas juos be sąmonės. Kai atsipeikėjau, jie atsargiai man papasakojo, kas jiems buvo žinoma apie Lederhedo likimą. Dvi dienos po to, kai aš patekau į spąstus namo griuvėsiuose, Lederhedas buvo vieno marsiečio sunaikintas su visais gyventojais. Marsietis nušlavė miestą nuo žemės paviršiaus be jokios priežasties – kaip vėjavaikis berniukas išdrasko skruzdėlyną.

Buvau vienišas, ir jie man buvo labai malonūs. Buvau slegiamas sunkaus sielvarto, ir jie sielojosi drauge su manimi. Pasveikęs gyvenau pas juos dar keturias dienas. Visą tą laiką kažkodėl troškau – tas jausmas vis didėjo – pažvelgti dar kartą į tai, kas beliko iš buvusiojo gyvenimo, kuris man atrodė toks šviesus ir laimingas. Tai buvo tiesiog liūdnas noras paminėti žuvusią savo praeitį. Jie mane atkalbinėjo. Jie darė visa, ką galėdami, kad aš ją užmirščiau. Bet aš negalėjau ilgiau spirtis savo nenugalimam troškimui. Pažadėjęs būtinai sugrįžti pas juos, ašarodamas atsisveikinau su savo naujais bičiuliais ir nuėjau gatvėmis, kurias dar neseniai mačiau tokias tamsias ir tuščias.

Dabar gatvėmis vaikštinėjo žmonės, kai kur jau buvo atidarytos parduotuvės; iš fontano tryško tyras vanduo.

Atsimenu, kokia pašaipiai skaisti atrodė diena, kai aš it liūdnas piligrimas grįžau prie savo namelio Vokinge. Aplinkui virte virė atgimstantis

gyvenimas. Visur buvo tiek daug judrių ir veiklių žmonių, jog nesinorėjo tikėti, kad tokia daugybė jų žuvo. Paskui pastebėjau, kad sutinkamų žmonių veidai pageltę, plaukai sutaršyti, kad plačiai atvertos jų akys blizga lyg karštligėj ir kad beveik visi vilki skarmalais. Visų veidų išraiška vienoda: arba džiugiai gyva, arba rūsti ir susikaupusi. Jeigu ne ta akių išraiška, tai Londoną lengva būtų buvę palaikyti valkatų miestu. Visose parapijose nemokamai buvo dalijama duona, atsiųsta Prancūzijos vyriausybės. Nedaug teišliko arklių, ir tie patys buvo išsišovusiais šonkauliais. Ties visais kampais stovėjo sulysę policininkai su baltais ženkleliais. Marsiečių padarytų sunaikinimų beveik nemačiau, kol nepasiekiau Velingtono gatvės, kur raudona žolė dar tebekopė Vaterlo tilto atramomis.

Prie tilto pastebėjau popieriaus lapą, šakele prisegtą prie raudonos žolės brūzgyno. Įdomus to nepaprasto laikotarpio groteskas. Tai buvo pirmo naujai išėjusio laikraščio „Deili meil" skelbimas. Už laikraščio numerį daviau pajuodavusį šilingą, surastą kišenėje. Beveik visas laikraštis buvo su baltais tarpais. Skelbimų vietoje raidžių rinkėjas, pats vienas išleidęs laikraštį, įdėjo jausmingą kreipimąsi į skaitytojus. Nesužinojau nieko naujo, nebent tik tai, kad paskutinę savaitę buvusi atlikta marsiečių mechanizmų apžiūra jau davė nuostabių rezultatų. Be to, buvo pranešta, – tuomet aš tuo netikėjau, – kad „skraidymo oru" paslaptis jau susekta. Vaterlo geležinkelio stotyje stovėjo trys pasirengę kelionei traukiniai. Žmonių antplūdis, reikia pasakyti, jau sumažėjo. Traukinyje keleivių buvo nedaug, ir aš pats nebuvau tokios nuotaikos, kad būčiau linkęs su kuo nors pradėti pokalbį. Atsisėdau savo vietoje, sunėriau rankas ir paniuręs žiūrėjau į saulės šviesos nužertus pro vagono langą šmėsčiojančius griuvėsius. Už didžiosios galinės stoties traukinys perėjo į laikinąjį kelią; abipus geležinkelio pylimo juodavo namų griuvėsiai. Iki Klephemo mazginės stoties Londonas buvo nubarstytas juodomis dulkėmis, kurios vis dar neišnyko, nors dvi dienas lijo. Ties Klephemu, prie suardyto geležinkelio, kartu su žemkasiais dirbo šimtai be darbo likusių klerkų ir pardavėjų, ir traukinys buvo nuvestas į paskubomis nutiestą laikiną kelią.

Apylinkių vaizdas buvo nejaukus ir keistas. Ypač nukentėjo Vimbldonas. Voltono pušynai liko nesunaikinti, todėl ir pats miestas atrodė mažiau

sugriautas. Vendlis, Moulis, net ir menki upeliai buvo prižėlę raudonos žolės ir atrodė lyg būtų pilni žalios mėsos arba raudonų sukapotų kopūstų. Serėjaus pušynai buvo per daug sausi raudoniesiems vijokliams. Daržuose už Vimbldono buvo matyti krūvos aplink šeštąjį cilindrą. Viduryje kažką kasė pionieriai, aplink stovėjo smalsuoliai. Ant stiebo linksmai plevėsavo britų vėliavos. Daržai nuo žolės atrodė raudoni. Skaudėjo akis, žiūrint į tą raudoną plotą, kertamą purpurinių šešėlių. Buvo malonu nukreipti akis nuo išdeginto pilkai pelenines ir raudonos spalvos peizažo, esančio priešais, į melsvai žalius rytinių kalvų tonus.

Prie Vokingo stoties geležinkelių susisiekimas dar nebuvo atstatytas, todėl aš išlipau Baiflito stotyje ir nuėjau Meiberio link pro tą vietą, kur mudu su artileristu kalbėjomės su husarais, ir pro tą vietą, kur audros metu pamačiau marsietį. Smalsumo dilginamas pasukau į šalį ir pastebėjau raudonuose brūzgynuose apverstą ir sudaužytą savo vežimėlį šalia pabalusių ir apgraužtų arklio griaučių. Sustojau ir apžiūrėjau tuos likučius...

Paskui nuėjau per pušyną; raudonos žolės brūzgynai vietomis siekė man iki kaklo; „Dėmėto šuns" šeimininko lavonas buvo turbūt jau palaidotas: niekur jo neradau. Nuėjau pro koledžą. Kažkoks žmogus, stovintis ant savo namo slenksčio, pašaukė mane vardu, kai ėjau pro šalį.

Pažiūrėjau į savo namą su neaiškia tučtuojau užgesusia viltimi. Užraktas buvo išlaužtas, ir vėjas nuolat trankė duris.

Mano kabinete užuolaidos pleveno atdarame lange, pro kurį mudu su artileristu stebėjome saulėlydį. Nuo to laiko niekas lango neuždarė. Išlaužyti krūmai liko tokie pat kaip ir tada, kai aš išėjau beveik prieš keturias savaites. Įžengiau į namą; jis buvo tuščias. Kilimėlis ant laiptų buvo sujauktas ir pajuodavęs toje vietoje, kurioje aš sėdėjau, ligi kaulų permirkęs, siaučiant audrai katastrofos naktį. Ant laiptų dar matėsi purvinų kojų pėdsakai.

Nuėjau tais pėdsakais į savo kabinetą; ant rašomojo stalo po selenitiniu slėgtuvu gulėjo prirašytas popieriaus lapas, kurį aš palikau tą dieną, kai atsivožė pirmasis cilindras. Truputį pastovėjau, skaitydamas savo nebaigtą straipsnį apie dorovės pažangą augant civilizacijai. „Galimas daiktas, kad po dviejų šimtų metų, – rašiau aš, – prasidės..." Pranašiškas sakinys buvo

nebaigtas. Prisiminiau, kad tą rytą (nuo to laiko praėjo beveik mėnuo) jokiu būdu negalėjau susikaupti ir, metęs rašyti, nuėjau nusipirkti iš berniuko laikraščio pardavėjo „Deili kronikl“ numerio. Atsimenu, kaip, priėjęs sodo vartelius, nustebęs klausiausi jo keisto pasakojimo apie „žmones iš Marso“.

Nulipau žemyn į valgomąjį. Tenai radau jau supuvusią avieną bei duoną, parvirtusį alaus butelį. Viskas buvo taip, kaip mudu su artileristu palikome. Mano namas buvo tuščias. Aš supratau, kokia beprotiška buvo viltis, kurią slapta taip ilgai puoselėjau. Ir staiga suskambo kažkieno balsas:

– Tai negalimas daiktas. Name niekas negyvena. Čia bent dešimt dienų nieko nebuvo. Nesikankink veltui. Tu tik viena išsigelbėjai...

Aš apstulbau. Ar tik ne pats garsiai pasakiau tuos žodžius? Atsigręžiau – balkono durys buvo atdaros iki galo. Žengiau į jas ir pasižiūrėjau.

Sode, ne mažiau už mane nustebę ir išsigandę, stovėjo pusbrolis ir mano žmona, išblyškusi, be ašarų. Ji silpnai šūktelėjo.

– Aš atėjau, – pratarė ji, – aš žinojau... žinojau...

Ji pakėlė ranką prie kaklo ir susvyravo. Prišokau prie jos ir pakėliau ant rankų.

EPILOGAS

Dabar, savo pasakojimo pabaigoje, man belieka tik apgailestauti, kad taip mažai tegaliu prisidėti, sprendžiant daugelį ginčijamų, neaiškių klausimų. Už tai, be abejo, būsiu smarkiai kritikuojamas. Mano specialybė – spekuliatyvinė filosofija. Mano pažintis su lyginamąja fiziologija apsiriboja viena ar dviem knygomis, bet man atrodo, kad Karverių nuomonė dėl greitos marsiečių mirties yra tokia patikima, kad ją galima pripažinti kaip įrodytą. Tai aš jau išdėsčiau savo pasakojime.

Šiaip ar taip, ištirtuose po karo marsiečių lavonuose buvo rasta tiktai mums žinomų bakterijų. Toji aplinkybė, kad marsiečiai nelaidojo lavonų ir kad beprotiškai naikino žmones, parodo, kad jie visiškai nepažinojo puvimo procesų. Tačiau visa tai tėra spėliojimai, tiesa, labai įtikėtini.

Iki šiol nesužinota, iš ko susidariusios juodosios dujos, kurias marsiečiai taip pražūtingai naudojo prieš žmones, kol kas lieka mįslė ir šiluminio jų spindulio generatorius. Baisios katastrofos, įvykusios Ilingo ir pietų Kensingtono laboratorijose, privertė mokslininkus nutraukti bandymus. Spektrinė juodųjų dulkių analizė parodė, kad jose esama mums nežinomo elemento – grupės iš keturių ryškių linijų žaliojoje spektro dalyje; galimas daiktas, kad drauge su argonu tas elementas virsta junginiu, kuris naikina sudėtines kraujo dalis. Bet tos neįrodytos spėlionės vargu ar sudomins eilinį skaitytoją, kuriam yra parašyta ši mano apysaka. Tuo metu nebuvo ištirta nė viena dalelė juodųjų putų, kurios po Šepertono sugriovimo plaukė pasroviui Temzės upe; dabar tai padaryti jau neįmanoma.

Apie anatominį marsiečių lavonų tyrimą (kiek tas tyrimas buvo įmanomas po išbadėjusių šunų) aš jau pasakojau. Tikiuos, visi yra matę puikų ir beveik nepaliestą egzempliorių, užkonservuotą spirite Gamtos istorijos muziejuje, kaip ir daugybę jo nuotraukų. Fiziologinės ir anatominės smulkmenos gali būti įdomios tiktai specialistams.

Daug svarbesnis ir daug įdomesnis klausimas tai – naujo marsiečių įsibrovimo galimybė. Man atrodo, kad į šią klausimo pusę vargu ar atkreipta pakankamai dėmesio. Šiuo metu Marso planeta yra nutolusi nuo mūsų, bet opozicijos laikotarpiu, bent aš taip manau, jie gali pakartoti savo bandymą. Man atrodo, kad būtų galima nustatyti cilindrus išmetančios patrankos padėtį; reikia atsidėjus stebėti tą planetos dalį ir užkirsti kelią naujam marsiečių įsibrovimui.

Cilindrą galima sunaikinti dinamitu arba artilerijos ugnimi, kol jis dar nėra pakankamai atvėsęs ir marsiečiai dar negali iš jo išlįsti; galima taip pat juos visus sušaudyti, kai tik atsisuks antvožas. Man atrodo, jie jau prarado didelį savo pranašumą, nepasisekus netikėtam įsiveržimui. Galimas daiktas, kad ir jie patys tai suprato.

Lisingas pateikė beveik nesugriaunamų įrodymų, kad marsiečiams jau pavyko išsilaipinti Veneroje. Prieš septynis mėnesius Venera ir Marsas buvo vienoje tiesioje linijoje su Saule; kitaip sakant, Marsas buvo opozicijoje, stebint jį iš Veneros. Tuojau po to neapšviestoje planetos pusėje pasirodė keistas šviesos pėdsakas, ir beveik tuo pačiu metu Marso nuotraukoje

aptikta vos pastebima juoda vingiuota dėmė. Reikia pamatyti abiejų reiškinių nuotraukas, ir bus lengva nustatyti jų visišką analogiją.

Ar mes turime laukti naujo įsiveržimo, ar ne, mūsų pažiūra į žmonijos ateitį dėl visų šių įvykių, be abejo, žymiai pasikeitė. Dabar mes žinome, kad savo planetos mes negalime laikyti visiškai saugia žmogaus buveine. Mes negalime numatyti tų neregimų draugų ar priešų, kurie gali nusileisti pas mus iš beribės erdvės. Galbūt marsiečių įsiveržimas nepraėjo žmonėms be naudos: jis sugriovė mūsų perdėm tvirtą tikėjimą ateitimi, kuris taip lengvai veda į smukimą, jis suteikė mūsų mokslui plačiausių žinių, jis padėjo propaguoti vieningos žmonijos organizacijos idėją. Galimas daiktas, kad ten, už beribės erdvės, marsiečiai stebėjo savo pionierių likimą, pasimokė iš pirmo nepasisekimo ir, nusileisdami į Venerą, pasielgė daug atsargiau. Šiaip ar taip, neabejotina, kad dar daugelį metų Marsas bus rūpestingai stebimas, o ugninės dangaus strėlės – krintantys meteoritai – dar ilgai gąsdins žmones.

Žmonijos akiratis dėl įvykusio marsiečių įsiveržimo gerokai prasiplėtė. Iki nukrintant cilindrui visi buvo įsitikinę, kad už mažytės mūsų sferos paviršiaus, erdvės gilumoje, nėra gyvybės. Dabar mes matome toliau. Jeigu marsiečiai galėjo nusikelti į Venerą, tai kodėl to nepabandyti ir žmonėms? Kai pamažu vėsdama mūsų Žemė pasidarys nebegyvenama, – o tai vis dėlto neišvengiama, – gal gyvybės siūlas, prasidėjęs čia, perskris ir savo tinklu apraizgys kitą planetą. Ar mes sugebėsim kovoti ir laimėti?

Neaiškus ir keistas yra tas regėjimas, kuris kyla mano vaizduotėje: gyvybė iš šio Saulės sistemos grūdelio pamažu išplinta visoje negyvenamoje ir neišmatuojamoje žvaigždžių erdvės begalybėje. Bet tuo tarpu tai yra tik svajonė. Galbūt marsiečius mes tik laikinai nugalėjome. Gal ateitis priklauso jiems, o ne mums.

Turiu pripažinti, kad po visų patirtų baisumų mano sąmonėje liko daug abejonių ir netikrumo. Kartais sėdžiu savo kabinete ir rašau prie lempos šviesos; ir staiga man rodosi, kad žydintis slėnis apačioje visas liepsnoja, o namas paliktas tuščias. Einu Baiflito plentu, pro šalį zuja ekipažai, berniukas mėsininkas su vežimėliu, kebas su ekskursantais, darbininkas ant dviračio, vaikai, skubą į mokyklą – ir staiga viskas tarytum išnyksta, virsta vaiduoklių pasauliu ir aš vėl vogčiomis sėlinu su artileristu įkaitusioje mirtinoje tyloje. Naktį sapnuoju juodas dulkes, gedulo šydu dengiančias tylias gatves, ir susi-

rietusius lavonus, susuptus į juodas mirties marškas. Jie pakyla, baisūs, šunų apgraužti, kažką murma, daužosi, blanksta, išnyksta, – sudarkyti žmonių likučiai, ir aš pabundu nakties tamsoje, išpiltas šalto prakaito.

Kai važiuoju į Londoną ir matau judrias minias Flito gatvėje bei Strende, man į galvą ateina mintis, kad tai tik praeities vaiduokliai juda gatvėmis, kurias aš mačiau tokias tuščias ir tylias, kad tai tik mirusiojo miesto šešėliai.

Taip keista stovėti Primrouzo kalvoje, – buvau ten dieną prieš parašydamas šį paskutinį skyrių, – matyti žmones, vaikštinėjančius atšlaite tarp gėlynų; matyti žioplių minią prie nejudančios marsiečių mašinos, kuri čia taip ir liko; girdėti žaidžiančių vaikų bruzdesį ir prisiminti tą laiką, kai visa tai buvo sugriauta, nusiaubta, ir aš tai mačiau didžiosios paskutinės dienos rytmečio spinduliuose...

Bet visų keisčiausia – vėl savo rankose spausti žmonos ranką ir prisiminti, kad mudu laikėme vienas antrą žuvusiais.

APSAKYMAI

Pavogta bacila

– O štai čia, – tarė bakteriologas, dėdamas po mikroskopu stiklinę plokštelę, – žymiosios choleros bacilos preparatas – choleros bacila.

Blyškiaveidis vyriškis žvilgtelėjo pro mikroskopą. Jis nemokėjo naudotis šiuo prietaisu ir minkšta balta ranka prisidengė kairę akį.

– Aš beveik nieko nematau, – pasiskundė jis.

– Pasukite šį ratuką, – patarė bakteriologas, – gal vaizdas nepritaikytas jūsų akims. Juk visų akys skirtingos. Šiek tiek pasukite jį į vieną pusę, paskui – į kitą.

– Aha! Dabar matau, – tarė lankytojas. – Bet nedaug kas matosi. Rožiniai dryželiai ir dėmelės. O juk šitie mažyčiai sutvėrimai, šitie menki mikrobai gali daugintis ir nužudyti visą miestą! Nuostabu!

Jis atsistojo, ištraukė plokštelę iš po mikroskopo ir apžiūrėjo ją, pakėlęs prieš šviesą.

– Jų beveik nematyti, – pasakė jis vartydamas plokštelę. Šiek tiek suabejojęs, pasmalsavo: – Ar jie gyvi? Pavojingi?

– Ne. Jie nužudyti ir nudažyti, – atsakė bakteriologas. – Norėčiau, kad galėtume numarinti visas panašias bacilas visoje visatoje.

– Manau, – lengvai šypsodamasis ištarė blyškiaveidis vyriškis, – kad jūs nelabai norėtumėte saugoti tokius sutvėrimus gyvus?

– Atvirkščiai, mes privalome juos laikyti gyvus, – paprieštaravo bakteriologas. – Štai, pavyzdžiui...

Jis perėjo kambarį ir paėmė vieną iš kelių užantspauduotų menzūrėlių.

– Štai ji – gyva bacila. Tai gyvos bakterijos kultūra... – Jis suabejojo. – Taip sakant, į butelį įvaryta cholera.

Blyškiame lankytojo veide akimirkai blikstelėjo pasitenkinimo išraiška.

– Jūs turite mirtiną ginklą, – tarė jis, įsisiurbdamas akimis į menzūrėlę.

Svečio veide bakteriologas pastebėjo nesveiko džiaugsmo išraišką. Šis ką tik pas jį su seno draugo rekomendaciniu laišku atėjęs vyriškis sudomino bakteriologą. Jis juste pajuto, kad jie – visiškai skirtingo sukirpimo žmonės. Tiesūs juodi plaukai ir giliai įkritusios pilkos nepažįstamojo akys, pavargusio žmogaus išvaizda ir nervingi judesiai, godus susidomėjimas bacilomis – visa tai buvo taip nepanašu į tuos flegmatiškus, viską pasveriančius mokslininkus, su kuriais bakteriologas buvo pratęs bendrauti. Natūralu, kad klausytojui, visų pirma besidominčiam mirtį nešančia bakterija, norėjosi pademonstruoti ją kaip galima efektyviau.

Susimąstęs mokslininkas laikė rankoje menzūrėlę.

– Taip, tai už grotų pasodinta cholera. Sudaužykite štai tokią menzūrėlę virš miesto vandens šaltinio, įsakykite šioms menkutėms gyvoms dalelytėms – tokioms menkoms, kad jas galima pamatyti tik pro patį galingiausią mikroskopą ir tik nudažius preparatą, bakterijoms, neturinčioms nei skonio, nei kvapo – taigi įsakykite joms: „Pirmyn, aukite ir dauginkitės, užpildykite cisternas“, ir mirtis – paslaptinga ir nepagaunama, mirtis – greita ir siaubinga, mirtis – kankinanti ir žeminanti, užpuls miestą ir visur siautės, ieškodama aukų. Čia ji paliks žmoną be vyro, ten atims iš motinos vaiką, atplėš nuo jo pareigų valstybės veikėją, darbininką – nuo jo rūpesčių. Ji skverbsis vandentiekio vamzdžiais, visomis gatvėmis, pagaudama ir nubausdama tai viename, tai kitame name tuos, kurie geria nevirintą vandenį, ji prasibraus į mineralinio vandens gamintojų fabrikus, prilips prie salotų, kai jas plaus, ir pasislėps leduose. Ji tykos arklių girdyklose, kol ją prarys, ir nerūpestingų vaikų, sumaniusių atsigerti iš gatvės fontano. Ji persisunks per žemę ir apsigyvens upeliuose bei šuliniuose, tūkstančiuose neįtikėtinų vietų. Tik įleiskite ją į vandentiekį, ir ji gali sunaikinti sostinę anksčiau, nei mes ją pagausime ir sutramdysime!

Bakteriologas nelauktai nutilo. Jam ne kartą priekaištavo dėl polinkio į retoriką.

– Na, o čia, matote, ji visiškai nepavojinga.

Blyškiaveidis vyriškis linktelėjo. Jo akys blizgėjo. Jis atsikosėjo.

– Tie niekšai anarchistai – kvailiai, – tarė jis. – Akli kvailiai – mėtyti bombas, kai yra toks daiktas. Aš manau...

Į duris pasibeldė, greičiau, ne pasibeldė, o paskrebeno nagu. Bakteriologas atidarė duris.

– Minutėlei, brangusis, – sušnibždėjo jam žmona.

Kai jis grįžo į laboratoriją, lankytojas žiūrėjo į laikrodį.

– Aš net nepajutau, kad atėmiau visą valandą jūsų brangaus laiko, – tarė jis. – Jau be dvidešimties keturios. O man reikėjo išeiti pusę keturių. Bet tai, ką rodėte, buvo taip įdomu. Ne, aš jau nebegaliu nė minutės užtrukti. Ketvirtą man svarbus susitikimas.

Jis išėjo iš kambario nesiliaudamas dėkoti, ir bakteriologas palydėjo jį iki durų, po to susimąstęs grįžo koridoriumi į laboratoriją. Jis vis svarstė, kokios tautybės buvo jo svečias. Aišku, kad ne vokietis, bet ir nepanašėjo į lotynų tautų atstovus. „Kaip ten bebūtų, jame yra kažkas patologiška, – pats sau tarė bakteriologas. – Kaip jis spoksojo į tą ligą sukeliantį mikrobą." Ūmai jo galvoje šmėstelėjo nerami mintis. Jis pasisuko į suolą prie garų vonelės, po to puolė prie rašomojo stalo, vėliau ėmė skubiai raustis savo kišenėse ir galop metėsi prie durų.

– Gal aš ją palikau ant stalo prieškambaryje, – suniurnėjo jis.

– Mini! – jis kimiai šūktelėjo prieškambaryje.

– Taip, brangusis? – atsiliepė balsas iš tolimojo kambario.

– Brangioji, ar ką nors turėjau rankoje, kai kalbėjausi su tavimi?

Pauzė.

– Ne, mielasis, nes aš atsimenu...

– Mėlynoji bacila dingo! – riktelėjo bakteriologas ir galvotrūkčiais puolęs prie durų nulėkė laiptais į gatvę.

Išgirdusi aidų durų trenksmą Mini sunerimusi metėsi prie lango. Ji pamatė, kaip gatvėje kažkoks liesas vyriškis sėdasi į kebą. Prie jo kaip beprotis mostaguodamas rankomis lėkė bakteriologas be kepurės ir naminėmis šlepetėmis. Viena nukrito nuo kojos, bet jis negaišo laiko, kad pakeltų.

– Išprotėjo! – iškvėpė Mini. – Štai ką pridarė tas nelemtas mokslas, – ir, atvėrusi langą, norėjo pašaukti vyrą.

Liesas vyriškis netikėtai atsisuko ir, matyt, taip pat pagalvojo, kad mokslininkas išprotėjo. Jis skubiai parodė vežikui bakteriologą, kažką jam

pasakė, kebo uždanga nusileido, švilptelėjo botagas, į grindinį sustuksėjo kanopos ir tą pačią akimirką kebas bei jam iš paskos puolęs bakteriologas nulėkė gatve ir prapuolė už kampo.

Mini dar minutėlę stovėjo, persisvėrusi per palangę. Po to ji grįžo į kambarį visiškai apstulbusi. „Aišku, jis ekscentrikas, – galvojo ji. – Bet vis tik lakstyti po Londoną sezono viduryje vienomis kojinėmis!.. "

Jai į galvą šovė išganinga mintis. Moteris greitai užsidėjo skrybėlę, griebė vyro batus, išbėgo į prieškambarį, čiupo nuo pakabos jo vasarinį paltą, kepurę ir išpuolė į gatvę. Jos laimei, pro šalį lėtai riedėjo kebas, ir ji šūktelėjo jį.

– Vežkite mane tiesiai, paskui sukite į Heivloko gatvę ir pasistenkite pasivyti džentelmeną be kepurės ir velvetine striuke.

– Velvetinė striukė, mem, ir be kepurės? Labai gerai, mem!

Ir vežikas taip ryžtingai paragino arklį, lyg jam kasdien būtų tekę važinėti tokiais adresais.

Po kelių minučių grupelė vežikų ir žioplių, kurie įprastai būriavosi prie vežikų pastogės Haverstoko kalvoje, buvo apstulbinta, pamačiusi beprotiškai lėkusį į kebą pakinkytą rausvai gelsvą arkliuką.

Visi tylėjo, kol kebas neišnyko iš akių, po to apkūnus džentelmenas, žinomas Senojo Plepio pravarde, tarė:

– Tai Haris Hiksas. Kas jam nutiko?

– O kaip rimbu mojavo, taip tuščiai nemojuojama, – pridėjo berniukas arklininkas.

– Žiū, – šūktelėjo vargšas senasis Tomis Byleisas, – dar vienas beprotis, tegul mane perkūnas trenkia – dar vienas lunatikas lekia.

– Tai mūsų Džordžas, – atsiliepė Senasis Plepys, – o veža tai tikrai lunatiką, gerai sakai. Kad tik jis neišvirstų iš kebo! Ar tik jis nesiveja Hario Hikso?

Publika vežikų pastogėje vis labiau nerimo. Choru šaukė:

– Varyk, Džordžai! Štai kokios lenktynės! Tu jį pavysi! Varyk!

– Mat kaip varo! – šūktelėjo berniukas arklininkas.

– Net galva svaigsta! – riktelėjo Senasis Plepys. – Dievaži, tuoj pats lėksiu! Žiūrėkit, dar vienas! Gal visi Hampstedo vežikai šiandien išprotėjo?!

– Šįkart – boba! – šūktelėjo berniukas arklininkas.

– Jį vejasi, – pridėjo Senasis Plepys. – Paprastai būna atvirkščiai.

– Kas jos rankose?

– Atrodo, kad skrybėlė.

– Tai smagumėlis! Statau tris prieš vieną už senį Džordžą, – pasiūlė berniukas arklininkas. – Kas kitas?!

Mini pralėkė pro šalį lydima audringų ovacijų. Jai tai nepatiko, bet moteris suvokė, kad atlieka savo pareigą, ir lėkė tolyn Haverstoko kalva ir pagrindine Kamdentauno gatve, neatplėšdama akių nuo senojo Džordžo nugaros, kuris nežinia kodėl vežė tolyn nuo jos bėglį vyrą.

Žmogus pirmajame kebe sėdėjo susigūžęs kampe, sukryžiavęs ant krūtinės rankas ir stipriai spausdamas kumštyje menzūrėlę su galinga naikinimo priemone. Jis jautė sumišusį baimės ir džiaugsmingo susijaudinimo jausmą. Labiausiai bijojo, kad jį pagaus anksčiau nei spės įgyvendinti savo sumanymą, tačiau jo sielos gilumoje glaudėsi ir drumsta, bet dar labiau didesnė sumanyto siaubingo nusikaltimo baimė. Bet vis tik džiaugsmas nugalėjo baimę. Nė vienas anarchistas nebuvo sugalvojęs tokio dalyko, kokį jis ketino padaryti. Ravachol[1], Valjanas[2] ir visi tie žymūs veikėjai, kurių šlovės jis pavydėjo, blyško ir atrodė menkystomis palyginus su juo. Jam tik reikia pasiekti miesto vandentiekį ir sudaužyti menzūrėlę virš rezervuaro. Kaip puikiai jis viską paruošė, suklastojo rekomendacinį laišką, prasiskverbė į laboratoriją ir taip šauniai pasinaudojo pasitaikiusia proga! Pagaliau pasaulis išgirs apie jį. Galų gale visiems, kas iš jo juokėsi, niekino jį, vengė jo draugijos, teks su juo skaitytis. Mirtis, mirtis, mirtis! Kiek pažeminimų jis iškentė kaip dėmesio nevertas žmogus. Visas pasaulis susimokęs neleisti jam pakilti. Dabar jis jiems parodys, ką reiškia nepastebėti žmogaus. Atrodo, jam ši gatvė pažįstama. Aišku, tai Šv. Andriaus gatvė! O kur jo persekiotojas? Jis dirstelėjo iš kebo. Nuo bakteriologo jį skyrė ne daugiau kaip penkiasdešimt jardų. Blogai! Jį dar gali pavyti ir sulaikyti.

---

1 Tikroji pavardė François Claudius Koeningstein (g. 1859) – garsus XIX a. pabaigos prancūzų anarchistas-teroristas, nuteistas mirties bausme 1892 m.

2 Auguste Vaillant (1861–1894) – prancūzų anarchistas-teroristas. Žymiausias jo teroristinis aktas – bombos susprogdinimas Prancūzijos parlamente 1893 m.

Jis paieškojo pinigų kišenėje ir rado pusę suvereno. Kilstelėjęs pro stogo langelį pakišo monetą vežikui po nosimi.

– Duosiu dar, – šūktelėjo, – jei sugebėsite paspruкti.

Moneta akimoju išgaravo iš jo rankos.

– Gerai, – atsiliepė vežikas, langelis užsitrenkė ir rimbas pliaukštelėjo per blizgantį arklio šoną. Kebas truktelėjo, ir anarchistas, nespėjęs atsisėsti, griebė ranka, laikančia menzūrėlę, už kojų užkloto, kad išlaikytų pusiausvyrą. Jis pajuto, kaip trakštelėjo mažas daiktas, ir nulūžusi pusė skambtelėjo, atsitrenkusi į kebo grindis. Vyriškis keikdamasis klestelėjo ant sėdynės ir niūriai pažvelgė į ant kojų užkloto nukritusius du ar tris skysčio lašelius.

Jis sudrebėjo.

– Ką gi, atrodo, būsiu pirmas! Br-r, bet aš bent jau tapsiu kankiniu. Vis šis tas. O vis tik mirtis baisi. Ar ji tikrai tokia kankinanti, kaip kad sako?

Vyriškiui į galvą šovė nauja mintis, ir jis pasirausė sau po kojomis. Atskilusioje vamzdelio dalyje dar buvo likę šiek tiek skysčio, ir jis, kad būtų patikimiau, išgėrė jį. Reikėjo veikti užtikrintai. Kas bebūtų, nesėkmės jis nepakęs.

Po to jis pagalvojo, jog dabar nebeverta bėgti nuo bakteriologo. Velingtono gatvėje jis liepė sustoti ir išlipo iš kebo. Jis slystelėjo ant paminos, svaigo galva. Šis choleros nuodas greitai veikia. Jis pamojo vežikui, lyg pašalindamas jį iš savo gyvenimo, ir, sukryžiavęs ant krūtinės rankas, atsistojo ant šaligatvio, laukdamas bakteriologo. Jo pozoje buvo kažkas tragiška. Greitos mirties suvokimas suteikė jo figūrai tam tikro išdidumo. Savo persekiotoją jis pasitiko iššaukiančiu juoku:

– Vive l'Anarchie! Jūs pavėlavote, mano drauge. Aš išgėriau jūsų preparatą. Cholera paleista nuo grandinės.

Bakteriologas smalsiai ir smagiai pažvelgė į jį iš kebo pro akinius.

– Išgėrėte?! Anarchistas?! Dabar viskas aišku.

Norėjo dar kažką pridėti, bet susilaikė. Jo lūpų kampučiuose užsiglaudė pašaipa. Jis numetė nuo kojų užklotą, lyg būtų ketinęs išlipti, o tuo metu anarchistas atsisveikindamas dramatiškai pamojo jam ranka ir patraukė prie Vaterlo tilto, stengdamasis užkrėstu kūnu stumtelti kuo daugiau

žmonių. Bakteriologas taip susidomėjęs žvelgė jam įkandin, kad beveik nenustebo, kai ant šaligatvio pasirodė Mini su kepure, paltu ir batais.

– Labai malonu, kad atnešei mano daiktus, – išsiblaškęs pastebėjo jis, vis dar atidžiai sekdamas tolstančią anarchisto figūrą. – Sėskis į mano kebą, – pridūrė, nepasukdamas galvos.

Mini dabar buvo visiškai įsitikinusi, kad jos vyras išprotėjo, ir ryžtingai liepė vežikui važiuoti namo.

– Ką? Apsiauti batus? Būtinai, brangioji, – tarė bakteriologas, kai kebas pasisuko ir iš jo akių išnyko jau nutolusi ir visai maža tapusi iškilminga juoda figūra. Staiga jam kažkas pasirodė taip juokinga, kad ėmė kvatoti. Po to pastebėjo:

– Vis tik tai labai rimta. Supranti, šis žmogus šiandien atėjo pas mane, o jis – anarchistas. Na, tik nenualpk, nes tada negalėsiu tau visko papasakoti. O aš, nežinodamas, kad jis anarchistas, norėjau jį nustebinti ir parodžiau tos naujos bacilos kultūrą, na, tos, apie kurią tau pasakojau, tos pačios, dėl kurios, kaip manau, ant įvairių rūšių beždžionių atsiranda mėlynos dėmės. Aš apsimečiau kvailiuku ir pasakiau jam, kad tai Azijos choleros bacila. O jis pagrobė ją ir pabėgo, kad apnuodytų Londono vandenį, ir jis tikrai galėjo pridaryti mėlynų nemalonumų mūsų civilizuotam miestui. O dabar jis pats prarijo bacilą. Aišku, aš negaliu tiksliai pasakyti, kas jam nutiks, bet tu atsimeni, kaip nuo jos kačiuką ir tris šuniukus padengė mėlynos dėmės, o žvirblis tapo ryškiai mėlynas. Blogiausia, kad man vėl teks vargti ir eikvoti pinigus, kad padaryčiau naują preparatą.

Ką? Apsirengti paltą tokią karštą dieną?! Kam?! Nes mes galime susitikti misis Džebe? Bet, mano mieloji, misis Džebe ne skersvėjis. Kodėl aš turiu per karštį rengtis paltą dėl misis... A... na, gerai!

1899

Deimantų gamintojas

Reikalai užlaikė mane raštinėje iki devintos vakaro ir, įsiskaudėjus galvai, nejutau jokio noro linksmintis ar vėl sėstis prie stalo. Dangaus lopinėlis, vos matomas tarp aukštų siauro gatvės tarpeklio uolų, žadėjo gerą vakarą, ir aš nutariau pasivaikščioti po krantinę, leisti pailsėti akims, atsigauti galvai ir pasigrožėti įvairiaspalvėmis upės šviesomis. Vakaras, be jokių abejonių, pakrantėje pats geriausias laikas: gailiaširdė tamsa slepia purviną vandenį, ir įvairiausios šviesos, kokios tik yra mūsų pereinamajame amžiuje – raudonos, akinančiai oranžinės, geltonos dujų, baltos elektros, įterptos į pačių įvairiausių atspalvių – nuo pilko iki tamsiai violetinio – namų siluetus. Pro Vaterlo tilto arkas šimtai švytinčių taškelių žymi krantinės lanką, o virš turėklų kyla Vestminsterio bokštai, tamsiai pilki žvaigždėto dangaus fone.

– Šiltas vakaras, – ištarė balsas šalia manęs.

Aš pasukau galvą ir pamačiau žmogaus, užgulusio turėklus šalia manęs, profilį. Jo veidas buvo rafinuotas, net, galima sakyti, gražus, nors gana iškankintas bei išblyškęs, pakelta ir žiogeliu susegta palto apykalė liudijo apie nepažįstamojo vietą gyvenime beveik taip pat tiksliai kaip uniforma. Aš pajutau, kad jeigu atsakysiu, man teks sumokėti už jo nakvynę bei pusryčius.

Aš smalsiai nužvelgiau jį. Ar jo pasakojimas bus vertas pinigų, kuriuos už jį sumokėsiu, ar tai paprastas nevykėlis, net nesugebantis papasakoti savo istorijos? Akys ir kakta išdavė jo intelektą, jo apatinė lūpa šiek tiek virpėjo, ir aš nusprendžiau pasikalbėti.

– Labai šilta, – atsakiau, – bet vis tik šaltoka stovėti.

– Na, – atsiliepė jis, toliau žvelgdamas į vandenį, – čia ypač malonu... būtent dabar.

– Kaip gerai, – tęsė jis patylėjęs, – kad Londone dar galima rasti tokią tylią vietelę. Kai tave ištisą dieną kankina reikalai, rūpestis, kaip išgyventi, kaip išmokėti skolas ir išvengti pavojų, neįsivaizduoju, ką daryčiau, jeigu nebūtų tokių ramių kampelių.

Jis ilgai patylėdavo po kiekvieno sakinio.

– Matyt, jūs žinote, kas yra gyvenimo nesklandumai, antraip čia nestovėtumėte. Bet vargu ar jūsų galva taip pavargusi ir jums taip skauda kojas kaip man... Taip! Kartais aš abejoju, ar šis žaidimas vertas rizikos. Man norisi viską mesti – vardą, turtą, visuomeninę padėtį – ir užsiimti kokiu nors kukliu amatu. Bet žinau, kad ir kaip man būtų sunku, jei atsisakysiu savo ambicijų, gailėsiuos iki paskutinės gyvenimo dienos.

Jis nutilo. Aš žvelgiau į jį apstulbęs. Man niekada nebuvo tekę sutikti tokios apverktinos būklės žmogaus. Apskuręs, purvinas, nesiskutęs ir nesišukavęs jis atrodė lyg savaitę vartęsis šiukšlių dėžėje. Ir jis man pasakoja apie varginančius stambaus verslininko rūpesčius! Aš vos nenusikvatojau. Arba jis beprotis, arba nevykusiai tyčiojasi iš savo vargingumo.

– Jeigu aukšti siekiai ir aukšta padėtis, – tariau aš, – turi savo antrąją pusę – įtemptą darbą ir nuolatinį nerimą, tai jie atneša ir atlygį, ir įtaką, galimybę daryti gera, padėti silpniems ir vargšams, galų gale, patenkintos ambicijos – irgi apdovanojimas...

Juokauti tokioje situacijoje buvo netaktiška. Mane pakurstė tai, kad labai skyrėsi jo išvaizda nuo to, ką jis kalbėjo. Aš nespėjau baigti, o man jau pasidarė gėda.

Jis atgręžė į mane paniurusį, bet visiškai ramų veidą.

– Aš užsimiršau. Aišku, jūs negalite suprasti manęs, – tarė jis.

Minutėlę jis apžiūrinėjo mane.

– Žinia, tai atrodo absurdiška. Jūs nepatikėsite, jeigu papasakosiu, tad galiu kalbėti niekuo nerizikuodamas. O man taip malonu su kuo nors pasidalyti. Aš valdau didelį verslą, labai didelį. Bet dabar prasidėjo bėdos. Mat, reikalas tas... aš darau deimantus.

– Jūs, matyt, dabar be darbo? – spėjau aš.

– Man atsibodo, kad manimi niekados netikima, – nekantriai atrėžė jis ir ūmai atsisagstė savo apgailėtiną paltelį, ištraukė iš užančio storos medžiagos maišelį, kabėjusį ant virvės po jo kaklu. Iš jo jis išėmė tamsų akmenį.

– Įdomu, ar jūs nustatysite, kas tai? – Jis ištiesė man akmenį.

Apytikriai prieš metus aš laisvalaikiu rengiausi mokslinio laipsnio egzaminui Londono universitete, tad turiu tam tikrą supratimą apie fiziką ir mineralogiją. Akmuo priminė nešlifuotą tamsų deimantą, bet buvo pernelyg didelis, beveik lyg didžiojo piršto nagas. Aš paėmiau jį ir pamačiau, kad akmuo – taisyklingo aštuonsienio formos, kuri charakteringa šiam brangakmeniui. Išsitraukiau savo lenktinį peiliuką ir pamėginau paskrebenti akmenį – veltui. Pakišęs po dujiniu žibintu išmėginau akmenį: brūkštelėjau juo per laikrodžio stiklą ir lengvai nubrėžiau baltą liniją.

Su augančiu smalsumu žvilgtelėjau į savo pašnekovą.

– Tikrai, labai panašu į deimantą. Bet juk tai deimantas – milžinas. Kur jį gavote?

– Sakiau – pats padariau, – atsiliepė jis. – Atiduokite.

Jis skubriai įsikišo akmenį atgal į maišelį ir užsisagstė paltą.

– Aš parduosiu jį jums už šimtą svarų, – ūmai sušnibždėjo jis.

Mano įtarumas vėl atgijo. Galų gale akmuo galėjo būti paprastas korumdumas – beveik tokio pat tvirtumo daiktas ir tik atsitiktinai panašus į deimantą. O jeigu tai deimantas, tai kaip jis atsidūrė pas jį ir kodėl jis siūlo parduoti deimantą viso labo už šimtą svarų?

Mes pažvelgėme vienas kitam į akis. Jo žvilgsnyje atsispindėjo laukimas – nekantrus, bet sąžiningas. Tą akimirką aš patikėjau, kad jis mėgina parduoti man tikrą deimantą. Bet aš – neturtingas, šimtas svarų paliktų nemenką skylę mano finansuose, o ir koks protiškai sveikas žmogus pirks deimantą dujų žibintų šviesoje iš apdriskusio valkatos, patikėjęs jo žodžiais? Tačiau vis tik tokio dydžio deimantas mano vaizduotėje sukėlė tūkstančių svarų miražus. Bet tada, pagalvojau, šis deimantas turi būti paminėtas visose knygose apie brangakmenius, aš atsiminiau pasakojimus apie kontrabandininkus ir miklius Kape kolonijos ilgapirščius. Aš išsisukau nuo tiesaus atsakymo.

– Kur jį gavote? – pasmalsavau.

– Aš jį padariau.

Aš buvau kai ką girdėjęs apie Muasaną[1], bet žinojau, kad jo dirbtiniai deimantai labai maži. Aš papurčiau galvą.

– Atrodo, kad jūs išmanote šiuos dalykus. Aš jums šiek tiek papasakosiu apie save. Gal tada jūs apsigalvosite ir nupirksite deimantą.

Jis nusisuko nuo upės, susikišo rankas į kišenes ir atsiduso:

– Žinau, kad jūs vis vien nepatikėsite.

– Deimantai, – pradėjo jis ir kuo toliau šnekėjo, tuo mažiau atrodė, kad šneka valkata: jo kalba buvo laisva išsilavinusio žmogaus kalba, – daromi taip: iš cheminio junginio tam tikrame lydimo fliuse ir esant atitinkamam spaudimui išskiriama anglis, tada ji išsikristalizuoja ne kaip grafitas ar anglies milteliai, bet kaip maži deimantai. Visa tai chemikai seniai žino, bet dar niekam nepavyko rasti būtent tokio fliuso, kuriame būtų galima lydyti anglį ir pasiekti tokį slėgį, kuris duotų geriausių rezultatų. Todėl deimantai, kuriuos daro chemikai, tokie menki ir tamsūs, ir neturi tikros vertės. Ir aš šiam uždaviniui pašvenčiau savo gyvenimą – visą gyvenimą.

Aš pradėjau tyrinėti sąlygas, kuriose gaunami deimantai, kai man buvo septyniolika, o dabar man trisdešimt dveji. Aš žinojau, kad tam reiks dešimties, o gal ir dvidešimties metų, kurie gali išsunkti iš žmogaus visas jėgas, bet ir tada verta rizikuoti. Įsivaizduokime, kad kažkas pagaliau rado paslapties raktą, tada, kol ji taps visiems žinoma ir deimantai bus pigesni nei anglys, tas žmogus galės užsidirbti milijonus. Milijonus!

Jis nutilo ir pažvelgė į mane, lyg ieškodamas užuojautos. Jo akys spindėjo alkanu blizgesiu.

– Tik pagalvokite, – ištarė jis, – aš beveik visko pasiekiau ir štai dabar...

Kai man suėjo dvidešimt vieneri, aš turėjau apie tūkstantį svarų ir maniau, kad ši suma bei nedideli uždarbiai iš pamokų suteiks man galimybę tęsti tyrimus. Mokslas, daugiausia Berlyne, atėmė porą metų, po to ėmiau dirbti savarankiškai. Sunkiausia buvo išlaikyti paslaptį. Matote, jeigu bū-

[1] Henri Moissan (1852–1907) – žymus prancūzų chemikas, 1906 m. gavo Nobelio premiją (vert. pastaba).

čiau prasitaręs, kiti būtų pakirtę mano tikėjimą, kad galiu realizuoti savo idėją, o aš nelaikiau savęs tokiu genijumi, kad tikrai pirmas pasiekčiau tikslą, jeigu prasidėtų kova dėl pirmumo. Kaip suprantate, buvo svarbu, jeigu jau tikrai nutariau susikrauti kapitalą, kad žmonės nežinotų, jog deimantus galima daryti dirbtinu būdu ir – tonomis. Tad turėjau dirbti visai vienas. Iš pradžių turėjau mažą laboratoriją, bet kai mano resursai ėmė sekti, teko tęsti bandymus nykiame kambariuke Kentištaune be baldų, kur miegojau ant šiaudinio čiužinio tiesiog ant grindų tarp įvairių prietaisų. Pinigai tiesiog išgaravo. Aš nieko sau neleisdavau, kad tik galėčiau pirkti viską, ko reikėjo tyrimams. Mėginau verstis pamokomis, bet aš ne koks pedagogas, neturiu nei universiteto diplomo, nei pakankamo išsilavinimo, išskyrus chemijos srityje, aš eikvojau daugybę laiko bei pastangų, o už tai mažai ką gaudavau. Bet aš vis artėjau ir artėjau prie savo tikslo. Prieš trejus metus išsiaiškinau fliuso sudėtį ir beveik pasiekiau tikslą, patalpinęs fliusą ir ypatingą anglį į šautuvo vamzdį, ten dar pripyliau vandens, hermetiškai uždariau vamzdį ir ėmiau kaitinti.

Jis patylėjo.

– Gana rizikinga, – pastebėjau aš.

– Taip. Šautuvas sprogo ir išdaužė visus langus bei dalį aparatūros, bet užtat gavau kažką panašų į deimantinius miltelius. Ieškodamas kaip galima labiau suspausti lydomą skystį, užtikau kai kuriuos Dobrė[2] iš Paryžiaus *Laboratorie des Poudres et Salpetres* darbus. Jis sprogdino deimantą sandariai užsuktame cilindre, tokiame tvirtame, kad negalėjo susprogti, ir sužinojau, kad Dobrė galėjo trupinti uolas, paversdamas jas purvu, panašiu į Pietų Afrikos purvą, kuriame randami deimantai. Aš užsakiau plieninį cilindrą, padarytą pagal jo brėžinį, nors tai skaudžiai atsiliepė mano lėšoms. Sukišau į cilindrą visą medžiagą ir sprogmenis, sukūriau ugnį žaizdre ir – išėjau pasivaikščioti.

Mane prajuokino, kad jis taip dalykiškai pasakojo.

– O jūs nepagalvojote, kad taip galėjote susprogdinti visą namą? Ar ten buvo daugiau gyventojų?

---

2 Gabriel Auguste Daubree (1814–1896) – prancūzų geologas (*vert. pastaba*).

– To reikalavo mokslas, – atsiliepė jis patylėjęs. – Aukštu žemiau gyveno daržovių prekybininko šeima, šalia manęs – prašymo laiškų kūrėjas, o viršuje – dvi gėlininkės. Gal aš ir pasielgiau kiek neapgalvotai. Bet gal jų nebuvo namie?

Kai grįžau, cilindras gulėjo ten, kur palikau, iki baltumo įkaitusių anglių krūvoje. Sprogmenys nesudraskė korpuso. Dabar man iškilo nauja kliūtis. Matote, laikas – svarbus katalizatorius. Jeigu sutrumpintume procesą, kristalai būtų smulkūs, tad kuo ilgiau išlaikysime, tuo jie bus didesni. Aš nutariau vėdinti cilindrą dvejus metus, visą tą laiką palaipsniui mažindamas temperatūrą. Tuo metu pinigai baigėsi, man teko visą laiką palaikyti ugnį žaizdre ir mokėti už kambarį, taip pat malšinti badą, ir man neliko nė grašio.

Vargu ar dabar galiu viską atsiminti, kuo užsiimdavau gamindamas deimantus. Pardavinėjau laikraščius, laikiau už pavadžių žirgus, atidarinėjau ekipažų dureles. Daugybę savaičių užrašinėjau vokus. Tarnavau pardavėjo su rankiniu vežimėliu padėjėju, aš turėjau šaukti žmones vienoje gatvės pusėje, o jis tuo metu šūkavo kitoje. Sykį savaitę neturėjau jokio darbo ir prašinėjau išmaldos. Kokia tai buvo savaitė! Kartą, kai krosnyje užgeso ugnis ir aš visą dieną buvau nevalgęs, kažkoks vaikinas, vaikščiojęs su mergina, norėjo pasirodyti prieš ją ir davė man šešis pensus. Telaimina Dievas jo tuščiagarbiškumą. Koks malonus kvapas sklido iš parduotuvių, kur prekiavo kepta žuvimi! Bet aš nuėjau ir už visus pinigus nupirkau anglių, vėl įkaitinau žaizdrą, o po to... Taip, iš bado žmogus kvailėja.

Pagaliau, prieš tris savaites, aš užgesinau ugnį ir išėmiau cilindrą. Jis buvo dar toks karštas, kad degino man rankas, kol jį atsukau, su kaltu sutrupinau į lavą panašią masę ir išskirsčiau ją ant geležies lakšto. Ir radau joje tris stambius deimantus bei penkis mažesnius. Kai sėdėjau ant grindų ir stuksenau plaktuku, durys atsidarė ir įėjo mano kaimynas, prašymo laiškų rašytojas. Kaip visada jis buvo girtas. „An-narchistas“, – tarė jis. „Jūs girtas“, – atrėžiau aš. „G-griovėjas, n-niekšas“, – tęsė jis. „Eikit velniop“, – atkirtau aš. „Nesir-rūpinkit“, – išžagsėjo jis ir gudriai mirktelėjo man, po to prisiglaudė prie durų ir ėmė aiškinti, kaip rausėsi mano kambaryje, kaip šiandien ryte buvo policijoje ir ten viską užrašė, ką jis sakė, – „lyg aš

būčiau džžžentel-lmenas", – tarė jis. Ir čia aš supratau, jog įkliuvau. Arba turėsiu atskleisti policijai savo paslaptį, ir tada ją sužinos visi be išimties, arba mane suims kaip anarchistą. Ir tada pripuolęs čiupau kaimyną už apykaklės, papurčiau kaip reikalas, po to griebiau savo deimantus ir sprukau. Vakariniai laikraščiai pavadino mano kamarėlę Kentištauno bombų fabriku. Ir dabar niekaip negaliu atsikratyti savo deimantų.

Kai užeinu pas garbingus juvelyrus, jie prašo manęs palaukti ir girdžiu, kaip šnibždasi su savo padėjėju, kad pašauktų policininką, ir tada aš pareiškiu, jog negaliu laukti. Aš radau vogtų daiktų supirkėją, jis tiesiog įsikibo į deimantą, kurį jam daviau, ir pasiūlė pabandyti atgauti jį per teismą. Ir dabar aš nešiojuosi ant savo kaklo kelių šimtų tūkstančių svarų vertės deimantus ir neturiu nei maisto, nei pastogės. Jūs pirmas, kuriam patikėjau savo paslaptį. Man patiko jūsų veidas, o mane, kaip sakoma, prirėmė prie sienos.

Jis pažvelgė man į akis.

– Būtų beprotybė, – ištariau aš, – pirkti deimantą tokiomis aplinkybėmis. Be to, aš nesinešioju su savimi šimto svarų. Ir vis tik aš pasirengęs patikėti jumis. Jeigu norite, padarykime taip: ateikite rytoj į mano kontorą...

– Jūs manote, jog aš beprotis! – karčiai atsiliepė jis. – Jūs pranešite policijai. Aš neužkibsiu ant šio kabliuko.

– Aš kažkodėl tikiu, kad jūs ne vagis. Imkite mano kortelę. Ir dėl visko paimkite dar ir tai. Nesitarkime dėl pasimatymo. Ateikite, kada panorėsite.

Jis paėmė kortelę ir tai, ką jam daviau, kaip gerų savo norų užstatą.

– Tikiuosi, apsigalvosite ir ateisite, – pasakiau aš.

Jis abejodamas palingavo galvą.

– Kada nors aš grąžinsiu jums jūsų pusę kronos ir su procentais, ir su tokiais, kad aiktelėsite, – tarė jis. – Juk jūs išsaugosite mano paslaptį?.. Nesekite manęs.

Jis perėjo per gatvę prie laiptelių po arka, vedusia į Esekso gatvę, ir išnyko tamsoje. Daugiau aš jo nemačiau.

Vėliau du kartus gavau iš jo laišką su prašymu atsiųsti banknotus (bet

ne čekius) tokiu ir tokiu adresu. Viską pasvėręs aš pasielgiau taip, kaip maniau, kad bus geriausia. Sykį jis užėjo, kai manęs nebuvo. Anot pasiuntinuko, tai buvo labai liesas, purvinas, apskuręs žmogus su kankinančiu kosuliu. Jis nepaliko žinutės. Ir tai viskas, ką apie jį žinau. Kartais man labai knieti sužinoti, kas jam nutiko. Ar tai buvo tiesiog maniakas, sukčius, prekiaujantis padirbtais brangakmeniais, ar jis iš tikrųjų padarė tuos deimantus, kaip sakė? Pastarasis variantas tiek panašus į tiesą, kad retkarčiais klausiu savęs, ar tik nepražiopsojau pačio nuostabiausio savo gyvenimo šanso? Gal jis numirė ir jo deimantus išmetė kaip šiukšles, kartoju, vienas iš jų buvo kaip mano nagas. O gal jis vis dar bastosi gatvėmis, mėgindamas parduoti savo brangenybes? Gal kada nors jis pasirodys visuomenėje ir, kirsdamas mano kelią skaidrioje aukštybėje, kur įleidžiami tik turtuoliai ir patentuotos įžymybės, be žodžių priekaištaus man dėl verslumo stokos. Kartais pagalvoju, jog reikėjo surizikuoti nors penkiais svarais.

1894

Nuostabus nutikimas su Deividsono akimis

Pats savaime nuostabus Sidnėjaus Deividsono laikinas protinis sutrikimas atrodo dar įstabiau paėmus domėn gydytojo Veido paaiškinimus. Jis sukelia mintis apie pačias nuostabiausias žmonių bendravimo galimybes ateityje, apie tai, kaip per keletą minučių bus galima persikelti į priešingą Žemės rutulio pusę ir kad būsime stebimi mums nematomų akių, kai užsiiminėsime slapčiausiais dalykais. Man teko būti Deividsoną ištikusio priepuolio liudininku ir laikau savo pareiga išdėstyti popieriuje tai, ką regėjau.

Sakydamas, kad buvau patikimiausias priepuolio liudininkas, turiu omenyje tai, kad pirmas atsidūriau įvykio vietoje. Tai nutiko Harlou technikos koledže. Jis buvo vienas didelėje laboratorijoje, kai tai nutiko. Aš buvau mažesniame kambaryje, ten, kur svarstyklės, ir užrašinėjau kai kurias pastabas. Mano darbą nutraukė griaustinis. Po vieno iš garsiausių trenksmų aš išgirdau kaimyniniame kambaryje dūžtant stiklą. Mečiau užsirašinėjęs, atsisukau ir įsiklausiau. Iš pradžių nieko neišgirdau, kruša ir liūtis kurtinamai barbeno į geležinį stogą. Po to vėl pasigirdo triukšmas ir dūžtančio stiklo garsas, šiuokart jis nekėlė jokių abejonių. Kažkas sunkus nukrito nuo stalo. Aš akimirksniu pašokau ir atlapojau duris į didžiąją laboratoriją.

Savo nuostabai išgirdau keistą juoką ir pamačiau, jog Deividsonas svyruodamas stovi viduryje kambario keista veido išraiška. Iš pradžių pagalvojau, kad jis girtas. Jis nepastebėjo manęs. Jis mėgino sučiupti kažką nematoma, tarsi tas būtų buvęs už jardo nuo jo veido. Lėtai ir lyg svyruodamas jis ištiesdavo ranką ir gaudydavo tuščią erdvę.

– Kur ji dingo? – klausinėjo jis. Jis braukė ranka per veidą išskėtęs pirštus. – Didysis Skotai, – šūktelėjo jis. Prieš trejetą ar ketvertą metų tokiu šūksniu buvo tapę madinga dievagotis. Jis nevikriai pakėlė vieną koją, tarsi jo kojos būtų priklijuotos prie grindų.

– Deividsonai! – šūktelėjau aš. – Kas jums, Deividsonai?

Jis atsisuko į mano pusę ir ėmė ieškoti manęs akimis. Jis žvilgtelėjo virš manęs, į mane, į dešinę ir į kairę nuo manęs, bet aiškiai manęs nematė.

– Bangos, – ištarė jis, – ir kokia graži jachta. Galiu prisiekti, kad girdėjau Belouzo balsą. Ei! – ūmai jis garsiai šūktelėjo.

Aš pamaniau, jog jis kvailioja. Bet čia pastebėjau prie jo kojų mūsų geriausio elektrometro šukes.

– Kas nutiko, drauguži? – paklausiau aš. – Jūs sudaužėte elektrometrą?

– Vėl Belouzas, – tarė jis. – Mano rankos dingo, bet liko draugai. Kažkas dėl elektrometro. Kur *jūs*, Belouzai? – Ir jis svyruodamas greitai patraukė prie manęs. – Tai šlykštynė, minkštas kaip sviestas, – pastebėjo jis. Jis pasuko tiesiai į suolą ir atsitrenkė į jį. – O, tai visai nepanašu į sviestą! – šūktelėjo ir svirduliuodamas sustojo.

Man pasidarė baisu.

– Deividsonai, – šūktelėjau. – Dėl Dievo meilės, kas jums?

Jis apsidairė aplinkui.

– Galiu prisiekti, jog tai Belouzas. Užteks slėptis, Belouzai. Pasirodykite, būkite vyras!

Man šovė į galvą, kad jis gal ūmai apako. Aš apėjau aplink stalą ir paliečiau jo ranką. Niekada nebuvau matęs taip kruptelėjusio žmogaus. Jis atšoko ir pasiruošė gintis, veidą iškreipė siaubas.

– Dieve! – riktelėjo jis. – Kas tai?

– Tai aš, Belouzas. Prašau, Deividsonai, liaukitės.

Kai aš atsakiau, jis pašoko ir pažvelgė – kaip čia pasakius? – tiesiai pro mane. Jis prakalbo ne su manimi, o su savimi.

– Čia dieną atvirame krante nėra kur pasislėpti, – jis sutrikęs apsidairė. – Reikia bėgti. – Jis ūmai pasisuko ir įsibėgėjęs užlėkė ant didelio elektromagneto – taip smarkiai, kad, kaip po to paaiškėjo, žiauriai susimušė petį ir žandikaulį. Jis atšoko žingsnį atgal ir, vos neverkdamas, šūktelėjo:

– Kas, dėl Dievo, man nutiko?

Po to jis apmirė, pabalęs iš siaubo ir visas drebėdamas, dešine ranka apkabino kairę toje vietoje, kur ką tik užsigavo į magnetą.

Čia ir aš susirūpinau, ir labai išsigandau.

– Deividsonai, – ištariau, – nesijaudinkite.

Išgirdęs mano balsą jis vėl kruptelėjo, bet jau nebe taip išgąstingai kaip anksčiau. Aš pakartojau savo žodžius kaip įstengdamas aiškiai ir tvirtai.

– Belouzai, tai jūs? – paklausė jis.

– Argi jūs nematote manęs?

Jis nusijuokė.

– Aš net savęs nematau. Kur mus velnias užnešė?

– Mes čia, – atsakiau aš, – laboratorijoje.

– Laboratorijoje? – sutrikęs perklausė jis ir perbraukė ranka per kaktą. – Aš *buvau* laboratorijoje. Iki tol, kol blykstelėjo žaibas, bet lai velniai mane griebia, jeigu aš laboratorijoje. Koks ten laivas?

– Čia nėra jokio laivo, – atsakiau. – Prašom atsipeikėti, drauguži.

– Jokio laivo! – pakartojo jis, bet, atrodė, tuojau pat pamiršo savo žodžius. – Aš manau, – lėtai pradėjo jis, – kad mes abu numirėme. Bet įdomiausia, kad jaučiausi taip, lyg vis dar tebeturėčiau kūną. Matyt, prie to ne iš karto priprantama. Ko gero, žaibas sudaužė seną laivą. Mikliai, ar ne, Belouzai?

– Nešnekėkite nesąmonių. Jūs sveikas ir gyvas. Jūs laboratorijoje, svirduliuojate po ją. Ką tik sudaužėte naują elektrometrą. Nenorėčiau būti jūsų vietoje, kai sugrįš Boisas.

Jis nukreipė žvilgsnį nuo manęs į kriohidrato diagramas.

– Matyt, aš apkurtau, – tarė jis. – Aš matau dūmus, reiškia, šaudė iš patrankos, o aš visai negirdėjau šūvio.

Aš vėl uždėjau ranką jam ant peties, bet šįkart jis sureagavo ramiau.

– Atrodo, kad mūsų kūnai tapo tarsi nematomi, – pastebėjo jis. – Bet pažvelkite, ten valtis, plaukia aplink iškyšulį. Tai labai panašu į senąjį gyvenimą, tik klimatas kitoks.

Aš papurčiau jį už rankos.

– Deividsonai, – šūktelėjau. – Pabuskite!

Kaip tik tą akimirką įėjo Boisas. Vos jis prabilo, Deividsonas šūktelėjo:

– Senasis Boisas. Irgi numirė! Tai šaunu!

Aš pasiskubinau paaiškinti, kad Deividsoną ištiko kažkoks somnambulinis transas. Boisas iškart susidomėjo. Mes darėme viską, ką tik galėjome, kad tik ištrauktume jį iš šios būsenos. Jis atsakinėjo į mūsų klausimus ir pats klausdavo, bet jo dėmesį kas minutę atitraukdavo vis tie patys kažkokio kranto ir laivo vaizdai. Jis vis kalbėjo apie kažkokią valtį, keltuvus, vėjo plevenamas bures. Jo kalbos tamsioje laboratorijoje mums skambėjo keistai.

Jis buvo aklas ir bejėgis. Mums teko paimti jį už parankių ir nuvesti į Boiso kambarį, ir kol Boisas kalbėjosi su juo bei kantriai klausėsi jo kliedesių apie laivą, aš nuėjau koridoriumi ir pakviečiau senąjį Veidą pažiūrėti jo. Mūsų dekano balsas lyg ir prablaivė jį, bet neilgam. Deividsonas paklausė, kur dingo jo rankos ir kodėl turi judėti iki pusės įklimpęs į žemę. Veidas ilgai galvojo apie tai – jūs žinote jo įprotį judinti antakius, – po to paėmė jo ranką ir atvedė jį prie sofos.

– Štai čia sofa, – tarė Veidas. – Sofa profesoriaus Boiso kambaryje. Prikimšta arklių plaukais.

Deividsonas paglostė sofą ir, pagalvojęs, tarė, kad ranka gerai ją jaučia, bet niekaip nemato.

– O ką jūs *matote*? – paklausė Veidas.

Deividsonas atsakė, kad nieko, išskyrus smėlį ir sudaužytas kriaukles. Veidas davė jam pačiupinėti dar keletą daiktų, juos apibūdindamas ir atidžiai stebėdamas jį.

– Horizonte laivas, – nei iš šio, nei iš to tarė Deividsonas.

– Palikite ramybėje laivą, – atsiliepė Veidas. – Paklausykite, Deividsonai. Jūs žinote, kas yra haliucinacija?

– Aišku, – atsakė Deividsonas.

– Tai žinokite: viskas, ką matote – haliucinacija.

– Vyskupas Berklis, – tarė Deividsonas.

– Paklausykite manęs, – pasakė Veidas. – Jūs sveikas ir gyvas, ir esate Boiso kambaryje. Bet kažkas nutiko jūsų akims. Jūs nematote, jūs girdite ir suprantate, bet nematote. Aišku?

– O man atrodo, kad pernelyg daug matau. – Deividsonas patrynė kumščiais akis. – Na, dar kas? – pridūrė jis.

– Daugiau nieko. Ir tegul tai jūsų nejaudina. Mes su Belouzu nugabensime jūs namo kebu.

– Palaukite, – susimąstė Deividsonas. – Padėkite man atsisėsti, – veikiai ištarė jis. – Aš atsiprašau už rūpesčius, bet būkite toks geras, pakartokite, ką sakėte.

Veidas noriai išpildė jo prašymą. Deividsonas užsimerkė ir apglėbė galvą rankomis.

– Taip, – tarė jis, – jūs visiškai teisus. Štai aš užsimerkiau ir žinau, kad jūs visiškai teisus. Šalia manęs ant sofos sėdite jūs ir Belouzas. Ir aš vėl Anglijoje. Ir kambaryje tamsu.

Po to jis atsimerkė.

– O ten kyla saulė, – pasakė jis, – ir laivų rėjos, ir banguojanti jūra, ir skraido kažkokie paukščiai. Aš niekada nemačiau taip aiškiai. Aš – pakrantėje, sėdžiu iki pat kaklo smėlyje.

Jis palenkė galvą ir užsidengė veidą rankomis. Po to vėl atsimerkė.

– Audringa jūra ir saulė! Ir vis tik aš sėdžiu ant sofos senojo Boiso kambaryje... Dieve, padėk man!

Taip viskas prasidėjo. Keistas Deividsono akių pažeidimas tęsėsi ištisas tris savaites. Tai buvo blogiau nei aklumas. Jis buvo visiškai bejėgis, jį maitino tarsi paukščiuką, rengė, vedžiojo už rankų. Kai jis pamėgindavo pats judėti, tai arba krisdavo, arba atsitrenkdavo į sieną ar duris. Praėjus dienai, jis šiek tiek apsiprato su savo būkle, nebe taip jaudindavosi, kai girdėdavo mūsų balsus nematydamas mūsų, ir noriai sutikdavo, kad jis namuose ir Veidas jam sakė teisybę. Mano sesuo, – ji buvo Deividsono sužadėtinė, – išsireikalavo, kad jai būtų leista ateiti pas jį, ir kasdien valandų valandas sėdėjo šalia jo, kol jis pasakodavo apie savo keistą paplūdimį. Jis nuostabiai nurimdavo laikydamas ją už rankos. Deividsonas papasakojo jai, kad kai mes vežėme jį namo iš koledžo – jis gyveno Hampstede, – jam pasivaideno, kad mes tarytum pervažiavome kiaurai kažkokį smėlio kalną, buvo visiškai tamsu, kol jis pro uolas, medžius ir pačias tvirčiausias kliūtis vėl prasibrovė į paviršių, o kai jį vedė į viršų, į jo kambarį, jam ėmė suktis galva ir jis

siaubingai išsigando, kad nukris, nes lipant laiptais pasirodė, kad kopia į trisdešimties ar keturiasdešimties pėdų aukštį virš įsivaizduojamos salos. Jis be perstojo kartojo, kad sudaužys visus kiaušinius. Galų gale teko nuvesti jį žemyn, į jo tėvo priimamąjį, ir ten paguldyti ant sofos.

Jis pasakojo, kad jo sala gana gūdi ir niūri vieta ir kad ten labai mažai augmenijos – tik nuogos uolos ir samanos. Ten pilna pingvinų, jų tiek daug, kad visa žemė atrodo balta, ir tai labai nemalonu akiai. Jūra dažnai nerami, sykį net siautėjo audra su perkūnija, ir jis, gulėdamas ant sofos, vis šokčiojo žybtelėjus begarsiam žaibui. Kai kada į pakrantę iššliauždavo ruoniai, bet taip būdavo tik pirmas dvi tris dienas. Jis sakė, kad jį labai juokino tai, kad pingvinai pereidavo kiaurai per jį, tarsi per tuščią vietą, o jis gulėdavo tarp šių paukščių nė kiek jų negąsdindamas.

Atsimenu vieną įdomų epizodą, kai jis labai užsinorėjo rūkyti. Mes uždegėme ir įdėjome jam į ranką pypkę, ir jis vos su ja neišsidūrė akies. Jis nepajuto jokio skonio. Aš vėliau pastebėjau, kad lygiai taip pat būna ir man, nežinau, kaip kitiems, bet nejuntu malonumo rūkydamas, jeigu nematau dūmų.

Bet keisčiausius vaizdus jis matė, kai Veidas liepė išvežti jį su krėslu į šviežią orą. Deividsonui išnuomojo krėslą ant ratukų, jo išlaikytinis Vidžeris, kurčias ir atkaklus žmogus, buvo paprašytas jį prižiūrėti. Jo požiūris į pasivaikščiojimą gryname ore buvo gana savotiškas. Kartą, grįždama iš veterinarijos ligoninės, mano sesuo sutiko juos Kamdentaune, prie Kingkroso, Vidžeris patenkintas greitai žingsniavo paskui krėslą, o Deividsonas, apimties nevilties, nesėkmingai mėgino atkreipti jo dėmesį.

Jis neišlaikė ir pravirko mano seseriai užkalbinus.

– Leiskite man išsikapstyti iš šios prakeiktos tamsos! – maldavo jis, spausdamas jos ranką. – Man reikia iš čia ištrūkti, arba mirsiu...

Deividsonas negalėjo paaiškinti, kas nutiko, bet sesuo nutarė tuojau pat nuvežti jį namo, ir kai tik jie ėmė kilti į kalną pakeliui į Hampstedą, išgąstis praėjo. Jis pasakė, kad jam labai malonu vėl matyti žvaigždes, nors buvo beveik vidurdienis ir ryškiai švietė saulė.

– Man atrodė, kad mane staiga tarsi nenugalima jėga ėmė nešti į jūrą, – vėliau jis man pasakojo. – Iš pradžių tai manęs labai neišgąsdino. Aišku, tai buvo naktį – nuostabią naktį.

– Kodėl „aišku"? – nustebęs paklausiau aš.

– Aišku, – vėl tarė jis. – Kai čia diena, ten tuo metu naktis. Mane nešė tiesiai į jūrą, ji buvo rami ir blizgėjo mėnulio šviesoje, tik viena paskui kitą besiritančios bangelės liudijo, kad aš patekau į ją. Iš viršaus jūra blizgėjo kaip šlapia oda. Vanduo aplink mane kilo labai lėtai, kol pagaliau užliejo akis. Po to aš visas panirau į vandenį, ir man atrodė, kad ta oda plyšo man prieš akis ir vėl suaugo. Mėnulis šoktelėjo debesyse, pažaliavo ir pasidarė miglotas, kažkokia žuvis, šiek tiek blikčiodama, ėmė neramiai suktis aplink mane, aš pamačiau kažkokius daiktus tarsi iš blizgančio stiklo ir pranėriau pro visą tankumyną vandens augalų, blizgančių taip, lyg jie būtų riebaluoti. Aš leidausi vis gilyn, žvaigždės geso viena po kitos ir mėnulis darėsi vis žalesnis bei tamsesnis, o vandens augalai švietė purpurine raudona šviesa. Visa tai atrodė paslaptingai, viskas tarsi virpėjo. Ir visą tą laiką aš aiškiai girdėjau krėslo, kuriame mane veža, girgždėjimą ir pro šalį einančius žmonės, kažkur šone šūkčiojantį laikraščių pardavėją, siūlantį ekstra „Pall Mall" laidą.

Aš vis giliau ir giliau leidausi į vandenį. Viskas aplinkui pajuodavo kaip rašalas, nė vienas spindulys neprasiskverbė į tamsą, tik fosforescuojantys daiktai darėsi vis ryškesni. Povandeninių augalų į gyvates panašios šakos sušvito gilumoje kaip spiritinių lempų liepsnos, bet po kurio laiko ir jos prapuolė. Žuvys būriais priplaukdavo, pažvelgdavo į mane ir praplaukdavo pro šalį ar plaukdavo į mane ir per mane. Aš niekada nemaniau, kad būna tokių keistų žuvų. Jų šonuose iš abiejų pusių buvo ugninės juostelės, lyg kas būtų brūkštelėjęs fosforescuojančiu pieštuku. Vandenyje lyg vėžys kapstėsi kažkokia šlykštynė su vinguriuojančiais ilgais čiuptuvais. Po to pamačiau tamsoje į mane lėtai šliaužiančią neaiškios šviesos masę, kuri priartėjusi pasirodė esanti milžiniškas žuvų tuntas, šmirinėjęs aplink kažkokį į dugną grimztantį daiktą. Mane nešė tiesiai į jas, ir pačiame būrio viduryje, dešinėje, virš savęs aš pamačiau sulaužyto stiebo nuolaužas, po to – tamsų apvirtusio laivo korpusą ir kažkokias šviečiančias formas, kurios virpėjo ir raičiojosi, kai žuvys kandžiojo jas. Čia aš norėjau atkreipti Vidžerio dėmesį. Mane apėmė siaubas. Uch! Man būtų tekę susidurti su tais pusiau suėstais daiktais, jeigu jūsų sesuo

nebūtų laiku priėjusi prie manęs. Belouzai, jie buvo kiaurai praėsti ir... Na, vis vien. Och, tai buvo siaubinga!

Deividsonas šios keistos būsenos išbuvo tris savaites ir visą tą laiką jo žvilgsnis buvo nukreiptas į tai, ką mes iš pradžių laikėme jo fantazijos vaisiumi, ir buvo aklas viskam, kas jį supo. Bet sykį, antradienį, aš nuėjau pas jį ir prieškambaryje sutikau jo tėvą.

– Jis jau mato savo pirštus, – džiūgaudamas pranešė senis, rengdamasis paltą, ir tai kartojant akyse pasirodė ašaros. – Jis mato savo pirštą, Belouzai. Yra tikimybė, kad pasveiks.

Aš mečiausi pas Deividsoną. Jis laikė prieš akis nedidelę knygelę, žvelgė į ją ir krizeno.

– Tai nuostabu, – ištarė jis. – Labai panašu į dėmę. – Ir jis parodė pirštu. – Aš, kaip ir anksčiau, ant uolų, pingvinai, kaip ir anksčiau, krypuoja ir trinasi aplinkui, kartais net banginis pasirodo, ir tik tamsa trukdo man jį kaip reikiant apžiūrėti. Bet padėkite ką nors *čia* ir aš pamatysiu. Neaiškiai, kažkokiais gabaliukais, bet vis tik pamatysiu, tiesa, ne daiktą, o blyškų jo šešėlį. Aš tai pastebėjau šiandien rytą, kai jie mane rengė. Tarsi šiame fantastiniame pasaulyje atsirado skylė. Štai, padėkite savo ranką šalia manosios. Ne, ne čia. O! Taip! Na, žinoma, aš ją matau. Jūsų didįjį pirštą ir rankogalio kraštą. Jūsų ranka sustingo tamsėjančiame danguje tarsi vaiduoklis. Ir čia pat, šalia jos, kažkoks kryžiaus formos žvaigždynas.

Nuo tos dienos Deividsonas ėmė sveikti. Jo pasakojimai apie sveikatos būklę skambėjo labai įtikinamai, kaip ir šnekos apie matytus vaizdus. Bet šis jo vaizdinių pasaulis tarsi palaipsniui tirpo, darėsi vis labiau perregimas, jame atsirado kažkokie plyšiai, ir Deividsonas pradėjo pro juos miglotai skirti jį supusią tikrovę. Plyšiai plėtėsi, jų vis daugėjo, jie jungėsi ir veikiai tik keletas dėmių dengė nuo jo akių regimą pasaulį. Jis vėl galėjo atsistoti, apsirengti ir judėti be kitų pagalbos, vėl ėmė valgyti, skaityti, rūkyti ir apskritai elgtis kaip normalus žmogus. Iš pradžių jam labai trukdė vienas ant kito užplaukiantys vaizdai, kaip stebuklingo žibinto paveikslėliai, bet greitai jis išmoko skirti vaiduokliškus vaizdus nuo tikrųjų.

Iš pradžių jį tai džiugino, atrodė, jis tik pagalvodavo, kad reikia galutinai pasveikti, ir noriai griebdavosi įvairių pratimų ir stiprinančių priemo-

nių. Bet kai keistoji sala ėmė tirpti jam prieš akis, jis ūmai labai ja susidomėjo. Jam ypač magėjo dar sykį nusileisti į jūros dugną, ir jis ėmė ištisas dienas klaidžioti po žemutinius Londono kvartalus, vildamasis užtikti tą laivo nuolaužą, kurią tuomet matė. Dienos šviesa taip stipriai jį veikė, kad vaizdiniai beveik dingdavo, bet naktį, tamsiame kambaryje, jis vėl matė baltomis dėmėmis nuėjusias salos uolas ir aplink jį svirduliuojančius riebius pingvinus. Bet ir šie vaizdai vis labiau bluko ir netrukus, po vestuvių su mano seserimi, visai išnyko.

Tačiau pats įdomumas dar laukia mūsų. Praėjus dvejiem metams po šios istorijos, aš kartą pietavau pas Deividsonus ir pietums pasibaigus pas juos užėjo pažįstamas vyriškis, pavarde Atkinsas. Jis buvo Karališkojo laivyno leitenantas, švelnus ir mėgstantis pašnekėti žmogus. Jis palaikė draugiškus ryšius su mano svainiu, o per kokią valandą susidraugavo ir su manimi. Paaiškėjo, kad jis Deividsono pusseserės jaunikis, ir taip jau nutiko, jog išsitraukė nedidelį kišeninį albumą, kad parodytų savo nuotakos nuotrauką.

– Beje, – tarė jis, – tai mūsų senojo „Falmaro" nuotrauka.

Deividsonas pažvelgė į nuotrauką ir ūmai plykstelėjo.

– Viešpatie! – šūktelėjo jis. – Galiu prisiekti...

– Dėl ko? – paklausė Atkinsonas.

– Kad jau anksčiau mačiau šį laivą.

– Jūs negalėjote jo matyti. Jis jau šešerius metus plaukioja pietinėse jūrose, o iki tol...

– Bet... – pradėjo Deividsonas, po to kiek patylėjęs vėl tęsė: – Taip, tai tas pats laivas, kurį mačiau savo vaizduose. Jis stovėjo prie salos, ten buvo daugybė pingvinų ir jis šaudė iš patrankos.

– Dieve! – šūktelėjo Atkinsas, sužinojęs jo ligos smulkmenas. – Kaip jūs galėjote tai matyti?

Ir čia žodis po žodžio paaiškėjo, kad tą pačią dieną, kai Deividsoną ištiko nelaimė, britų karo laivyno laivas „Falmaras" atsitiktinai atsidūrė netoli mažo rifo, į pietus nuo Antipodų salos. Jis nuleido valtį, kad jūreiviai pririnktų pingvinų kiaušinių, valtis kažkodėl užgaišo ir jį užklupo audra, jūreiviams teko laukti visą naktį ir į laivą jie grįžo tik rytą. Atkinsonas

irgi buvo valtyje ir viską, iki smulkmenų, patvirtino, ką apie salą ir valtį pasakojo Deividsonas. Niekam iš mūsų neliko nė šešėlio abejonės, kad Deividsonas iš tikrųjų matė tą vietą. Kažkokiu nesuprantamu būdu, kol jis vaikštinėjo po Londoną, jo žvilgsnis lygiai taip pat slydo tolimos salos paviršiumi. *Kaip* – tai lieka visiška paslaptimi.

Štai tokia ta nuostabi Deividsono akių istorija. Ko gero, tai pats patikimiausias matymo per atstumą atvejis. Nėra jokių galimybių paaiškinti jį, jeigu nepaisysime profesoriaus Veido aiškinimo. Bet jo teorijoje figūruoja ketvirtas išmatavimas ir visa disertacija apie erdvės formas. Kalbėti apie kokias nors „skyles erdvėje" man atrodo beprasmiška, gal dėl to, kad aš ne matematikas. Kai kartodavau Veidui, kad kaip ten bebūtų, o Deividsono vaizdų vietą nuo mūsų skiria aštuoni tūkstančiai mylių, jis atsakydavo, kad du taškus popieriaus lape gali skirti jardas, bet vis tik jie gali susilieti į vieną, jeigu sulenksime lapą. Gal skaitytojas supras šį argumentą, bet man jis neperkandamas. Matyt, jis tvirtino, kad Deividsonui atsidūrus tarp dviejų didelio elektromagneto polių, jo akių tinklainę ištiko neįprastas sukrėtimas dėl ūmios lauko jėgos permainos smogus žaibui.

Iš to jis darė išvadą, kad kūnas gali gyventi vienoje Žemės vietoje, o regėjimas – klaidžioti kitoje. Jis net atliko kažkokius bandymus, kad patvirtintų savo teiginius, bet viskas, kas jam pavyko – apakinti keletą šunų. Kiek man žinoma, tai vienintelis jo bandymų rezultatas, nors aš jo nemačiau jau keletą savaičių. Mat paskutiniu metu turėjau tiek darbo su instituto įranga, kad niekaip negalėjau rasti laiko užsukti pas jį. Bet man jo teorija skamba fantastiškai. Tačiau Deividsono istorijos faktai visai ne fantastiški, ir galiu prisiekti dėl kiekvienos savo pasakojimo smulkmenos.

1895

Aepyornis[1] *sala*

Žmogus randuotu veidu persilenkė per stalą ir pažvelgė į mano į ryšulį.

– Orchidėjos? – paklausė jis.

– Tik keletas, – atsakiau.

– Cypripedium?[2] – pasmalsavo jis.

– Daugiausia.

– Kas nors naujo? Nors vargu. *Aš* ištyrinėjau šias salas prieš dvidešimt penkerius, ne – dvidešimt septynerius metus. Jeigu jūs rasite čia ką nors nauja – vadinasi, tikrai kažką visai nauja. Po manęs nieko neliko.

– Aš ne kolekcionierius, – ištariau aš.

– Aš tada buvau jaunas, – tęsė jis. – Viešpatie, kiek aš basčiausi po pasaulį. – Atrodė, kad jis vertindamas apžiūrinėjo mane. – Dvejus metus praleidau Rytų Indijoje, septynetą – Brazilijoje. Po to patraukiau į Madagaskarą.

– Esu girdėjęs apie keletą tyrinėtojų. – Aš jau mėgavausi įdomia istorija. – Kam rinkote pavyzdžius?

– Dosonui[3]. Ar girdėjote tokią pavardę – Bačeris?

– Bačeris? Bačeris?.. – pavardė man miglotai kažką priminė, po to atsiminiau: *„Bačeris prieš Dosoną“*. – Palaukite, – šūktelėjau aš, – tai jūs bylinėjotės su jais, reikalaudamas algos už ketverius metus – už laiką, kurį praleidote negyvenamoje saloje, kurioje atsidūrėte vienas...

---

[1] Vadinamasis „dramblinis paukštis“, laikomas didžiausiu paukščiu, gyveno Madagaskare iki XVI a. (vert. pastaba).

[2] Orchidėjų grupė (vert. pastaba).

[3] John Williams Dawson (1820–1899) – paleobotanikas (vert. pastaba).

– Jūsų paslaugoms, – nusilenkdamas ištarė vyriškis su randu. – Intriguojanti byla, ar ne? Aš užsikaliau nedidelį kapitalą nieko neveikdamas toje saloje, o jie niekaip negalėjo atleisti manęs. Aš dažnai linksmindavausi galvodamas apie tai saloje. Ir netgi skaičiuodavau jį, rašydamas didžiulius skaičius prakeiktos salos smėlyje.

– Kaip tai nutiko? – pasmalsavau aš. – Aš jau primiršau smulkmenas.

– Matote... Ar ką nors girdėjote apie Aepyornis?

– Aišku. Endriu man prieš gerą mėnesį ar daugiau pasakojo, kad kaip tik tyrinėja jo naują rūšį. Prieš pat man išplaukiant jie rado vos ne jardo ilgumo šlaunies kaulų. Tas sutvėrimas turėjo būti monstras!

– Tikiu jumis, – ištarė randuotas vyriškis. – Tai *buvo* tikras monstras. Legendinis Sindibado paukštis – rokas – be abejo priklausė šiai šeimai. Ir kada jie rado šiuos kaulus?

– Prieš trejus ketverius metus, regis, devyniasdešimt pirmaisiais. O kodėl klausiate?

– Kodėl? Todėl, kad *aš* radau juos – Dieve! – taip, prieš dvidešimt metų. Jeigu Dosonas nebūtų užsispyręs dėl mano algos, jie būtų galėję pakelti didelį triukšmą dėl šių kaulų... Bet ką *aš* galėjau padaryti, jeigu laivą nunešė tėkmė?

Jis patylėjo.

– Manau, kad tai ta pati vieta. Panaši į pelkę, už devyniasdešimt mylių į šiaurę nuo Antananaryvo. Negirdėjote? Prie jos galima nusigauti palei krantą valtimi. Gal netyčia atsimenate?

– Ne. Bet, atrodo, Endriu kažką kalbėjo apie pelkę.

– Turėtų būti ta pati. Rytiniame krante. Ten, vandenyje, yra kažkas, kas apsaugo daiktus nuo suirimo. Atsiduoda tarsi kreozotas. Iškart prisimeni Trinidadą. O ar jie rado dar kiaušinių? Man pasitaikė rasti pusantros pėdos dydžio kiaušinių. Pelkė apvali, ir ši vieta visiškai izoliuota. Be to, ten daug druskos. Taip... Man buvo nelengva tuo metu! Aš radau tuos daiktus atsitiktinai. Mes patraukėme ieškoti kiaušinių, aš ir du čiabuviai, tokia kvaila kanoja, surišta iš dalelių, ir tuo pat metu užtikome kaulus. Mes pasiėmėme palapinę ir maisto keturioms dienoms ir įsikūrėme toje vietoje, kur gruntas buvo tvirtesnis. Va dabar viską atsiminiau ir vėl pajutau

tą keistą, degutu atsiduodantį kvapą. Darbelis buvo įdomus. Suprantate, reikia naršyti po purvą geležiniais virbais. Paprastai dėl to kiaušiniai būdavo sudužę. Įdomu, kiek laiko praėjo nuo to meto, kai gyveno Aepyornis. Misionieriai tvirtina, kad čiabuvių legendose pasakojama apie tuos laikus, kai jie gyveno, bet aš pats negirdėjau[4]. Bet kiaušiniai, kuriuos radome, buvo visiškai švieži. Švieži! Kai mes tempėme juos prie valties, vienas iš mano negrų išmetė kiaušinį, ir jis sudužo, atsitrenkęs į akmenį. Na, ir prilupau aš tą žmogelį! Kiaušinis nė kiek nebuvo sugedęs, lyg paukštis būtų ką tik jį padėjęs, neturėjo jokio kvapo, nors jo motina, ko gero, padvėsė jau prieš keturis šimtus metų. Negras teisinosi, kad jį įkando šimtakojis. Bet aš kiek nukrypau. Mes visą dieną kapstėmės po tą purvą, stengdamiesi ištraukti nepažeistus kiaušinius, nuo galvos iki kojų išsitepėme šlykščia juoda mase, ir visai suprantama, kad aš supykau. Kiek man žinoma, tai vienintelis atvejis, kai pavyko rasti visiškai sveiką kiaušinį, be menkiausio įtrūkimo. Aš vėliau mačiau tuos, kurie saugomi Londone, Gamtos ir istorijos muziejuje, visi sutrūkinėję, lukšto dalelės suklijuotos kaip mozaikos ir kai kurių dalių trūksta. Maniškiai buvo nuostabūs, ir aš ketinau grįžęs visus apstulbinti. Nieko nuostabaus, kad mane apėmė apmaudas, kai tas idiotas pražudė trijų valandų darbo vaisių dėl kažkokio šimtakojo. Aš jam gerai įkrėčiau.

Vyriškis su randu išsitraukė iš kišenės molinę pypkę. Aš padėjau savo maišelį prieš jį. Jis susimąstęs prikimšo pypkę, nežiūrėdamas į ją.

– O kaip kiti kiaušiniai? Jūs nuvežėte juos iki namų? Niekaip neatsimenu...

– Tai pati neįtikimiausia mano istorijos dalis. Aš turėjau dar tris kiaušinius. Absoliučiai šviežius. Mes sudėjome juos į valtį, po to aš nuėjau prie palapinės atsigerti kavos, palikęs abu savo pagonis pakrantėje – vienas buvo susirūpinęs įkandimu, o kitas padėjo jam. Man nė į galvą nešovė, kad šie niekšai pasinaudos situacija, kad iškrėstų man kiaulystę. Matyt, vienas iš jų visai sukvailiojo nuo šimtakojo nuodų ir nuo mano pirties – jis aplamai buvo užsispyręs – ir sugundė antrąjį.

---

4 Kiek žinoma, nė vienas europietis nematė gyvo Aepyornis, išskyrus mažai tikėtiną Macerio atvejį, kuris lankėsi Madagaskare 1745. H. G. W.

Atsimenu, sėdėjau, rūkiau, šildžiau vandenį ant spiritinės krosnelės, kurią visada pasiimdavau į ekspedicijas. Ir grožėjausi besileidžiančios saulės nušviesta pelke. Buvo labai gražu – visą pelkę dengė juodos ir kruvinai raudonos juostos. Toliau, horizonto pusėn, vietovė kilo aukštyn ir perėjo į pilka migla padengtas kalvas, virš kurių dangus raudonavo tarsi krosnis. O už penkių – dešimties žingsnių nuo manęs, už mano nugaros prakeikti pagonys, abejingi visai šiai ramybei, tarėsi nuvaryti valtį ir palikti mane vieną, su maisto atsargomis trims dienoms, brezentine palapine ir be vandens, neskaičiuojant mažos statinaitės. Aš išgirdau, kaip jie ūmai subliuvo, žiūriu – o jie jau toje savo kanojoje – tikra valtimi jos nepavadinsi – per dvidešimt žingsnių nuo kranto. Aš iškart supratau, kas nutiko. Mano šautuvas buvo palapinėje, be to, neturėjau šovinių, tik šratus. Jie tai žinojo. Bet mano kišenėje dar buvo revolveris, aš išsitraukiau jį bėgdamas pakrantėn.

– Grįžkit! – šūktelėjau aš, mojuodamas juo.

Jie kažką sutarškėjo tarpusavyje, ir tas, kuris sudaužė kiaušinį, grubiai nusikvatojo. Aš nusitaikiau į kitą – nes jis buvo sveikas ir irklavo, – bet nepataikiau. Dabar jie abu nusikvatojo. Bet aš nelaikiau savęs pralaimėjusiu. Reikia išlikti šaltakraujiškam, pagalvojau aš, ir iššoviau antrą sykį. Kulka prašvilpė taip arti, kad pagonis pašoko. Šiuokart jis nebesijuokė. Trečią kartą pataikiau jam į galvą, ir jis išvirto į vandenį kartu su irklu. Kaip revolverio šūviui tai buvo nuostabu. Mane nuo kanojos skyrė gal penkiasdešimt jardų. Negras iškart prapuolė po vandeniu. Nežinau, ar nušoviau jį, ar apsvaiginau ir jis paskendo. Tada ėmiau šaukti antrajam, kad grįžtų, bet jis susigūžė į kamuoliuką kanojos dugne ir neketino atsiliepti. Man teko paleisti į jį likusias kulkas, bet nepataikiau.

Turiu prisipažinti, kad mano padėtis buvo visiškai kvaila. Aš likau vienas šiame pražūtingame krante, už manęs – pelkė, priešais – okeanas, šaltas po besileidžiančia saule, o tą juodą kanoją srovė vis neša į jūrą. Na, ir keikiau ir Dosono, ir Džamraiko firmas, ir muziejų, ir visus kitus – ir pelnytai. Aš vis šaukiau tą prakeiktą negrą, kol mano balsas virto spiegimu.

Man nieko daugiau nebeliko, tik pulti ir plaukti jam iš paskos, rizikuojant susidurti su rykliu. Aš atlenkiau kišeninį peilį, išsirengiau ir įbridau į

vandenį. Kai tik atsidūriau vandenyje, kanoją iškart pamečiau iš akių, bet, matyt, plaukiau užkirsdamas jai kelią. Aš tikėjausi, kad negras sužeistas ir negali jos valdyti, ir kad ją neša vis ta pačia kryptimi. Veikiai ji pasirodė horizonte, apytikriai į pietvakarius nuo manęs. Vakaro žara jau buvo išblėsusi ir ėmė leistis sutemos. Dangaus mėlynėje prasirėžė žvaigždės. Aš plaukiau lyg koks čempionas, nors greitai man kojas ir rankas ėmė mausti.

Vis tik aš pavijau kanoją, kai žvaigždės jau buvo nusėjusios visą dangų. Kai sutemo, vandenyje atsirado daugybė kažkokių šviečiančių taškelių, – na, žinote, švytinčių. Kartais man nuo jų sukosi galva. Aš neįstengiau atskirti, kur jie, o kur žvaigždės, ir kaip plaukiu – aukštyn galva ar aukštyn kojomis. Kanoja buvo juoda tarsi nuodėmė, o po ja vilnijantis vanduo – kaip nerimstanti ugnis. Aš, aišku, šiek tiek baiminausi lipti į ją. Reikėjo pirma sužinoti, ką sugalvojo tas negras. Jis gulėjo susirietęs, ir laivagalis buvo iškilęs virš vandens. Dreifuodama kanoja lėtai sukosi, lyg būtų šokusi valsą. Aš užsikabinau už laivagalio ir patraukiau jį žemyn, manydamas, kad jis pabus. Po to įsiropščiau vidun su peiliu rankoje, pasiruošęs bet kurią akimirką pulti. Bet jis net nekrustelėjo. Aš taip ir likau sėdėti kanojos laivagalyje, o tėkmė nešė ją į ramią fosforescuojančią jūrą, virš galvos buvo vien žvaigždės, o aš sėdėjau ir laukiau, kas bus toliau.

Praėjo daug laiko, kol pašaukiau jį vardu, bet jis nieko neatsakė. Aš buvau tiek pavargęs, kad bijojau prie jo prisiartinti. Taip mes ir sėdėjome. Regis, aš sykį ar du užsnūdau. Kai prašvito, pamačiau, kad jis seniai negyvas ir visas išpurtęs bei pamėlynavęs. Trys kiaušiniai ir kaulai gulėjo kanojos viduryje, prie negyvėlio kojų – statinaitė su vandeniu, šiek tiek kavos ir džiūvėsių, suvyniotų į pelerіną, ir Keiptauno „Argus“ numeris, o po kūnu – skardinė su denatūruotu spiritu. Irklo nebuvo ir apskritai nieko, ką būtų buvę galima panaudoti vietoj jo, išskyrus tą skardinę su spiritu, ir aš nutariau dreifuoti, kol kas nors mane atras. Apžiūrėjęs negro kūną, nutariau, kad jam įkando nežinoma gyvatė, skorpionas ar nematytas šimtakojis, ir išmečiau jį už borto.

Po to atsigėriau vandens, suvalgiau kelis džiūvėsius ir apsidairiau aplinkui. Manau, kad kai žmogus taip nusilpsta, kaip aš buvau nusilpęs, jis toli nemato. Aš ne tik kad nemačiau Madagaskaro, bet ir jokios žemės.

Įžiūrėjau tik į pietvakarius tolstančią burę, matyt, kokios nors škunos, bet pats laivas nepasirodė. Veikiai saulė pakilo aukštai danguje ir ėmė kepinti mane. Viešpatie! Mano smegenys vos neišvirė. Pamėginau gelbėtis įkišęs galvą į jūrą, bet po to mano akys užkliuvo už Keiptauno „Argus", išsitiesiau ant dugno ir užsidengiau laikraščiu. Puikus dalykas tas laikraštis! Iki tol niekada nebuvau perskaitęs viso laikraščio ištisai, bet – nuostabus dalykas – kai žmogus lieka vienas, jis ne tokių dalykų prisigalvoja. Ko gero, aš perskaičiau tą seną palaimintą Keiptauno „Argus" dvidešimt kartų. Smala, kuria buvo aptepta kanoja, tiesiog išsipūtė nuo karščio ir iššoko didelės pūslės.

– Aš dreifavau dešimt dienų, – tęsė vyriškis su randu. – Kai pasakoji, tai atrodo, kad tai niekis, ar ne? Kiekviena diena buvo panaši į ankstesnę. Stebėti jūrą galėjau tik ryte ir vakare – vanduo taip nepakenčiamai blizgėjo. Po pirmosios burės tris dienas nieko nemačiau, o iš tų laivų, kuriuos spėdavau pastebėti, manęs nematė. Apytikriai šeštą vakarą mačiau už pusės mylios praplaukiantį laivą, jame ryškiai švietė šviesa, iliuminatoriai buvo atlapoti, jis atrodė tarsi didelis jonvabalis. Ant denio grojo muzika. Aš pašokau, šaukiau ir spiegiau. Antrą dieną prabedžiau vieną iš Aepyornis kiaušinių, gabaliukais nuo vieno galo nuvaliau lukštus ir pamėginau jį, laimė, jis pasirodė tinkamas valgyti. Kiaušinis truputį atsidavė, – na, jis nebuvo sugedęs, – bet savo skoniu priminė anties. Vienoje trynio pusėje buvo kažkas panašu į apvalią, maždaug šešių inčų diametro dėmę, su kraujo dryžiais bei balta žyme; dėmė man pasirodė keista, bet tuo metu dar nesuvokiau, ką tai reiškia, be to, labai ir nesirūpinau. Kiaušinio man užteko trims dienoms, su džiūvėsiais ir vandeniu iš statinaitės. Be to, dar kramčiau kavos pupeles kaip stiprinančias priemones. Antrąjį kiaušinį pramušiau apytikriai aštuntą dieną ir išsigandau.

Randuotas vyriškis patylėjo.

– Taip, – pasakė jis, – ten buvo gemalas.

Jums, ko gero, sunku patikėti. Bet aš patikėjau, nes mačiau savo akimis. Šis kiaušinis, paskendęs šaltame, juodame purve, pragulėjo tris šimtus metų. Bet aš negalėjau suklysti. Ten buvo... kaip jis ten? – embrionas su didele galva ir išlenkta nugara, po kaklu plakė širdis, trynys buvo išdžiū-

vęs, o kone visą lukšto vidų užėmė didelė membrana. Taip jau nutiko, kad aš mažoje kanojoje viduryje Indijos okeano perėjau pačio didžiausio išnykusio paukščio kiaušinį. Jeigu tik senis Dosonas būtų žinojęs! Tai buvo verta ketverių metų algos. Kaip *jūs* manote?

Bet dar iki tol, kol pasirodė rifas, man teko suvalgyti šią brangenybę iki paskutinio trupinėlio, ir velniai žino, ar yra dar šlykštesnis valgis. Trečio kiaušinio neliečiau. Aš apžiūrėjau jį prieš šviesą, bet pro tankų lukštą buvo sunku suprasti, kas dėjosi viduje, nors ir atrodė, jog girdžiu pulso plakimą, bet gal man paprasčiausiai gaudė ausyse, kaip būna prisidėjus jūrų kriauklę.

Po to pasirodė sala. Išniro kartu su kylančia saule, nelauktai ir visai šalia. Mane nešė tiesiai į ją, bet kai iki kranto liko pusė mylios, tėkmė ūmai pasuko į šoną, ir aš turėjau iš visų jėgų darbuotis rankomis bei Aepyornis lukšto nuolaužomis, kad prisikasčiau iki jos. Bet man vis tik pasisekė. Tai buvo pati paprasčiausia sala, keturių mylių su keliais medžiais ir šaltiniu, o įlanka buvo pilna parotų[5]. Aš nunešiau kiaušinį į krantą, suradęs jam tinkamą vietą – pakankamai toli nuo potvynių ir ant saulės, daugiau nieko negalėjau padaryti; po to ištraukiau į krantą kanoją, sveiką ir nepažeistą, ir patraukiau apsižiūrėti. Nuostabu, kokios nykios tos salos. Vos tik radau šaltinį, visas mano susidomėjimas sala išgaravo. Vaikystėje man atrodė, jog nėra nieko įdomiau kaip gyventi tarsi Robinzonui Kruzui, bet mano sala buvo nuobodi kaip bažnytinių pamokslų knyga. Aš vaikštinėjau po ją ieškodamas maisto ir paskendęs savo mintyse, bet dar nepasibaigus pirmai dienai ji mirtinai įgriso. O juk man labai pasisekė – vos išlipau į krantą, oras pasikeitė. Šiaurėje įsisiautėjo audra, savo kraštu užkabinusi salą; naktį prapliupo liūtis ir pakilo kaukiantis bei viską aplinkui nešiojantis vėjas. Jis be ypatingų pastangų būtų apvertęs kanoją.

Aš miegojau po kanoja, o kiaušinis, laimė, gulėjo smėlyje atokiau nuo kranto. Pirmiausia aš išgirdau tokį garsą, lyg šimtas akmenų vienu metu būtų smogę į laivą, ir mane užliejo vanduo. Prieš tai sapnavau Antanana-

---

5 Parotai – ciklidų šeimos (cichlidae) žuvys, gyvenančios palei Afrikos pakrantę (*vert. past.*).

ryvą, atsisėdau ir ėmiau šaukti Intošį, kad paklausčiau, kokia čia velniava, ir jau tiesiau ranką prie kėdės, ant kurios paprastai gulėdavo degtukai. O tada atsiminiau, kur aš. Tos riaumojančios bangos riedėjo tiesiai į mane, lyg susirengusios praryti, aplink buvo tamsu tarsi pragare. Orą drebino ištisinis riaumojimas. Debesys kabojo tiesiai man virš galvos, o lietus taip pylė, lyg pradėjus skęsti dangui kažkas būtų sėmęs vandenį ir pylęs jį už dangaus skliauto krašto. Link manęs tarsi liepsnojanti gyvatė artėjo milžiniška banga, ir aš puoliau bėgti. Po to atsiminiau kanoją, ir vos tik vanduo šnypšdamas atsitraukė, puoliau prie jos, bet ji buvo išnykusi. Aš susirūpinau kiaušiniu ir apgraibomis susiradau jį. Kiaušinis buvo saugus, jo negalėjo pasiekti net pačios beprotiškiausios bangos, tad atsisėdau šalia ir apsikabinau jį kaip draugą. Viešpatie! Kokia buvo naktis!

Audra aprimo dar prieš rytą. Kai išaušo, debesų nebeliko nė pėdsako, o visa pakrantė buvo nusėta lentų nuolaužomis, taip sakant, mano kanojos skeletu. Taip man atsirado darbo – susiradau porą medžių ir tarp jų iš nuolaužų sumeistravau šiokią tokią užuovėją nuo audrų. Ir tą dieną prasikalė jauniklis.

Prasikalė, sere, kai miegojau, tarsi ant pagalvės pasidėjęs ant kiaušinio galvą. Aš išgirdau trenksmą, pajutau smūgį ir atsisėdau – kiaušinio galas buvo pramuštas, ir iš ten dairėsi maža keista ruda galvelė.

– Viešpatie! – tariau aš. – Sveikas atvykęs, – ir paukštelis be ypatingo vargo išsikrapštė laukan.

Jis buvo šaunus, draugiškas mažylis, didumo sulig nedidele višta, labai panašus į visus kitus paukštelius, tik stambesnis. Iš pradžių jo plunksnų danga buvo purvinai ruda, su kažkokiais pilkais šašais, kurie veikiai nukrito, ir retomis, kaip kailis, pūkuotomis plunksnomis. Net negaliu nupasakoti, kaip džiaugiausi pamatęs jį. Sakau jums, Robinzonas Kruzas nebuvo toks vienišas kaip aš. O čia apsireiškė įdomus kompanionas. Paukštukas žvelgė į mane ir mirksėjo, užversdamas aukštyn akis lyg višta, po to sučirškė ir iškart puolė kapsėti snapu smėlį, lyg išsilukštenimas iš kiaušinio pavėlavus tris šimtmečius jam buvo visiška smulkmena. „Sveikas, Penktadieni“, – tariau aš; dar kanojoje, pamatęs, kad kiaušinyje vystosi embrionas, nusprendžiau, kad jeigu jis prasikals, pavadinsiu Penktadieniu. Šiek

tiek nerimavau, kuo jį reiks maitinti, – ir iškart daviau jam žalios žuvies gabalėlį. Jis prarijo jį ir vėl išžiojo snapą. Tai mane nudžiugino – jeigu jis tokiomis aplinkybėmis būtų pasirodęs esąs pernelyg išrankus, man galų gale būtų tekę jį suvalgyti.

Jūs net negalite įsivaizduoti, koks įdomus buvo tas Aepyornis paukštukas. Iš pat pradžių jis sekiojo man iš paskos lyg pririštas. Paprastai jis stovėdavo šalia ir žiūrėdavo, kaip gaudau žuvį lagūnoje, aš dalijausi su juo viskuo, ką pagaudavau. Ir, be to, jis buvo nuovokus. Pakrantėje pasitaikydavo kažkokių žalių karpotų daiktų, lyg sūdytų agurkėlių. Jis pamėgino vieną praryti, ir jam pasidarė bloga. Daugiau į juos net nežiūrėjo.

Ir jis augo. Beveik akyse. O kadangi niekada nebuvau draugijų mėgėjas, jo rami, draugiška prigimtis mane visai tenkino. Beveik dvejus metus mes buvome tokie laimingi, kaip tik galima tokioje saloje. Žinodamas, kad pas Dosoną kaupiasi mano alga, aš galėjau niekuo nesirūpinti. Kartais mes matydavome bures, bet nė vienas laivas neprisiartino prie salos. Aš smaginausi puošdamas salą įvairiais raštais iš jūros ežių ir įvairių keisčiausių kriauklių. Iš akmenų ant kranto sudėsčiau žodžius AEPYORNIS SALA – labai kruopščiai. Didelėmis raidėmis, kaip daro iš spalvotų akmenėlių pas mus senojoje tėvynėje prie geležinkelio stočių, be to, dar ir matematinius apskaičiavimus bei įvairius piešinius. Kartais gulėdavau ir žiūrėdavau, kaip palaimintas paukštis išdidžiai žingsniuoja aplink mane ir vis auga, ir auga, ir pagalvodavau, kad jeigu kada nors mane išgelbės, galėsiu pragyventi rodydamas savo paukštį. Po pirmo nusišėrimo jis tapo gražuoliu, su skiautere ir mėlynu pakarūklu, puošniomis žaliomis plunksnomis uodegoje. Aš vis sukdavau galvą, ar Dosonas turi teisių į jį, ar ne? Per audras ar liūčių metu mes saugiai gulėdavome iš kanojos likučių pastatytoje palapinėje, ir aš pasakodavau jam visokius niekus apie savo draugus tėvynėje. O po audros mes kartu apeidavome salą, tikrindami, ar bangos ko nors neišmetė į krantą. Žodžiu – idilija. Jeigu tik būčiau turėjęs nors šiek tiek tabako, tai gyvenimas būtų buvęs lyg rojuje.

Bet antrųjų metu pabaigoje į mūsų mažą rojų įsimetė gedimo bacila. Penktadienis tuo metu pasiekė maždaug keturiolikos pėdų aukštį, jo galva buvo didelė, plati, savo forma priminė kirtiklio galą, ir didelės rudos akys

su geltonais apvadais buvo kaip žmonių – arti viena kitos, o ne kaip vištos, iš abiejų galvos pusių. Jo plunksnos buvo gražios: ne pusiau gedulingos kaip stručių, bet savo spalva ir struktūra panašesnis į kazuaro. Ir štai, jis pradėjo šiaušti savo skiauterę, pamatęs mane, pūstis ir demonstruoti bjauraus charakterio požymius.

O kartą, kai man nelabai sekėsi žvejyba, jis ėmė vaikščioti man iš paskos kažkaip keistai susimąstęs. Aš maniau, kad gal jis prisirijo jūros agurkų ar ko nors panašaus, bet jis tiesiog rodė savo nepasitenkinimą. Aš taip pat buvau alkanas ir kai pagaliau ištraukiau žuvį, norėjau pats ją suvalgyti. Jis čiupo snapu žuvį, o aš ėmiau vyti jį šalin ir stuktelėjau jam į galvą. Tada jis ir puolė mane. Viešpatie!..

– Iš pradžių jis man kirto į veidą, – vyriškis parodė į veidą. – Paskui spyrė man. Jis spardėsi kaip koks pirmąsyk pakinkytas arklys. Aš pašokau ir, pamatęs, kad jis nenurims, puoliau bėgti, kiek tik kojos nešė, abiem rankom užsidengęs veidą. Bet tas prakeiktas paukštis, nežiūrint jo nerangių kojų, bėgo greičiau už lenktyninį žirgą ir vis spardė mane bei kapojo savo kirtikliu iš viršaus pakaušį. Aš mečiausi į įlanką ir panėriau į vandenį iki pat kaklo. Jis sustojo ant kranto, nes nemėgo šlapti kojų, ir ėmė triukšmingai lyg povas šaukti vis labiau kimstančiu balsu. Po to jis pradėjo vaikštinėti pakrante pirmyn atgal. Tiesą sakant, jaučiausi pažemintas, žiūrėdamas, kaip ta iškasena jaučiasi padėties šeimininku. Nuo mano galvos ir veido sruvo kraujas, o kūnas – visas kūnas buvo nusėtas mėlynėmis.

Aš nutariau perplaukti įlanką ir trumpam palikti paukštį vieną, kad nurimtų. Po to įsiropščiau į pačią aukščiausią palmę ir ėmiau svarstyti. Dar niekada gyvenime nebuvau taip įžeistas. Toks nedėkingumas. Aš jam buvau daugiau nei brolis. Išperėjau jį, auklėjau. Tą didelį, nerangų, priešistorinį paukštį! Aš – žmogus, gamtos ir visa ko valdovas.

Maniau, kad po kurio laiko jis tai supras ir susigės dėl savo elgesio. Galvojau, jeigu man pasiseks pagauti skanių žuvyčių, neva atsitiktinai prieiti bei pavaišinti jį, gal jis atgaus protą. Prireikė laiko, kad sužinočiau, kokia kerštinga ir bjauri gali būti išmirusi paukščių rūšis. Pagiežinga!

Nepasakosiu apie visas tas gudrybes, kurių griebiausi, kad vėl priversčiau klausyti paukštį. Tiesiog negaliu. Dar ir dabar mano skruostai dega

iš gėdos atsiminus, kaip paniekinančiai su manimi elgėsi ta pragariška retenybė ir kaip jis mušė mane. Aš mėginau naudoti jėgą. Iš nepavojingo atstumo svaidžiau į jį koralo gabalus, bet jis tik rijo juos. Po to pamėginau mesti į jį savo atlenktą peilį ir vos jo nepraradau, nors tas buvo per didelis, kad paukštis prarytų jį. Mėginau įveikti paukštį badu ir lioviausi gaudęs žuvį, bet jis išmoko po atoslūgio susirasti visokių kirmėlių, ir jam jų užteko. Pusę laiko aš praleisdavau stovėdamas iki kaklo vandenyje, o kitą pusę – viršuje, palmėse. Sykį pasitaikė per maža palmė, ir kai jis mane sučiupo, kaip reikalas pasismagino su mano kojomis. Situacija darėsi nepakeliama. Nežinau, ar kada nors bandėte miegoti palmėje. Mane kankino siaubingi košmarai. O dar kokia gėda! Ši išmirusi bjaurybė pasipūtusi bastosi po mano salą lyg suirzęs kunigaikštis, o aš neturiu teisės net kojos ant žemės pastatyti. Net verkdavau iš nuovargio ir apmaudo. Aš tiesiai jam pareiškiau, jog neleisiu tokiam kvailam anachronizmui vaikyti mane po tuščią salą. Aš liepiau jam susirasti savo laikų keliautoją ir užsiimti juo. Bet jis tik kaleno snapu pamatęs mane. Tokia didelė bjaurybė, vien kojos ir kaklas!

Net nesinori sakyti, kiek laiko visa tai tęsėsi. Aš būčiau jį anksčiau užmušęs, jeigu tik būčiau žinojęs, kaip. Galų gale susiprotėjau, kaip jį pribaigti. Taip gaudo paukščius Pietų Amerikoje. Aš sujungiau visas žvejybai naudotas virves, surišau jas vandens augalų stiebais ir viskuo, kas tik tiko, ir padariau gal dvylikos jardų ilgio tvirtą virvę, o prie abiejų galų pririšau po koralo gabalą. Tam man prireikė nemažai laiko, nes nuolat teko tai lįsti į lagūną, tai ropštis į medį – priklausomai nuo aplinkybių. Po to greitai įsukau šį įrenginį ore virš galvos ir paleidau į paukštį. Pirmą kartą nepataikiau, bet antrą – virvė mikliai apsivyniojo aplink jo kojas ir jas supančiojo. Jis pargriuvo. Aš mečiau virvę stovėdamas iki pusės įlankoje. Kai tik paukštis parkrito ant žemės, iššokau iš vandens ir perpjoviau peiliu gerklę...

Man net dabar nemalonu atsiminti. Tą akimirką jaučiausi kaip žudikas, nors manyje viskas taip ir kunkuliavo iš pykčio. Stovėjau prie paukščio ir mačiau, kaip jo kraujas tekėjo ant balto smėlio, kaip jo gražios didelės kojos ir kaklas trūkčiojo agonijoje... Ech!

Po tos tragedijos vienatvė pakibo virš manęs tarsi prakeiksmas. Viešpatie! Jūs net negalite įsivaizduoti, kaip man trūko to paukščio. Sėdėjau prie jo kūno ir sielvartavau; aš virpėjau dairydamasis po tuščią, niūrią salą. Galvojau, koks šaunus paukštelis jis buvo, kai prasikalė, apie tuos tūkstančius jo išdaigų, kurias iškrėtė, kol nepasiuto. Kas žino, jeigu būčiau tik jį sužeidęs, ko gero, būčiau sugebėjęs jį išslaugyti ir įskiepyti jam draugiškus jausmus. Jeigu būtų buvusi bent menkiausia galimybė iškasti duobę koralinėje uoloje, būčiau palaidojęs jį. Jaučiausi taip, tarsi jis būtų buvęs žmogus. Negalėjau jo suvalgyti, todėl panardinau į įlanką, kur žuvytės švariai nugraužė jo kaulus. Aš net nepasilikau plunksnų. O po to kažkokiam jachta keliavusiam tipui šovė į galvą pasižiūrėti, ar mano sala egzistuoja.

Jis pasirodė pačiu laiku, nes man ta tuščia sala jau buvo tiek įkyrėjusi, kad tik negalėjau apsispręsti, ar nusigauti kuo toliau į jūrą ir ten pabaigti visus žmogiškus rūpesčius, ar užvalgyti žalių dalykėlių...

Aš pardaviau kaulus žmogui, pavarde Vinslou – prekiautojui netoli Britanijos muziejaus, o jis, anot jo, – seniui Heiversui. Atrodo, Heiversas nežinojo, kad jie ypatingo dydžio, tad kaulai patraukė dėmesį tik po jo mirties. Jie pavadino jį Aepyornis... kaip ten toliau?

– *Aepyornis vastus*, – tariau aš. – Įdomus sutapimas, juk būtent šiuos kaulus minėjo vienas mano draugas. Kai buvo rastas Aepyornis skeletas su jardo ilgumo šlaunies kaulu, manyta, kad tai jau skalės viršūnė, ir pavadino jį *Aepyornis maximus*. Paskui kažkas rado kitą šlaunį, keturių pėdų ar ilgesnę, ir tada jį pavadino *Aepyornis titanus*. Po to, po senio Heiverio mirties, jo kolekcijoje rado jūsų *vastus*, o dar vėliau atsirado *vastissimus*.

– Vinslou man taip ir sakė, – patvirtino žmogus su randu. – Jeigu atsiras dar daugiau Aepyornis, tai, jo galva, kokį nors mokslo šviesulį ištiks smūgis. O vis tik keistų istorijų nutinka žmonėms, ar ne?

1894

Bedugnėje

Leitenantas stovėjo priešais plieninį rutulį ir kramtė pušies spyglį.

– Ką tu manai apie tai, Stivensai? – paklausė jis.

– Ko gero, tai idėja, – nutęsė Stivensas toli gražu ne užtikrintu tonu.

– Man atrodo, kad jį sutraiškys, – pareiškė leitenantas.

– Mano galva, jis viską gerai apskaičiavo, – atsiliepė vis dar abejingas Stivensas.

– Bet pagalvokite apie slėgį, – tęsė leitenantas. – Vandens paviršiuje jis nelabai didelis: keturiolika svarų į kvadratinį inčą, trisdešimties pėdų gylyje – dukart didesnis, šešiasdešimties – triskart, devyniasdešimties – keturis, devynių šimtų pėdų – keturiasdešimt kartų, penkių tūkstančių trijų šimtų – tai yra mylios – du šimtai keturiasdešimt kartų po keturiolika svarų, tai bus – paskaičiuokime – trisdešimt angliškų centnerių, pusantros tonos, Stivensai, *pusantros tonos* į kvadratinį inčą. O čia, kur jis nori nusileisti, okeano gylis – penkios mylios. Tai bus septynios su puse tonos.

– Skamba baisiai, – tarė Stivensas, – bet tai nuostabiai storas plienas.

Leitenantas neatsiliepė, jis vėl ėmėsi savo spyglio. Jų pokalbio objektas buvo didžiulis plieninis rutulys, išorėje apytikriai devynių pėdų diametro. Jis atrodė lyg koks titaniškas patrankos sviedinys. Rutulys buvo rūpestingai pastatytas didžiuliame laivo korpuse padarytame lizde, o milžiniški skersiniai, kurie turėjo nuleisti jį už borto, kurstė visų jūreivių, kurie matė jį nuo Londono iki Vėžio atogrąžos, smalsumą. Dviejose plieninio rutulio sienos vietose, vienas po kitu, buvo išpjauti apvalūs liukai, su neįtikėtino storio stiklu, ir vienas iš jų, įstatytas į atsparius plieninius rėmus, buvo ne iki galo užsuktas. Abu vyrai tą rytą pirmąsyk dirstelėjo į rutulio vidų. Jį

visą dengė oro pripildytos pagalvėlės, tarp kurių buvo išdėstyti nesudėtingų mechanizmų valdymo mygtukai. Viską dengė minkštas apvalkalas, net ir Maijerso aparatą, kuris turėjo sugerti anglies dvideginį ir aprūpinti deguonimi žmogų, kai jis įlis į rutulį ir liukas bus užsuktas. Vidinė rutulio pusė buvo taip rūpestingai apmušta, kad galėjai ramiai į jį šauti, nesibaimindamas dėl žalos viduje buvusiam žmogui. Ir šios saugumo priemonės buvo būtinos, nes greitai į rutulį turėjo įlįsti žmogus, tada liukus tvirtai užsandarins, rutulį nuleis už borto, kur šis ims leistis vis gilyn ir gilyn, į penkių mylių gylį, kaip ir sakė leitenantas. Ši mintis nedavė jam ramybės, už stalo jis tik apie tai ir tekalbėjo ir spėjo visiems įgristi, o tada jis susirado Stivensą – naują žmogų laive, ir naudodamasis tuo, vėl ir vėl grįždavo prie šios temos.

– Man atrodo, – pareiškė leitenantas, – kad šis stiklas paprasčiausiai įlinks į vidų, išsipūs ir suduš, neatlaikęs tokio slėgio. Dobrė pasiekdavo, kad veikiamos didelio slėgio uolienos pasidarydavo takios kaip vanduo, ir, atminkite mano žodžius...

– Jeigu stiklas neatlaikys, kas tada? – paklausė Stivensas.

– Vanduo šaus į rutulio vidų kaip išlydyto metalo čiurkšlė. Ar kada teko pajusti, ką reiškia didelio spaudimo vandens srovė? Kaip kulka smogia. Ji sutraiškys rutulį. Plūstels jam į gerklę ir plaučius, trenks per ausis...

– Kokia turtinga jūsų vaizduotė! – užprotestavo Stivensas, ryškiai viską įsivaizdavęs.

– Tai tik vaizdas to, kas neišvengiama, – paprieštaravo leitenantas.

– Na, o rutulys?

– Išleis keletą burbuliukų ir iki paskutiniojo teismo dienos ilsėsis dumbliname dugne kartu su vargšu Elstedu, ištrėkštu ant savo sprogusių pagalvėlių kaip sviestas ant duonos. – Jis pakartojo frazę, lyg ji būtų jam patikusi. – Kaip sviestas ant duonos.

– Grožitės žaisliuku? – pasigirdo balsas, ir tarp jų atsistojo Elstedas, apsivilkęs puošniu baltu kostiumu, su cigarete dantyse ir iš po plačiabrylės skrybėlės besišypsančiomis akimis. – Ką jūs ten sakėte apie duoną su sviestu, Veibridžai? Kaip visada, niurzgate dėl mažų jūrų karininkų algų? Na, dar keletas valandų, ir aš leisiuosi į kelią. Šiandien reikia parengti keltuvą.

Tas skaidrus dangus ir menkas bangavimas – kaip tik tai, ko reikia, kad išmestume už borto tuziną tonų švino ir geležies, ar ne?

– Jums tai ne tiek jau svarbu, – tarė Veibridžas.

– Ne. Septyniasdešimties aštuoniasdešimties pėdų gylyje, o aš ten būsiu po dešimties sekundžių, vanduo visiškai nejuda, nors viršuje vėjas ir užkimtų nuo kauksmo, o bangos kiltų iki debesų. Ne. Ten, apačioje... – Jis patraukė prie borto ir abu pašnekovai nusekė jam iš paskos. Visi trys atsirėmė alkūnėmis ir įsispoksojo į geltonai žalią vandenį.

– ...*ramybė*, – užbaigė savo mintį Elstedas.

– Ir jūs visiškai tikras, kad laikrodinis mechanizmas veiks nepriekaištingai? – po kurio laiko paklausė Veibridžas.

– Aš jį išbandžiau trisdešimt kartų, – atsiliepė Elstedas. – Jis privalo veikti.

– O jeigu nesuveiks?

– O kodėl turėtų?

– Aš nesutikčiau leistis su šia prakeikta mašina nė už dvidešimt tūkstančių svarų, – tarė Veibridžas.

– Kaip matau, jūs juokdarys, – pastebėjo Elstedas ir šaltai nusispjovė už borto.

– Man dar ne visai aišku, kaip jūs valdysite šį daiktą, – ištarė Stivensas.

– Visų pirma, aš įlįsiu į rutulį, ir liuką uždarys, – atsakė Elstedas. – Ir tada aš triskart įjungsiu ir išjungsiu šviesą, kad parodyčiau, jog viskas tvarkoje, mane keltuvu pakels virš laivagalio su visais tais dideliais švino grimzdais po manimi. Ant viršutinio yra velenas, ant kurio užvyniota šimtai jūros sieksnių stipraus lyno, juo grimzdai sujungti su rutuliu, neskaitant stropų, kurie bus perpjauti, kai nuleis rutulį. Mes pasirinkome lyną vietoj vielinio troso, nes jį lengviau nupjauti ir jis geriau iškyla, o tai labai svarbu, kaip pamatysite.

Kiekviename iš šių švininių grimzdų yra skylė, pro ją prakištas geležinis strypas, kuris po šešias pėdas išlenda į abi puses. Smogus į šį strypą iš apačios, jis stumtels svirtį ir įjungs laikrodinį mechanizmą šalia cilindro, ant kurio užvyniotas lynas.

Labai gerai. Visas šis daiktas lėtai nuleidžiamas ant vandens ir stropai nupjaunami. Rutulys plaukia, nes jis pripildytas oro, tai reiškia, kad jis

lengvesnis už vandenį, bet švino grimzdai krinta tiesiai žemyn ir lynas pradeda išsivynioti. Kai jis visas išsivynioja, rutulys irgi ims leistis, traukiamas lyno.

– Bet kam reikia lyno? – paklausė Stivensas. – Kodėl nepritvirtinus grimzdų tiesiai prie rutulio?

– Kad jis nesudužtų ten, apačioje. Juk jis leisis vis greičiau ir galop pasieks siaubingą greitį. Jeigu nebūtų lyno, jis, atsitrenkęs į dugną, išsilakstytų į šipulius. Bet pirmiausia grimzdai nukris ant dugno, ir iškart pasireikš rutulio plaukimo ypatybės. Jis leisis vis lėčiau, po to sustos, o vėliau ims kilti.

Tada ims veikti laikrodinis mechanizmas. Kai tik grimzdai atsitrenks į okeano dugną, strypas pajus smūgį iš apačios ir paleis laikrodinį mechanizmą, ir lynas vėl ims vyniotis ant veleno. Mane pritrauks prie jūros dugno. Ten aš išbūsiu pusvalandį, elektros šviesa bus įjungta, ir galėsiu matyti viską aplinkui. Po to laikrodinis mechanizmas išlaisvins peilį su spyruokle, perpjaus laidą, ir aš sparčiai išplauksiu viršun, kaip dujų burbuliukas sodos vandenyje. Lynas pats padės man išplaukti.

– O jeigu jūs atsitrenksite į kokį nors laivą? – paklausė Veibridžas.

– Aš kilsiu tokiu greičiu, kad perskrosiu jį kaip patrankos sviedinys, – atsiliepė Elstedas. – Dėl to nesijaudinkite.

– O, sakykim, jeigu koks miklus vėžiagyvis prasmuks į jūsų laikrodinį mechanizmą...

– Tai bus man primygtiniu kvietimu užsibūti, – tarė Elstedas, pasisukęs nugara į vandenį ir žiūrėdamas į rutulį.

Elstedą nuleido už borto apie vienuoliktą valandą. Diena buvo romi ir skaisti, horizontas skendo miglelėje. Elektros šviesa viršutiniame liuke linksmai mirktelėjo tris kartus. Tada rutulį ėmė lėtai leisti į vandenį, vienas iš jūreivių kabojo ant laivagalio grandinių, pasiruošęs perpjauti grimzdus su rutuliu jungusius stropus. Rutulys, buvęs toks didelis ant denio, po laivagaliu atrodė visai mažytis. Jis iš lengvo siūbavo, ir du jo viršuje buvę tamsūs liukai atrodė visai kaip akys, su nuostaba spoksančios į prie turėklų susibūrusius žmones. Kažkieno balsas susidomėjo, ar Elstedui patinka suptis.

– Pasiruošęs? – sušuko kapitonas.

– Taip, sere!

– Tai leisk!

Takelažo stropai akimirksniu buvo nupjauti, ir didelė banga persirito per iškart juokingai bejėgiu tapusį rutulį. Kažkas mostelėjo nosinaite, kažkas mėgino šūkčioti sveikinimus, kažkoks mičmanas lėtai skaičiavo: „Aštuoni, devyni, dešimt!" Rutulys pasisupo dar sykį, po to trūktelėjo, sukėlęs purslų fontaną, ir išsilygino.

Akimirką jis atrodė nejudrus, po to greitai ėmė mažėti, o vėliau vanduo užsivėrė virš jo, ir lūžtančių spindulių padidintas rutulys pasidarė sunkiai įžvelgiamas pro vandenį. Jis išnyko anksčiau nei kas spėjo suskaičiuoti iki trijų. Kažkur toli apačioje, vandenyje, mirktelėjo baltas žiburiukas, virto kibirkštimi ir užgeso. Ir liko tik juoduojanti vandens giluma, iš kurios kilo ryklys.

Ūmai atgijo kreiserio sraigtas, vanduo sukunkuliavo, ryklys prapuolė įsisukusiame sūkuryje, ir putų liūtis šliūkštelėjo ant krištolinės Elstedą prarijusios lygumos.

– Kas nutiko? – paklausė vienas jūreivis kito.

– Atsitrauksime keletą mylių, kad jis nestuktelėtų į mus, kai iššoks, – atsakė antras.

Laivas lėtai užėmė naują poziciją. Beveik visi laisvi nuo darbų ir toliau stebėjo monotoniškai vilnijusias bangeles, į kurias nugrimzdo rutulys. Visą pusvalandį nepasigirdo nė žodžio, kuris nebūtų, tiesiogiai ar ne, lietęs Elstedo. Gruodžio saulė jau buvo pakilusi aukštai ir buvo labai karšta.

– Jam bus šalta ten, apačioje, – tarė Veibridžas. – Sako, kad tam tikrame gylyje jūros vandens temperatūra visada artima užšalimo taškui.

– Kur jis išnirs? – paklausė Stivensas. – Aš pamečiau kryptį.

– Štai tame taške, – atsakė kapitonas, didžiuodamasis savo visažinyste. Jis užtikrintai parodė pirštu į pietryčius. – Ir, pagal mane, jam laikas grįžti, – pridūrė jis. – Jis jau trisdešimt penkias minutes paniręs po vandeniu.

– Kiek reikia laiko, norint pasiekti okeano dugną? – pasmalsavo Stivensas.

– Esant penkių mylių gyliui, turint omenyje pagreitėjimą, lygų dviem pėdoms per sekundę, apytikriai trijų ketvirčių minutės.

– Tada jis vėluoja, – pastebėjo Veibridžas.

– Panašu, – atsiliepė kapitonas. – Manau, kad praeis kelios minutės, kol susivynios laidas.

– Aš tai pamiršau, – su aiškiu palengvėjimu ištarė Veibridžas.

Ir prasidėjo kankinamas laukimas. Lėtai praslinko minutė, bet rutulys nepasirodė. Praėjo ir kita, bet niekas nesutrikdė alyvuoto vandens paviršiaus. Jūreiviai aiškino vieni kitiems, kad laidas suksis gana ilgai. Takelažas buvo pilnas laukiančių veidų.

– Kilk, Elstedai! – šūktelėjo vienas jūrų vilkas plaukuota krūtine, ir kiti pasigavo jo šūksnį, lyg būtų laukę teatre, kol pakils uždanga.

Kapitonas piktai žvilgtelėjo į juos.

– Tiesa, jeigu pagreitėjimas mažiau nei dvi pėdos, – tarė jis, – tai gali ir užtrukti. Mes nesame tikri, kad skaičiai teisingi. Aš ne taip jau vergiškai tikiu skaičiavimais.

Stivensas linktelėjo. Porą minučių tiltelyje visi tylėjo. Po to spragtelėjo Stivenso kišeninio laikrodžio dangtelis.

Po dvidešimt vienos minutės, kai saulė pasiekė zenitą, jie vis dar laukė, kada rutulys išplauks, ir niekas nedrįso net šnibžtelti, kad vilties nebėra. Pirmas tai ištarė Veibridžas. Jis tai padarė, kai ore pasigirdo aštuoni varpo dūžiai.

– Aš iš pat pradžių abejojau stiklo atsparumu, – nelauktai tarė jis Stivensui.

– Viešpatie! – iškvėpė tas, – negi jūs manote...

– Na-a!.. – reikšmingai nutęsė Veibridžas, palikęs laisvę Stivenso vaizduotei.

– Aš ir pats nelabai tikiu skaičiavimais, – abejodamas ištarė kapitonas, – tad dar nepraradau vilties.

Ir vidurnaktį kanonierė vis dar sukosi aplink vietą, kur paniro rutulys, o baltas prožektoriaus spindulys vis naršė po bangas, tai sustingdamas, tai vėl godžiai lėkdamas pirmyn žiburiuojančia vandens dykuma, miglotai mirgėjusia po mažomis žvaigždėmis.

– Jei liukas nesprogo ir jo nesutraiškė, – tarė Veibridžas, – tai dar blogiau, tada, reiškia, sugedo laikrodinis mechanizmas, ir jis dabar gyvas kaž-

kur ten, apačioje, už penkių mylių nuo mūsų, tamsoje ir šaltyje, uždarytas tame savo rutulyje, ten, kur dar nebuvo pasiekęs šviesos spindulys ir nebuvo patekęs žmogus nuo tos dienos, kai buvo sutvertas vanduo. Jis neturi maisto, jį kankina alkis ir troškulys, ir su siaubu galvoja, ar mirs iš bado, ar uždus. Kas jam bus? Ko gero, Maijerso aparatas greitai nebeveiks. Kiek jis gali dirbti?

– Viešpatie! – aiktelėjo jis. – Kokie vis tik mes menki sutvėrimai! Kokie įžūlūs velniūkščiai! Ten, apačioje, ištisos mylios vandens, nieko, išskyrus vandenį, aplink mus beribės platybės, o virš mūsų – dangaus bedugnė.

Jis ištiesė į priekį rankas, ir tą pačią akimirką baltas spindulėlis be garso nuslydo dangumi, sulėtėjo, sustingo ir virto nejudriu tašku, tarsi danguje būtų atsiradusi nauja žvaigždė. Po to jis slystelėjo žemyn ir pasimetė tarp mirguliuojančių žvaigždžių atspindžių ir fosforescuojančioje baltoje migloje.

Pamatęs tai Veibridžas taip ir apmirė su ištiesta ranka ir pražiota burna. Jis užsičiaupė, vėl išsižiojo ir nekantriai sumosikavo. Po to jis pasisuko, šūktelėjo pirmajam sargybiniui: „Elstedas pasirodė!“ ir puolė prie prožektoriaus.

– Aš jį mačiau! – šaukė jis. – Už dešiniojo borto. Jo šviesa įjungta, ir jis ką tik iššoko iš vandens. Pasukite ten prožektorių. Mes būtinai jį pamatysime, kai supsis ant bangų.

Bet jie rado rutulį tik prašvitus. Vos ant jo neužplaukė. Pasuko keltuvą ir valtyje sėdėję jūreiviai pritvirtino rutulį prie grandinės. Kai jį užkėlė ant denio, atsuko liuką ir keletas žmonių sužiuro į tamsą rutulio viduje (elektros lempa buvo skirta apšviesti vandenį aplink rutulį ir buvo izoliuota nuo pagrindinės kameros).

Rutulio viduje buvo labai karšta ir guma palei liuko kraštą suminkštėjo. Niekas neatsiliepė į jų nekantrius klausimus ir nesigirdėjo jokių garsų. Elstedas nejudėdamas gulėjo susirietęs ant dugno. Laivo gydytojas įlindo vidun ir, kilstelėjęs Elstedą, perdavė jį jūreiviams. Iš pradžių negalėjai suprasti, gyvas jis ar ne. Geltonoje laivo lempų šviesoje jo veidas blizgėjo nuo prakaito. Jį nunešė į kajutę.

Veikiai paaiškėjo, kad jis gyvas, bet visiškai nerviškai išsekęs ir visas nusėtas mėlynėmis. Jam teko nejudant gulėti keletą dienų. Praėjo savaitė, kol jis galėjo papasakoti savo nuotykius.

Jo pirmi žodžiai buvo, kad vėl nori leistis žemyn.

– Reikia pakeisti rutulio konstrukciją, – tarė jis, – kad būtų galima prireikus nupjauti lyną, ir viskas bus gerai.

Jis patyrė nuostabiausią nuotykį, koks tik galėjo būti.

– Jūs manėte, kad ten nieko nerasiu, išskyrus dumblą, – kalbėjo jis. – Jūs juokėtės iš mano tyrimų, o aš radau naują pasaulį.

Jis pasakojo nerišliai, vis užbėgdamas į priekį, tad neįmanoma perduoti šią istoriją jo žodžiais. Bet mes pasistengsime papasakoti, ką jis patyrė.

Iš pradžių buvo baisu, pradėjo jis. Kol lynas vyniojosi, rutulį visą laiką svaidė iš šono į šoną. Jis jautėsi lyg į futbolo kamuolį įkišta varlė. Jis tematė tik keltuvą ir dangų virš galvos, o kartais – prie borto stovėjusius žmones. Neįmanoma buvo atspėti, kur pasisuks rutulys. Elstedo kojos staiga pakildavo aukštyn, ir jis mėgindavo žengti, bet tuojau pat skrisdavo žemyn galva, o po to riedėdavo, atsitrenkdamas į sienas. Kokios nors kitos formos aparatas būtų buvęs patogesnis, bet nebūtų atlaikęs milžiniško spaudimo jūros bedugnėje.

Ūmai siūbavimas liovėsi, rutulys išsilygino ir, pakilęs, Elstedas pamatė aplinkui žaliai mėlyną vandenį, iš viršaus besiskverbiančią silpną šviesą ir būrį kažkokių smulkių plaukiojančių sutvėrimų, besiveržiančių, kaip jam atrodė, į ją. Kol jis žiūrėjo, darėsi vis tamsiau ir tamsiau, ir vanduo viršuje tapo tamsus kaip vidurnakčio dangus, tik žalesnis, o apačioje – visiškai juodas. O maži perregimi sutvėrimai ėmė silpnai šviesti ir šmėsčioti šalia lango žalsvomis gyvatėlėmis.

O tas kritimo jausmas! Tai buvo tarsi pirmą kartą leistumeisi liftu, pasakojo jis, bet daug ilgiau. Pabandykite įsivaizduoti, ką tai reiškia! Tada ir tik tada Elstedas pasigailėjo pasiryžęs šiam žygiui. Jis visai kitoje šviesoje pamatė jam gresiantį pavojų. Jis pagalvojo apie dideles sepijas, kurios, kaip žmonės žinojo, gyveno viduriniuose vandens sluoksniuose, apie tuos sutvėrimus, kuriuos kartais randa pusiau suvirškintus banginio skrandyje, o kartais jie plaukioja vandenyje nugaišę ir apėsti žuvų. O kas nutiks, jeigu viena pabaisa nugriebs lyną ir nepaleis? O ar tikrai gerai patikrintas laikrodinis mechanizmas? Bet ar jis norėjo kristi toliau, ar grįžti į viršų – tai dabar nebeturėjo jokios reikšmės.

Per penkiasdešimt sekundžių lauke tapo taip tamsu, lyg naktį, tik jo lempa švietė vis pagaudama kokią žuvį arba skęstantį daiktą. Bet jie žybteldavo pernelyg greitai, kad jis spėtų įsižiūrėti, kas tai buvo. Sykį jam pasirodė, kad mato ryklį. O po to rutulys ėmė kaisti nuo trynimosi į vandenį. Tokio dalyko jie nebuvo numatę.

Iš pradžių jis pastebėjo, kad suprakaitavo, o po to išgirdo po kojomis vis garsėjantį šnypštimą ir pamatė už lango daugybę mažų burbuliukų – labai mažų – tarsi vėduoklė kylančių viršun. Garas! Jis pačiupinėjo langą – tas buvo karštas. Elstedas išjungė silpną lemputę, kuri švietė rutulio viduje, žvilgtelėjo į vinimis apmuštą laikrodį ir pamatė, jog leidžiasi jau dvi minutes. Jam dingtelėjo, jog liuko stiklas gali neatlaikyti temperatūrų skirtumo; jis žinojo, kad vandens temperatūra dugne artima nuliui.

Po to rutulio grindys tarsi prisispaudė prie jo kojų, burbuliukų srautas ėmė retėti ir retėti, o šnypštimas liovėsi. Rutulys šiek tiek susvyravo. Stiklas nesprogo, neįlinko, ir jis suprato, jog, kaip ten bebūtų, su panėrimu susiję pavojai jau praėjo.

Po minutės ar daugiau jis bus bedugnės dugne. Kaip jis pasakojo, jis pagalvojo apie Stivensą, Veibridžą ir visus, likusius laive, kurį nuo jo skyrė penkių mylių storio vandens sluoksnis, nutolusius labiau nei aukščiausi debesys nuo žemės; jis įsivaizdavo, kaip jie ten, viršuje, lėtai prakaituoja žiūrėdami žemyn ir spėliodami, kaip jam sekasi.

Jis žvilgtelėjo pro langą. Burbuliukų daugiau nebesimatė, ir šnypštimas liovėsi. Lauke buvo visiška tamsa – juoda lyg juodas velvetas, ir tik ten, kur vandenį skrodė lempos šviesos spindulys, galėjai atskirti, kad jis geltonai žalias. Po to pro šalį vienas paskui kitą praplaukė kažkokie trys sutvėrimai – jis įžiūrėjo jų ugninius kontūrus. Jis negalėjo pasakyti, ar jie buvo maži, ar tik tokie atrodė dėl atstumo.

Jie buvo aprėžti melsva šviesa, beveik tokia pat ryškia, kaip žvejų laivo šviesos, atrodė, kad ji rūksta, ir šviesos dūmelis tęsėsi per visą šių sutvėrimų kūną lyg laivo iliuminatoriai. Atrodė, jų švytėjimas silpo sutvėrimams artėjant prie apšviesto rutulio lango, ir veikiai jis įžiūrėjo, kad tai kažkokios keistos rūšies žuvelės – su milžiniškomis galvomis, didelėmis akimis ir palaipsniui siaurėjančiu kūnu. Jų akys buvo nukreiptos į jį, ir jis nusprendė, kad jos lydėjo jį leidžiantis. Jis spėjo, kad jas traukė šviesa.

Žuvelių vis daugėjo. Leisdamasis pastebėjo, kad vanduo šviesėja ir šviesos spindulyje sukasi mažos dėmelės, lyg dulkės saulės spindulyje. Ko gero, tai buvo dumblas ir purvas, pakilę nuo dugno nukritus švininiams grimzdams.

Pasiekęs dugną, jis atsidūrė tirštame baltame rūke, kuriame jo lempos šviesa prasiskverbė keletą jardų, ir praėjo keletas minučių, kol kabanti nuosėdų marška bent šiek tiek nugulė. Tada savo lempos šviesoje ir tolimo žuvų guoto trumpalaikėje fosforescencijoje jis po tankiu juodo vandens sluoksniu įžiūrėjo banguotas pilkai balto dumblino dugno linijas ir godžiai savo čiuptuvus judinusius susipynusius jūros lelijų krūmus.

Toliau matėsi grakštūs, perregimi gigantiškos pinties kontūrai. Dugne buvo primėtyta daugybė ryškiai purpurinių ir juodų dygių plokštokų sutvėrimų, kurie, kaip jis nutarė, buvo kažkokia jūros ežių rūšis, o per šviesos pluoštą lėtai, palikdami už savęs gilias vagas, šliaužė maži sutvėrimai, vieni – didžiaakiai, kiti – akli, kažkuo primenantys omarus ar medžius.

Ūmai mažų žuvyčių spiečius išsuko iš savo kelio ir metėsi ant jo tarsi žvirblių būrys. Jis šmėstelėjo lyg mirgančios snaigės, ir tada jis pamatė, kad prie rutulio artėjo kažkokie stambesni sutvėrimai.

Iš pradžių jis tik sunkiai įžiūrėjo lėtai judančią, iš tolo žmogų primenančią figūrą, po to ši įžengė į šviesos juostą ir sustojo prisimerkusi. Elstedas žvelgė į jį apstulbęs.

Tai buvo keistas stuburinis sutvėrimas. Jo tamsiai violetinė galva šiek tiek priminė chameleono galvą, bet kakta buvo tokia aukšta, o kaukolė – tokia didelė, kokios neturi ropliai, vertikali galvos laikysena suteikė jam nuostabų panašumą į žmogų. Dvi didelės ir išsipūtusios akys virto iš orbitos kaip chameleono, o po siauromis šnervėmis buvo didelė, tvirtomis lūpomis varliška burna. Vietoje ausų buvo dvi didelės pridengtos žiaunos, o iš jų tyso šakoti korališki raudonų siūlų krūmeliai, panašūs į medį primenančias žiaunas, kokias turi jaunos rajos ir rykliai.

Bet labiausiai stebino ne šis beveik žmogiškas veidas. Neregėtas sutvėrimas buvo dvikojis, jo beveik rutulio formos kūnas rėmėsi ant trikojo, sudaryto iš dviejų varliškų letenų, ir ilgos, storos uodegos, o priekinės galūnės – tokia pat žmogaus rankų karikatūra kaip varlės letenos – spaudė

ilgą kaulinę strėlę variniu antgaliu. Sutvėrimas buvo dvispalvis: galva, rankos ir kojos – violetinės, o laisvai, kaip rūbai kabojusi oda – švytinti pilka. Ir jis stovėjo nejudėdamas, apakintas šviesos.

Galų gale nežinomas gelmių gyventojas sumirksėjo, atsimerkė, prisidengė akis laisva ranka, išsižiojo ir išleido garsą, beveik artikuliuotą, prasiskverbusį net pro plienines rutulio sienas ir jo vidinį apvalkalą. Elstedas nemėgino aiškinti, kaip galima šaukti neturint plaučių. Po to sutvėrimas pasitraukė iš šviesos juostos į paslaptingą tamsą, ir Elstedas veikiau pajuto nei pamatė, kad šis pasuko prie jo. Nusprendęs, kad jį vilioja šviesa, Elstedas išjungė ją. Kitą akimirką kažkas minkštai įsirėmė į plieną, ir rutulys susvyravo.

Po to šauksmas pasikartojo, ir jam pasirodė, kad į jį atsiliepė tolimas aidas. Rutulį vėl stumtelėjo, ir šis susvyravo, atsitrenkdamas į veleną, ant kurio buvo užvyniotas lynas. Elstedas stovėjo tamsoje ir žvelgė į amžiną bedugnės juodumą. Po kurio laiko jis išvydo tolumoje prie sutvėrimo skubėjusias kitas silpnai fosforescuojančias į žmones panašias figūras.

Vos suvokdamas, ką daro, Elstedas ėmė naršyti ranka po savo svyruojančios tamsios patalpos sienas, ieškodamas išorinės lempos jungiklio, ir netyčia įjungė savo lemputę jos minkštoje nišoje. Rutulys trūktelėjo, jis parkrito ir išgirdo tarsi nuostabos šūksnius, o tada, atsistojęs, pamatė pro apatinį langą žvelgusias ir šviesą atspindėjusias dvi apstulbusių akių poras.

Kitą akimirką nematomos rankos ėmė daužyti plieninį rutulį, ir jis išgirdo siaubingą garsą – stiprius smūgius į metalinį laikrodžio mechanizmo apvalkalą. Jo širdis nusmuko į kulnis – jei šiems keistiems sutvėrimams pavyks pažeisti mechanizmą, jis nebeišsikapstys. Vos pagalvojęs, Elstedas pajuto, kad rutulys trūktelėjo, ir grindys stipriai prisispaudė prie kojų. Jis išjungė rutulio vidų apšvietusią lemputę ir uždegė ryškų didelės viršutinės lempos spindulį. Jūros dugnas ir į žmones panašūs sutvėrimai išnyko, už lango šmėstelėjo kelios viena kitą besivaikančios žuvys.

Elstedas iš pradžių pagalvojo, kad tie keisti jūros gelmių gyventojai nutraukė lyną ir jis sprunka nuo jų. Rutulys kilo vis greičiau ir greičiau, po to ūmai sustingo, ir Elstedas trenkėsi galva į minkštas savo tamsiosios lubas. Ko gero, pusę minutės jis nieko nesuvokė iš nuostabos.

Po to jis pajuto silpną sukimąsi bei siūbavimą, ir jam pasirodė, kad rutulį tempia kažkur į šoną. Susikūprinęs prie lango Elstedas sugebėjo pasukti rutulį liukais žemyn, bet pamatė tik į tuštumą ir tamsą nukreiptą silpną spindulį. Jam į galvą šovė, kad pamatys daugiau, jei išjungs lempą ir leis akims apsiprasti su tamsa.

Jis buvo teisus. Po kelių minučių velvetinė tamsa virto perregima migla ir tapo tolima, miglota, tarsi Zodiako šviesa vasaros vakarą Anglijoje, ir jis pamatė apačioje judėjusias figūras. Jis susiprotėjo, kad sutvėrimai nupjovė lyną ir dabar juda jūros dugnu, tempdami jį paskui save.

O po to jis ėmė atskirti tolumoje, virš banguotos povandeninės lygumos, platų blyškų aušros horizontą, kuris tęsėsi dešinę ir į kairę, kiek tik leido įžvelgti mažas langelis. Į tą pusę sutvėrimai ir tempė rutulį, kaip darbininkai velka aerostatą iš lauko į miestą. Jis judėjo labai lėtai, ir blyškus švytėjimas pamažu įgavo ryškesnių bruožų.

Maždaug penktą valandą Elstedas atsidūrė virš šviesos zonos ir įstengė įžiūrėti kažką panašaus į gatves bei namus, susigrūdusius aplink didelį namą be stogo, primenantį kažkokius senoviškos abatijos griuvėsius. Po juo tarsi buvo išskleistas žemėlapis. Visi namai buvo be stogų, vien tik sienos, o kadangi, kaip jis vėliau pamatė, joms vietoj statybinių medžiagų tarnavo švytintys kaulai, tai atrodė, kad jie suręsti iš paskendusių mėnulio spindulių.

Tarp šių keistų pastatų savo nutįsusiais ūseliais mojavo krinoidėjų medžiai, aukštos vaiskios pintys kilo tarsi blizgantys minaretai ir permatomos lelijos stiebėsi virš viso švytinčio miesto. Atvirose aikštėse jis pastebėjo neaiškų judėjimą, lyg ten būtų būriavęsi žmonės, bet jis buvo per toli, kad įžiūrėtų šiose miniose atskirus individus.

Po to rutulį ėmė iš lėto traukti žemyn, ir palaipsniui Elstedas galėjo geriau įžiūrėti miestą. Jis pamatė, kad perregimų pastatų eiles ženklino kažkokie apvalūs daiktai, po to atvirose didelėse aikštėse įžiūrėjo keletą aukštumėlių, panašių į dumblu užneštus laivų korpusus.

Jį lėtai ir neišvengiamai traukė žemyn, ir daiktai po juo darėsi ryškesni, aiškesni, geriau įžvelgiami. Jis pastebėjo, kad jį tempia prie didelio namo miesto viduryje, ir kartkarčiais atidžiai nužvelgdavo būrį į lyną įsikibusių

į žmones panašių sutvėrimų. Elstedas apstulbo išvydęs, kad vieno iš laivo, sudariusio tokį nuostabų šio miesto bruožą, takelažą buvo nusėjusios gestikuliuojančios, į jį žvelgusios figūros, o paskui aplink rutulį išaugo didelio pastato sienos ir paslėpė miestą.

Ir kokios tai buvo sienos – iš vandeniu persisunkusių medžių, sulankstytų trosų ir vielų, geležies ir vario gabalų, iš žmonių kaulų ir kaukolių. Šios buvo išdėstytos po visą pastatą – zigzagais, spiralėmis ir nuostabiais raštais, daugybė mažų sidabrinių žuvelių žaisdamos slėpėsi jose ir išplaukdavo iš akiduobių.

Staiga jo ausis pasiekė silpni šūksniai ir garsai, primenantys aidų medžioklinio rago trimitavimą, ir visa tai pakeitė kažkoks laukinis dainavimas. Leisdamasis rutulys plaukė pro didelius smailius langus, pro juos Elstedas neaiškiai matė į jį žvelgiančias grupes šių neregėtų, į vaiduoklius panašių sutvėrimų, ir pagaliau nusileido ant viduryje statinio stovėjusio kažkuo į altorių panašaus daikto.

Dabar jis galėjo aiškiai matyti šiuos keistus bedugnės gyventojus. Savo nuostabai, jis išvydo, kaip jie kniūbsti išsitiesė prieš jo rutulį – visi, išskyrus vieną, apsirengusį savotišku rūbu iš stambių žvynų, su didele diadema ant galvos; jis stovėjo nejudėdamas ir, tarsi valdydamas chorą, atverdavo ar užverdavo savo varlišką burną.

Smalsumas paakino Elstedą įjungti savo lemputę, ir jis tapo matomas visiems bedugnės gyventojams, o jie – išnyko tamsoje. Dainavimą akimoju pakeitė klyksmai, ir Elstedas, kad vėl pamatytų tuos keistus sutvėrimus, išjungė šviesą ir dingo jiems iš akių. Bet iš pradžių jis buvo pernelyg apakintas, kad suprastų, ką jie daro, o kai vėl pamatė, šie vėl gulėjo kniūbsti. Taip jie ir lankstėsi prieš jį be perstojo tris valandas.

Elstedas labai smulkiai pasakojo apie šį nuostabų miestą ir jo gyventojus, apie šį amžinos nakties miestą, kur niekada nematė saulės, mėnulio ar žvaigždžių, žalios augmenijos ir gyvų, oru kvėpuojančių sutvėrimų, kur nežinojo nei ugnies, nei šviesos, išskyrus gyvų padarų skleidžiamą šviesą.

Kad ir kaip nuostabiai skambėjo jo pasakojimas, dar nuostabiau tai, kad tokie garsūs mokslininkai, kaip Adamsas ir Dženkinsas, nerado jame nieko neįtikėtina. Jie visai sutiko su hipoteze, kad giliausių jūrų dugne

gyvena protingi, vandenyje kvėpuojantys sutvėrimai, apie kuriuos mes nieko nežinome – sutvėrimai, pripratę prie žemos temperatūros ir didelio slėgio, ir tokios sandaros, kad negali iškilti į paviršių nei gyvi, nei mirę – tokie pat didžiojo Theriomorpha Naujojo Raudonojo Smiltainio amžiaus palikuonys.

Mus jie turi pažinti kaip keistus sutvėrimus – meteoritus, kurie kartais krinta negyvi iš tamsaus, vandenų dugno gyventojams paslaptingo dangaus. Ir ne tik mes, bet ir mūsų laivai, metalai, mūsų daiktai byra ant jų iš tamsos. Kai kada, lyg kokių nematomų aukštesniųjų jėgų nuosprendžiu, skęstantys daiktai sužaloja ar užmuša juos, o kai kada krinta labai reti ar naudingi, arba savo forma įkvepiantys kūrybai. Gal jų elgesys, pamačius gyvą žmogų, mums bus labiau suprantamas, jei įsivaizduosime, kaip reaguotų laukiniai tarp jų atsiradus blizgančiam, iš dangaus nusileidusiam sutvėrimui.

Po truputėlį Elstedas papasakojo „Ptarmingano" karininkams, ko gero, visas savo dvylikos valandų viešnagės bedugnėje detales. Žinoma, kad jis norėjo viską užrašyti, bet taip ir netesėjo, tad, nelaimei, mums teko surinkinėti jo istorijos detales klausantis kapitono Simonso, Veibridžo, Stivenso, Lindlio ir kitų pasakojimų.

Mes visa tai matome miglotai, lyg nuotrupomis: didžiulis perregimas pastatas, kniūbsti dainuojantys žmonės tamsiomis chameleono galvomis, silpnai šviečiančiais rūbais, ir Elstedą, vėl įjungiantį šviesą, veltui mėginantį jiems išaiškinti, kad reikia nutraukti lyną, ant kurio laikėsi rutulys. Laikas ėjo, ir Elstedas, žvilgtelėjęs į laikrodį, su siaubu pamatė, kad deguonies jam užteks tik keturioms valandoms. Bet dainavimas jo garbei nenumaldomai tęsėsi, lyg jo artėjančią mirtį šlovinanti daina.

Kaip išsilaisvino, Elstedas ir pats nežinojo, bet, sprendžiant iš ant rutulio galo kabėjusio lyno, šis nusitrynė į altoriaus kraštą. Rutulys nelauktai susiūbavo, ir Elstedas šovė aukštyn, palikdamas šių sutvėrimų pasaulį, lyg koks eteriniais rūbais apsirėdęs sutvėrimas būtų praskriejęs per mūsų žemės atmosferą, grįždamas į savo gimtąjį dangų. Jis, matyt, dingo jiems iš akių kaip aukštyn į orą skubantis vandenilio burbulas. Ko gero, šis pakilimas labai juos nustebino.

Rutulys šovė aukštyn dar greičiau nei leidosi žemyn, traukiamas švininių grimzdų. Jis labai įkaito. Rutulys lėkė liukais aukštyn, ir Elstedas įsiminė prie langų kunkuliavusį burbuliukų srautą. Jis vis laukė, kada neatlaikys stiklas. Vėliau jo smegenyse tarsi įsisuko didžiulis ratas, minkštos sienos ėmė skrieti aplink jį, ir jis neteko sąmonės. Vėliau tik prisiminė, jog atsipeikėjo savo kajutėje ir išgirdo daktaro balsą.

Tokia būtų šios nepaprastos istorijos, kurią Elstedas dalimis papasakojo „Ptarmingano" karininkams, esmė. Jis žadėjo vėliau viską užrašyti. Dabar jis galvojo, kaip patobulinti aparatą, ir tai buvo padaryta Rio.

Lieka pridurti, kad 1896 metų vasario 2-ąją jis antrąsyk nusileido į bedugnę. Kas jam nutiko, mes, ko gero, niekada nesužinosime. Jis nesugrįžo. „Ptarminganas" trylika dienų suko ratus aplink vietą, kur jis pasinėrė, tuščiai ieškodamas jo. Po to laivas grįžo į Rio, ir Elstedo draugams buvo išsiųsta telegrama apie jo žūtį. Tokia padėtis šiuo metu. Bet aš neabejoju, kad bus pamėginta patikrinti šį keistą pasakojimą apie iki šiol nematytus miestus okeano dugne.

1896

Jūrų plėšikai

Iki nepaprastų įvykių Sidmūte ypatinga *Haploteuthis ferox* rūšis buvo žinoma tik bendrais bruožais, remiantis netoli Azorų salų rastais pusiau suvirškintais čiuptuvais ir iš sužaloto – paukščių apkapoto ir žuvų apgraužto – kūno, kurį 1896 metų pradžioje rado misteris Dženingsas netoli Lansendo iškyšulio.

Tikrai, nė vienoje zoologijos srityje mes neklaidžiojame tokioje tamsoje, kaip toje, kuri tyrinėja giliavandenius kephalopodus. Sakysim, tik atsitiktinumas lėmė Monako kunigaikščio atradimą – šis 1895 metų vasarą užtiko apie tuziną naujų formų, įskaitant aukščiau minėtus čiuptuvus. Banginių medžiotojai už Terceiros užmušė kašalotą, ir šis agonijoje puolė kunigaikščio jachtą, bet, neapskaičiavęs jėgų, persivertė per bortą ir padvėsė per dvidešimt jardų nuo vairo. Agonijos metu jis išvėmė daugybę kažkokių stambių daiktų, kunigaikštis, miglotai įtaręs, kad tai kažkas jam nežinoma ir, matyt, įdomu, savo sumanumu sugebėjo ištraukti juos anksčiau nei tie nuskendo. Jis liepė paleisti sraigtus ir privertė tuos daiktus suktis taip sukurtuose sūkuriuose, o tuo metu spėriai nuleido valtį. Štai tie daiktai ir pasirodė besą kephalopodai ar jų dalys, o kai kurie buvo milžiniški ir beveik visi – nežinomi mokslui.

Matyt, šie dideli ir judrūs sutvėrimai, gyvenantys giliai jūroje, mums visada liks nepažinti. Jie visą laiką būna po vandeniu ir jų nepagausi tinklu, jie gali patekti mums į rankas tik dėl kokio nors reto, nenumatyto atvejo, kaip anksčiau minėtasis. Kalbant apie *Haploteuthis ferox*, tai, pavyzdžiui, mes nieko iki šiol nežinome apie juos, kaip nežinome, kur gimsta silkės

arba lašišų kelių jūrose. Ir zoologai negali paaiškinti netikėto jų pasirodymo prie mūsų krantų. Gal badas privertė juos iškilti iš gelmių. Tačiau neverta spėlioti, geriau tiesiog imti ir viską papasakoti.

Pirmas žmogiškas sutvėrimas, savo akimis išvydęs gyvą *Haploteuthis ferox*, tiksliau, pirmas žmogiškas sutvėrimas, pamatęs jį ir likęs gyvas, – nes dabar vargu ar galima abejoti, kad gegužės pradžioje Kornvalio ir Devono pakrantėmis nuūžusią nelaimingų atsitikimų su besimaudžiusiais ir valtimis plaukiojusiais žmonėmis bangą sukėlė būtent jie, – buvo verslą palikęs buvęs arbatos prekeivis, pavarde Fizonas, kuris buvo apsistojęs pensione Sidmūte. Tai nutiko tą dieną, kai jis vaikštinėjo takeliu palei uolas tarp Sidmūto ir Ladramo įlankos. Uolos čia labai aukštos, bet vienoje vietoje jų raudoname paviršiuje iškalti laipteliai žemyn. Jis buvo šalia jų, kai jo dėmesį patraukė judanti masė, kurią iš pradžių palaikė paukščių būriu, besipešančiu dėl kažkokio rožinės spalvos grobio. Buvo atoslūgio metas, ir ši masė, besikuitusi pakankamai toli, dar buvo atskirta plačia, tamsiais jūrų augalais padengta ir vietomis sidabrinėmis balomis perkirsta uolėtų rifų juosta. Reikia nepamiršti, kad jį dar akino tolumoje plytėjusios jūros spindesys.

Po minutės žvilgtelėjęs dar sykį į tą pačią pusę, jis pastebėjo, jog apsiriko; virš krūvos sukosi daugybė paukščių, daugiausia kuosos ir žuvėdros, balti žuvėdrų sparnų kraštai blykčiojo saulės spinduliuos, ir paukščiai atrodė mažyčiai, palyginus su mase apačioje. Misterio Fizono smalsumas dar labiau išaugo būtent dėl to, kad jo pirmas įspūdis buvo klaidingas.

Kadangi jis vaikštinėjo tik savo malonumui, natūralu, kad jis, vietoj to, kad eitų prie Lodramo įlankos, nutarė žvilgtelti į paslaptingą masę, pamanęs, jog tai kokia atsitiktinai į krantą išmesta ir smėlyje besidaužanti didelė žuvis. Ir jis ėmė skubiai leistis stačiais, ilgais laiptais, stabteldamas maždaug kas trisdešimt pėdų, kad atgautų kvapą ir žvilgteltų į paslaptingą daiktą.

Pasiekęs uolos apačią jis, aišku, atsidūrė arčiau jį sudominusio daikto, bet dabar, liepsnojančio dangaus fone, ta masė atrodė tamsi ir neaiški. Tai, kas atrodė rožinės spalvos, paslėpė vandens augalais padengtos akmenų sangrūdos. Bet vis tik jis įžiūrėjo, jog masę sudarė septyni nei tai atskiri, nei tai į

vieną visumą sujungti apvalaini kūnai, ir dar jis pastebėjo, jog paukščiai visą laiką klykavo apskrisdami masę, bet, matyt, bijojo prisiartinti.

Smalsumo genamas misteris Fizonas ėmė brautis per bangų nugludintas uolas ir, įsitikinęs, kad jos dėl storo vandens augalų sluoksnio slidžios, stabtelėjo, nusiavė batus ir užsiraitė aukščiau kelių kelnes. Aišku, jis taip padarė, kad nepaslystų ir neįkristų į balą, be to, jis, ko gero, pasinaudojo proga nors minutei grįžti į vaikystę, kaip jo vietoje būtų pasielgęs bet kas. Kaip ten bebūtų, tai išgelbėjo jam gyvybę.

Jis prisiartino prie savo tikslo su tokiu ramumu, kokį visiškas šių vietų saugumas įkvepia jų gyventojams. Apvalaini kūnai judėjo pirmyn atgal, bet tik užsiropštęs ant jau minėtos riedulių sangrūdos jis suvokė siaubingą savo atradimo esmę. Tai jam buvo nelaukta.

Kai jis pasirodė ant sangrūdos, apvalaini kūnai pasklido, ir atsivėrė rožinis daiktas, pasirodo, buvo pusiau suėstas žmogaus kūnas, tik jis negalėjo pasakyti, vyro ar moters. O apvalaini kūnai buvo jam nepažįstami siaubingi sutvėrimai, savo forma šiek tiek panašūs į aštuonkojį su smėlyje besiraitančiais labai lanksčiais ir ilgais čiuptuvais. Jų oda nemaloniai blizgėjo, tarsi būtų buvusi lakuota. Čiuptuvais apsuptos burnos išlinkimas, keista atauga virš jos ir didelės, protingai atrodžiusios akys suteikė šiems sutvėrimams kažkokį iškreiptą panašumą į žmogaus veidą. Dydžiu jų kūnai priminė stambią kiaulę, čiuptuvai, kaip jam pasirodė, buvo kelių pėdų ilgio. Jo galva, pabaisų buvo mažiausiai septynios ar aštuonios. Už dvidešimties jardų nuo jų, potvynio putose, iš jūros šliaužė dar dvi.

Jos gulėjo išsitiesusios ant akmenų ir nužiūrinėjo jį piktai ir smalsiai, bet misteris Fizonas neišsigando ir net nesuprato, kad pateko į pavojų. Matyt, taip nutiko dėl to, kad sutvėrimų judesiai buvo vangūs. Bet, aišku, jis buvo sukrėstas ir įsiutintas, kad šie šlykštūs sutvėrimai ėda žmogaus kūną. Jis pamanė, jog jiems pasitaikė skenduolis. Jis šūktelėjo, vildamasis nuginti juos, bet, pamatęs, kad tai nė kiek jų nepaveikė, pakėlė didelį akmenį ir paleido į vieną iš pabaisų.

Ir tada sutvėrimai, lėtai išskėsdami savo čiuptuvus, lėtai patraukė link jo – jie šliaužė atsargiai, vieni su kitais apsikeisdami tyliais, murkiančiais garsais.

Ir tik tą akimirką misteris Fizonas suvokė, kad papuolė į bėdą. Jis vėl šūktelėjo, sviedė abu savo batus ir puolė bėgti. Pralėkęs dvidešimt jardų, jis stabtelėjo ir atsisuko, manydamas, kad sutvėrimai labai nejudrūs! Bet priekinio čiuptuvai jau kabinosi už uolėtos keteros, ant kurios jis ką tik stovėjo!

Pamatęs tai jis vėl šūktelėjo, bet dabar iš siaubo, ir metėsi lėkti per akmenis, jis šokinėjo per juos, slydo, įveikdamas nelygų plotą, skyrusį jį nuo kranto. Aukštos raudonos uolos staiga be galo nutolo, ir du darbininkai, užsiėmę laiptų remontu, jam atrodė sutvėrimais iš kito pasaulio, visai neįtariančiais, kokia kova už gyvybę vyksta apačioje. Jis girdėjo, kaip sutvėrimai teškeno per balą kone už dešimties žingsnių nuo jo, sykį jis paslydo ir beveik parkrito.

Jie persekiojo jį iki pat uolų papėdės ir atsitraukė tik tada, kai prie jo prisidėjo ant apatinių laiptelių buvę darbininkai. Trise jie užmėtė sutvėrimus akmenimis, o po to užsiropštė ant uolų ir nuskubėjo į Sidmūtą ieškoti pagalbos bei valčių ir išplėšti išniekintą kūną iš šių šlykščių sutvėrimų čiuptuvų.

II

Lyg jam būtų buvę maža vieno karto, misteris Fizonas išplaukė valtimi, kad parodytų savo nuotykio vietą.

Potvynis jau buvo prasidėjęs, ir teko apsukti nemenką ratą, kad pasiektų ją, bet kai pagaliau nusigavo, išniekintas kūnas jau buvo dingęs. Vanduo vis kilo, vieną po kitos užliedamas gleivėtų akmenų sangrūdas, ir ketvertas vyrų – darbininkai, valtininkas ir misteris Fizonas – ėmė žiūrėti jau nebe į krantą, o į vandenį po kyliu.

Iš pradžių jiems mažai ką pavyko pamatyti, tik tamsias laminarijų džiungles, kur retkarčiais šmėsteldavo žuvys. Jie ieškojo nuotykių, todėl garsiai reiškė savo nusivylimą. Bet veikiai jie išvydo vieną pabaisą. Ji plaukė į atvirą jūrą, judėdama keistais, ratus primenančiais judesiais, kurie misteriui Fizonui kažkuo priminė pririšto aerostato siūbavimą. Svyruojančios vandens augalų juostos sujudo, prasiskyrė, ir tamsoje pasirodė trys naujos pabaisos, jos dėl kažko įnirtingai grūmėsi, gal dėl skenduolio kūno

dalies. Po kelių akimirkų nesuskaičiuojamos vandens augalų žalios ir lyg aliejumi išteptos juostos vėl susiglaudė virš besigrūmusios grupės.

Tai pamatę visi keturi susijaudinę ėmė daužyti irklais vandenį ir šaukti ir tuojau pat pastebėjo bruzdesį tarp vandens augalų. Jie kiek paplaukė šalin, kad geriau įžiūrėtų, kas ten dedasi, ir kai tik augalai aprimo, pamatė, kad visas dugnas po jais tarsi nusėtas akimis.

– Prakeikti išsigimėliai! – sušuko vienas iš vyrų. – Jų čia tuzinų tuzinai!

Ir pabaisos ėmė kilti aukštyn link jų. Misteris Fizonas vėliau šių eilučių autoriui pasakojo pritrenkiantį pabaisų pasirodymo iš siūbuojančio laminarijų atvašyno vaizdą. Jam tada atrodė, kad tai tęsėsi gana ilgai, bet iš tikrųjų, ko gero, tetruko viso labo kelias sekundes. Iš pradžių pasirodė tik akys, o po to – ir čiuptuvai, kurie tysojo tai šen, tai ten, praskirdami augalų atvašynus. Vėliau keisti sutvėrimai ėmė didėti, kol dugną uždengė jų susipynę kūnai, o čiuptuvų galai iškilo virš banguojančio vandens paviršiaus.

Vienas iš jų įžūliai išniro prie pat pačios valties ir, kabindamasis į ją trijų savo čiuptuvų siurbtukais, permetė per bortą likusių keturių, tarsi taikydamas apversti valtį ar įsiropšti į ją. Misteris Fizonas iškart čiupo kartį su kabliu gale ir, įnirtingai daužydamas ja per minkštus sutvėrimo čiuptuvus, privertė jį paleisti valtį. Bet tuojau pat gavo tokį smūgį į nugarą, kad vos neiškrito už borto – pasirodo, valtininkui teko griebtis irklo, kad atremtų tokį pat puolimą iš kitos valties pusės. Prie jos prikibę čiuptuvai atsileido, ir sutvėrimai paniro į vandenį.

– Geriau nešdinkimės iš čia, – pasiūlė misteris Fizonas, visas virpėdamas.

Jis atsisėdo prie vairo, o valtininkas ir vienas darbininkas – prie irklų, ir ėmė irkluoti. Antrasis darbininkas stovėjo valties priekyje su kartimi, pasirengęs atremti naują čiuptuvų ataką. Visi tylėjo. Misteris Fizonas pasakė visų troškimą. Pritykę ir persigandę, pabalę jie dabar tik galvojo, kaip išsikapstyti iš siaubingų spąstų, į kuriuos taip lengvabūdiškai įkliuvo.

Bet vos irklai paniro į vandenį, tamsios, lanksčios, besiraitančios virvės sukaustė jų judesius ir apsivyniojo aplink vairą, o prie valties bortų, kildami į kilpas panašiais judesiais, vėl pasirodė siurbtukai. Vyrai užgulė irklus

ir plėšė juos iš visų jėgų, bet tuščiai – taip valtys įstringa plaukiojančiose vandens augalų masėse.

– Padėkite! – šūktelėjo valtininkas, ir misteris Fizonas su antruoju darbininku metėsi prie jo, kad pagelbėtų ištraukti irklą.

Tuo metu vyriškis su kartimi – jo vardas buvo Evanas ar Evenas – keikdamasis pašoko ir, palinkęs virš borto, ėmė, kiek jam pavyko, daužyti čiuptuvų žiedą, apjuosusį povandeninę valties dalį. Abu irkluotojai irgi pašoko, ieškodami tinkamo atramos taško, ir ištraukė irklus. Valtininkas atidavė savo irklą misteriui Fizonui ir tas ėmė iš visų jėgų traukti jį, o valtininkas, atlenkęs didelį kišeninį peilį, irgi palinko prie borto ir ėmė kapoti aplink irklus apsivijusius slidžius čiuptuvus.

Misteris Fizonas, svyruodamas nuo valtį drebinusių smūgių, sukando dantis, dusdamas, su nuo įtampos ant irklą spaudusių rankų iššokusiomis gyslomis, staiga žvilgtelėjo į jūrą. Netoliese per galingas artėjančio potvynio bangas tiesiai į juos plaukė didelė valtis, joje sėdėjo trys moterys ir mažas vaikas. Valtininkas irklavo, o mažas vyriškis su šiaudine skrybėle ir rožine juosta stovėjo valties gale ir linksmai sveikino juos. Aišku, iš pradžių misteris Fizonas manė pašaukti juos pagalbon, bet po to pagalvojo apie vaiką. Jis iškart nuleido irklą, paklaikęs iškėlė rankas ir šūktelėjo sėdėjusiems valtyje, kad kuo greičiau, „dėl Dievo", plauktų iš čia. Misteris Fizonas net neįtarė, kad tokiomis aplinkybėmis jo poelgis buvo didvyriškas ir liudijo jo kuklumą bei narsą. Irklas, kurį jis išmetė, iškart išnyko po vandeniu ir veikiai iškilo už dvidešimties jardų nuo jų.

Tą akimirką misteris Fizonas pajuto, kad valtis smarkiai susiūbavo, ir kimus valtininko Hilo riksmas privertė jį pamiršti iškylautojų valtį. Jis atsisuko ir pamatė, kad Hilas skausmo iškreiptu veidu kūprinasi prie priekinės įvorės, o jo dešinė ranka panerta į vandenį už borto ir ją kažkas tempia žemyn. Jis tik leido aštrius, trumpus klyksmus: „Oi! Oi! Oi-oi!" Misteris Fizonas manė, kad Hilą sučiupo čiuptuvai, kai kapojo juos po vandeniu, bet dabar, aišku, neįmanoma tiksliai nustatyti, kaip buvo iš tikrųjų. Valtis taip pakrypo, kad bortas beveik siekė vandenį, ir Evanas bei kitas darbininkas su kabliu ir irklu daužė vandenį į kairę ir į dešinę nuo panardintos Hilo rankos. Misteris Fizonas instinktyviai atsistojo taip, kad išlygintų valtį.

Tada Hilas, tvirtas, sveikas vyriškis, sukaupė visas jėgas ir kone atsistojo. Jam net pavyko ištraukti iš vandens ranką. Ją buvo apsivijęs sudėtingas rudų virvių raizginys, akimirkai paviršiuje pasirodė jį sugriebusios pabaisos akys, žvelgusios į jį tiesiai ir ryžtingai. Valtis sviro vis labiau ir labiau, ir ūmai rudai žalias vanduo plūstelėjo per bortą.

Hilas paslydo ir krito ant borto, jo ranka su įsikibusiais čiuptuvais vėl paniro į vandenį. Krisdamas Hilas apsivertė ir spyrė batu į misterio Fizono, kuris metėsi sulaikyti jį, kelį, kitą akimirką aplink Hilo juosmenį ir kaklą apsivijo nauji čiuptuvai ir po trumpos, konvulsiškos kovos, kurios metu valtis vos neapsivertė, Hilą ištempė už borto, o valtis išsilygino nuo stipraus stumtelėjimo. Nuo jo misteris Fizonas vos neiškrito už kito borto ir nebematė vandenyje vykusios kovos.

Jis išsitiesė, tuščiai mėgindamas rasti lygsvarą, ir staiga pastebėjo, kad kol jie kovėsi su pabaisomis, prasidėjęs potvynis vėl nunešė jų valtį prie vandens augalų padengtų akmenų. Už kokių keturių jardų nuo jų virš ritmingai jį plovusio potvynio kyšojo plokščias akmuo. Misteris Fizonas akimoju išplėšė iš Evano irklą, iš visų jėgų panardino jį į vandenį, po to metė jį, puolė į valties priekį ir šoko. Jis pajuto, kad kojos čiuožia per akmenį, ir iš paskutiniųjų prisivertė peršokti ant kito. Bet čia suklupo, krito ant kelių ir vėl atsistojo.

– Saugokis! – šūktelėjo kažkas, ir didelis kūnas smogė jam iš nugaros.

Išverstas iš kojų vieno darbininko, jis krito į potvynio paliktą balą ir tuo metu išgirdo, kaip tada pamanė, duslius, trūkčiojančius Hilo šauksmus. Jis nusistebėjo, kad Hilo balsas toks veriantis ir jame tiek atspalvių. Kažkas peršoko per jį, jį užliejo putoto vandens banga ir nusirito tolyn. Jis pašoko ant kojų ir neatsisukdamas į jūrą, permirkęs iki kaulų, iš visų jėgų, kiek tik leido kojos, pasileido į krantą. Prieš jį tarp lygumoje išsibarsčiusių akmenų per tuziną jardų vienas nuo kito klupdami bėgo abu darbininkai.

Pagaliau misteris Fizonas atsisuko ir, pamatęs, kad jo niekas nesiveja, apsidairė. Jis apstulbo. Nuo pat kephalopodų iškilimo akimirkos jie veikė taip greitai, kad net nespėdavo susivokti, ką daro. Dabar jam atrodė, kad pabudo iš košmaro.

Virš jo spindėjo giedras dangus, švietė ryški popiečio saulė, jūra bangavo, akinančiai spindėdama, putos, švelnios kaip grietinėlė, dužo, atsitrenkusios į žemas, tamsias uolų gretas. Palikta valtis dreifavo, supdamasi ant bangų, už dvylikos jardų nuo kranto. Hilas ir monstrai, mirtina kovos įtampa ir žiaurumas išnyko, tarsi jų ir nebuvo.

Misterio Fizono širdis daužėsi it išprotėjusi, visas kūnas drebėjo ir jis sunkiai kvėpavo.

Bet kažko trūko. Keletą akimirkų jis niekaip neįstengė susivokti, ko. Saulė, dangus, jūra, akmenys – ko nėra? Po to jis atsiminė iškylaujančiųjų valtį. Ji išnyko. Jam net dingtelėjo, kad ji jam tik pasivaideno. Jis atsisuko ir pamatė abu darbininkus, jie stovėjo po aukštomis rožinėmis uolomis. Jis suabejojo, ar nevertėtų paskutinį sykį pamėginti išgelbėti Hilą. Bet jo nervinė įtampa atslūgo, jis jautėsi bejėgis ir vangus. Jis pasisuko į krantą ir, klupdamas bei šlepsendamas per vandenį, patraukė prie abiejų savo bendražygių.

Atsigręžęs dar sykį, jis išvydo jūroje dvi valtis, kurios nerangiai suposi dugnus iškėlusios į viršų.

III

Štai toks buvo *Haploteuthis ferox* pasirodymas prie Devonšyro kranto. Iki šiol tai buvo pats pavojingiausias pabaisų antpuolis. Palyginus misterio Fizono pasakojimą su nelaimingais nutikimais plaukiojant valtimis ar maudantis, kuriuos minėjau, su tuo, kad tais metais prie Kornišo krantų nebuvo žuvų, mums pasidarys aišku, kad rajos šių jūros gilumų gyventojų gaujos vaikėsi grobį palei potvynio užliejamą pakrantę. Teigta, kad juos iškilti ir persikelti privertė badas, bet aš linkstu prie Hemslėjaus teorijos. Hemslėjus tvirtina, kad šie sutvėrimai įprato prie žmogaus mėsos, atitekusios jiems jų valdose nuskendus laivui, ir šios pabaisos, ieškodamos naujo gardumyno, tykodamos ir persekiodamos laivus, sekdamos transatlantinius laivus pasiekė mūsų krantus. Bet čia, ko gero, ne vieta aptarinėti šią įtikinančią, puikiai pagrįstą Hemslėjaus teoriją.

Gal bandos apetitą patenkino vienuolikos žmonių laimikis, – kaip pavyko išsiaiškinti, antrojoje valtyje buvo dešimt žmonių, – nes iki šiol pa-

baisos daugiau nebepasirodė prie Sidmūto iki šių dienų. Po šio nutikimo visą vakarą ir naktį pakrantėje tarp Syto ir Budlei Salterono patruliavo keturi muitinės apsaugos laivai, apsiginklavę harpūnais ir trumpais kardais, vakare prie jų prisijungė daugybė privačių asmenų organizuotų vienaip ar kitaip ginkluotų ekspedicijų. Bet misteris Fizonas neprisidėjo nė prie vienos iš jų.

Apie vidurnaktį iš vienos valties, nutolusios nuo kranto per dvi mylias į pietryčius nuo Sidmūto, pasigirdo susijaudinę šauksmai ir pasirodė keisti ženklai žibintu: į abi puses ir aukštyn žemyn. Prie jos iškart nuskubėjo artimiausios valtys. Joje buvę narsuoliai – jūreivis, dvasininkas ir du moksleiviai – iš tikro matė pabaisas, kurios praplaukė po jų valtimi. Kaip ir visi gelmėse gyvenantys sutvėrimai, gyvūnai švytėjo, plaukė maždaug penkių šešių jardų gylyje lyg mėnulio atspindžiai juodame vandenyje, įtraukę čiuptuvus, tarsi miegodami, lėtai vartydamiesi ir judėdami į pleištą panašia banda; jie plaukė į pietryčius.

Buvusieji valtyje reiškė savo įspūdžius šūksniais ir gestais, ir pradžių prie jų priplaukė viena valtis, paskui – kita. Galop aplink juos susidarė maža aštuonių ar devynių valčių flotilija, ir nakties tyloje kilo toks triukšmas, tarsi turguje. Bet norinčių persekioti bandą atsirado labai mažai ar net nė vieno: žmonės neturėjo nei ginklų, nei tokios pavojingos medžioklės patirties, ir veikiai – gal net su šiokiu tokiu palengvėjimu – visi pasuko atgal, prie kranto.

O dabar pereinu prie to, kas šioje nuostabioje istorijoje įdomiausia. Mes neturime jokių žinių, kaip ši banda judėjo toliau, nors budėjo visas pietvakarinis krantas. Ko gero, nuostabiu galima vadinti faktą, kad birželio trečiąją Sarke į krantą buvo išmestas kašalotas. O po dviejų savaičių ir trijų dienų po to, kas nutiko Sidmūte, į smėlėtą Kalaiso pakrantę atplaukė *Haploteuthis*. Jis dar buvo gyvas, nes keletas liudininkų matė, kaip spazmiškai judėjo jo čiuptuvai. Bet, matyt, jau dvėsė. Džentelmenas, pavarde Pošė, susirado šautuvą ir nušovė jį.

Tai buvo paskutinis gyvo *Haploteuthis ferox* pasirodymas. Jų daugiau nematė ir prancūzų pakrantėje. Birželio 15-ąją beveik nepažeistas pabaisos kūnas buvo išmestas į krantą netoli Torkvėjaus, o po keleto dienų biolo-

ginės jūrų stoties laivas, vykdęs tyrimus netoli Plimuto, išžvejojo pūvantį pabaisos kūną su gilia trumpo kardo žaizda. Kaip jis žuvo – nežinia. Paskutinę birželio dieną misteris Egbertas Keinas, dailininkas, maudydamasis netoli Niuslyno, staiga išmetė aukštyn rankas, riktelėjo ir dingo po vandeniu. Kartu maudęsis draugas net nemėgino jo gelbėti ir tuojau pat nuplaukė į krantą. Tai paskutinis nutikimas, kuris dar sykį priminė šį nepaprastą puolimą iš jūros gilumos. Dar per anksti teigti, kad jis nepasikartos. Bet tikėkimės, kad pabaisos išsinešdino – visam laikui grįžo į saulės šviesai nepasiekiamas okeano gelmes, iš kurių taip keistai ir nelauktai iškilo.

1897

Turinys

Pirmoji knyga
MARSIEČIŲ ATVYKIMAS

Antroji knyga
ŽEMĖ MARSIEČIŲ VALDŽIOJE

APSAKYMAI

Wells, Herbert G.
Ve-102 Pasaulių karas / Wells, Herbert G. – Vilnius: Bonus Animus, 2008. – 216 p. – (Zenitas).

ISBN 978-9955-754-04-6

Į knygą sudėti žymaus anglų rašytojo H. G. Velso šeši apsakymai ir vienas garsiausių jo romanų „Pasaulių karas“; ko gero, vienas pirmųjų pasaulinėje literatūroje kūrinių apie Žemės gyventojų susidūrimą su nežemiška civilizacija. XIX a. pabaiga, Anglijoje nusileidę marsiečiai lengvai palaužia žmonių pasipriešinimą. Atrodo, kad niekas nebegali išgelbėti žmonijos nuo sunaikinimo, tik stebuklas.

UDK 820-3

Herbert George Wells
PASAULIŲ KARAS

Iš anglų kalbos vertė *Karolis Vairas-Račkauskas*
Redaktorė *Virginija Savickienė*
Viršelio dailininkas *Kazimieras Dainovskis*

Išleido VšĮ „BONUS ANIMUS“,
M. K. Čiurlionio g. ½-30, Vilnius, LT-03104,
e-paštas: *dalia.m@iti.lt*

Spaudė Standartų spaustuvė,
S. Dariaus ir S. Girėno g., 39, LT-02189, Vilnius

15,90 Lt.